

T.C.
İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

TAVLUSUN AGIOS BASILEOS KİLİSESİ
YAPISAL İNCELEMESİ VE RESTORASYON ÖNERİSİ

Aslıhan GÜNGÖRDÜ

Danışman

Doç. Dr. Hikmet ELDEK GÜNER

İZMİR-2021

TEZ ONAYI

Aslıhan GÜNGÖRDÜ tarafından hazırlanan " **Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Yapısal İncelemesi ve Restorasyon Önerisi** " adlı tez çalışması 29/01/2021 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri önünde İzmir Demokrasi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Mimarlık Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak başarı ile savunulmuştur.

Danışman **Doç. Dr. Hikmet ELDEK GÜNER**
İzmir Demokrasi Üniversitesi

Jüri Üyesi **Dr. Öğr. Üyesi Feral GEÇER SARGIN**
İzmir Demokrasi Üniversitesi

Jüri Üyesi **Dr. Öğr. Üyesi Fernaz ÖNCEL**
İstanbul Ticaret Üniversitesi

TAAHHÜTNAME

Bu tezin İzmir Demokrasi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde, akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını beyan ederim.

Aslıhan GÜNGÖRDÜ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
TABLO DİZİNİ	x
TEŞEKKÜR	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1.Çalışmanın Amacı	2
1.2.Çalışmanın Kapsamı.....	2
1.3.Çalışmanın Yöntemi.....	4
2. TANIM VE KAVRAMLAR	6
2.1-Koruma Kavramı.....	6
2.2.Tarihi Çevreler ve Kültür Mirası Yapılar	8
2.2.1.Tarihi Çevrelerde Koruma Kavramı	15
2.2.2-Ulusal Ölçekte Kültür Mirası Yapıların Korunması	20
2.3.- Tarihi Çevrelerde Koruma Yöntemleri	23
3. KAYSERİ KENTİ VE TAVLUSUN YERLEŞKESİ	27
3.1.Kayseri Kenti.....	27
3.2.Koramaz Vadisi Özelinde Derevenk Vadisinin İncelenmesi	29
3.3. Tavlusun Yerleşkesi	33
4. TAVLUSUN VE YAKIN ÇEVRESİ 19.Y.Y. KİLİSE YAPILARI	38
4.1.Talas Yerleşkesindeki 19.Yüzyıl Kiliseleri	38
4.1.1. Talas Panagia Kilisesi	39
4.1.2. Talas Taksiarhis Kilisesi.....	42
4.2.Endürlük Yerleşkesindeki 19.Yüzyıl Kilisesi	43
4.1.1. Endürlük Agia Triada Rum Kilisesi	43
4.3.Germir Yerleşkesindeki 19.Yüzyıl Kiliseleri.....	47

4.3.1. Germir Panagia (Kimisistis Theotoku) Kilisesi.....	49
4.3.2. Germir Hagios Theodoros-Tironos Kilisesi	52
4.3.3. Germir Surp Stepanos Kilisesi.....	54
4.4.Tavlusun Yerleşkesindeki 19.Yüzyıl Kiliseleri.....	56
4.4.1. Tavlusun Ermeni Surp Toros Kilisesi.....	56
5. TAVLUSUN AGIOS BASILEOS KİLİSESİ.....	59
5.1. Yapının Mevcut Durum Analizi.....	59
5.2. Yapının Cephe Analizi	71
5.3. Yapının ve Yapı Öğelerinin Ayrıntılı İncelenmesi ve Hasar Tespitleri	76
5.3.1. Narteks	77
5.3.2. Naos	80
5.3.3. Apsis	81
5.3.4. Galeri Katı.....	81
5.3.5. Portik.....	82
5.3.6. Çan Kulesi.....	83
5.3.7. Ek Bina	83
5.3.8. Duvarlar	85
5.3.9. Kapılar	85
5.3.10. Pencereler.....	86
5.3.11. Çatı Kaplaması.....	86
5.3.12. Zemin Kaplaması.....	87
5.4. Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi.....	87
5.4.1. I.Dönem Restitüsyonu	87
5.4.2. II. Dönem Restitüsyonu	91
5.4.3. III. Dönem Restitüsyonu.....	94
6. TAVLUSUN AGIOS BASILEOS KİLİSESİ KORUMA ÖNERİSİ	98
6.1. Yapısal İyileştirmeye Yönelik Öneriler	98
6.2. Yapı Kullanımına Yönelik Öneriler	99
7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER	111
KAYNAKÇA	114
EKLER.....	120
EK-A TAVLUSUN AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ.....	120
Ek A. 1 : Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Vaziyet Planı).....	120

Ek A. 2: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (-0.10 Kot Planı).....	121
Ek A. 3: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (+1.25 Kot Planı).....	122
Ek A. 4: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (+3.55 Kot Planı).....	123
Ek A. 5: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Çatı Katı Planı)	124
Ek A. 6: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Kesitler).....	125
Ek A. 7: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Kesitler).....	126
Ek A. 8: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Kesitler).....	127
Ek A. 9: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Kesitler).....	128
Ek A. 10: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Görünüşler)	129
Ek A. 11: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Görünüşler)	130
EK-B TAVLUSUN AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ	131
Ek B. 1: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (-0.10 Kot Planı).....	131
Ek B. 2: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (+1.25 Kot Planı).....	132
Ek B. 3: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (+3.55 Kot Planı).....	133
Ek B. 4: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (Çatı Katı Planı)	134
Ek B. 5: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (Kesitler).....	135
Ek B. 6: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (Kesitler).....	136
Ek B. 7: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (Kesitler).....	137
Ek B. 8: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (Kesitler).....	138
Ek B. 9: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (Görünüşler)	139
Ek B. 10: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (Görünüşler)	140
EK- C TAVLUSUN AGİOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ	141
.....	141
Ek C. 1: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (-0.10 Kot Planı).....	141
Ek C. 2: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (+1.25 Kot Planı).....	142
Ek C. 3: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (+3.55 Kot Planı).....	143
Ek C. 4: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Çatı Katı Planı)	144
Ek C. 5: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Kesitler)	145
Ek C. 6: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Kesitler)	146
Ek C. 7: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Kesitler)	147
Ek C. 8: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Kesitler)	148
Ek C. 9: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Görünüşler)	149
Ek C. 10: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Görünüşler)	150

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Y.Y. Yüzyıl

M.Ö. Milattan önce

M.S. Milattan sonra

ICOMOS International Council on Monuments and Sites

GEEAYK Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Günümüzde Korunan Selçuk İsa Bey Camii'nin 19.yy ve 20.yy'daki vaziyetleri [66]	7
Şekil 2: Safranbolu Antik Kenti [21]	13
Şekil 3: Ankara Gordion Antik Kenti [22].....	14
Şekil 4: 19.yy'da Ülkemizde Koruma Yaklaşımı Yönünde Atılan Adımlar	21
Şekil 5: Cumhuriyet Döneminde Koruma Yaklaşımı ile İlgili Çıkarılan Yasalar ve Kanun Düzenlemeleri.....	23
Şekil 6: Kayseri Kent Yerleşkesi[50].....	27
Şekil 7: Koramaz Vadisi içerisinde bulunan Ağırnas Vadisi, Gesi Vadisi ve Derevenk Vadisi Uydu Görüntüsü[50]	30
Şekil 8:Kayseri Kenti 1937 Yılı Haritası [50]	31
Şekil 9: 19.yy'da: Koramaz Vadisi'ndeki Kozmopolit Nüfus Yoğunluğu [99]	32
Şekil 10: Derevenk Vadisi Uydu Görüntüsü[50]	33
Şekil 11: Tavlusun Yerleşkesi Uydu Görüntüsü [50]	33
Şekil 12: Tavlusun Bölgesinde Hâkimiyet Sürmüş Olan Medeniyetler [59].....	34
Şekil 13: Tavlusun ve Germir Yerleşkeleri Doğal Sit Alanı Haritası [101]	35
Şekil 14:1500-1530 Yılları Arasında Alan Göçler Sonunda Tavlusun Yerleşkesi[59]	35
Şekil 15:1831 Yılı Tavlusun Yerleşkesi ve Yaşayan Nüfusu[59]	36
Şekil 16:1831 Yılı Tavlusun Yerleşkesi Mahalli Konumlanması [59].....	36
Şekil 17: Tavlusun Yerleşkesi ve Önemli Odak Noktaları [59]	37
Şekil 18 :Talas'da bulunan 5 Kilise Yapısı; soldan itibaren, Panagia, Protestan(İsmi Bilinmiyor), Taksiarhis, Nikolaos, Georgios Kiliseleri [74].....	38
Şekil 19 :Talas Panagia Kilisesi Konumlanması [74]	39
Şekil 20 :Talas Panagia Kilisesi[59]	39
Şekil 21: Talas Pangia Kilisesi Kat Planları ve Cepheleri [74]	41
Şekil 22: Talas Taksiarhis Kilisesi Kat Planları ve Cepheleri [74].....	42
Şekil 23: Endürlük Agia Triada Klisesi Çan Kulesi	44
Şekil 24: Endürlük Agia Triada Klisesi Yıkılan Güney Cephesi [79].....	45
Şekil 25: Endürlük Agia Triada Klisesi [74].....	45
Şekil 26: Endürlük Agia Triada Klisesi Kat Planları ve Cepheleri [74].....	46
Şekil 27: Germir'deki Kiliselerin Konumlanması[106]	48
Şekil 28: Germir Panagia (Kimisistis Theotoku) Kilisesi [107]	49
Şekil 29: Germir Panagia Kilisesi Çan Kulesi [108]	50
Şekil 30:Germir Panagia Kilisesi İç Mekanı [74]	50
Şekil 31: Germir Panagia (Kimisistis Theotoku) Kilisesi Kat Planları ve Cepheleri [74].....	51
Şekil 32: Germir Hagios Theodoros-Tironos Kilisesi Batı Cephesi [109]	52
Şekil 33: Germir Hagios Theodoros-Tironos Kilisesi ve Yanındaki Papaz Evi [74]53	

Şekil 34: Germir Hagios Theodoros-Tironos Kilisesi Kat Planları ve Cepheleri [74]	53
Şekil 35: Germir Surp Stepanos Kilisesi Kuzey-Doğu Cephesi Sokağa Bakan Taraftan Avlu Duvarları [110]	54
Şekil 36: Germir Surp Stepanos Kilisesi Sokağa Bakan Cepheden Avlu Duvarları [110]	54
Şekil 37: Germir Surp Stepanos Kilisesi Yapı İçi Doğu Duvarı [110]	55
Şekil 38: Germir Surp Stepanos Kilisesi Apsis Duvarı [110]	55
Şekil 39: Germir Surp Stepanos Kilisesi Kat Planı [74]	55
Şekil 40: Tavlusun Ermeni Surp Toros Kilisesi Güney Cephesi [77]	56
Şekil 41: Tavlusun Ermeni Surp Toros Kilisesi İç Mekan Bezemeleri [77]	56
Şekil 42: Tavlusun Ermeni Surp Toros Kilisesi Kat Planı ve Cepheler[74]	57
Şekil 43: Derevenk Vadisi Üzerindeki Kilise Yapılarının Konumlanması	58
Şekil 44: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi'nin Naosunda Bulunan Sekiz Sütun [111]	59
Şekil 45: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi'nin Naosunda Bulunan Sütunların, Devşirme Sütun Başlıkları [111]	60
Şekil 46: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi'nin Naosunda Bulunan Sütunların Kemer Bağlantıları ve Çelik Atkılar [111]	60
Şekil 47: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi'nin Naosunda Bulunan Sütunların Kemer Bağlantıları ve Çelik Atkılar [111]	61
Şekil 48: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Doğu'da farklılaşan sütunlar [111]	61
Şekil 49: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Naosun Güney Duvarındaki Pencereler [111]	62
Şekil 50: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Kuzey ve Güney Duvarındaki Seki İzleri [111]	62
Şekil 51: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Kuzey Kapısı [111]	63
Şekil 52: Naosun Kuzeybatısında Zeminin Yükseldiği Yer [111]	63
Şekil 53: Yapının Doğu Duvarında Bulunan Dikdörtgen Niş [111]	64
Şekil 54: Yapının Kuzey Duvarında Bulunan Dikdörtgen Niş [111]	65
Şekil 55: Niş Altındaki Oluk ve Dikdörtgen Şekilli Havuz [111]	65
Şekil 56: Apsis Duvarı Güneyindeki İki Dikdörtgen Niş [111]	66
Şekil 57: Agios Basileos Kilisesi Galeri Katı Gynekaion Mekânı [111]	66
Şekil 58: Agios Basileos Kilisesi Naosu Batı Duvarında Bulunan Kapı[111]	67
Şekil 59: Agios Basileos Kilisesi Güneyindeki Kapı[111]	67
Şekil 60: Agios Basileos Kilisesi İç Mekanda Tonoz ile Örtülü Oda [111]	67
Şekil 61: İç Mekânda Tonoz ile Örtülü Odanın Tahrip Edilmiş Zemini [111]	68
Şekil 62: Batı Duvarının Ortasındaki Kapıyla Ulaşılan Dikdörtgen Planlı Narteks [111]	68
Şekil 63: Güney Bölümü Batı Duvarında Avluya Açılan Kapı [111]	69
Şekil 64: Güney Bölümü Batı Duvarı Üstündeki Kitabe Kalıntıları [111]	69
Şekil 65: Naosun Batı Duvarındaki Merdiven Kalıntıları [111]	70
Şekil 66: Mahfilin Batı Duvarındaki Pencere ve Üstündeki Delik [111]	70
Şekil 67: Kilise'nin Kuzeydoğusunda Bulunan Çan Kulesi [111]	71

Şekil 68: Çan Kulesi'nin Merdivenleri [111]	71
Şekil 69: Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesi [59]	72
Şekil 70: Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesinde Bulunan İki Kapı [59].....	72
Şekil 71: Kilisenin Kuzey Cephesindeki Batı Bölümü Üstünde Bulunan Konsollar [59]	73
Şekil 72: Kilisenin Kuzeybatısındaki Üç Sütunlu Revak[59].....	73
Şekil 73: Agios Basileos Kilisesi Batı Cephesi [59].....	74
Şekil 74: Agios Basileos Kilisesi Doğu Cephesi [59].....	74
Şekil 75: Agios Basileos Kilisesi Güney Cephesi [59].....	75
Şekil 76: Agios Basileos Kilisesi Çan Kulesi [59].....	75
Şekil 77: Agios Basileos Kilisesi Konumu [50]	76
Şekil 78: Agios Basileos Kilisesi Kuzeydoğusundaki Çevre Duvarına Bitişik Çan Kulesi [59].....	76
Şekil 79: Agios Basileos Kilisesi Güneydoğusundaki İşlevi Bilinmeyen Yapı Kalıntıları [59].....	77
Şekil 80: Narteks Taban Döşemesinin Sağlam Kalmış Kısmı [59]	77
Şekil 81: 1819 Onarımında Kapatıldığı Düşünülen Narteks Kemerleri [59].....	78
Şekil 82: 1819 Onarımında Kapatıldığı Düşünülen Narteks Kemerleri [59].....	79
Şekil 83: Narteksten Naosa Geçiş Kapısındaki Lento Üstünde Tahribata Uğramış Kitabelik Kısmı [59]	79
Şekil 84: Günümüze Kadar Gelmiş Olan İnce Yontu Taban Döşemesi [59]	80
Şekil 85: Günümüzde Var Olmayan Galeriye Ulaşımı Sağlayan Merdiven İzleri [59]	81
Şekil 86: 2016 Yılı Öncesi Portik Yıkılmadan Evvel Kilisenin Kuzeybatı Cephesi [74]	82
Şekil 87: 2016 Yılı Sonrası Portiğin Batı Kısmı Yıkık Hali [74]	82
Şekil 88: Portiğin Bugünkü Hali [59]	83
Şekil 89: Çan Kulesi'nin Bugünkü Hali [59].....	83
Şekil 90: 2016 Yılı Sondaj Çalışması Sonucu Ortaya Çıkan Kapı Eşiği [59]	84
Şekil 91: Kilise Ek Binası Strüktürü [59]	84
Şekil 92: Kilise Batı Cephesindeki Badana Kalıntıları [59]	85
Şekil 93: Kilise'nin Kuzeybatısındaki Saç Kaplamalı Ahşap Kapı [59]	85
Şekil 94: Günümüze Ulaşmış Ahşap Kanatlı ve Demir Parmaklıklı Pencere [59]....	86
Şekil 95: Günümüze Ulaşmış Orijinal Çatı Kaplaması [59].....	86
Şekil 96: Günümüze Ulaşmış Orijinal İnce Yontu Taş Kaplaması [59].....	87
Şekil 97: Agios Basileos Kilisesi I. Dönem Restitüsyon Projesi Zemin Kat Planı [114]	89
Şekil 98: I. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesi[114]	89
Şekil 99: I. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Batı Cephesi[114]	90
Şekil 100: I. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Güney Cephesi[114]	90
Şekil 101: I. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Doğu Cephesi[114]	90

Şekil 102: 1819 Onarımında Kapatıldığı Düşünülen Narteks Kemerleri [59].....	91
Şekil 103: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Planı[114].....	92
Şekil 104: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesi [114].....	92
Şekil 105: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Batı Cephesi [114].....	93
Şekil 106: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Güney Cephesi [114].....	93
Şekil 107: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Doğu Cephesi [114].....	93
Şekil 108: 1835 Yılı Sonrasında Eklendiği Düşünülen Çan Kulesi'nin Bugünkü Hali [59].....	94
Şekil 109: Benzer Üslup Benimsemiş Diğer Kiliselerin Çan Kuleleri [59].....	95
Şekil 110: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Planı [114]	95
Şekil 111: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Batı Cephesi [114].....	95
Şekil 112: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesi [114].....	96
Şekil 113: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Güney Cephesi [114].....	96
Şekil 114: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Doğu Cephesi..	96
Şekil 115: Üç Dönemlik Restitüsyon Projeleri Tablosu	97
Şekil 116: Yapı Restorasyon Önerisi Sonrası 3D Görünümü.....	100
Şekil 117: Yapı Restorasyon Önerisi Sonrası 3D Görünümü.....	100

TABLO DİZİNİ

Tablo 1: Tez Çalışması Kapsam Tablosu.....	3
Tablo 2: Tez Çalışması Yöntem Stratejisi	5
Tablo 3: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (-0.10 Kotu Planı)	101
Tablo 4: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (+1.25 Kotu Planı)	102
Tablo 5: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (+3.55 Kotu Planı)	103
Tablo 6: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Çatı Katı Planı).....	104
Tablo 7: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Kesitler)	105
Tablo 8: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Kesitler)	106
Tablo 9: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Kesitler)	107
Tablo 10: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Kesitler)	108
Tablo 11: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Görünüşler).....	109
Tablo 12: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Görünüşler).....	110

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitim sürecim ve tez çalıőmam boyunca destek ve deneyimlerini benden esirgemeyen, uzmanlık alanı olan restorasyon bilim dalını bana sevdiren Kıymetli Danıőmanım Doç. Dr. Hikmet ELDEK GÜNER' e çok teşekkür ederim.

Tez çalıőmam sırasında alan çalıőmasına yönelik bilgileri benden esirgemeyen ađ Mimarlık ve Restorasyon Ofisi'ne, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne ve Kùltür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kayseri Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'ne çok teşekkür ederim.

Tez çalıőmamı ve mesleki çalışma hayatımı birlikte yürüttüğüm bu zorlu süreçte, akademik çalıőmalarım konusunda hevesimi kırmadan, beni destekleyen Vien-Sol Enerji Üretim A.Ő. Kurucusu Serkan Onur SARPTAŐ' a ve Vien-Sol Enerji ailesine teşekkür ederim.

Ve hayatımın her döneminde yanımda oldukları gibi tez çalıőmam sırasında da varlıklarıyla bana güç verip destekçim oldukları için; canım aileme sonsuz teőekkürler..

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TAVLUSUN AGIOS BASILEOS KİLİSESİ YAPISAL İNCELEMESİ VE RESTORASYON ÖNERİSİ

Ashhan GÜNGÖRDÜ

İzmir Demokrasi Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hikmet ELDEK GÜNER

Anadolu'nun en eski yerleşimlerinden olan Kayseri kenti, 20. yüzyıla kadar farklı dinlerde, kültür ve medeniyetlerdeki insanların bir arada yaşamını sürdürdüğü bir çatıdır. 20. yy.'ın başında gerçekleşen savaşlar ve akabinde yaşanan göçler sonucunda bölgede yaşayan Gayri-Müslim halk; evlerini, okullarını, ibadethanelerini olduğu gibi bırakıp gitmek zorunda kalmıştır. Yaşanan bu siyasi durumlar neticesinde kullanıcı kitlesini yitiren dönem yapıları işlevlerini yitirmişlerdir ve bu yapılar için yıpranma süreci başlamıştır. Bu yapılardan bir tanesi olan Kayseri'nin Tavlusun köyünde yer alan, döneminin Rum Kilisesi olarak da adlandırılan Agios Basileos Kilisesi de bahsi geçen kültür varlığı değerler arasında yer almaktadır. Toplumun kentsel kimliğinin bir parçası olan bu yapı için günümüzde atılaşmasından kaynaklanan hasarlar, yıpranmalar ve kısmi yıkılmalar mevcuttur. Tez çalışması kapsamında Agios Basileos Kilisesi'nin mevcut durum analizleri, rölöve çizimleri, restitüsyon çalışmaları ve hasar analiz çalışmaları hazırlanmıştır. Bu veriler ışığında yapı için en uygun iyileştirme yöntemleri hazırlanmıştır. Böylelikle kültür varlığı olan bu Kilise yapısını vandalizm ve işlevsizliğe dayalı yıpranıp, yıkılma gibi olumsuzluklardan korumak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür Varlığı Yapılar, Rum Kiliseleri, Tavlusun, Restorasyon

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

THE AGIOS BASILEOS CHURCH IN TAVLUSUN STRUCTURAL REVIEW AND RESTORATION PROPOSAL

Aslıhan GÜNGÖRDÜ

İzmir Demokrasi University

Institute of Science

Department of Architecture

Supervisor: Doç. Dr. Hikmet ELDEK GÜNER

Kayseri, one of the oldest settlements in Anatolia, had been a roof that people in different cultures and origins lived under it until the 20th century. As a result of wars at the beginning of the 20th century, the nonmuslim population had to leave their homes, schools, and temples. Due to these developments, these places are abandoned, and wear in these places was begun. The Agies Basileos Church, as one of these places, located in the village of Tavlusun, is an important asset for the city's cultural heritage. There are many wear, tear, and partial destructions presented in the church structure because of apathies. In this thesis, the church's current analysis is prepared by using restoration drawings, restitution, and damage analysis. Thus, it is aimed to protect the church, which is one of the cultural assets, from vandalism and some destructive factors.

Keywords: Cultural Heritage Buildings, Greek Churches, Tavlusun, Restoration

1. GİRİŞ

Kent ve toplum kimliği ile doğrudan ilişkili olduğu kabul gören tarihi çevreler; kişilerin buldukları yer ile aidiyetlik duygusu oluşmasını sağlayan kültürel miraslardır. Geçmiş dönemlerden günümüze aktarılan ve yaşayan bu dokular toplumsal hafızada önemli bir yer tutmaktadır. Tarihi çevrelerin bir parçası olan tarihi yapılar ise ait oldukları döneme dair, estetik algıyı, teknolojik imkânı, yaşam felsefesini, dini ve siyasi görüşleri temsil niteliğinde ortaya çıkmış mimari eserlerdir. Bu yapıları; yalnızca belirli toplumlara ve ülkelere mal edip onların öngördüğü çizgide kaderlerine terk etmek doğru olmayacağı gibi toplumları, bu değerlerin gelecek nesillere aktarılması gereken miras değerler olduğu konusunda bilinçlendirmek gerekmektedir. Ülkemizdeki tarihi yapıların çoğunun önemli sorunu, değişen dönem ve toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda kullanıcı kitlesini kaybederek bu yapıların atılaşmasıdır. Kullanılmayan tarihi yapılar ise, işlevsizliğe dayalı olarak eskimekte, bilinçsizlikten ötürü vandalizme maruz kalarak yıpranmakta, zamana dayalı olarak da yıkılmaktadır. Bu durumun önüne geçmek için de koruma kavramı ve koruma yöntemleri önem kazanmaktadır. İşlevini yitirmiş kültürel yapıların bakımını ve yıkılmasını önlemenin en temel yöntemi ise yeniden işlevlendirme yöntemidir. Kullanılan yapıların bakımını, onarımını ve ihtiyaçlarını tespit edip karşılamak daha kolay olacağı için yeniden işlevlendirme yöntemi dünya literatüründe koruma yöntemleri arasında kabul görmektedir.

Tez çalışması kapsamında; kültür varlığı yapılar anlamında zengin bir mirasa sahip, tarihte birçok farklı millete, kültüre, din ve cemiyete ev sahipliği yapmış, Anadolu topraklarının en eski yerleşkelerinden olan Kayseri kenti ve bu kentte bin yılı aşkın süre Müslim ve Gayri-Müslimlerin birlikte yaşadığı kabul edilen, Koramaz Vadisi ayrıca bu vadi içinde özelleşmiş Derevenk Vadisi incelenmiştir. Gayri Müslimlere ait yapı stoğu analiz edilmiş ve bölgedeki kilise yapılarının tespiti yapılmıştır. Bu kilise yapılarından biri olan, Derevenk Vadisi, Tavlusun ilçesinde konumlanmış Rum Ortodoks Agios Basileos Kilisesi mevcut durumları analiz edilmiş, mevcut halinden verilerle ise dönemsel restitüsyon projeleri hazırlanmıştır. İşlevini kaybetmiş olan bu tarihi yapı için hasar tespit analizleri yapılmış, fotoğraflar ile de bu veriler desteklenmiştir.

Yapının mevcut rölöve projesi, dönemsel restitüsyon projesi ve hasar tespit paftaları ışığında yapıyı iyileştirme ve korumaya yönelik öneriler de bulunmuş ve yapı için bir restorasyon projesi hazırlanmıştır. Hazırlanan koruma projesi kapsamında işlevini yitirip atılaşmış olan yapıya yeni bir işlev öngörülmüştür. Yapı için önerilen yeni işlevin ihtiyaç programı olarak en az yapısal müdahale gerektirecek şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Böylelikle, yapılan teorik araştırmalar referans ışığında, yapının korunmasında sürekliliği sağlayabilmek için atfedilen yeni işlevi olan sergi mekânı işlevine yönelik, yapısal yeni müdahaleye gitmekten kaçınan bir strateji ile restorasyon projesinin değerlendirmesi yapılmış ve tez çalışması sonuçlandırılmıştır.

1.1.Çalışmanın Amacı

Tez çalışmasının ana amacı; tarihi çevrelerde bulunan, çeşitli sebeplerle atılış ve işlevini yitirmiş kültür varlığı yapılarının korunmasında sürekliliği sağlamak amacıyla, bir koruma yöntemi olarak; yeniden işlevlendirme yönteminin yapının strüktürel bütünlüğünü korumayı hedefleyen, büyük ve yapı üslubuna aykırı müdahalelerden kaçınan, doğru literatür ışığında hazırlanmış bir restorasyon uygulaması ile birlikte uygulanmasını, Kayseri ili Tavlusun ilçesinde yer alan Rum Kilise yapısı Agios Basileos örneği üzerinde inceleyip, projelendirmektir.

Çalışmanın ikincil amacı ise; Kayseri ilinde bulunan, kültür varlığı yapı stoğu açısından zengin ve tarihte birçok farklı millete, kültüre, din ve cemiyete ev sahipliği yapmış, üst ölçekten alt ölçeğe doğru, Koramaz ve Derevenk Vadileri'nin incelenerek burada bulunan tarihi kilise yapılarını tespit etmek ve bunları birbirleriyle ilişkilendirerek bir tarihi kültür varlığı kilise yapıları aksı oluşturmaktır.

1.2.Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında; tarihi çevrelerde yer alan kültür mirası yapılarının korunması teorik bilgileri ışığında, kent ölçeğinden daha alt ölçeklere inerek kültür varlığı kilise yapılarının tespitleri yapılmıştır. Ve yapısal koruma ölçeğinde ise Tavlusun Agios Basileos Kilisesi üzerinde araştırmalar gerçekleştirilip, bu yapı için koruma önerileri ve restorasyon projesi hazırlanmıştır.

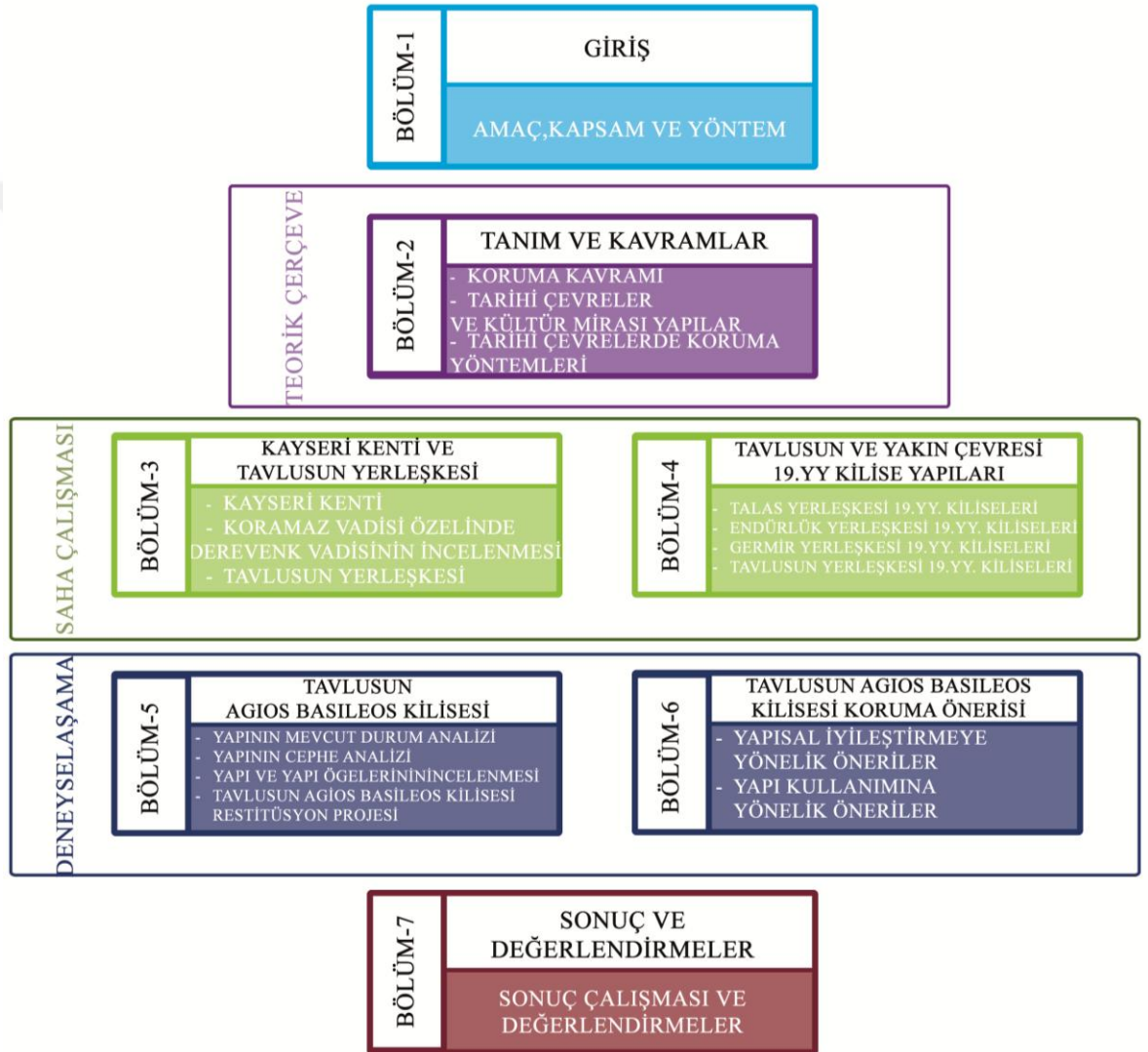
Tez çalışmasının strüktürü üç temel aşamadan meydana gelmektedir; teorik, saha ve deneysel aşama. İlk bölüm olan teorik çalışma kısmında konuyla ilişkili terimler ve temel kavramlar çalışılmıştır. Koruma kavramı, tarihi çevre kavramı ve kültür mirası yapılar literatür taramasına dayalı araştırma yöntemleriyle araştırılmıştır. Tarihi çevrelerde koruma kavramı incelenmiş ve ulusal ölçekte kültür mirası yapıları karşı korumaya yönelik, bugüne kadar izlenen tutumlar araştırılmıştır. Bu bilgiler ışığında ise tarihi çevrelerde koruma yöntemleri tespit edilmiştir.

Saha çalışması kısmındaysa, üst ölçekten alt ölçeğe doğru inilmiştir Kayseri kent ölçeğinden Tavlusun yerleşkesinin de bir parçası olduğu Koramaz Vadisi ve Derevenk Vadisi ölçeklerine inilerek bölgesel araştırmalar ve tarihi analizler gerçekleştirilmiştir. Tavlusun ve yakın çevresinde bulunan tarihi kilise dönem yapıları incelenmiştir.

Deneysel çalışma içerisinde, tezin temel çalışma konusu olan, Tavlusun Agios Basileos Kilisesi özelleştirilmiş ve yapıya dair mevcut durum analizleri, cephe analizleri, ve yapı öğelerinin detaylı şekilde incelenip hasar tespitlerinin detaylandırılması gerçekleştirilmiştir. Yapının inşa edildiği günden günümüze kadar geçirdiği değişiklikler 3 dönem restitüsyon verisi halinde sınıflandırılmıştır. Bu

veriler ışığında yapı için koruma önerileri hazırlanmış ve yine bir koruma yöntemi olarak yapıya yeni işlev önerisi ile yapı için restorasyon projesi hazırlanmıştır.

Sonuç çalışmasında ise, yapılan teorik araştırmalar referans ışığında, yapının korunmasında sürekliliği sağlayabilmek için atfedilen yeni işlevi olan sergi mekânı işlevine yönelik, yapısal yeni müdahaleye gitmekten kaçınan bir strateji ile restorasyon projesinin değerlendirilmesi yapılmış ve tez çalışması sonuçlandırılmıştır. (Tablo-1)

Tablo 1: Tez Çalışması Kapsam Tablosu

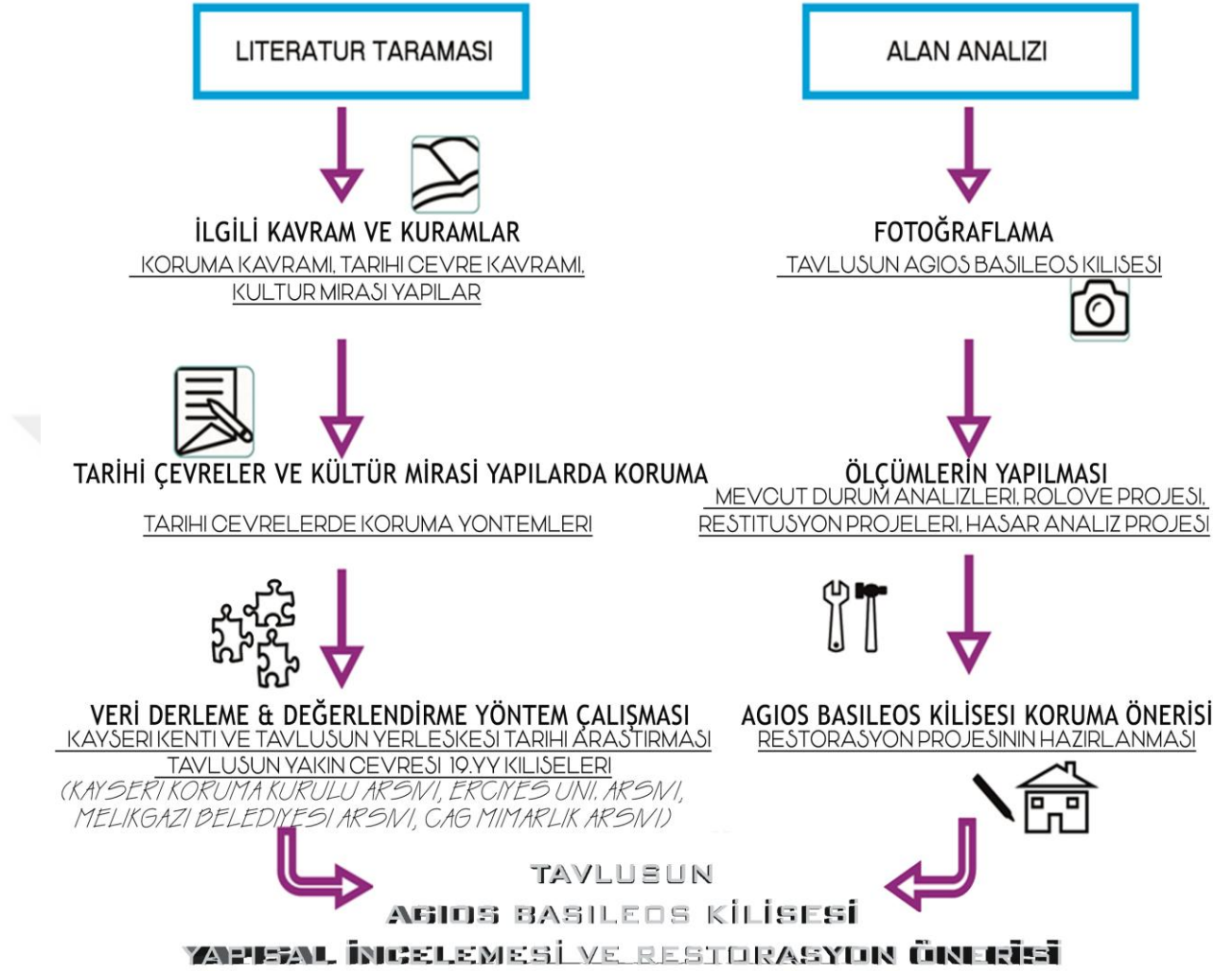
1.3.Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasının iki ana yöntem başlığı bulunmaktadır. Bunlar; literatür taraması ve alan uygulaması başlıklarıdır.

Literatür çalışmasında, tezin temelini oluşturan koruma kavramına, tarihi çevre kavramına ve kültür mirası yapılarına yönelik araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bunun devamında ise tarihi çevrelerde koruma yöntemleri uluslar arası ve ulusal ölçeklerde irdelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda; yazılı kaynaklar, internet tarama ortamı, sanal kütüphaneler, yöktez, researchgate kaynaklarından yararlanılmıştır.

Literatür taramasının alana yönelik bir sonraki aşamasında ise Kayseri Kenti, Koramaz Vadisi, Derevenk Vadisi ve Tavlusun Yerleşkesi'nin tarihi geçmişleri araştırılmıştır. Derevenk Vadisi ve Tavlusun yakın çevresinde bulunan 19. Yy. Kilise yapılarına yönelik tespitler, durum analizleri ve tarihi araştırmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda ise, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kayseri Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü kaynakları, academia, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi, Ermeni ve Rum Varlıklarıyla Kayseri kaynakları taranmıştır.

İkinci yöntem başlığı olan alan analizi başlığında ise yapısal olarak Agios Basileos Kilisesi detaylı şekilde çalışılmıştır. Bu safhada alana yönelik; fotoğraflama, Foro Focus Lazer Tarama cihazı ve bulutlama yöntemi ile rölöve projelendirmesi, hasar analiz çalışması ve restitüsyon çizimleri tamamlanmıştır. Bu çalışmalar referanslığında sonuç ürün olarak Agios Basileos Kilisesi'ne yönelik koruma önerileri ve restorasyon projesi hazırlanmıştır. Alan analizi sırasında ise; Çağ Mimarlık ve Restorasyon Ofisi Kütüphanesi, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Arşivi, Kayseri Melikgazi Belediyesi ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kayseri Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü kaynakları kullanılmıştır. **(Tablo-2)**

Tablo 2: Tez Çalışması Yöntem Stratejisi

2. TANIM VE KAVRAMLAR

2.1-Koruma Kavramı

Kelime anlamı olarak koruma; herhangi bir oluşumu yaşanabilecek tehlikelere ve dış etkilere karşı muhafaza etmek olarak tanımlanır. [36] Bu doğrultuda tarihsel ya da sanatsal olarak kıymetli olan doğal değerlerin veya kentsel oluşumların yaşamlarını devam ettirebilmelerinde gerekli olan önlemleri almak şeklinde de yorumlanmaktadır. [37] Bu doğrultuda tarihi süreçte; uzun değişim ve evrim süreçlerinin ardından günümüze kadar ulaşan ve kültürel kazanımlarımızı meydana getiren değerlerin sahip oldukları değerleri, bilgi ve birikimi yanılığa sebep olmayacak şekilde aktarılmasına yönelik uygulamaların ve düzenlemelerin tümü koruma başlığı altına girmektedir. [1]

1931 yılında düzenlenen Atina Konferansı'nda '*Tarihi anıtların estetik değerlerinin arttırılması*' maddesi ve bu maddenin içeriğindeki '*Yeni yapılar inşa edilirken, yerleşmelerin dış görüntülerine özellikle çevreleri hususi olarak itina isteyen tarihi anıtların etrafına saygılı olunması beklenir. Hatta bazı yapı kümeleri ve özelliğe sahip güzel görüntülü manzaraların oluşumu korunmalıdır.*' açıklaması ile koruma kavramı uluslararası boyutta ilk kez resmiyete kavuşmuştur.[83] Buradaki koruma fikri, fon niteliğindeki manzara etkisi sebebiyle tarihi çevrelerin korunması gerektiği çevresinde şekillenmiş, tarihi çevrelerin sahip oldukları kendi değerler neticesinde ortaya çıkan korunma gerekliliği ise göz ardı edilmiştir. 1972 yılında kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde ise koruma kavramı, anıtlar, tarihi yapılar ve yapı grupları, kültür mirası sit alanları gibi mekânların ruhunu anlayarak, varlığını sonraki nesillere de aktarabilmek adına gerek strüktürel gerekse yapı malzemesi olarak korunup gerekli olduğu zaman iyileştirmesi için uygulanabilecek yöntemlerin bütünü şeklinde daha kapsamlı ve doğru bir biçimde açıklanmıştır. [24]

Koruma kavramı Türkiye'de 1950'lerden sonra, öncesine nazaran daha çok önemsenmeye başlanmış ve tartışılmıştır. Başlarda koruma kavramı anıtsal tek yapılar üzerinden tartışılırken zaman içinde kentsel parçaların bütünü üzerinden çalışılmıştır. Kimi durumlarda tekil olarak mimari değere sahip olmasalar da yapısal öğelerin bir araya gelip kompleks oluşturduklarında toplumun kültürünü, yaşantısını sergileyen sivil mimari değerler eserlerin değerinin anlaşılması büyük önem taşımaktadır. [2]

Koruma biliminin en önemli sorularından olan 'Neyi korumak isteriz?' sorusunun cevabını Bektaş koruma kavramı bağlamında anlatmaktadır; bizim için değerli ve kıymetli olanı, hatırası olanı ve tarihsel olanı, bize kadar yaşayarak hayatta kalmış olanı böyle bir şeyin bozulmamasını, özelliklerini kaybetmemesini, yıpranmamasını ve kaybolup gitmemesini isteriz. Niteliğini ve özgünlüğünü koruyarak bizden sonraki nesillere de aktarılmasını isteriz. Ve gelecek nesillerde de korunsun isteriz. Bu şekilde onlar da dünlerini tanıyarak, geleceklerini daha sağlıklı

temellere kurabileceklerdir. [25] Yaptığı tanımda Bektaş; korunması gerekli şeyleri sadece yapısal olarak sınırlandırmamış ve her türlü sanat eserini kucaklamıştır. Tüm bu sanat eserleri için alınan önlemlerin hepsi de koruma eylemine yöneliktir.

Şekil 1: Günümüzde Korunan Selçuk İsa Bey Camii'nin 19.yy ve 20.yy'daki vaziyetleri [66]

Üstünkök'e göre tarihi çevre korumasından anlamamız gereken; küçük ölçekten büyük ölçeğe doğru, yeni, yeterli yaklaşımların ve kültürel birikimin devam etmesinde toplum ve kamunun faydasına olan bütün oluşumların korunması üzerine olmalıdır. [40] Bu düşünceye paralel bir düşünce olarak ise Batur; tarihi çevre korumanın ana objektifinin, fiziki çevre ve insan ilişkisinde belirli bir varoluşluk ve bunun aksi olarak da yenilenme ihtiyacı ve dinamiğinin mevcut olduğunu savunmaktadır. [41]

Tanyeli ise bu düşüncelerin aksi bir yaklaşım benimseyerek; özelinde koruma söylemini, hangi oluşumun, hangi, araçlar ile ve hangi şekilde korunması gerektiğinin önem arz ettiğinin üzerinde durmuştur. Farklı bir deyişle, bütün korumacı eylemler dünü yeniden ürettiği için, geçmişin yeniden ortaya çıkarılıp, üretilmesi esnasında hangi tutumun etik olup hangi tutumun etik olmadığı sorularının yaşamın bir parçası olduğunu betimlemiştir. [42]

Kuban'a göre; koruma, geçmiş kültürler ile bağlantı kurmayı sağlarken aynı zamanda kültürel kimliğimizin meydana gelmesinde belirleyici bir rol oynayan evrensel mirasların aktarılmasında, uygar medeniyetlere atfedilen bir büyük sorumluluktur. [44]

Tapan'a göre ise; (1995) Toplumlar, kendisinden daha önceki medeniyetlerin mimari ürünlerini ve eserlerini koruyarak onları gelecek kuşakların kolaylıkla erişebilmesi için bu eserlere var olma imkânı sunabilirse o toplumlar o kadar gelişme düzeyi yüksek uygarlıklar olur. Geçmiş toplumların eserlerini geri kalmış olarak nitelendiren toplumlar çağının gerisinde kalmaktan kaçınmaz. [45]

Yaşayan toplumun gelişmişlik seviyesini gösteren en önemli etkenlerden birisi 'koruma kavramı'dır. Kentlerin oluşum süreci göz önüne alındığında koruma kavramı, kentin sahip olduğu değerleri ve özgün niteliklerini kazanmasında çok büyük rol oynamaktadır. [43]

Bu çıkarımlar doğrultusunda; koruma kavramı insanlığın var oluş ve gelişimi süresince göz ardı edilmemesi gereken, kentin ve toplumların geleceğini planlama sırasında ışık tutup, yol gösterici olan bir kavramdır. Ayrıca nelerin, nasıl korunması gerektiği hakkında donanımlı bilgi birikimine sahip olmak gerektiği ve bunun da öğrenme isteği ve bolca araştırma ile olabileceği özetine varmak mümkündür. Aynı zamanda çoğu kuramcının da vurguladığı gibi koruma kavramı, kentin korunma düzeyi ve koruma bilinci gibi olgular bölge toplumunun uygarlık seviyesini de gözler önüne seren en önemli unsurlardan birisidir.

2.2.Tarihi Çevreler ve Kültür Mirası Yapılar

Tarihi yapılar; geçmişte inşa edilmiş, toplumların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, sosyo-kültürel yaşantıların yansımaları niteliğindeki yapılardır. Bu yapılar; buldukları bölgenin kültürlerini, yaşam tarzlarını yansıtan, buldukları dönemin sistemleriyle ve yapı malzemeleriyle inşa edilmiş yapılardır. Bu tarihi yapıların gerek başka tarihi yapılar ile gerekse bahçeler, çeşmeler, su kuyuları gibi yapılar ile bir araya gelerek oluşturduğu sit alanları ise tarihi çevre olarak adlandırılmaktadır. Başka bir tanımla tarihi çevre; geçmişte yaşamış toplumlardan günümüze kalmış olan doğal ve yapıli çevrelerin tümüdür. [79] Tarihi çevre dokusu; günümüzden uzun yıllar öncesinin, toplumsal ilişkilerini, yaşayış biçimlerini, ekonomik, kültürel ve sosyal yapılarını yansıtan, yapı-doğa ve yapı-insan kavramları arasında bir birikimi temsil eden sit alanlarıdır.[3]

Tarihi çevreler, buldukları dönemin medeniyetlerini yaşam felsefelerini, estetik yargılarını, teknolojik imkânlarını, dini ve siyasi görüşlerini açık şekilde gözlemleyebileceğimiz kent kimliğinde önemli birer hafıza mekânlarıdır. Aynı zamanda Tarihi Çevreler, kentsel sürekliliğin oluşumunda ve kültürel değerlerin korunmasında katkı sağlayan önemli bir oluşumdur. [4] Günümüz ve geçmişin arakesitinde bulunan tarihi çevreler, geçmişte var olan medeniyetlerin gündelik yaşantılarının yanı sıra, döneminin mimari üslubunu, yapı malzemelerini ve uygulama tekniklerini anlamamız yönünde büyük bir öneme sahiptir. [5]

Tarihi çevreler, toplumların ve kentin kimliği ile doğrudan ilişkilidir. Kentin tarihi, tarihindeki doğal ve yapıli çevre alanları, bu alanların oluşumları, yenilenmeleri ve bunları ortaya çıkaran tüm sebepler kent kimliğinde büyük önem taşır. Tarihi bir geçmişe ve kimliğe sahip olan toplumlar, buldukları kentlere kuvvetli şekilde aidiyet duygusu hissederler. Tarihi çevreler, toplumların ve kişilerin

buldukları alan üzerinde aidiyetlik duygusu oluşmasını sağlarken, toplumsal hafıza mekânı olma özelliğini de pekiştirir. Tarihi çevreler geçmiş dönemlere referans olma özelliği taşıırken diğer yandan var olan doku üzerine tasarlanacak binalar içinde yapı malzemesi, biçim, işlevsellik, doku, renk gibi olgular ile yön göstericidir. Tarihi çevre kavramının, tarihi süreçte ele alındığı farklı kartalar bulunmaktadır. [6]

Tez kapsamında değerlendirilecek olan kartalar ve görüşler şöyledir;

- 1931 –Atina- Carta Del Restauero Bildirisi;

Uluslararası seviyede gerçekleştirilmiş olan, tarihi sit alanları ve bu alanların korunması üzerine yaklaşımların, benimsenmesi gereken koruma ölçütlerinin, ilgili müdahalelerin sınırlarının belirlenmesi gibi korumaya yönelik geniş kapsamlı bir çerçevenin çizildiği bildiridir. [80]

Carta Del Restauero Bildirisi'nin 3. Maddesinde; tarihi çevrelerin tanımı ve korunması hakkında; geçmiş uygarlıklar tarafından kullanılmış ve bugün kullanılmayan atılmış anıtlarda, antik zaman yapılarında ve her türlü tarihi eserlerin korunmasında bütünleme yönteminden kaçınılmasının gerekliliğinden ve bu eserlerin veya bunların kalıntılarının genel hatlarını ortaya çıkarıp koruyabilmek maksatlı uygulanacak ekler az kullanılacak malzemeler ise nötr olmalıdır, şeklinde bahsedilmektedir. [80]

- 1964 –Venedik- Venedik Tüzüğü;

Venedik Tüzüğü; tarihi anıtlar ve bunların korunmasına yönelik uluslar arası anlamda atılan ikinci büyük adımdır. Atina'da yayınlanan Carta Del Restauero Bildirisine kıyasla tarihi çevre tanımının ve bu çevrelerin korunmasına yönelik esasların daha kapsamlı irdelendiği bir bildiridir.

Venedik Tüzüğü 1. Maddesinde; “ Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar” şeklinde tanımlanmıştır. [7]

Koruma kavramının kapsamının genişletilmesi ve kuramsal gelişmeler ışığında Venedik Tüzüğü'nde ‘anıt’ olarak bahsedilen tarihi çevre olgusu, daha sonraki zamanlarda yayınlanan Amsterdam Bildirgesi'nde ‘mimari miras’ kavramı olarak değiştirilmiştir. [6]

1965 –Polonya- Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü;

1964 Venedik Tüzüğü'nün ardından, 1965'de Varşova'da kurulan ve ICOMOS olarak da adlandırılan, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi; dünya üstündeki tarihi ve kültürel sit alanlarına sahip çıkmak ve bunların korunmasına yönelik önlemler almak üzere çalışmalar yapmaktadır.

ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde; 'Geleneksel yapılar,

- Toplumca paylaşılan bir yapı geleneği,
- Çevreye uygun yöresel veya bölgesel bir kimlik,
- Üslup, biçim ve görünüş tutarlılığı veya geleneksel yapı türlerine bağlılık,
- Anonim olarak aktarılan geleneksel tasarım ve yapı ustalığı,
- İşlevsel, sosyal ve çevresel kısıtlamalara etkin olarak cevap verebilme,
- Geleneksel yapı sistemlerinin ve zanaatlarının etkin uygulaması' şeklinde tanımlanmıştır.[9]

- 1966- Barcelona- Avrupa Kültürel İşbirliği Konseyi'nin Çalışması;

Antik yapıların, tarihi sit alanlarına yaklaşımın geliştirilmesine ilişkin gerçekleştirilen Avrupa Konferansıdır.

Bu konferanstaki konseyde; tarihi çevre "Doğal ya da kişi tarafından oluşturulan, bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi veya efsanevi özellikleri ile korunması ve değerlendirilmesi gereken bütünlüklüdür" şeklinde tanımlanmıştır. [8]

- 1975 –Amsterdam- Avrupa Mimari Miras Tüzüğü;

Avrupa'da yer alan mimari mirasın bütün ulus ve toplumların ortak malı olduğu kararının verilmesi ve koruma kuramının devlet politikası bazında gerçekleştirilmesinin gerekliliği bu bildirge ile belgelenmiştir. [81]

Amsterdam Bildirgesi'nin b bendinde; sadece tarihi yapılar ve çevreleri değil bunları kapsayan kültürel ve tarihi niteliğe sahip bütün kırsal ve kentsel bölgeler mimarlık mirası kapsamına alınmıştır. [81]

Tarihi çevre kavramının uluslar arası boyutta tartışılması Moskova'da 1978 yılında '*Kentsel Gelişmelerde Tarihsel Yerleşmeler ve Tarihsel Mahallelerin Korunması*' başlığı altında, Roma'da 1981 yılında '*Geçmiş Yoksa Gelecek Yok*' konusu ışığında tartışılmaktan çıkmış ve tarihi çevreler kültürel varlık olarak kabul görmeye başlamıştır. [82]

Tarihi çevre bilinci kazanımını kolaylaştırmak için siyasi, sosyal ve gönüllülük esaslı güçlü bir farkındalık ortamı yaratıp bu doğrultuda çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ahunbay'a göre yönetimin önereceği yasalar, gönüllü kurumlaşma ve eğitim tarihi çevre algısının yaratılıp korunmasında önemli olan üç temeldir. [83] Ulusal anlamda tarihi çevre algısının oluşmasının temelleri uzun zaman önce atılmış olsa da savaşlar, maddi ve teknik yetersizlikler gibi sebeplerle tarihi çevreleri koruma üzerine gerçekleştirilecek uygulamalarda halen eksiklikler devam

etmektedir. [83] Tarihi çevrelerden, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın 3. Maddesinde şu şekilde bahsedilmektedir;

‘Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.’ şeklinde açıklanmıştır. [10]

-Asatekin'in 2004 yılında, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde yazdığı Kültür ve Doğa Varlıklarımız adlı yayınında, Korunması Gerekli Çevreler başlığı, Tarihsel/Geleneksel Çevreler alt başlığı altında;

‘Çağdaş koruma yaklaşımları bugün artık kültür varlıklarını tekil mimarî yapıtlar olarak değil, ait oldukları çevre ile bir bütün olarak görmekte, koruma müdahalelerini de bu bütünsellik içinde biçimlendirmektedir. Çünkü hiçbir yapı tek başına var olmaz. Çevresi, ister boş alan, ister tarımsal topraklar, ister bir yerleşmeden oluşsun, her mimarî ürün bir bütünün parçasıdır. İşte bu bakış açısı, kültür varlığı tanımını genişletmiş, çevre ölçeğinde araştırmalar önem kazanmıştır. Ancak, konu kültür varlığı tanımı çerçevesinde ele alındığında iki ana başlık öne çıkmaktadır.’ şeklinde tanımlamıştır. [11]

Asatekin'in 2004 yılındaki aynı yayınında tarihi alanların korunması ve çağdaş rolleri konusunda tavsiyeler de ki betimlemeler ise şu şekildedir;

‘Her tarihi veya geleneksel alan ve çevresi bir bütün olarak görülmeli, söz konusu alanın doğal ve özel dengesinin, onu oluşturan bölümlerin bütünlüğüne bağlı olduğu ve bu bağlamda söz konusu tanımın binalar, mekânsal kurumlar ve çevrelerinin yanı sıra, insan etkinliklerini de kapsadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Tüm bu unsurlar, ne kadar vasat olursa olsun insanların faaliyetleri de dâhil olmak üzere, söz konusu bütünlük için büyük bir önem taşımakta olup göz ardı edilmemelidir.’ [15]

-Türkiye’de ki koruma alanları üzerine önde gelen araştırmacılardan olan Zeren’e (2010) göre; tarihi çevre o dokuyu meydana getiren yapılar, dönemine uygun farklı üsluba sahip biçimler bulduran gelişmiş değişimler ve hayret uyandırmaya imkan sağlayan geleneksel ve yöresel iskeleti ile bir bütündür. [16] Tarihi çevre; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 660 sayılı İlke Kararı ile ‘anıtsal yapılar’ ve ‘çevresel değerli yapılar’ olarak ikiye ayrılmıştır. [17] Zeren(2010) ise anıtsal yapıları ikiye ayırmış; tarihi değer taşıyan yapılar ve estetik değer taşıyan yapılar olarak nitelendirmiştir. Çevresel değerli yapıların da kentsel dokunun, tarihi belleğinde yer ettiği ve tarihi kimliği meydana getiren kazanımlar olarak değerlendirmiştir. Bu etkenlerin yanı sıra tarihi çevre kimliğinin meydana gelmesinde, bu tarihi çevreyi örgütleyen ve onun oluşumuna sebep olan toplumsal yaşayış şeklinin, sosyo-kültürel kazanımların ve estetik yaklaşımların toplumsal yaşayışta önemli bir yer edindiğinin altını çizmiştir.[16]

Oldukça farklı tanımlarla ifade edilebilen tarihi çevre kuramının Zeren'e göre bu şekilde tanımlanabilmesi için bazı değerlere sahip olması gerekir. Bu değerler Velioğlu ve Öztürk tarafından ise şöyle belirtilmiştir;

- *'Tarihi birikim; tarih içinde bir yeri, değeri ve önemi olma (içinde tarihi bir olayın geçmesi)*
- *Kolektif anıları yaşatma,*
- *Çevre kimliği ve kişiliğinde etkili olma; kentlerin sürekliliğinde, gelişiminde ve kimliğinde etkili olma*
- *Yapı-Çevre uyumunu yansıtmaya*
- *Estetik değerler ve fiziksel öğelerde uyum:*
 - *Doluluk-Boşluklar*
 - *Oranlar*
 - *Ölçek*
 - *Malzeme*
 - *Doku*
 - *Sembolleşmiş nostaljik biçimler*
- *Kullanım değeri; değişen gereksinimlere uyum sağlama*
- *Dayanım değeri; kullanılan malzemeye bağlı olarak dayanımları ve günümüze kadar gelebilmeleri*
- *Belli dönemlere damga vurma; oluştukları ve geçirdikleri dönemleri temsil etmeleri:*
 - *Mimari, kültürel, teknolojik (yapım sistemi ve malzeme)*
 - *Yaşam tarzı ve anlayışı*
 - *Sosyal ve ekonomik boyutlar*
- *Tek yapıdan çok yapı gruplarının bir arada oluşumuyla imaj sürekliliği sağlama*
- *Özgünlük değeri*
- *Mekânsal değerler: yapıların bir süreklilik sağlaması ve mekân oluşturma (sokak, meydan gibi)*
- *Yerleşim formunu belirtmesi (sokak-yapı düzeni, sokak elemanları açılarından)*
- *Günümüzde örnek olma,*
- *Simgesel değerler*
- *Çağrışımlar yapma*
- *Günümüz çevrelerinde farklılık, çeşitlilik yaratma ve bundan dolayı etkili öğe veya eleman olma' [18] olarak açıklamaktadır.*

Bireylerin nasıl ki beslenme, barınma, sağlık gibi gereksinimleri varsa toplumların da kültürel, sosyal, tarihi, politik ve bilimsel ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda, Şahin ve Güner, kültürel mirası; *'anonim özellikli, kitlesel ve çok yönlü yaşam biçimi'* şeklinde tanımlamaktadır. Tarihi çevreler, bireyler ve onların yaşanmışlıkları ile birlikte değişim süreci geçirir. Bu değişim, kişilerin değişimlerini de yansıtır niteliktedir. [19]

Tarihi çevreler; onu meydana getiren öğelerin niteliğine göre değişiklik gösterir. Ahunbay(1996) bunları; kentsel sit alanları, kırsal sit alanları, arkeolojik sit alanları ve tarihi sitler şeklinde nitelendirmiştir. Fakat Ahunbay(1996) tarihi çevrelerin tarihi, arkeolojik ve estetik değerlerinden ziyade özü hatırlatan folklorik bir değeri olduğunu savunmaktadır. [83] Bu konuda Şahin ve Güner (2006) ise bireylerin nasıl ki beslenme, barınma ve sağlık gereksinimleri varsa toplumların da kültürel, sosyal, tarihi, politik ve bilimsel ihtiyaçlara gerek duyabileceğini belirtmektedir. Kültürel mirası ise şöyle tanımlamaktadırlar; '*anonim özellikli, kitlesel ve çok yönlü yaşam biçimi*'. Bireylerin yaşadıklarıyla birikimlerinden oluşan tarihi çevreler kişilerle beraber değişim süreci geçirir ve kişilerin değişiminin de garantisi niteliğindedir. [19]

Tarihi kent olarak adlandırdığımız merkezler; Ahunbay (1996)'a göre ait olduğu dönemi yansıtan anıtların yoğun olarak bulunduğu sit alanlarıdır. Papageorgiou'a göre ise bir kent olgusunun 'tarihi kent' ya da 'tarihi yerleşme' diye tanımlanabilmesi için belli başlı özelliklere sahip olması gerekir. Bunlar şöyledir:

- Orijinal ve karakteristik kent strüktürü
- Önemli mimari özellikler
- Devam eden sosyal yaşam
- Kültürel, toplumsal, estetik ve ekonomik referanslar
- Güçlü yer ve bağlam duygusu

Bu veriler doğrultusunda tarihi yerleşim alanlarının meydana gelmesindeki en önemli olgu 'tarihsel gelişim sürecidir.' [20]

Bu tanımlardan yola çıkarak Ülkemiz üzerinde tarihi çevre ve tarihi kent olgularına dair birçok örnek mevcuttur. Bunlardan ikisi Şekil-2 ve Şekil-3 deki gibi verilmiştir.

Şekil 2: Safranbolu Antik Kenti [21]

Şekil 3: Ankara Gordion Antik Kenti [22]

Kültür varlıkları; tarihi dönem öncesinde ve tarihi dönemlere dair güzel sanatlar, kültürel çalışmalar, bilimsel ve dini çalışmalarla ilgili bulgular ya da tarih öncesi veya tarihi dönemlerde sosyal hayata konu olan kültürel ve bilimsel olarak özgün değere sahip taşınır, taşınmaz, yeryüzünde veya yer altında bulunan bütün değerlerdir. [23] Kültür varlıkları iki alt başlıkta sınıflandırılır bunlar; taşınır kültür varlıkları ve taşınmaz kültür varlıklarıdır. [23]

Taşınır kültür varlıkları; tarih öncesi veya tarihi dönemlere ait olan jeolojik, arkeolojik, bilimsel ya da kültürel olarak belge niteliği taşıyıp buldukları dönemin teknik, sosyal ve ilmi yönlerini ve gelişmişliğini gösteren, taşınabilen her türlü kültür ve tabiat varlığıdır. Taşınır kültür varlıkları da yapıldıkları malzemelere göre organik ve inorganik taşınır kültür varlıkları olarak sınıflandırılabilir.

Taşınmaz kültür varlıkları ise tarihi bir değere sahip olup buldukları bölgede yer değiştirmesi mümkün olmayan eserlerdir. Mezarlıklar, antik kentler, değirmenler, külliye gibi çok çeşitli örnekler göstermek mümkündür. Taşınmaz kültür varlıkları da anıtlar (mimari eserler, görsel sanat eserleri, arkeolojik yapılar, kitabeler vb.), yapı toplulukları ve sit alanları olarak 3'e ayrılır. [23]

Bölüm 2.1.Tarihi Çevre ve Kültür Varlığı Kavramları kapsamında, literatür çalışmasıyla elde edilen veriler ışığında açıklamalar yapılmıştır. Elde edilen araştırmalar sonucunda birbirine benzer ve paralel doğrultuda kavramsal tanımlamaların varlığı gözlemlenmiştir.. Tez kapsamında incelenen Tavlusun Agios Basileos Kilisesi tarihi çevrede yer alan, taşınmaz bir kültür varlığı yapısıdır. Bu sebeple irdelenen kavramlar, tez çalışmasında ele alınan kilise yapısı ve yapı öğelerinin restorasyonu konusunda temel bir nitelik taşımaktadır.

2.2.1.Tarihi Çevrelerde Koruma Kavramı

Tarihsel süreçte koruma kavramının ilk ortaya çıkışı, kişinin yapıyı veya nesneyi işlevsel olarak kullanım süresini uzatmak istemesiyle gerçekleşmiştir. [26] İlkçağlardan bu güne kadar, toplum içinde belirli bir yetkiye ve öneme sahip kişilerin buldukları çevrelerdeki önem verdikleri yapıları, özellikle de dini yapıları korumaya çalışmışlardır. Eski Mısır ve Mezopotamya Uygarlıklarına baktığımızda dini inanç ve törelere bağlılık esaslı bir yaşayış biçimi, tapınaklara verilen önem, bu dini yapıların belirli aralıklarla onarımını da beraberinde getirmekteydi. Benzer şekilde Sümer Uygarlığı'na baktığımızda, binlerce yıl boyunca tapınaklarının onarımını ve yenilemesini yaparak kullanmışlardır. [26]

Roma İmparatorluğu zamanında; M.Ö. I. Yy. tarihinde Pompei'de bulunan ve Yunanlardan kalan antik forum yapısının hiç müdahale edilmeksizin kullanımına devam edilmesi de bu tarihlerde koruma kavramına verilen değeri vurgular niteliktedir. [27] Aynı dönemde Vitruvius'un yazdığı 'Mimarlık Hakkında On Kitap' isimli kitapta; mimari üslupta yeni ile gelenekseli bir araya getirme çabasının vurgulanmasının yanında yeni bir yapıyı inşa ederken daha önceki örnekleri korumanın gerekliliğinin de altı çizilmiştir. [27] Bu dönemde Roma İmparatorluğunda, yasalar ve senatonun verdiği kararlar içerisinde; evlerin hasar gören parçalarının onarılması mecbur kılınmış, halk evlerinin önündeki kamu alanlarının korunup muhafaza edilmesinden de mesul tutulmuştu, kasten çevreye verilen zararlar ve yapıların yıkılmasıysa cezalar ile sonuçlandırılmıştı. Antik Roma Dönemi'nde yaşanan ekonomik sıkıntıların da etkisiyle, yeni yapılar inşa etmek yerine eski yapılarını onarıp, iyileştirme yöntemi üzerine bir strateji benimsemişlerdir. [26]

Koruma tarihi özelinde, Atina'yı incelediğimizde ise MS. 267 senesinde Heruli tarafından ele geçirilen kent, sahip olduğu mimari zenginliklerin çoğunu yitirmiş durumda, işgalinde etkisiyle kentin büyük bir kısmı yıkılmış ve surları ise tahrip edilmişti. [82] İşgalin ardından yağmadan arta kalanlar ile, kente yeni bir sur inşa edilmiş, hasarlar ise onarılmaya çalışılmıştır. [82] Atina'nın ünü olan eğitim şehri ünvanını koruması da kentin şekillenmesini ve mimari tarihini korumasında büyük bir önem arz etmiştir. [82]

Tarihte mimari koruma çoğunlukla, yapı bazında işlevsel değerinin korunup, bakımlarının yapılması şeklinde yorumlanmıştır. Bu esas bugünde kabul görmekle birlikte ilaveten işlevini yitirmiş yapıların da korunması ve bakımlarının yapılması günümüzde önem arz etmektedir.

Koruma uzmanlarından İtalyan Piero Gazzola bu konuda şöyle düşünmektedir; 'Bir mimari anıt artık yapıldığı amaca hizmet edemiyorsa, korunması pratik bir gereklilik olmaktan çıkar, kültürel bir görev haline gelir. Bu konuya verilen önem gelecek kuşakların kültürel olgunluğuna ve kültür miraslarını koruma konusunda duyacakları ivediliğe dayanacaktır.' [83]

Yapıların korunması, geçmişte yalnızca işlevsel bir önem arz ederken günümüzde, yapının bulunduğu dönemdeki sosyal yaşantıyı, kentsel düzeni, mimari yapım tekniklerini yansıttığı için tarihi belge niteliğinde kabul edilmektedir. [83]

Korumaya dair düşüncelerin ve kısmi uygulamaların kökeni Antik Roma, Yunan ve Mezopotamya'ya kadar dayandığı bilinse de 1789 yılında Fransız Devrimi ile harap olan sarayların, şatoların, kiliselerin, kale ve surların tadilat ve onarımının sağlanması için harekete geçilmesi 1830'lu yılları bulmuştur. [83]

Aydınlanma Dönemi'nin yetiştirdiği alimlerden olan, mühendis, mimar, mimarlık tarihçi ve dekoratör olan Eugene Emmanuel Viollet Le Duc 1814-1879 yılları arasında yaşamış ve 19.yy bilimi ışığında yetişmiştir. [83] Viollet Le Duc, daha önce kendi kişisel görüşlerine göre koruma ve onarım yapan mimarların ve mühendislerin gelişigüzel yol izlemesini düzene koyabilmek adına, *XI.-XVI. YY. Fransız Mimarlığının Açıklamalı Sözlüğü* adında Ortaçağ yapıtlarının onarımı üzerine fikirlerini açıkladığı bir yayın hazırlamıştır. [83] İlerleyen yıllarda Viollet-le-Duc Restorasyon Yasaları olarak adlandırılacak olan bu adımla korumanın da yazılı olarak ilk adımları atılmıştır. [83] 1850-1870 seneleri arasında Viollet-le-Duc kontrolünde gerçekleşen yapı restoreleri; Saint Denis, Clermont-Ferrand, Amiens, Saint Just Katedralleri ve Paris Notre Dome Katedrali'dir. Viollet-le-Duc'un bu konuda yaptığı çalışmalar ve mimarlık tarihi araştırmalarında temeli atması o gün ki şartlarda bile övgüyle karşılanmıştır. [83] Viollet-le-Duc'un 1840 yılında Ortaçağ şehri, Carcassonne Surları ve şehrin Narbonne kapısı için bir koruma ve restorasyon projesi hazırlamıştır. Onarıma 1855 yılında başlanmış ve Viollet-le-Duc'un katkıları olmadan yarım asırdan fazla sürmüştür. [83] 1857 yılında ise Pierrefonds Şatosu'nun kalıntılarının restorasyonu için dönemin hükümdarı Napolyon tarafından yine Viollet-le-Duc görevlendirilmiştir. Viollet-le-Duc'ün bu şato için hazırladığı projede, şatonun yaşanılabilir şekilde restore edilmesi, yapının diğer bölümlerini ise olduğu gibi harabe olarak kalması planlanmıştır. Fakat hükümdar Napolyon'un istekleri üzerine uzun ve masraflı bir restorasyon süreci başlatıldı, 1870 yılında Napolyon'un tahttan indirilmesine kadar da Viollet-le-Duc'ün şatodaki restorasyon çalışmaları devam etmiştir. [83]

19.yy da restorasyon akımı olarak bir çok mimar ve restoratörden kabul görmüş ve popüler olan 'Stilistik Rekompozisyon' ilkesi, yapının özgünlüğünü yitirmesine neden olmuştur. Roma'da bulunan Saint Paul Bazilikası 1823 yılında geçirdiği yangının ardından bu ilke esas alınarak yenilenmiştir. Floransadaki Santra Croce ve S. Maria del Fiore kiliselerinin cepheleri de Stilistik Rekompozisyon akımının etkisiyle yeniden yapılmıştır. [83]

1800'lü yıllarda '*üslup birliğine ulaşma*' kaygısının İngiltere'deki temsilcisi Sir Gilbert Scott olmuştur. Londra'da bulunan Westminster Abbey Manastırı başta olmak üzere restore ettiği gotik yapılar ve yapılara yaptığı

ekler çok tartışılmıştır. [82] ‘Üslup birliğine ulaşma’ endişesi güdülen yapılan uygulamalara karşı eleştirel tutumların öncüsü John Ruskin (1819-1900) olmuştur. Ruskin’in öncülüğünü yaptığı görüş ise ‘Romantik Görüş’ olarak adlandırılmıştır. [83] Ruskin, *The Seven Lamps of Architecture* (1849) isimli kitabında; sanat eserinin veya yapıtın bugüne ulaştığı biçimde korunması gerektiğini savunmuştur. Ruskin; üslup birliğine ulaşma kaygısı ile yapıya uygulanan eklerin kaldırılması gerektiğini savunmuştur. [83] Ruskin; gelişigüzel yapılan tadilatlardan dolayı ‘restorasyon’ sözcüğünü bile anmaktan kaçınmıştır. Ruskin ‘e göre; bir yapıt zamanın etkilerine dayandığı sürece ayakta kalmalıdır ve restorasyon yok olanın yerine yapay bir benzerini getirmek şeklinde açıklanmamalıdır. Bu sebeple Ruskin restorasyonun bir yapının başına gelebilecek en büyük felaket olduğunu savunmuştur. [85] Romantik görüşün esas aldığı ilke ‘sanat eserinin dokunulmazlığı’ olmuştur, bu yüzden bu akıma ‘anti-restorasyon’ akımı da denmiştir.[83]

1880 ve 1890 yılları arasında koruma-restorasyon tarihinde, stilistik rekonpozisyon ve romantik görüşün yanı sıra ‘Tarihi Restorasyon’ ve ‘Çağdaş Restorasyon’ olmak üzere iki yeni akım daha gündeme gelmişti. [83]

Tarihi Restorasyon; İtalyan Luca Beltrami (1854-1933) tarafından ileri sürülüp uygulamaya konulmuştur. Bu kurama göre; anıtlar, tarihi belgeler ışığında restore edilmeli ve restorasyon uygulamaları somut bilgilere dayandırılmalıdır. [83] Bu kuramla birlikte ‘tarihçi restoratör’ ve ‘arşivci restoratör’ sıfatları gündeme gelmiştir. Buna göre de restorasyon uygulamasını yapacak olan mimarın yapıtın ilk haline dair belgeler ve araştırmalar ile uygulamasını desteklemesi gerekmektedir. [83] Tarihi restorasyon fikrinin uygulandığı en bilinen örnek Milano’da bulunan Sforza Şatosu’dur. Yapıtın restoratörü Beltrami, yapıtın 16.yy’da yıkılmış olan kulesini, eski çizimler, maketler ve görsellerini kullanarak tamamlamıştır. [83]

Çağdaş Restorasyon ise; İtalyan Camillo Boito (1836-1914) tarafından daha önce ortaya atılmış, farklı görüşlerin ürünü olan; üslup birliği, tarihi rekonpozisyon ve romantik görüş kuramlarının uzlaştırılıp tek bir başlıkta toplanmasıdır. [83] 1883 yılında Boito tarafından çağdaş restorasyonun temeli kabul edilen kurallar şu şekilde açıklanmıştır;

- Tarihi yapılar, insanlığın var oluşsal tarihinin bir kanıtıdır. Bu sebeple tarihi yapılara saygılı davranılmalı, onlar üzerinde uygulanacak olan değişikliklerin yanıtıcı sonuçlara yol açabileceği gerçeği bilinmelidir. [83]
- Tarihi yapılara müdahale etmek zorunlu hallerde gerekli olabilir, fakat yapıyı güçlendirmek, onarımdan daha iyidir. Onarım yapmak ise restorasyondan daha iyidir. Anıtlarda yenileme ve ek yapılardan da kaçınılması gerekmektedir. [83]
- Eğer yapıya güvenlik ve strüktürel sebeplerle ek yapılması zaruri bir hal alırsa, bu ekler somut veriler ışığında gerçekleştirilmelidir. Anıtın biçimine ve görsel bütünlüğüne

saygılı kalarak, farklı malzemeler kullanılmalıdır. Gerçekleştirilen restorasyon, tarihi bir sembol veya rakamla tescillenmelidir. [83]

- Anıtın ilk tasarımından sonra farklı dönemlerde yapılan ekler yapının bir parçası olarak kabul görmeli; farklı bir ögeyi bozma, kapatma gibi bir zararlı etkisi yoksa bu eklerde tıpkı anıtın kendisi gibi korunmalıdır. [83]
- Restorasyon çalışması esnasında yapılan tüm eylemler sıralı bir şekilde; çizimler, fotoğraflar ve raporlarla belgelendirilmelidir. [83]

Boito'nun Çağdaş Restorasyon kuramının gelişmesi, kurallarının uluslar arası düzeyde kabul edilip, yayılmasında Gustavo Giovanni(1873-1947)'nin katkısı göz ardı edilemez. [83] Giovanni anıt restorasyonunun daha bilimsel yapılmasını, anıtların çevreleriyle birlikte korunmaları gerektiği düşüncesini savunmaktaydı. Bu gelişmeler, uzmanlar tarafından 1931 yılında, Atina'da toplanan ' Tarihi Anıtların Korunması ile ilgili Mimar ve Teknisyenlerin I. Uluslar arası Konferansı'nda dile getirilmiştir. [83]

Aydınlanma Dönemi olarak bilinen 18.y.y'ın Avrupa'sında Roma ve Yunan tarihi eserlere karşı ilginin artması ve 19.y.y başlarında çıkarılan Viollet-le Duc restorasyon yasalarıyla birlikte korumaya karşı ilgi de ciddi anlamda artmıştır. Anıt yapıların, kişilerin ve toplumların yaşam serüvenine eşlik etmeleri, ait olma ve güven duygusunu sağlamaştırıcı değerler olması sebebiyle II. Dünya Savaşı'nın akabinde anıt yapılar belge niteliğinde kabul görmeye başlamıştır. [27] Tarihi restorasyon ve Çağdaş Restorasyon kavramlarının da tartışılmaya başlanması ile konunun ciddiyeti uluslar arası boyuta taşınmıştır. Bu sürecin devamında koruma üzerine çıkarılan evrensel boyuttaki yasal yürürlükler ve bunlarda alınan önemli kararlar ise şu şekildedir;

1931- Atina - Carta Del Restauro Bildirisi:

- Uluslar arası seviyede koruma yaklaşımları, benimsenmesi gereken koruma ölçütleri, ilgili müdahalelerin sınırları gibi korumaya yönelik geniş kapsamlı bir çerçeve çizilmiştir. [56]
- Korumada belgeleme ve uluslar arası işbirliğinin gerekliliğinde hem fikir olunmuş ve her ülkenin kendi anıtlar arşivini oluşturmasına karar verilmiştir. [83]
- Bu toplantının temel gündemi ise II. Dünya Savaşı akabinde harap olmuş yıkık Avrupa kentlerinde normal yaşayışa dönüş olmuştur. [83] Toplantıda bu durumla ilgili alınan karar ise; ayakta olan anıtlar için 'sağlamaştırma', işlevini yitirmiş atıl durumda olan antik yapılar için ise 'anastylosis' in uygulanması şeklinde olmuştur. [83]

✚ **1964- Venedik –Venedik Tüzüğü:**

- İkinci Uluslar arası Tarihi Anıtlar Kongresidir.25-31 Mayıs 1964 tarihlerinde toplanan ikinci kongrede, 1931 yılından o güne kadar geçen sürede ortaya çıkan sorunların üzerinde durulmuştur. [83]
- Venedik Tüzüğü'nün ilk maddesinde 'tarihi anıt'ın açıklaması yeniden yapılmıştır. Buna göre; tek anıttan 'belirli bi uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel veyahut kırsal yerleşme boyutuna ulaştırılan 'anıt' kavramı ilaveten; 'yalnız büyük sanat eserlerini değil, zaman içinde kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri' de kapsayacak biçimde genişletilmiştir. [83]
- Savaş sonrası uygulanan yeniden yapılanmalarla ilgili olarak; '*anıtların bir sanat eseri olduğu gibi, tarihi bir belge olarak da korumak*' şeklinde uzlaşmıştır. [83]
- Koruma kavramı, yayınlanan bu bildirge ile; süreklilik, fonksiyonellik ve spesifik tek bir yapıdan, kentsel ölçeğe uzanan geniş ölçekli irdelenmesi gerekli bir olgu olarak değerlendirilmiştir. [57]

✚ **1975- Amsterdam –Avrupa Mimari Miras Tüzüğü:** Avrupa'da yer alan mimari mirasın bütün ulus ve toplumların ortak malı olduğu kararının verilmesi ve koruma kuramının devlet politikası bazında gerçekleştirilmesinin gerekliliği bu bildirge ile belgelenmiştir. [58]

✚ **1976-Nairobi- Tarihi ve Geleneksel Alanların Korunması ve Modern Yaşam Üzerindeki Rollerini Hakkında Tavsiye Kararı:** Tarihi koruma alanlarının gündelik hayatla bağdaşmış, dini, kültürel ve sosyal değerlere sahip yerler olarak kentsel doku anlamında büyük ölçekli korunma ihtiyacı, toplumların yaşam tarzlarının açıklanması ve somut olarak var oluştural bir öğe olduğu belirtilmiştir. [59]

✚ **1985-Granada- Avrupa Mimari Mirası'nın Korunması:** Korunması gereken yapılar tanımlanmış, konu ile alakalı yasal boyutlar ve yaptırımlar irdelenmiş ve koruma üzerine politikalara nitelik kazandırılmıştır. [61]

✚ **1987 Tarihi Kentler Ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü:** Birbirlerinden farklı nitelik ve ölçeklerde olan kentsel dokuların ve doğal sit alanlarının korunabilmesi için sahip oldukları değerler ve değişen şartların sonucunda gerçekleşen hızlı kentleşme sonucunda bu alanların varlığını koruyabilmesi amacıyla, kültürel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği sağlamak için 1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü'nü tamamlayıcı niteliğe sahiptir. [62]

✚ **1994- Nara -Özgünlük Belgesi:** Korumaya yönelik tutumların kavramsal sürekliliğini sağlamak amaçlı, modern mimarinin tek tipselleşmesi ve kültürel kimlik endişesiyle tarihi değerlerin ve mimari eserlerin yok olma tehlikesine karşı ortak değerler belirlemeyi hedefleyen bir belgedir. [64]

✚ **1999 ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü:** Bu tüzük ile modern koruma yaklaşımları; sit alanlarına, geleneksel yapı ve yapı gruplarına

uygulanacak olan onarımlar, bu değerlerin kültürel kimliğine ve geleneksel dokusuna saygı göstermek zorundadır şeklinde sınırlandırılmıştır. [65]

- ✚ **2011 Yılı Valetta İlkeleri:** Tarihi kent ve kentsel alanlar ilkeleri ile açıklandıktan sonra, bu sitede canlı organizmalar gibi değerlendirilmiş ve buradaki doğal ve yapısal çevrelerin kültürel değer değişimleri incelenmiştir. Yapı-işlev uyumluluğu ve bunu sağlamaya yönelik işlevsel analiz çalışmalarının önemi vurgulanmıştır. [66]
- ✚ **2014 Floransa Bildirgesi:** Tarihi alanlar ve bütününde bu alanların peyzajlarının korunmasına yönelik yöntemleri açıklayan belgedir. [67]

Koruma kavramının dünya üzerindeki tarihsel gelişimini incelediğimizde; tarihi yapıların ait oldukları çevre ve peyzaj ile bütün olarak korumanın gerekliliği zaman içinde anlaşılmıştır. Evrensel bir miras olan tarihi çevrelerin korunması da evrensel çerçevede değerlendirilmelidir.

2.2.2-Ulusal Ölçekte Kültür Mirası Yapıların Korunması

Tarihi olarak zengin bir mirasa sahip olan Türkiye doğal özellikleri ve yerleşime uygun coğrafyası ile yüzyıllardır birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Yeryüzünün en eski yerleşmelerinden olan Anadolu toprakları; Diyarbakır, Çayönü, Burdur, Hacılar ve Konya, Çatalhöyük M.Ö. 8000 yıllarına kadar giden kültürlerdir. Bu çerçevede çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapmış olan ülkemizde tarihi dokunun hâkim olduğu çok sayıda yerleşme ve tarihi kentleşme vardır. [28] Bu sebeple Türkiye genelinde korumayı ve korumanın sürekliliğini hedefleyen yasal süreç çok öncelerde başlatılmaya çalışılmış fakat teknik yetersizlik, maddi kaygılar ve yaşanan siyasi sorunlar sonucu uzun süre uygulanamamıştır. [83]

Ulusal ölçekte korumaya ilişkin süreci Cumhuriyet'in ilanını referans alan bir yaklaşımla değerlendirmek gerekirse;

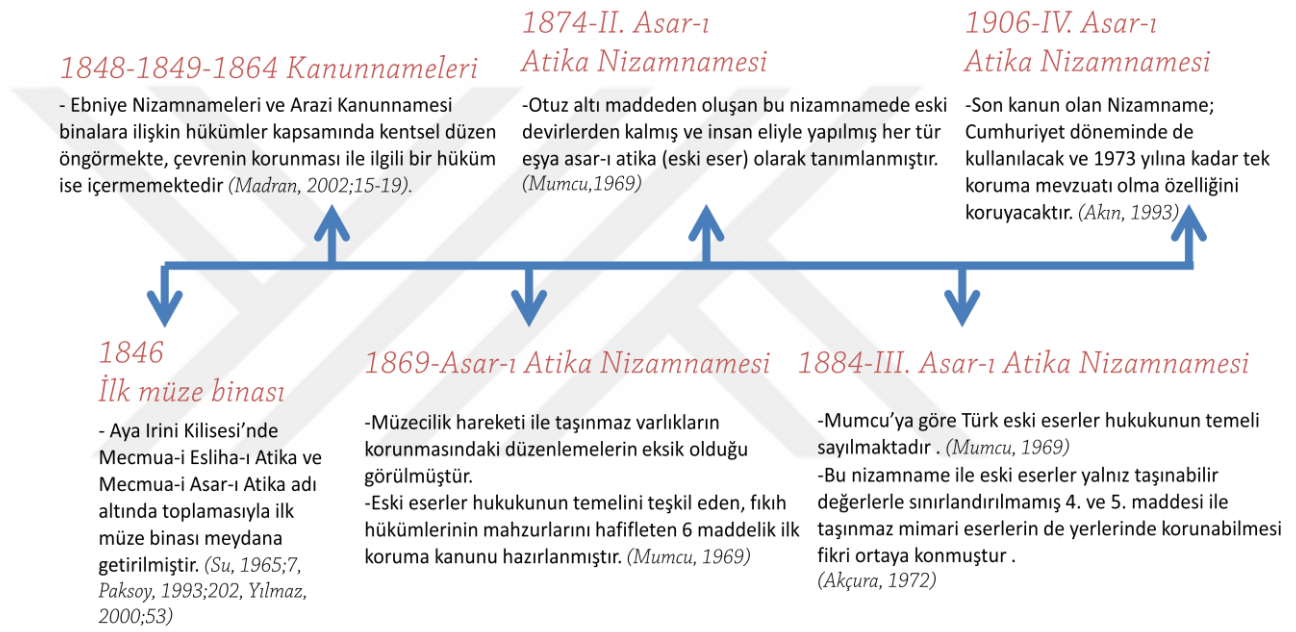
▪ Cumhuriyet Dönemi Öncesi Anıt Yapılar ve Koruma Tarihi

19.yy'a kadar olan dönemde önemli tarihi yapıların korunmasına yönelik yaklaşımlar; yapının korunması önceliğinden ziyade tamir edilip iyileştirilmesi ve kullanılması şeklindeydi. [30] Bu döneme ait kamusal yapıların tamirini ve iyileştirmelerini belirli vakıflar üstlenmiştir. Halkın kullanımında olan sivil mimarlık yapıları ile ilgili ise onarıma ya da korumaya yönelik herhangi bir kanun veya yasal yükümlülük yoktur. [29] Aynı dönemde, taşınabilir antika eserlerin korunması amaçlanmış ve müzecilik kavramının da bu maksatla ilk adımları atılmıştır. [29] Bu dönemin korumaya yönelik en büyük eksiklerinin başında şahıslara, vakıflara ya da devlete ait olmayan yapıların kolaylıkla zarara uğratılabilmesi gelmektedir. [31]

19.yy ile birlikte anıt yapıların korunması ve iyileştirilmesine yönelik yasal düzenlemeler ve kanunlar uygulanmaya başlanmıştır. Kültür yapılarının korunmasıyla alakalı ilk yasal uygulama 1869 yılında hazırlanan Asar-ı Atika Nizamnamesi'dir.

[83] Bu yasa ile; Gayri Müslim arkeologların yapacağı kazı çalışmaları izne bağlandı ve kazılar sonunda ulaşılan buluntuların ülke dışına çıkarılması yasaklandı.

Asar-ı Atika Nizamnamesi 'nin değişen şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda yetersiz kalması üzerine; 1874 yılında ikincisi, 1884 yılında üçüncüsü ve 1906 yılında ise dördüncüsü ile kapsamı genişletilmiş ve güncellenmiştir. [83] Bu yasalardan; dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi, Esvar ve Kala-i Atika ve Abidat Kanunu Cumhuriyet Döneminde de geçerliliğini sürdürmüştür. [83]

Şekil 4: 19.yy'da Ülkemizde Koruma Yaklaşımı Yönünde Atılan Adımlar

■ Cumhuriyet Dönemi Sonrası Anıt Yapılar ve Koruma Tarihi

Cumhuriyetin başlarında ülkenin siyasi ve sosyal anlamda büyük sorunları olduğu için koruma alanının öncelik olarak tutulmadığını görüyoruz. Cumhuriyet'in ilanı sonrasında yapıtlar devlet kurumlarınca paylaştırılmıştır. Fakat bahsi geçen yapılar korunup kullanılmaktansa, devredilen devlet kurumlarınca kullanımlarına yönelik rastgele eklemeler yapılarak veya yıkarak kullanılmıştır. [32]

1931 yılında bir Konya seyahatinde Atatürk dönemin Başbakanı İnönü'ye müzelerdeki tarihi eserlerin korunabildiğini fakat Konya'daki Selçuklu Dönemine ait taşınmaz anıtların tahrip edildiğini gözlemlediğini ve bunları korumaya yönelik bir adım atılması gerektiğini belirten bir telgraf göndermiştir. Bu telgraf Cumhuriyet

sonrasındaki koruma hareketlerinde yazılı ilk veri olarak tarihe geçmiş ve bunun ardından koruma hareketleri de hız kazanmaya başlamıştır. [33] Aynı yıl İcra Vekilleri Heyeti tarafından alınan karar ve hazırlanan rapor ile dönemin Kültür Bakanlığı müzelere tabii olmak üzere bir komisyon oluşturmuştur. 1933 ve 1935 tarihleri arasında 3500'e yakın tarihi eserin bu komisyon tarafından tescili yapılmış ve onarım raporları hazırlanmıştır. [34]

Madran'a göre ülkemizde koruma tarihi ;

- 1930 yılına kadar geçiş ve hazırlık dönemini yaşamıştır.
- 1930-1940 yılları arasında yasal ve gönüllü kurumlarca en çok eylemin gerçekleştiği dönemdir.
- 1940-1950 yılları arası ise uygulama açısından çok aktif olmasa da korumanın kurumsallaşması anlamında daha kararlı bir dönem olarak açıklanmıştır. [35]

1951 yılında bir araya gelen Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK); ülke içerisindeki tarihi anıtların ve mimari eserlerin korunmasında uygulanması gereken bakım, onarım ve restore işlerini detaylandırmışlardır. [83] 1956 yılında çıkarılan İmar Kanunu ile GEEAYK'in sorumluluğu artırılmış ve korumanın hem yapısal ölçekte hem de kentsel ölçekte uygulanmasının gerekliliği gündeme getirilmiştir. [38]

1973 yılında ihtiyaçlara karşılık veremeyen koruma ile ilgili bütün eski yasalar yürürlükten kaldırılmış ve yerine Eski Eserler Yasası getirilmiştir. Koruma tarihinde atılmış olan çağdaş bir adım olan bu yasa ile dokusal bütünlüğe dikkat çekilmiştir. Bu yasada tarihi sit, doğal sit ve arkeolojik sit alanı kavramlarına yer verilmiştir. Bu yasanın ardından GEEAYK, 1973'ten 1982 yılına kadar 417 sit alanı, 3442 anıtsal yapı ve 6815 sivil yapıtı tescillemiştir. [83]

Şekil 5: Cumhuriyet Döneminde Koruma Yaklaşımı ile İlgili Çıkarılan Yasalar ve Kanun Düzenlemeleri

2.3.- Tarihi Çevrelerde Koruma Yöntemleri

Koruma olgusu tek aşamalı bir kavram değildir ve içerisinde birçok farklı kavram ve bileşenleri de barındıran karmaşık bir yapısı mevcuttur. Bütün dünyada Koruma Olgusu, amaçlar, yönetmelikler, yasalar, yöntemler ve uygulamalar ile git gide geçmişe nazaran daha fazla disipline edilen ve değeri artan bir kavramdır. Tarihi çevrenin korunması yalnızca mimari ya da yapısal öğelerin oldukları gibi muhafaza edilip korunması şeklinde değil, süreç içerisinde bulunduğu çevrenin yaşam döngüsüne dâhil edilerek uygulanmalıdır. Aktif bir koruma yalnızca, kültürel birikimin uzun süreli kalıcı olabilmesi, tarihi çevrenin var olan potansiyellerinin değerlendirilmesi ve korunması gereken oluşumların, dâhil oldukları kent hayatına fayda sağlayabilmelidir. [38]

Koruma kavramı; estetik, ekonomik, turistik ve sosyal yönlerden büyük öneme sahip olan tarihi ve mevcut değerlerin günlük şartlara göre ve çağdaş planlama teknikleri ile değerlendirilip, kamunun faydasına göre yönlendirilmesi gerektiği ve bu yaklaşımın ülkesel boyuttan yöresel boyutlara yaklaşması ve gelişmesi gerekliliğinin tek bir başlık altında toplanması olarak da değerlendirilebilir. Aynı zamanda koruma için planlanan eylemler; yöresel farklılıklara, özgürlüklere,

özgün oluşumlara ve mevcut otantik değerlere saygı duyularak, insanlığın ortak faydası gözetilerek sağlanmalıdır. [39]

Tarihi çevre koruma, doğa-insan diyalektik ilişkisi bağlamında birçok kavramı da bünyesinde barındırmaktadır. Bahsettiğimiz bu doğa-insan diyalektiğinde; geçmişten günümüze aktarılan kültürel, bilimsel, sanatsal değerler ve bu değerlerin üzerine inşa edilen yeni oluşumlar vardır. [40]

Uygarıkların geçmişine yönelik deneyimlerden faydalanmak ve toplumların yaşam şekilleri, sosyal ve kültürel kökenleri hakkında daha fazla bilgiye ulaşım gelecek için çıkarımlar yapabilmeyen en doğru yöntemlerinden birisinin tarihi çevrenin korunması olduğunu, Eruzun(1987)'de tarihi çevrelerin korunması gerekliliği başlığı altında 3 madde de açıklıyor: [46]

- Gelecek nesillere, uygarlıkların tarihi miraslarının aktarılması
- Kültürel devamlılığın sürdürülmesi
- Modern topluma tarihi ile beraber yeni yaşam koşulları sağlanması

Bu doğrultuda koruma uygulaması, tarihsel yaşam döngüsü boyunca insanın yarattığı kültürel mirası ve diğer bütün eserleri, kültürel döngünün devamlılığını sağlamak için yapılmalıdır.

Koruma kavramının gereklilikleri doğrultusunda öncelik verilmesi gereken başka bir konu ise, çağın gereksinimlerine karşılık verebilecek düzeyde koruma yöntemleri geliştirmek olmalıdır. Günümüzde belirli kuramlar, belgeler ve yasalarca bilinçlendirmeye ve uygulanmaya çalışılan koruma yöntemleri; yapıların hasar gördüğü kısımların onarılması, yeniden hayata kazandırılması için uğrayacağı dönüşümler; arkeolojik çevre düzenlemesinden, kentsel çevre düzenine, yapı sistemi analizi ve korunmasına kadar detaylı bir bütünü kapsamaktadır.

Çağdaş koruma yaklaşımı geliştirme doğrultusunda ele alınması gereken değerleri; bağlam, (konum, yönelim, kentsel doku, iklim, güneşe olan konum), yapı kimliği(malzeme, kütle, doku, cephe, renk, ölçek...), işlev, form (biçimsel özellikler), strüktürel sistem olarak ifade edebiliriz. Bahsettiğimiz bu değerler haricinde tarihi çevre kavramı korunmasında ana yaklaşım daimi bakımların yapılmasıdır. Ancak bakımların düzenli olarak yapılmasına rağmen, beklenmedik yaşanan kazalar, yangın, sel ve deprem gibi yaşanan doğal afetlerin meydana getirdiği hasarlar bakım yapmaktan daha kapsamlı müdahaleleri beraberinde getirmektedir. Bu müdahale teknikleri tek başlarına uygulanabildiği gibi aynı yapı ve yapı bloğu üzerinde bir veya birçoğu birlikte de uygulanabilmektedir.

Feilden, bu doğrultuda tarihi çevre koruma yöntemlerini alt başlıklarda toplamıştır. Bunlar, sırasıyla şu şekildedir;

Bakım: Yapı veya yapı bloğunun strüktürel durumu ve çevresel belirleyicileri kontrol edilip, yapısal bozulmaların oluşmasını engellemektir. Bakım aşamasında, bozulma sürecini önlemek için yapılabilecek uygulamalar

teknikleri ise; genel yapı temizliği, sıcaklık, ışıklanma süreleri, nem kontrollerinin sağlanması ve hırsızlık, kundaklama, vandalizmin önüne geçmenin yanı sıra yangın, toprak kayması gibi doğal afetlere yönelik önlemler almaktır. Bakım, koruma yöntemlerinde birinci adımdır. [47]

Koruma: Kültürel ya da tarihi yapı veya yapı bloğunu var olan şekliyle muhafaza edebilmektir. Yaşanabilecek hasar ya da yıpranmalara yönelik önlem amaçlı bakım ve onarımlar da koruma kapsamı altına girmektedir. Yapı/yapı bloğunun korunmasının sağlanması açısından, böcek, fare vb her türlü canlı mikroorganizmaların ya da su ve su içeren diğer kimyasalların sebep olduğu hasarlardan korunmalıdır. [47]

Sağlamlaştırma: Kültür varlığı kabul edilen, hasara uğramış veyahut yıkılmaya meyilli olan yapı veya yapı bloğunun, strüktürel bütünlüğünü bozmamak için dönemine ve aslına uygun destek ürünler ve uygulama yöntemleri ile fiziki olarak tamamlanmasıdır. Bu uygulama sırasında bütün tarihsel delil ve eylemler kayıt altına alınıp envantere geçmelidir. Uygulama kapsamında, dönemine ait ana tasarım fikrinin korunması, asıl malzemelerin muhafaza edilebilmesi kadar büyük bir önem taşımaktadır. Eğer sağlamlaştırma sırasında yapılan bir müdahale, yapının aslında bir değişiklik gerektiriyor veya gelecekte yapı/yapı bloğunun korunmasını önleyici bir zarar verme ihtimali içeriyorsa, daha yeni ve uygulanabilir bir yöntem gelişmesi beklentisi ile geçici önlemler alınıp, sağlamlaştırma uygulanmayabilir. [47]

Restorasyon: Kültür varlığı yapısının, daha okunaklı ve vurucu olmasını amaçlayan canlandırma yöntemidir. Ana malzemeye, tasarıma, döneme ve dönemin gerekliliklerine, arkeolojik dokümanlara saygı duyup, bazı özelliklerin ve detayların yeni ve güncel olan ile entegre edilebilmesidir. Bu uygulama sırasında geçmiş dönemin bütün gerekliliklerine saygı duyulmalı bu sebeple tarihi veri niteliğinde kabul görebilecek ekler ve detaylar korunmalıdır. Asıl malzeme kullanılarak uygulanan restorasyon, arkeolojik dokümanlarla da desteklenebiliyorsa hacimlerin, mekanların ve detayların okunabilirliği kolaylaştırılmış olur. [47]

Rehabilitasyon & Yeniden Kullanım: Dönem yapılarının hızla zarar görmesindeki en büyük etkenlerden biri olarak zamanla atılmaşp kullanılmamasını gerekçe gösterebiliriz. Bu sebeple kültür varlığı yapılarında hasar ve yıpranmalara karşı alınabilecek en güzel önlem yapı veya yapı bloğunu işlevsel tutup kullanımda kılmaktır. Kullanımı ilk veya ana işlev üzerinde devam ettirmek daha az değişim barındırdığı için koruma yöntemi kapsamında daha idealdir. Fakat ana işlev kullanım alanını yitirmiş, kitlesini kaybetmişse yapının atılmaşmasını önlemek amacıyla yeni kullanım alanları kazandırılabilir. Fakat işlev değişikliği yapılırken, yapı statığı üzerindeki ağırlık-yük dengesine, orijinal tasarım olmasına ve bu tasarımın bütünlük oluşturmaya dikkat etmek gerekmektedir. [47]

Taklit: Kültürel yapı veya yapı bloğu geri dönüşü olmaksızın zarar gördüyse veya bulunduğu çevreye tehdit unsuru oluyorsa yapının tamamının

ya da bir bölümünün korumaya yönelik daha uygun bir alana taşınıp yerine bire bir kopyasının kullanılmasıdır. [47]

Yeniden Yapım: Tarihi değere sahip olan yapıların, güncel malzemeler kullanılarak yeniden inşa edilmesidir. Deprem, yangın gibi doğal afetler ya da savaşlar sonucunda oluşacak hasarlarda bu müdahaleyi uygulamak doğru olabilir. Yapının yeniden inşası esnasında, restorasyon uygulamasında da olduğu gibi varsayımlar ile hareket edilmez. Bu müdahaleyi olumsuz kılan en etkili sebep temel kültürel ve dönemsel değerlerin kaybedilmesidir. [47]

Bütünleme: Uygulama yapılacak yapı üzerinde strüktürel, işlevsel ya da estetik kaygılar güdülerek geleneksel veya modern yapım malzemeleri kullanılarak yapı üzerinde hasara uğrayan bölgeyi veyahut bütünüyle yok olan bölümü inşa etmektir. Bu uygulama esnasında yapının orijinal halindeki tasarım bütünlüğü kaygısı göz ardı edilemez bir gereksinimdir. [48]

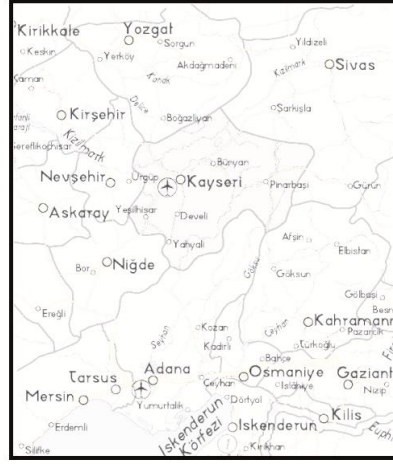
Yenileme: Yapının, sisteminde, bir bileşeninde veya yapı elemanında meydana gelen hasarlarda veya eksiklerde, dayanıksız olan malzeme üzerinde güçlendirme yapılamadığı tespit edilen durumlarda tamamen veyahut kısmen uygulanan müdahale şeklidir. [47]

Taşıma: Kültürel veya tarihi yapının mecburi durumlarda mevcut konumlarının değiştirilip, taşınması işlemidir. Çevre ilişkileri kaybı, yapının özgünlüğünü yitirmesi gibi olumsuzluklar düşünüldüğünde son uygulama olarak değerlendirmek mümkündür. [49]

3. KAYSERİ KENTİ VE TAVLUSUN YERLEŞKESİ

3.1.Kayseri Kenti

Türkiye’de İç Anadolu sınırları içinde yer alan Kayseri; Kuzeydoğuda ve doğuda Sivas’a, Batı’da Nevşehir’e, Güneybatı’da Niğde’ye, Kuzey’de Yozgat’a, Güney sınırında ise Adana ve Kahramanmaraş illerine komşudur. Kentin yüzölçümü 17.170 km²’dir. 2020 yılı itibari ile nüfus sayısı ise 1.422.656’dır. Deniz seviyesinden 1055 metre yükseklikte bulunan, Kayseri kenti, Erciyes Dağı eteklerinde kuzey yönünde Kızılırmak’ın beslediği bir ova üzerinde konuşlanmıştır. [50] (Harita-1)

Şekil 6: Kayseri Kent Yerleşkesi[50]

Kayseri kenti, farklı medeniyetlere ve kültürlere ev sahipliği yapmış, ipek yolu üzerinde yer alan bir Anadolu kentidir. Kent askeri, tarihi ve ticari açıdan değerli bir düğüm noktasında bulunmaktadır. Kentte farklı dönemlerde, farklı medeniyetler hüküm sürdüğü için tarihinde birçok farklı isimle anılmıştır. Roma döneminde “Kaeseraea”, Kapadokya hakimiyetinde “Mazaka ve , Selçuklu ve Osmanlı zamanında ise “Kaysariyya” olarak adlandırılmıştır. [51] Kentin milattan önceki dönemleri hakkında net kaynaklar bulunamamasına rağmen, Kültepe’deki bulgular ve tabletler bölgede Asurların, Hittitlerin ve Babillerin hüküm sürdüğünü doğrulamaktadır. [86] MÖ. I. Yy. sonunda kent Roma İmparatorluğu’nun hakimiyetine girmiştir. M.S. 17’ Roma’nın bir eyaleti haline gelen bölge, bu dönemde *eski mazaka* anlamı taşıyan “Kaeseraea” adı ile anılmıştır. [86] M.S. 395’de Roma Krallığının ikiye ayrılması sonucunda bu topraklar Bizans İmparatorluğuna

geçmiştir. [87] Bizans'ın ardında Sasaniler bölgede hakimiyet sürmüştür. Arapların bölgeyi istilasının sonucu olarak 726 senesinde bölgenin hakimiyeti tamamen Araplara geçmiştir. [88] 1067 yılında Selçuklular tarafından fethedilene kadar Kayseri İslam Devletleri ve Bizans Hükümdarlığı arasında çok kez el değiştirmiştir. [87] Bizans Hükümeti'nin ardından bölgede Danişmentliler hüküm sürmüştür. [89] Kayseri kenti Malazgirt Savaşı'nın ardından hızla Türkleşmeye başlamıştır. Anadolu Selçukluların 1169 yılındaki hükümdarı II. Kılıçarslan tarafından Kayseri'nin fethedilmesi üzerine kentte siyasi bütünlük sağlanmıştır. Bu dönemde ticari hayat canlanmıştır. Anadolu Selçuklu dönemi Kayseri kentine birçok mimari yapıtta kazandırmıştır. [87] Fakat bu kazanımlar yerini, 1243 yılında yaşanan Köseadağ Savaşı mağlubiyeti ardından Moğol istilası ile büyük hasarlara ve tahribata bırakmıştır. Hükümdar Timur'un Mısır bölgesine yönelmesi ile Kayseri bölgesindeki yerini Eretna'ya bırakmıştır. Fakat Eretna çok geçmeden bu bölgede bağımsızlığını ilan ederek hüküm sürmüştür. [90] Eretnalıların ardından bölgede Kadı Burhanettin ve Karamanlılar hüküm sürmüştür. Bir süre Karamanlılar ve Dulkadiroğlu Beyliği arasında el değiştiren bölge 1399 yılında Osmanlı Devleti'nin topraklarına dâhil edilmiştir. [90] Yıldırım Bayezid'in kenti fethinden kısa zaman sonra yaşanan Ankara Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin aldığı mağlubiyet sonrası Kayseri yeniden Karamanoğlu topraklarına geçmiştir. [91] Fatih Sultan Mehmet'in Osmanlı Devleti'ne hükümdar olduğu 1474 yılında kent tekrar Osmanlı'nın hükümdarlığına geçmiş fakat idari yönetiminden Dulkadiroğulları sorumlu tutulmuştur. Yavuz Sultan Selim'in 1515 yılında bir sefer dönüşü Dulkadiroğulları Beyliğini ortadan kaldırmasının ardından kentte yüzyıllar boyu sürecek Osmanlı Devleti hâkimiyeti başlamıştır. [91]

Kayseri'nin sakin bir Osmanlı sancağı olma serüveni 16.yy ortalarına kadar devam etmiştir. 17. ve 18. Yüzyıllarda Celali İsyancılar yüzünden yıpranan kent bu yıllarda harap olmuştur. [92] 1500'lü yılların sonunda yaşanan Karayzıcı isyanı da Kayseri için yaşanan önemli olaylardan biridir bölge halkını aylarca mutsuz etmiştir. 17. Yy.'da hükümdar Genç Osman'ın öldürülmesi üzerine dönemin Erzurum Valisi Abaza'nın hükümdarın intikamını almak için çıkardığı Abaza Mehmet Paşa isyanı da Kayseri Sancağı'nın yıpranmasına sebep olmuştur. Ayrıca 1621'de kentin mutasarrıfı olan İn'am Zade Ali Bey'de kötü yönetimi yüzünden halkı huzursuz etmiştir. [93] 17. ve 18. Yüzyıllarda Kayseri' de bazı eşkıya ve isyancılar tarafından çeşitli isyanlar çıkartılmıştır. Devletin bir taraftan iskan sorunları ile uğraşırken bir taraftan da uzun süren savaşlarla meşgul olması yüzünden Kayseri sancağında ortaya çıkan boşluk 18.yy'ın sonlarına doğru önemli ailelerin kurduğu hakimiyet ile doldurulmuştur. Bu dönemde de kentte Zennecizadeler, Kalaycıoğulları, Emir Ağzadeler gibi önde gelen ailelerin birbirleriyle çekişmeleri yaşanmıştır. 18.yy son çeyreğinde ise kentte Çapanoğulları hâkimiyeti görülmüştür. [93]

Kentin bugüne kadar farklı kültürlerle ev sahipliği yapması, bugün de birçok tarihi esere ev sahipliği yapma imkânını beraberinde getirmiştir. Kentte neolitik dönemden bugüne kalan eserler bulunmaktadır. M.Ö. 2800 tarihinden Kaniş Krallık

Devrinden Helenistik Devre kadar ki dönemde ilk yerleşim yeri olarak kabul edilen 'Kültepe Höyüğü' de Kayseri ve çevresinde konumlanmaktadır.

Birbirinden farklı birçok kavim ve medeniyetlerin hüküm sürdüğü Kayseri, gerek merkezi konumu sayesinde gerekse yerleşik düzeni sayesinde milattan öncelerden beri ticaretin merkezinde yer almıştır. Ticaret yollarının üzerinde bulunduğu için hem tüccarlar hem yolcular faydalansın diye kervansaraylar ve hanlar yapılmıştır. İlaveten tüccar ağırlayan 'Yabanlu Pazarı' olarak bilinen dünyanın her yerinden tüccarların ağırlandığı uluslar arası bir pazar alanı inşa edilmiştir. [93] Kentin plan düzeninde çarşılar, sur kapılarının çevresinde konumlanmıştır. İç ve dış kalelerle surlardan oluşan kent çeperinde, iç kaleden dış kaleye uzanan iki kapı yer almaktadır. Kentteki ticari yoğunluk, Un Pazarı, Araba Pazarı, Odun Pazarı ve At pazarı gibi pazarların yanı sıra hanların ve bedestenlerin de varlığından anlaşılabilir. [94]

Kozmopolit bir halk yapısına sahip olan Kayseri Osmanlı hâkimiyetine tam olarak geçmesinin ardından siyasi açıdan dingin bir döneme geçmiş olsa da yaşayış olarak Müslüman ve Gayri-Müslim toplum yapısını sürdürmeye devam etmiştir. Anadolu topraklarında bin yıldan uzun süre ikamet etmiş olan Bizans İmparatorluğu'nun bölgedeki hâkimiyetini kaybedişi, 1453 yılında İstanbul'un fethi ile başlamış 1474 yılında ise Kayseri'nin fethi ile de devam etmiştir. Bu durum beraberinde Bizans İmparatorluğu'nun bölgede hâkim olan kültürel, dini ve siyasi birikiminin Osmanlı İmparatorluğu'na aktarılmasını getirmiştir. 1839 yılında imzalanan Tanzimat Fermanı ile de Gayri-Müslim'ler Osmanlı'nın vatandaşlık statüsüne geçmişlerdir. Ve bu durumla birlikte Gayri-Müslim halka belli başlı ayrıcalıklar sağlanmıştır. [95] Bu ayrıcalıklardan en önemlisi de Gayri Müslim halkın yaşadığı bölgeye ibadet yerleri ve okullar inşa edebilme hakkının verilmesi olmuştur. [96] Ayrıcalıkların sayesinde, Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu üzerindeki hâkimiyetini kaybetmesinden 19.yy dönemine kadar Gayri-Müslimlerin okul ve dini yapılar üzerine yapılaşmaya gidebilmişlerdir. [97] Kayseri kenti de kozmopolit yapısı gereği nüfusunda bulundurduğu Gayri-Müslim halkın eğitim ve dini yapılarını inşa ettiği Anadolu kentleri arasında yer almaktadır.

3.2.Koramaz Vadisi Özelinde Derevenk Vadisinin İncelenmesi

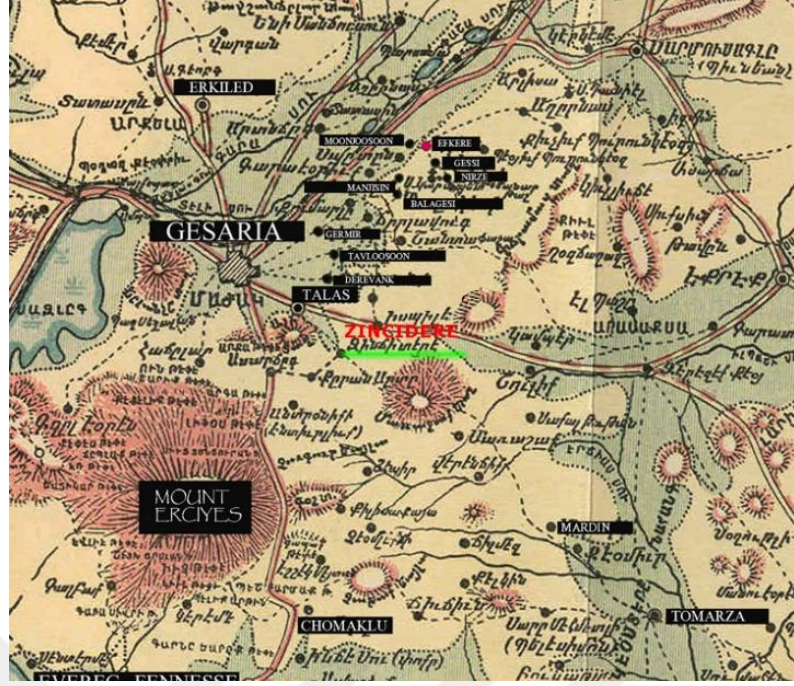
Kayseri, 19.yy'da Osmanlı Devletinin ev sahipliği yaptığı Müslüman ve Gayri-Müslim halkın heterojen olarak barındığı tarihi açık sit alanlarından olan; Erciyes Dağı'nın Kuzeyinde bulunan Koramaz Sıradağlarının batısındaki Koramaz Vadisi, Gesi Vadisi, Ağırnas Vadisi ve Derevenk Vadisi'ni de içine alan üç kol halinde kent çeperine oturmuştur. Ve bu vadiler üzerinde önemli yerleşim yerleri ve tarihi dokular yer almaktadır. Bu vadilerden biri olan Gesi Vadisi; Sivas-Kayseri yolu üzerinde 16.km'den başlayıp Koramaz Dağı'na kadar uzanmaktadır. Vadi Gesi, Darsiyak, Efkere, Yeşilyurt, Güzelköy ve Gürpınar yerleşkelerinden meydana gelmektedir. [53] Koramaz Vadisi içerisinde yer alan Ağırnas Vadisi; Sivas-Kayseri

yolu üzerinde 18.km'den başlayıp İvriz yerleşkesine kadar uzanan alan içerisinde yer almaktadır. Ağırnas, Bağpınar, Özlüce, Üskübü, Büyükbürüngüz ve Küçükbürüngüz yerleşkeleri de Ağırnas Vadisi içerisinde bulunan yerleşimlerdir. [53] Bu vadilerden biri olan Derevenk Vadisi ise; Sivas-Kayseri yolu üzerinde 6.km'den başlayıp Koçdağı'na kadar uzanmaktadır. Vadi kent içindeki Zincirdere, Germir, Reşadiye ve Tavlusun yerleşkelerini içine alan bir büyüklüktedir. [53]

Şekil 7: Koramaz Vadisi içerisinde bulunan Ağırnas Vadisi, Gesi Vadisi ve Derevenk Vadisi Uydu Görüntüsü[50]

Koramaz Bölgesi'nde M.Ö. 2500'den beri yaşam ve yerleşim düzeni olduğu bilinmektedir. Tarih öncesinden bugüne uzanan süreçte bölgede yaşayan halk ile ilgili kozmopolit bir nüfus varlığından söz edilebilir.(Şekil-4) Bu kozmopolit nüfusun getirisi olarak da bölgede heterodoks inanış uzunca yıllar sürmüştür. Koramaz bölgesinde bir arada yaşayan Müslüman ve Gayri Müslim halk, ortak sorumlulukları paylaşımlı bir şekilde yürütmenin yanı sıra köye mimari kazanımlarda bulunmuşlardır.

Şekil 8:Kayseri Kenti 1937 Yılı Haritası [50]

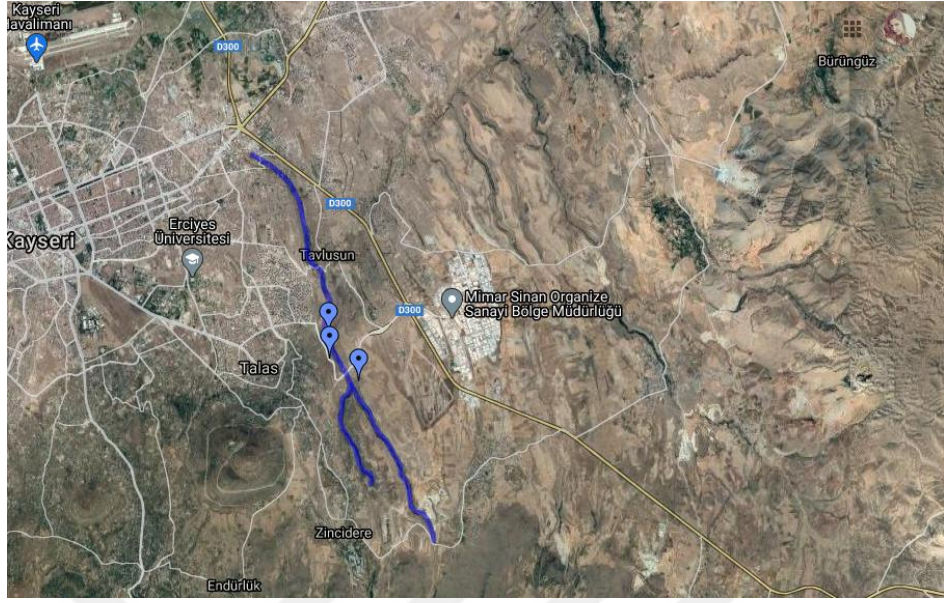
1834 yılında İstanbul’da yaşayan Koramazlılar ve köy halkının maddi manevi katkılarıyla Büyükbürüngüz sokaklarının kaldırım taşları döşenmiş ve pis suların tasfiye edilebilmesi için de su kanalları uygulaması yapılmıştır. [98] Vekse köyü içinde benzer bir uygulama gerçekleştirilmiştir. 1890’da İstanbul’da yaşayan köylüler tarafından kurulan ‘Vekse Yardım Derneği’ ile köyün kaldırım taşları yapılmış, köyden geçen derede varolan değirmenin yanına köprü inşa edilmiş, çeşmeler yapılmıştır. [98] Bölgede yaşayan halkın bir ortak özelliği de eğitime verdikleri önemdir. Bunu hem camiler ve manastırların yanına açtıkları okullar ve medreseler ile hem de bu okullara giden gençlerin eğitimlerini tamamlamak için İstanbul ve Avrupa’ya gidip meslek sahibi olarak yeniden köylerine dönmeleri ile göstermişlerdir. [99] Koramaz Bölgesi’nin gelişiminde büyük kentlere gerek meslek sahibi olmak ve okumak amaçlı gerekse ticaret yapmak amaçlı giden gençlerin ve halkın katkısının olduğu savunulabilir.

	Yerleşim Adı	Ermeni Nüfus	Rum Nüfus	Türk Nüfus	Toplam
Derevenk Vadisi	GERMİR	958	1476	489	2923
	TAVLUSUN	182	314	699	1195
	DEREVENK	176	-	7	183
	ISTEFENA	-	158	349	507
	ZINCIDERRE	-	1124	132	1256
Çesi Vadisi	EFKERE	845	-	162	1007
	GESI	11	78	466	555
	MANCUSUN	308	-	410	718
	DARSIYAK	28	195	289	512
	NIZE	244	-	137	381
	SALKUMA	-	-	275	275
Ağırnas Vadisi	ÜSKÜBÜ	-	106	120	226
	AĞIRNAS	-	138	560	698
	VEKSE	-	66	94	160
	ISPİDİN	-	-	255	255
	KÜÇÜKBÜRÜNGÜZ	-	-	133	133
	BÜYÜKBÜRÜNGÜZ	-	-	413	413
	DİMİTRE	-	-	440	440

Şekil 9: 19.yy'da: Koramaz Vadisi'ndeki Kozmopolit Nüfus Yoğunluğu [99]

Koramaz Vadisi içerisinde bulunan Derevenk Vadisi ise Germir'den başlayıp Tavlusun Köyü'ne doğru devam edip Anayurt'un arkasında genişleyen vadi, doğu yönünde Zincidere ve Reşadiye köylerine doğru iki kola ayrılmaktadır. Kayseri kenti içerisinde ise Talas ilçesi doğusunda, doğu-batı güzergâhında konumlanmıştır. Derevenk Vadisi'nin merkezinde özellikle kış ve bahar aylarında su taşıyan bir dere vardır. Derevenk Vadisi'nin 'dere'si buradan gelirken, 'venk' kelimesi de Eremice'de 'kilise' anlamı taşımaktadır. [100] Vadinin Germir, Tavlusun ve Zincidere kolunda eski medeniyetlerin hayatlarını bu bölgelerde sürdürdüğüne dair yapılaşma izleri mevcuttur. Reşadiye kolunda ise yerleşik hayata dair izler daha tek tüktür. Bu bölge daha çok tarım arazisi olarak kullanılmıştır. [100]

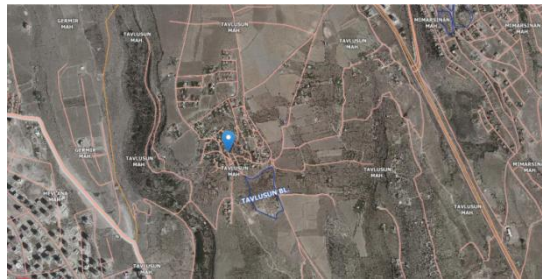
Derevenk Vadisi yaklaşık 15 km uzunlukta olup sırasıyla , Germir, Tavlusun, Talas, Reşadiye ve Zincidere köylerini içine almaktadır. Vadi Reşadiye köyü tarafından kuzey-güney doğrultusunda iki ayrı kola ayrılmaktadır. Kuzey kol, Zincidere'ye kadar uzanırken, güney kol ise Reşadiye Köyü'nün içinden geçmektedir.(Şekil-10)

Şekil 10: Derevenk Vadisi Uydu Görüntüsü[50]

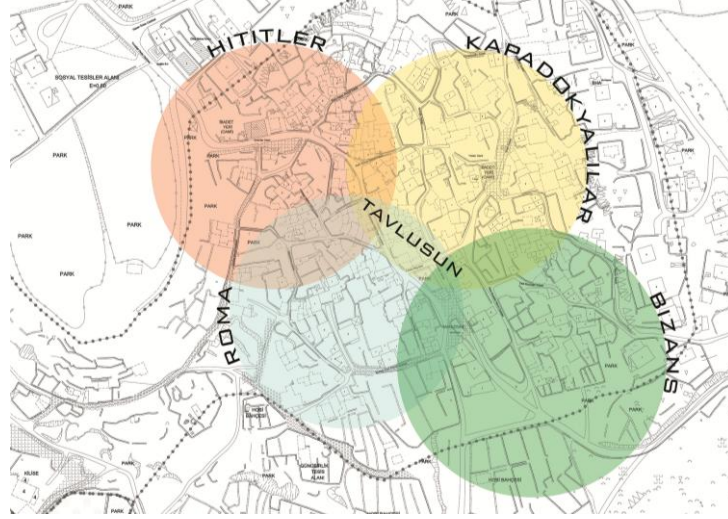
3.3. Tavlusun Yerleşkesi

Derevenk Vadisi'sinin Sivas-Kayseri yolu üzerinde 6.km'den başlayıp Zincirdereye kadar devam eden Tavlusun yerleşkesi; Kayseri şehir merkezine 7 km uzaklıkta ve kentin doğusunda yer almaktadır. Tavlusun köyü vadinin orta kısmında, kente bakan yüzünde konumlanmıştır.[54]

Şekil 11: Tavlusun Yerleşkesi Uydu Görüntüsü [50]

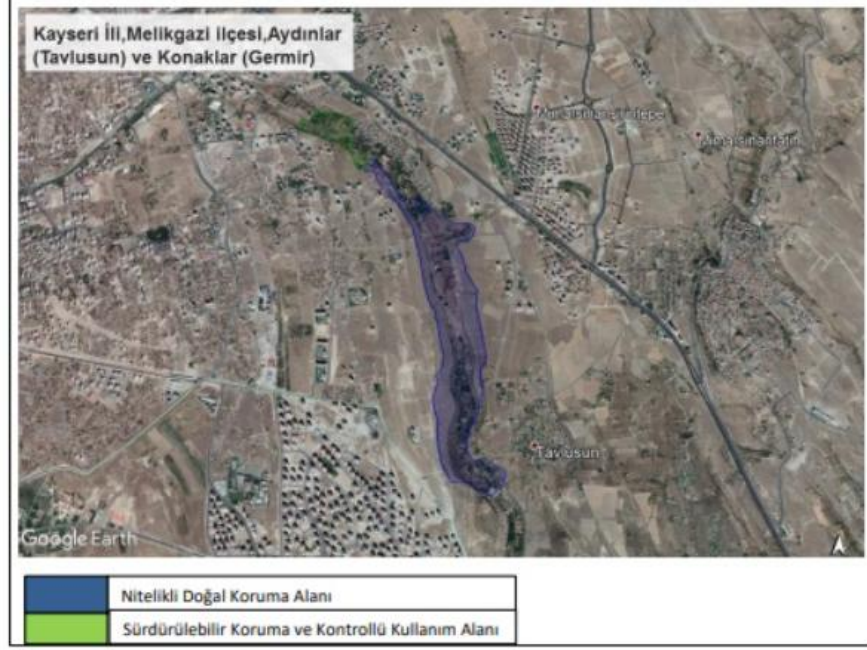
Tavlusun'un yerleşim yeri olarak kullanılması süreci 3000 yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Bölgenin, tarihinde Hititler, Kapadokya, Roma, Bizans ve Türk halkları hâkimiyet sürmüştür. [52]

Şekil 12: Tavlusun Bölgesinde Hâkimiyet Sürmüş Olan Medeniyetler [59]

Geçmişte ‘Tavinsun’, ‘Tavansun’ isimleriyle anılan bölge 1961 yılında, isim kökeninin Ermenice ya da Rumca olduğu iddia edilerek, dönemin askeri baskısı üzerine ‘Aydınlar’ olarak değiştirilmiştir. [53] Tavlusun ismi, dağlı anlamına gelen ‘Tavlı’ kelimesinden türemiş olup Eski Karaçay Türklerinden bu şekilde bahsedilmekteydi. [55] Bu sebepler ve köyün yerel halkının itirazı üzerine köy Aydınlar ismini kullanmayı kısa süre içerisinde reddetmiş ve tekrar Tavlusun ismini kullanmaya devam etmiştir. [53]

16.yy.’da Osmanlı İmparatorluğunun toprağı olan Tavlusun’da dönemin İslahat ve Tanzimat fermanları ile getirilen yenilikler sonucu Gayri-Müslim halka vatandaşlık verilmeye başlandı. 1500 tarihinde Tavlusun yerleşkesinde 22 hane varken gerçekleşen yasal değişiklik sonucunda 1530 yılında köydeki hane sayısı 40’a çıktı. Bu dönem nüfusun tamamı Gayri-Müslim olduğu için halka “ gebr” ateşperest denilmiştir. [57] Vatandaşlık hakkı tanınmasının ardından Gayri-Müslim halka kendi ibadethanelerini inşa edebilme hakkı verildi. Gayri-Müslimlere tanınan bu haklarla birlikte Anadolu topraklarında sinagog, kilise ve okul yapıları Müslümanların kullandığı cami, medrese ve mescitlerin yanında yer almaya başlamıştır. Tavlusun’da bu dönemden etkilenmiş olan ve bu zamandan kalan tarihi yapılara ev sahipliği eden bir yerleşkedir. [58] Tavlusun ve sınır komşusu olan Gemiş Yerleşkeleri 10.03.2020 tarihinde 63.602 sayılı karar ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ‘Doğal Sit Alanı’ olarak tescillenmiştir. [101]

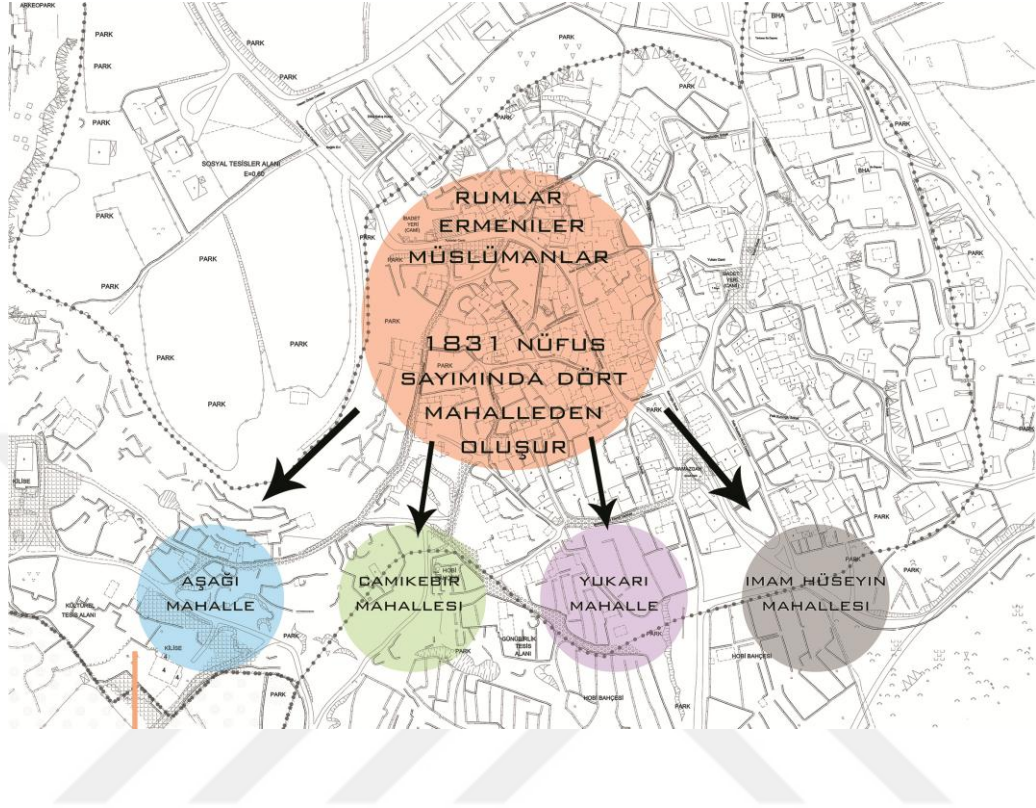
Şekil 13: Tavlusun ve Germir Yerleşkeleri Doğal Sit Alanı Haritası [101]

Şekil 14: 1500-1530 Yılları Arasında Alan Göçler Sonunda Tavlusun Yerleşkesi [59]

Tavlusun ile ilgili 1831 yılı nüfus sayımı kayıtlarında bölgede 4 mahalle olduğu, toplamda 225 hane, 577 Müslüman erkek nüfusu olduğu bilinmektedir. Bu

dönemde yöredeki 79 hanenin Ortodoks olduğu kayıtları mevcuttur fakat Gayri-Müslimlere yönelik başka bir kayda ulaşılamamıştır.[60]

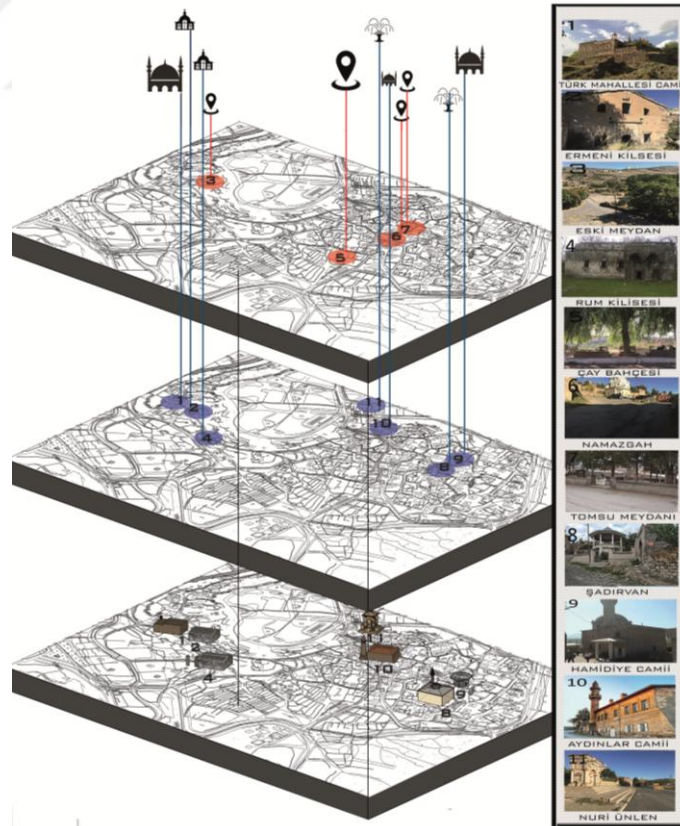
Şekil 15:1831 Yılı Tavlusun Yerleşkesi ve Yaşayan Nüfusu[59]

Şekil 16:1831 Yılı Tavlusun Yerleşkesi Mahalli Konumlanması [59]

Bölge ile ilgili 1875 yılı nüfus verilerinde köyde 578 hane olduğu ve 1195 kişi erkek nüfusunun var olduğu kayıtlara geçmiştir. Kayıtlı erkek nüfustan ise 699'u Müslüman, 496'sı Gayri-Müslim'dir. [61] Gayri-Müslim'lerin 314'ü Rum ve 182'si ise Ermeni olduğu bilinmektedir. Yine bu dönemki kayıtlara göre Tavlusun'daki toplam nüfus 2400 iken yerleşik halktan 354 hane Müslüman, 158 hane Rum ve 75 hane Ermeni'dir. [62] Bu dönemde yerel halkın tamamı, milleti fark etmeksizin Türkçe konuşmaktaydı. Gayri-Müslim halk kendi dillerini onlar için özel olan günlerde, dini törenlerde kullanmaktaydı. [63] Bu dönemde yaşamış tanıkların ve 1872 yılındaki vergi kayıtlarına istinaden dönemdeki heterojen Müslüman ve Gayri-Müslim halkın iç içe ve bir ayırım yapılmaksızın sorunsuz yaşadığı bilinmektedir.

Tavlusun yerleşkesinin vadi içerisindeki oturumu, tarım arazilerinin konumlanması ve yamaca yerleşiminin özgünlüğü onu benzeri köy ve kasaba yerleşkelerinden farklılaştırmaktadır. Bu bölgedeki Müslüman ve Gayri-Müslimlerin heterojen olarak yaşayış biçimleri, bölgenin mekansal organizasyonu için de belirleyici olmuştur. Bölgenin; yamaç yüzeylerine Müslümanlar yerleşirken, vadi içlerinde Gayri-Müslimler yaşamıştır. Tavlusun yerleşkesinin mekânsal oluşumunda geleneksel meydan, yan meydanlar, avlular, sokaklar ve konutların sistemsel bir bütünlük oluşturduğunu söyleyebiliriz. [64]

Şekil 17: Tavlusun Yerleşkesi ve Önemli Odak Noktaları [59]

4. TAVLUSUN VE YAKIN ÇEVRESİ 19.Y.Y. KİLİSE YAPILARI

4.1.Talas Yerleşkesindeki 19.Yüzyıl Kiliseleri

Kentin güneydoğusunda konumlanmış olan Talas yerleşkesi 1930'lu yıllardan beri kent için değerini koruyan bir sayfiye yeridir. Kelime anlamı olarak Talas bazı boylar tarafından, 'temiz ve kutsal yer' anlamında kullanılırken bazı kaynaklarda ise 'güzel havası olan kırlar, ağaçları bol, dinlenmeye elverişli yeşil alanlar' olarak kullanılmıştır. [69]

Talas Köyü'nde 1500'lü yıllarda bölgede sadece Ortodokslar yaşamaktaydı.18. yy. da ise yerleşkedeki 2000 haneden çoğunluğu Rum iken 150'si Ermeni, 150'si de Türklerindi. 1875 yılı nüfus sayımlarına göre bölgedeki 2303 konutta 5808 kişi yaşamaktaydı. Bu nüfusun; 2395'i Rum , 2240'ı Ermeni ve 1173'ü ise Türk'tü. 20.yy.'da ise nüfusun yaklaşık %40'ını Ermeni'ler oluşturmaktaydı. [70]

19.yy'da Talas yerleşkesindeki halkın geçim kaynağı halı dokumacılığı, şarap üretimi ve ticaretti. Bu dönemde Kayseri kent merkezinde dükkanların sayısı yaklaşık olarak 1000 iken, Talas'da 200 dükkan bulunmaktaydı. [71] Bu durum bölgede ticaretin ne kadar önem taşıdığını vurgulamaktadır.

Talas Yerleşkesi, 19.yy'da Aşağı Talas ve Yukarı Talas olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştı. Aşağı Talas; Tablakaya, Kçükköy, Harman ve Han olmak üzere dört mahalleden meydana gelmekteydi. [72]

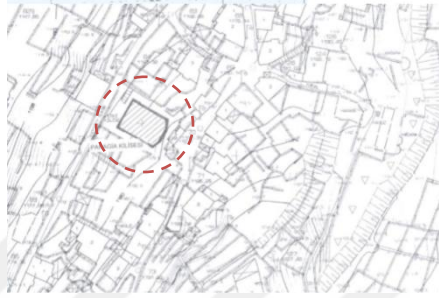
Talas 19.yy.'dan kalma Rum, Ermeni, Katolik ve Protestan okullarına, çeşmelere, kiliselere, mekteplere ve camii yapılarına sahiptir. [71] Bunlardan kilise yapılarını incelersek Talas'da 19.yy.'dan kalan 5 adet kilise yapısı bulunmaktadır. Bu kiliselerden 2 tanesi Protestan mezhebine aittir.Protestan Kiliselerden biri Aşağı Talas Kçükköy Mahallesinde diğeri ise Yukarı Talas Bölgesinde bulunmaktadır. Talas'da bulunan 3 Rum Kilisesi'de Han, Kçükköy ve Harman Mahallelerinde bulunmaktadır. [73]

Şekil 18 :Talas'da bulunan 5 Kilise Yapısı; soldan itibaren, Panagia, Protestan(İsmi Bilinmiyor), Taksiarhis, Nikolaos, Georgios Kiliseleri [74]

4.1.1. Talas Panagia Kilisesi

Kilise; Yukarı Talas Bölgesi'nde Tablakaya Mahallesi'nde bulunmaktadır.(Harita-8) Yapı, eğimli bir araziye oturmaktadır ve avlusuna batı ve kuzey cephesinde farklı kotlarda bulunan kapılardan erişilmektedir. Batı Kapısı'na Kayabey Sokağı'ndan erişilmektedir ve bu giriş avluya ulaştıran merdivene açılmaktadır. Avlu'nun altında sokağa dönük dükkânlar bulunmaktadır. (Resim-9) [74]

Şekil 19 :Talas Panagia Kilisesi Konumlanışı [74]

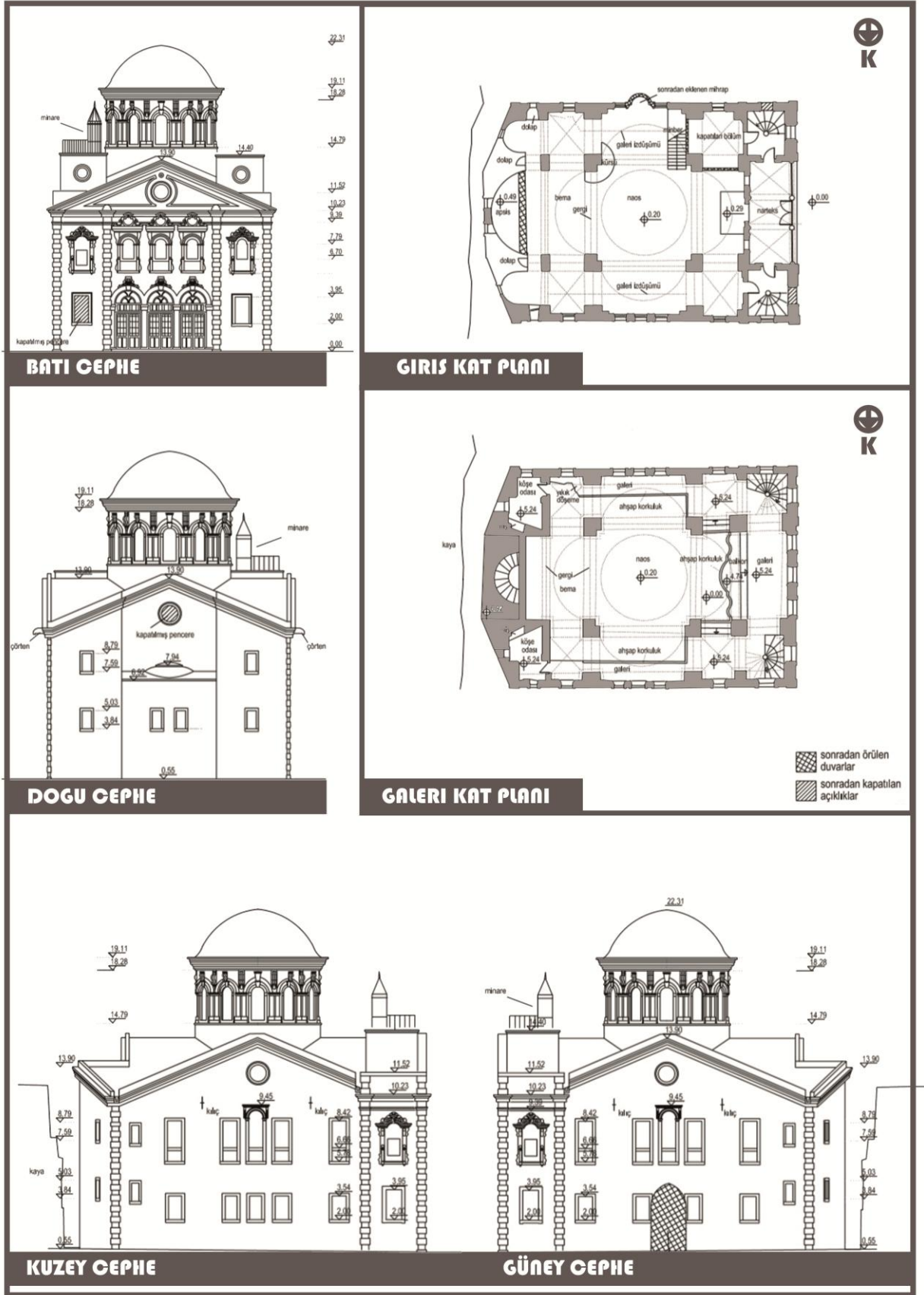
Şekil 20 :Talas Panagia Kilisesi[59]

Yapı 1886 yılında Sultan Abdülhamit devrinde Metropolit İstanbul'da yaşayan Talas'lı kadınların öncülüğünde inşa edilmiştir. [75] Yapının giriş cephesinde bulunan kemerin üstündeki yazıtta da Kilise'nin 1886'da yapıldığı doğrulanmaktadır. Yapıyı Reşadiyeli Yuvarlak Kalfa yapmıştır. Mübadeleler sonrası Rum'ların bölgeyi terk etmesinin sonucunda ise, yapı mülkiyeti devredilmiş ve 1925 yılında kilise camiye çevrilmiş, 'Yeni Cami' adını almıştır. [76] Yapı Camii'ye çevrilmesine rağmen günümüzde bu işleviyle kullanılmaktadır.

Yapı Özellikleri: Yapı yığma yöntem ile inşa edilmiştir. Yapım malzemesi olarak ise; kesme taş, tuf, alçı, yapı öğelerinde ise ahşap ve demir, döşemeler de ise mermer kullanılmıştır. Kilise'yi koruyan çatı ögesinde de taş yapım malzemesi yörenin geleneğine ve alışkanlıklarına uygun şekilde uygulanmıştır.

Yapıya erişen anıtsal ana kapı Kilise'nin avlusuna yani naosa açılmaktadır. Batı Cephe'de yer alan bu ana kapı, iki sütun sağda iki sütun solda olmak üzere üçgen bir alınlığın altında 3ayrı kapı ile konumlanmış, bu kapıların her biri yuvarlak kemerli bir niş içine yerleştirilmiştir. Üç kapıdan ortadaki ana kapı olarak kullanılmıştır ve bu kapıdan nartekse girilmektedir. Narteksin iki yanında ise dönel tipli merdiven bulunmaktadır. Narteksten de büyük bir kapı ile naosa ulaşılır. Batı giriş kapısını örten üçgen alınlığın ortasında kitabe yeri mevcuttur fakat bugün burası boştur ve kitabesi yoktur. Batı cephede bulunan bu ana kapının güneyinde arazinin eğiminden faydalanarak oluşturulmuş 4 adet dükkân bulunmaktadır. (Resim-9) Yapının ikinci kapısı ise kuzey cephede bulunmaktadır. Bu kapı da naosa açılmaktadır fakat batı kapısına göre daha küçük ölçeklidir. Kuzey kapısı ile avluyu 2 basamak ayırmaktadır.

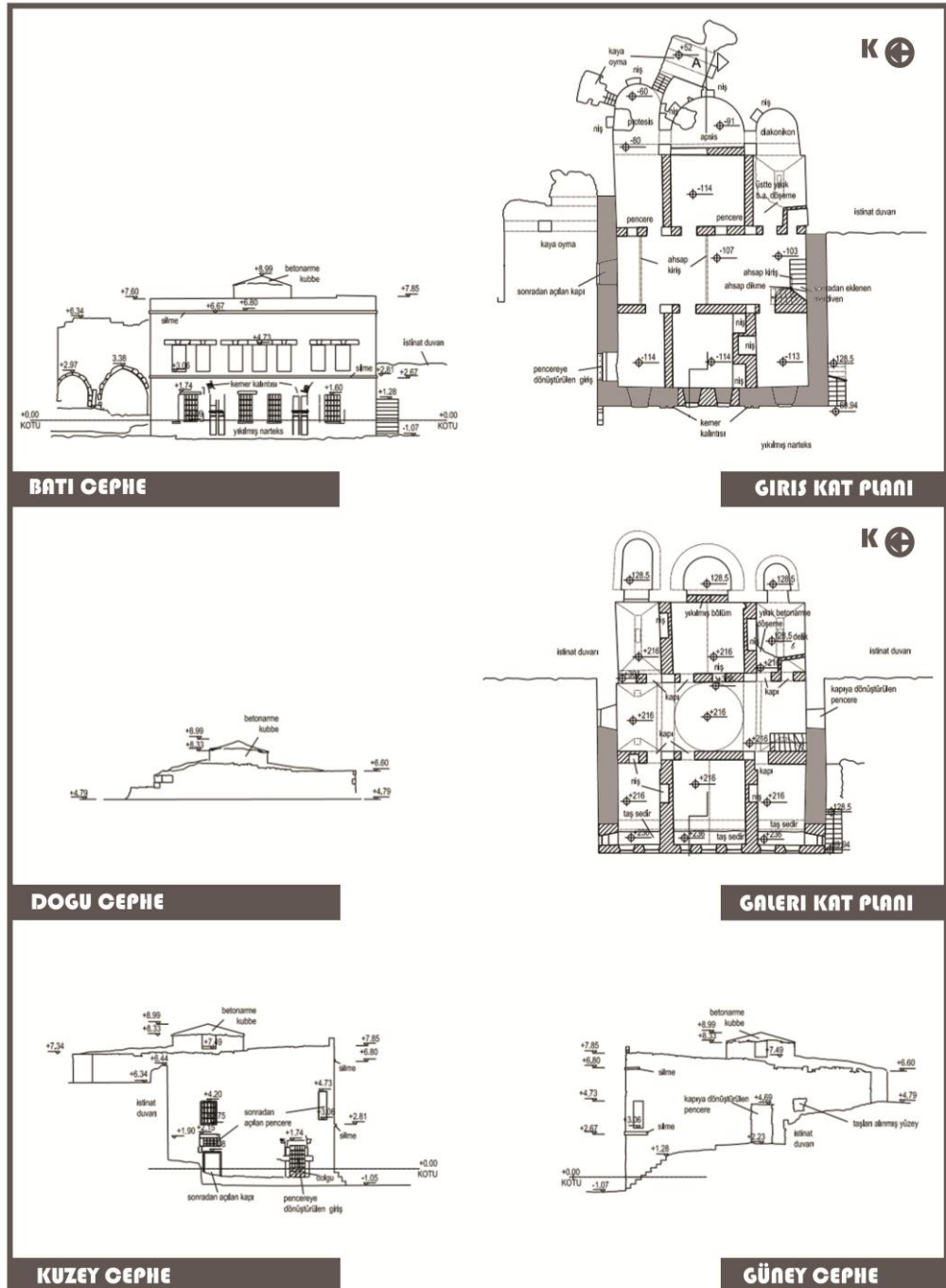
Yapının planı Kapalı Yunan Haçı şeklinde organize edilmiştir. Plan merkezine, yüksek kasnaklı bir kubbe yerleştirilmiştir. Bu kubbeyi yığma yapıda kemerli 4 ayak taşımaktadır. Kubbenin kasnağında 12 pencere bulunmaktadır. Bu pencereler sayesinde yapının daha aydınlık olması sağlanmıştır. Yapı ile kubbe arası geçiş pandantif yöntemiyle sağlanmıştır. Plan tipindeki haçın kolları ve köşedeki odalar tonoz ile kapatılmıştır. Yapı; kuzey, güney ve batı cephelerini çevreleyen bir de galeri katından oluşmaktadır.(Şekil-21)

Şekil 21: Talas Pangia Kilisesi Kat Planları ve Cepheleri [74]

4.1.2. Talas Taksiarhis Kilisesi

Taksiarhis Kilisesi; Kayseri'nin Talas ilçesine bağlı Harman/Han Mahallesinde bulunmaktadır. Eğimli bir araziye oturan Kilise arsanın doğu cephesine yaslanmış, kuzey, güney ve batı cephelerinde de bahçe duvarı ile çevrilmiştir. Yapıya bahçenin batısında eğimden teraslanan bahçeden girilmektedir.

Şekil 22: Talas Taksiarhis Kilisesi Kat Planları ve Cepheleri [74]

Yapı Özellikleri: Yığma yöntem ile inşa edilen yapı için çoğunlukla kesme taş kullanılmıştır. Tek nefli yapı, enine plan tipine sahiptir. Tek nefli yamaca gömülü üç apsisi enine plan şemasına sahip olan yapı düzgün kesme taştan bezemesiz sade bir cephe üslubunda inşa edilmiştir. Galeri katının narteksi bugün yıkık vaziyettedir. Yapı cephe üslubu açısından bölgede yer alan kilise yapılarından farklı bir sistemle oluşturulmuştur. Anıtsal yapıların sahip olduğu kütle ve oranlar açısından da farklı bir ölçekte inşa edilmiştir. Özgün yapıda eğimli arazide üst kotta bulunan narteks günümüzde mevcut olmadığından güneyde bulunan merdivenle ulaşılan kottan giriş sağlanmaktadır. Avlusu sayesinde saklı bir noktada yer almaktadır. 3 nefli bazilikal planlı yapı düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Yapının cephe üslubunda sade bir sistem uygulanmış, hareket olarak yalnızca pencere söveleri ve kat silmeleri kullanılmıştır.

4.2.Endürlük Yerleşkesindeki 19.Yüzyıl Kilisesi

Talas ilçesinde konumlanmış olan Endürlük Köyü, Talas'ın Ali Dağı'nın arkasına uzanan istikamette yer almaktadır. Endürlük'e Hacılar üstünden Kıranardı yerleşkesini geçince de ulaşılabilir. [74]

Endürlük yerleşkesi, kentin eski ticari odaklarından birisidir. Yaşanan savaflara kadar Endürlük bir Rum yerleşkesi olmuştur. Bu dönemde Endürlük bazı kaynaklarda Andronik bazılarında ise Andronike olarak adlandırılmıştır. [74] Kayıtlara göre, 19.yy'da Endürlük'de yaklaşık 2000 hane vardır ve bu hanede yaşayanların hepsinin Hristiyan olduğu bilinmektedir. 19. yy sonlarındaki nüfus sayımına göre ise bölgedeki hanelerin 400 tanesi Rum'ların, 500'ü aşkını ise Müslümanlarıdır. [102] Bölgede yaşayan Rumlar Endürlük'e bir de kilise inşa etmişlerdir.

Yaşanan savaflar sonrasında Endürlük'den göç eden Rum'ların taş evlerine Türkler yerleştirilmiştir. Kilise ise zarar görmüş, taşları sökülüp farklı yerlerde kullanılmıştır. [78]

4.1.1. Endürlük Agia Triada Rum Kilisesi

Endürlük Agia Triada Rum Kilisesi; Kayseri şehir merkezinden 11 km. uzaktadır. Talas'ın Endürlük Mahallesi'nde bulunan yapı, uzun, kesme taş bahçe duvarlarıyla örtülü bir avluda bulunmaktadır. (**Şekil 23**)

Kilise eğimsiz, düz bir araziye yerleşmiştir. Yapının çan kulesi kuzeydoğudaki bahçe duvarına yaslanır şekilde konumlandırılmıştır. (**Şekil 24**) Kilise'nin günümüzde korunan kitabesinde, yapımının 1835 senesinde tamamlandığı ve Mezkur H. Kalfa tarafından yaptırıldığı yazmaktadır. [77]

Yapı Özellikleri: Yapı, yığma teknik ile yapılmıştır. Yapım malzemesi olarak ise kesme tuf taş, kireç harcı ve demir gibi malzemeler kullanılmıştır.

Üç nefli basilical plana sahip olan Kilisenin girişi Batı cephesinde bulunan üç kapı ile gerçekleşmektedir. (Şekil-5) Bu kapılardan nartekse girilmekte nartekste naosa açılmaktadır. Doğu cephede, yapı içinde ve dışında apsisler bulunmaktadır. Yapı tek kubbelidir ve bu kubbenin yapım malzemesi yöresel taştır. Kilisenin naosunu üç doğu, batı ve güney cephe olmak üzere 3 taraftan çevreleyen bir galeri katı mevcuttur. Galeri boşluğu çapraz tonoz yöntemiyle kapatılmıştır. Galeri katına naosun kuzeybatısında ve güneybatısında yer alan iki adet taş merdivenle erişilmektedir. Bu merdivenler günümüzde kullanılmayacak kadar yıkılmış vaziyettedir. Yapının galeri katında güney cephe tarafının neredeyse hepsi yıkılmıştır. (Şekil 24)

Kilise'nin bahçesinde, zemininde ve duvarlarında mübadele sonrası yapılan define arama kazıları sonunda yapı oldukça harap olmuştur. Mevsimsel, çevresel ve dışarıdan bir çok etkenin sonucunda yapının strüktürü de oldukça zarar görmüştür ve bugün parça parça yıkılmaktadır. (Şekil 25)

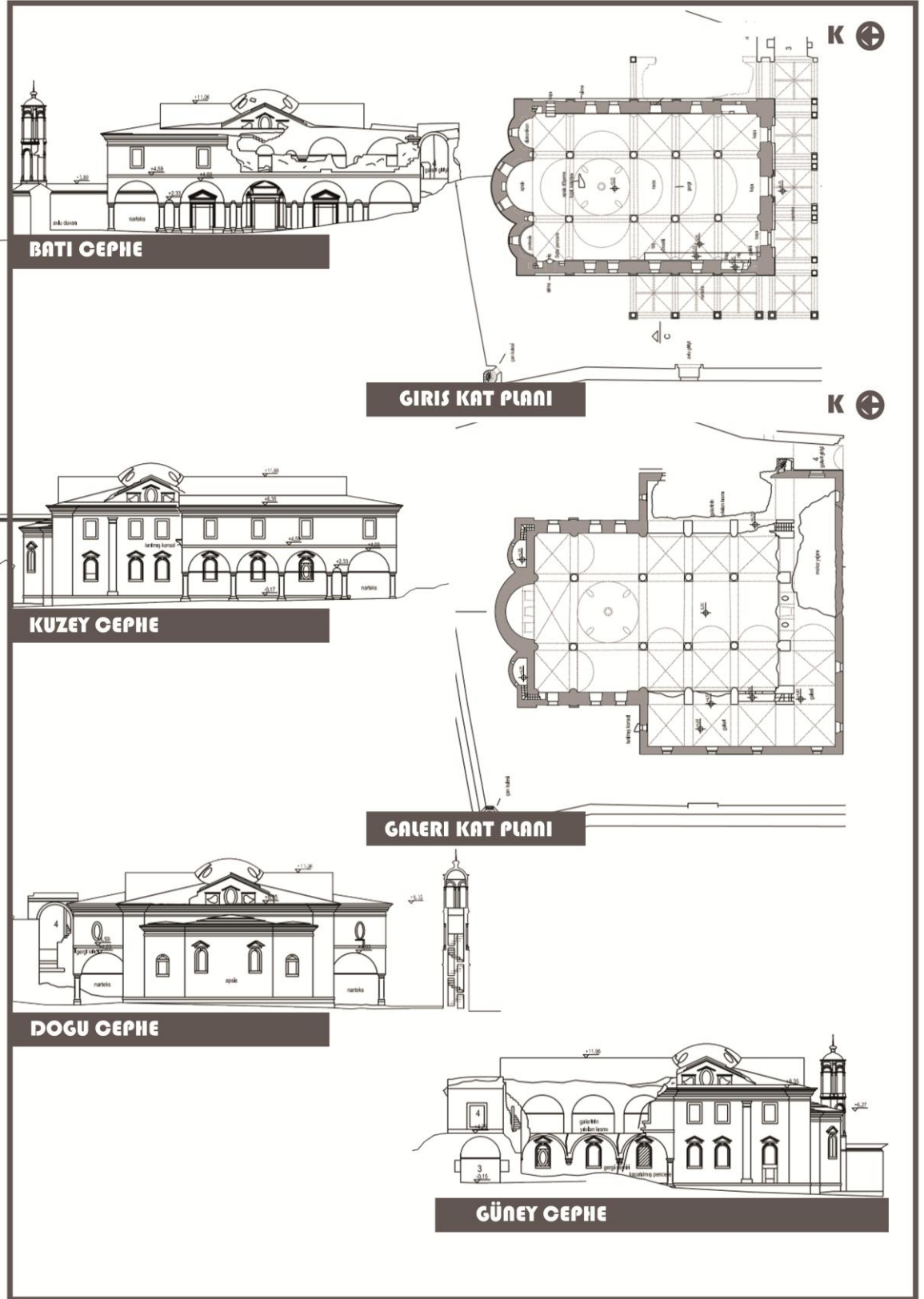
Şekil 23: Endürlük Agia Triada Klisesi Çan Kulesi

Şekil 24: Endrikluk Agia Triada Klisesi Yıkılan Güney Cephesi [79]

Şekil 25: Endrikluk Agia Triada Klisesi [74]

Şekil 26: Endürlük Agia Triada Klisesi Kat Planları ve Cepheleri [74]

4.3.Germir Yerleşkesindeki 19.Yüzyıl Kiliseleri

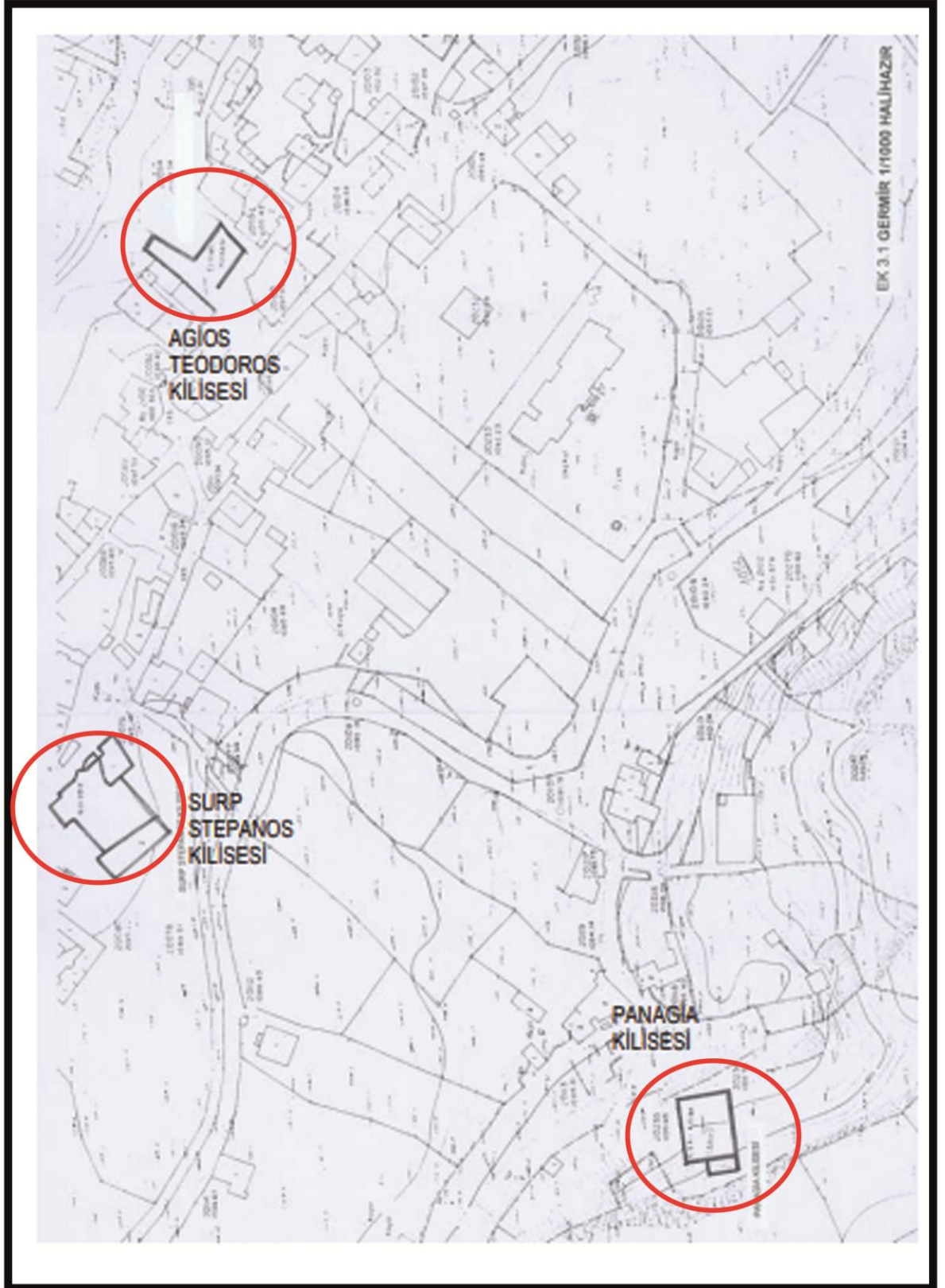
Kayseri 'ye 5 km uzaklıkta bulunan, kentin doğusunda konumlanmış olan yerleşke Derevenk Vadisi'nin de güzergâhında bulunmaktadır. Germir 'in kelime anlamı Türkçe'de 'aydınlık, güneşli yer' demek iken Ermenice'de ise 'kırmızı' anlamına gelen 'Garmir' kelimesinden türediği düşünülmektedir. 1960 yılına kadar 'Konaklar' diye adlandırılan yerleşke Germir ismini 2000 yılında almıştır. [103]

İlk yerleşimin 12. Ve 13.yy.'da olduğu düşünülen Germir Köyü'nde 20.yy.'a kadar çoğunluğunu Hıristiyanların oluşturduğu üç farklı kültür birlikte yaşamıştır. Ortodoks Ermeniler, Ortodoks Rumlar ve Müslüman Türkler 1915 yılı Ermeni göçü ve 1923 yılında Yunanistan ile yaşanan Nüfus Mübadeleleri'ne kadar halklar bir arada yaşamışlardır. [104]

19.yy. ortalarındaki nüfus sayımlarına göre Germir'de 200 hane Türk nüfusa, 300 hane Ermeni nüfusa, 600 hane ise Rum nüfusa aittir. 1875 senesindeki nüfus verilerine göre ise 1214 evin içinde 489 Müslüman erkek, 958 Ermeni erkek, 1476 Rum erkek olmak üzere 2923 erkek nüfus kayıtlara geçmiştir. 20.yy. başlarındaysa yerleşkedeki 900 konutun 330'unun Türklere, 120'sinin Ermenilere, 450'sinin ise Rumlara ait olduğu bilinmektedir. Bu dönemde, Germir'de bulunan 8 mahallenin Rumların, 4 mahallenin Ermenilerin, 1 mahallede Müslümanların, 3 mahallede ise Rum ve Ermeniler beraber yaşamışlardır. [78]

Germir'de yaşayan halk, tarımla ziraatin yanında ticaret ve zanaatle de geçimini sağlamıştır.19.ve 20.yy.'da bölgede yaşayan halkın refah seviyesi yüksektir. Germir'de bu dönemde 35 dükkan, çömlek imal eden atölyeler ve bezirhaneler bulunmaktadır. [78]

Germir'de 1823 senesinde Sahak-Bartevyan adında okul ve kütüphane işlevinde bir yapı bulunurken, 1892 senesine gelince 242 kız-erkek öğrencinin eğitim aldığı dört okul bulunmaktaydı. [105] Bu okulların yanı sıra, Ermeni Kilisesi'nde Fransızca eğitimi verilmekte, bu eğitime çoğunlukla Türkler de katılmaktaydı. Germir'de bu dönemde dört kilise inşa edilmiştir. Bu kiliselerden, Mimarsinan Mahallesi güzergahında bulunan Rum Kilisesi bugüne ulaşamamış ve yıkılmıştır. [78] Diğer üç kilisedense Panagia Kilisesi ve Agios Teodoros Kilisesi konumlandıkları mahallelere isimlerini vermişlerdir. Dördüncü kilise ise Surp İstepanos Ermeni Kilisesi'dir. Bu üç kilisede bugün özel mülkiyettir. [78]

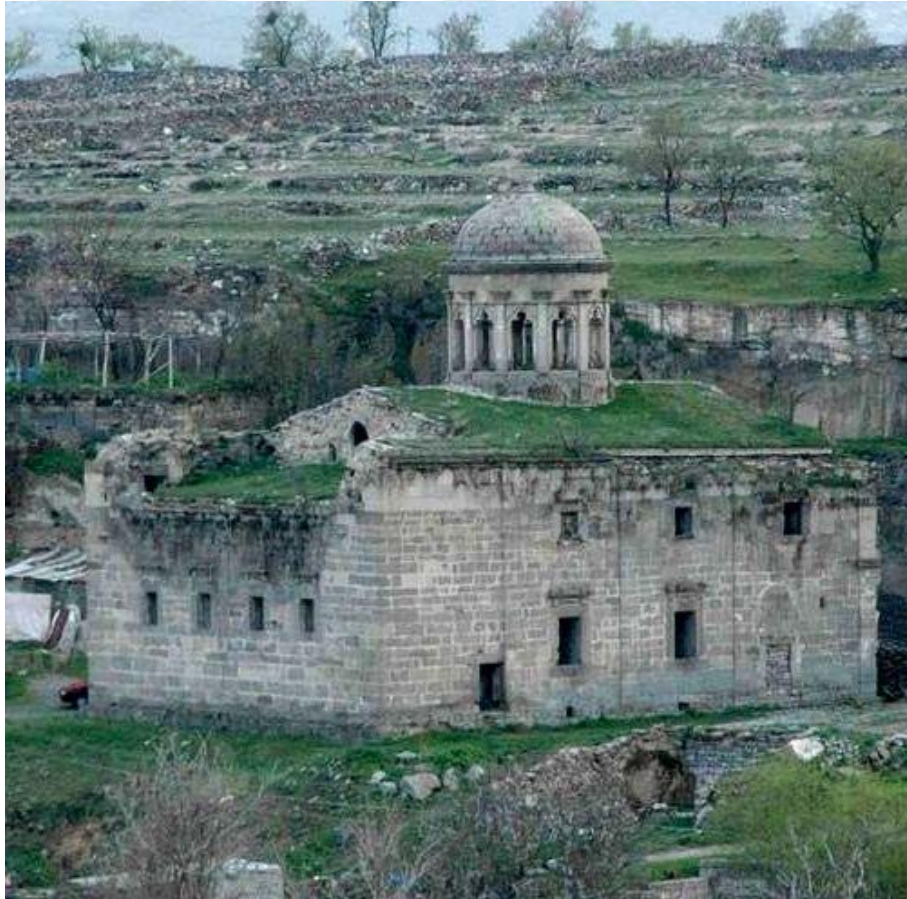
Şekil 27: Germir'deki Kiliselerin Konumlanışı[106]

4.3.1. Germir Panagia (Kimisistis Theotoku) Kilisesi

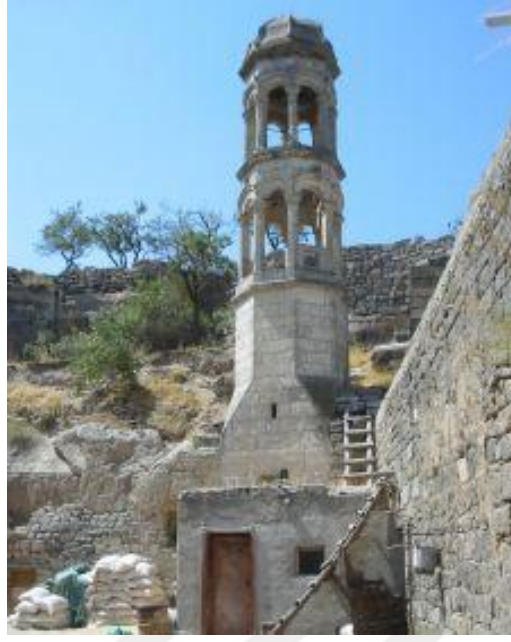
Panagia Kilisesi; Germir'in Yukarı Mahallesi'nde, mahalli yerleşimden yüksek kotta konumlanmış bir yapıdır. Yapının yüksek bir tepeye yerleşmesi ona sembolik bir değer katmaktadır.

Yapı Özellikleri: Bazilika plan tipindeki yapı, üç neflidir, düzgün kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir. Kilisenin kitabesi bugün yerinde bulunmamaktadır. Yapının batı cephesinde ise bir çan kulesi vardır. Yapının doğu cephesi sağır cephedir, diğer cephelerinde ise sade bir cephe üslubu kullanılmıştır. Düz söveli, dikdörtgen şekilli pencerelerin üzerinde kornişler bulunmaktadır ve bu pencereler her cephede aynı şekilde kullanılmıştır. Kilise'nin güney, kuzey ve doğu cephelerinde 3 farklı kapısı vardır.

Koruma Kurulu'nun 1619 sayılı kararı ile 06.11.1993 yılında tescillenmiş olan kilise, bugün özel mülktür. [78] Halkın söylemleriyle doğrulandığına göre de birkaç sene öncesine kadar ahır işlevinde kullanılmıştır.

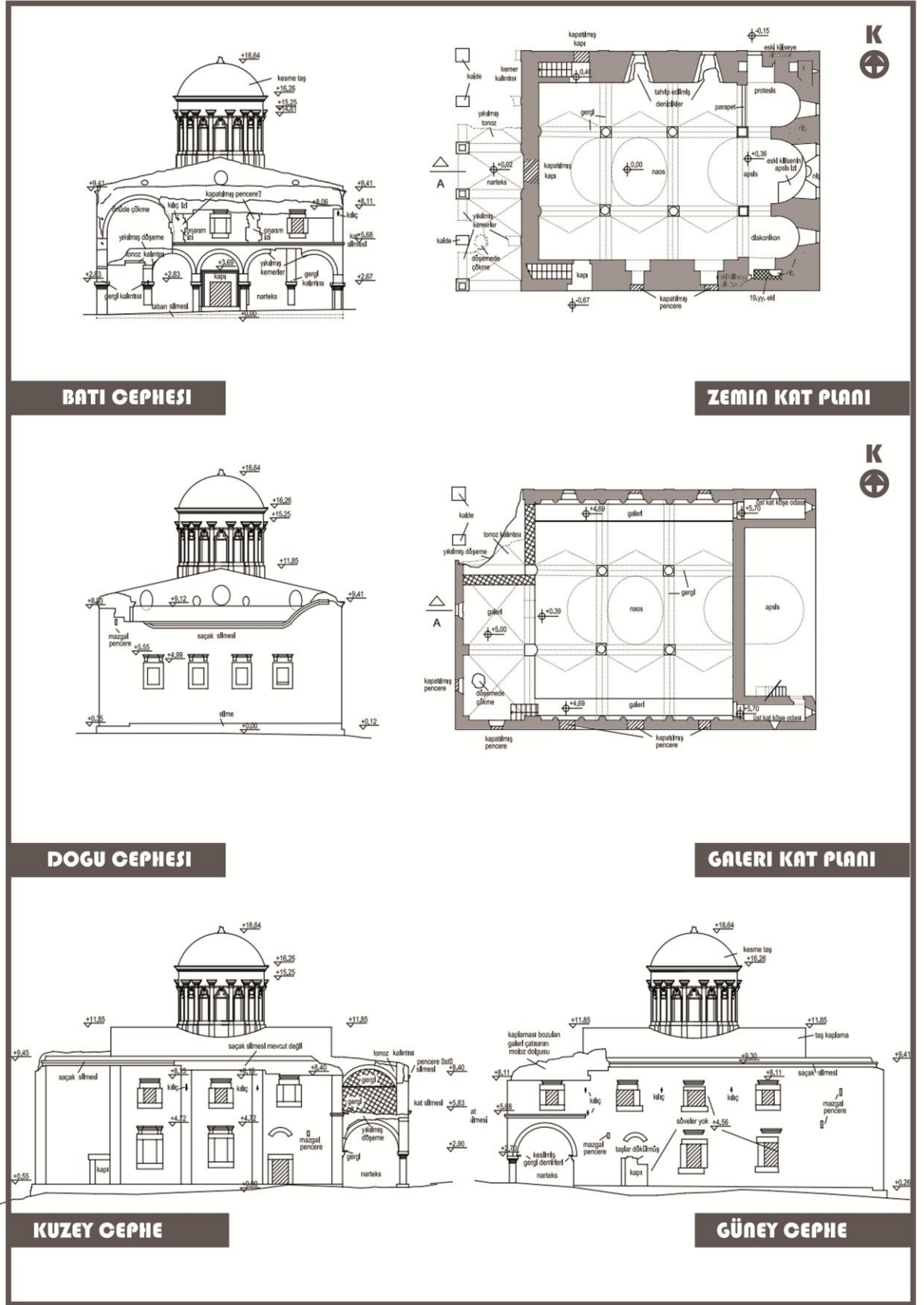
Şekil 28: Germir Panagia (Kimisistis Theotoku) Kilisesi [107]

Şekil 29: Germir Panagia Kilisesi Çan Kulesi [108]

Şekil 30: Germir Panagia Kilisesi İç Mekanı [74]

Şekil 31: Germir Panagia (Kimisistis Theotoku) Kilisesi Kat Planları ve Cepheleri [74]

4.3.2. Germir Hagios Theodoros-Tironos Kilisesi

Germir'in kuzeydoğusunda konumlanan Kilise, eğimli bir araziye yerleşmiştir. Kilise doğu cephesinden kayalıklara oturmaktadır. Yapının kuzeybatısında ise yapı eki olarak gösterişli cephesiyle papaz evi bulunmaktadır.

Germir'in ilk kilise yapısı olarak bilinen yapının kitabesi bugün varlığını korumasa da bazı kaynaklara göre Yunanca olan kitabeye göre Kilise, 16 Aralık 1725 yılında inşa edilmiş, 1835 senesinde ise bir restorasyon geçirmiştir. [74]

Yapı Özellikleri: : Bazilika plan tipindeki yapı, üç neflidir, düzgün kesme taş kullanılarak merkezi kubbe ile yığma yapım tekniği ile inşa edilmiştir. Bugün kubbesi yıkık vaziyettedir. Kilisenin inşasında yapım malzemesi olarak kesme taşın yanı sıra, ahşap, demir, kireçten harç ve devşirme malzemeler de kullanılmıştır. Kilisenin kitabesi de bugün yerinde bulunmamaktadır.

Üslup kaygısı göz önünde bulundurulmadan planlanan yapı da doğu cephesi kayalıklara oturduğu için 3 cephe bulunmaktadır. Yapının galerisi ve narteks kısmı günümüzde yıkık vaziyettedir bu sebeple yapı, okunabilirliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Güney ve kuzey cephelerde düz söveli, dikdörtgen şekilli pencereler mevcuttur.

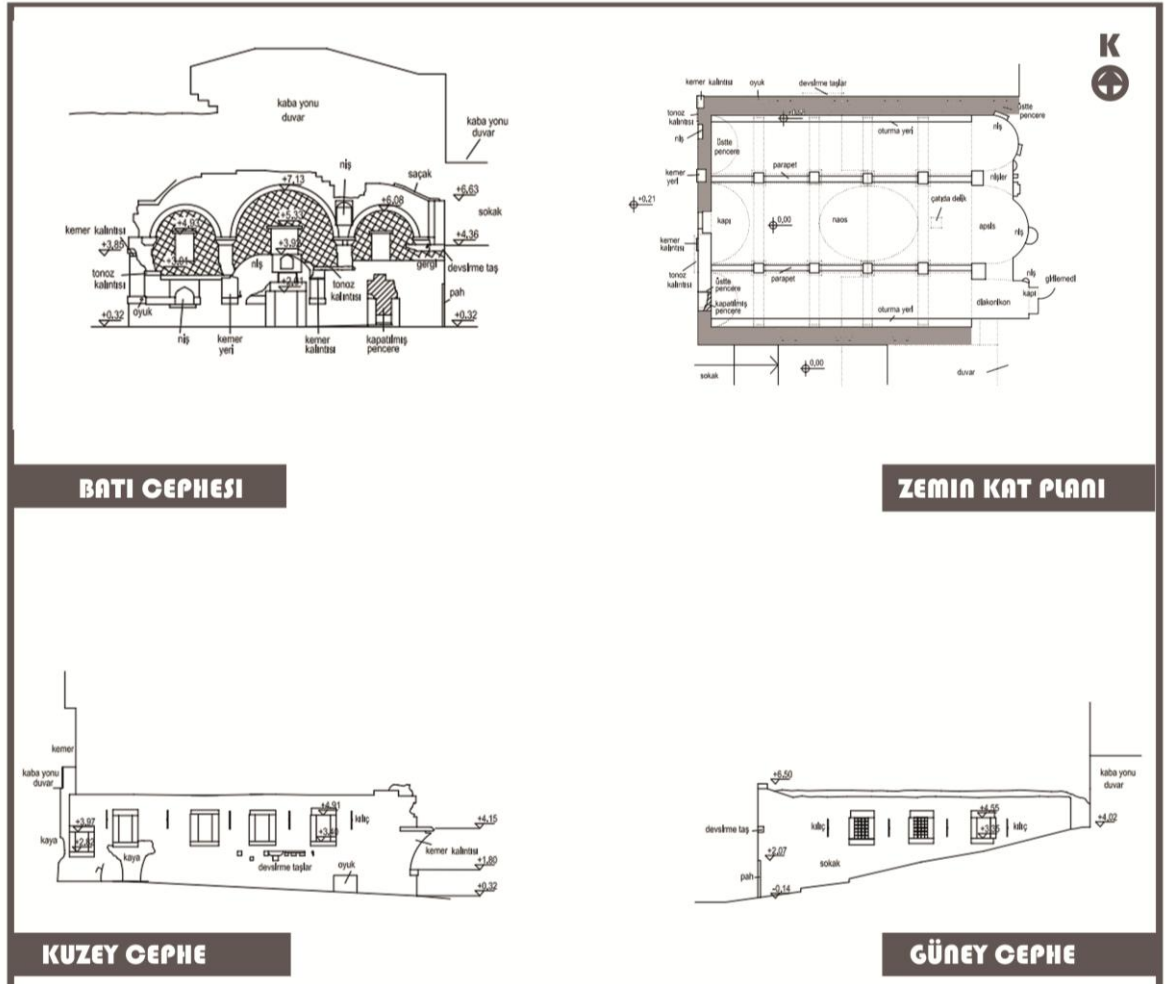
Kilise yapısı, Koruma Kanununun 1619 sayılı kararı ile 06.11.1993 yılında tescil edilmiştir. Bugün ise özel mülkiyetin kullanımında olan yapı, işlevini yitirmiş, atıl kalmış durumdadır.

Şekil 32: Germir Hagios Theodoros-Tironos Kilisesi Batı Cephesi [109]

Şekil 33: Germir Hagios Theodoros-Tironos Kilisesi ve Yanındaki Papaz Evi [74]

Şekil 34: Germir Hagios Theodoros-Tironos Kilisesi Kat Planları ve Cepheleri [74]

4.3.3. Germir Surp Stepanos Kilisesi

Germir Konaklar Mahallesinde, Kayseri şehir merkezine yaklaşık 6 km uzaklıkta konumlanan Kilise, yüksek duvarlarla çevrelenmiş avlulu bir yapıdır. Günümüzde ağır hasarlı vaziyette olan Kilise yapısının, 1858 yılında yandığı düşünülmektedir.[74]

Yapı Özellikleri: Düz bir araziye yerleşmiş olan yapı, üç nefli, bazilikal plan türündedir. Yapım malzemesi olarak düzgün kesme taş kullanılmıştır. Kilise yapısının güney ve kuzey cepheleri ağır hasara uğratıldığı için cephesi hakkında doğru değerlendirme yapmak zordur. Fakat gözlemlenebildiği kadarıyla sade bir cephe üslubuna sahip olduğu söylenebilir.

Yapı içi duvar kalıntılarında, pencerelerin ve kapıların etrafında bitki motiflerinin mavi, yeşil renkli şeritler bulunmaktadır.

Şekil 35: Germir Surp Stepanos Kilisesi Kuzey-Doğu Cephesi Sokağa Bakan Taraftan Avlu Duvarları [110]

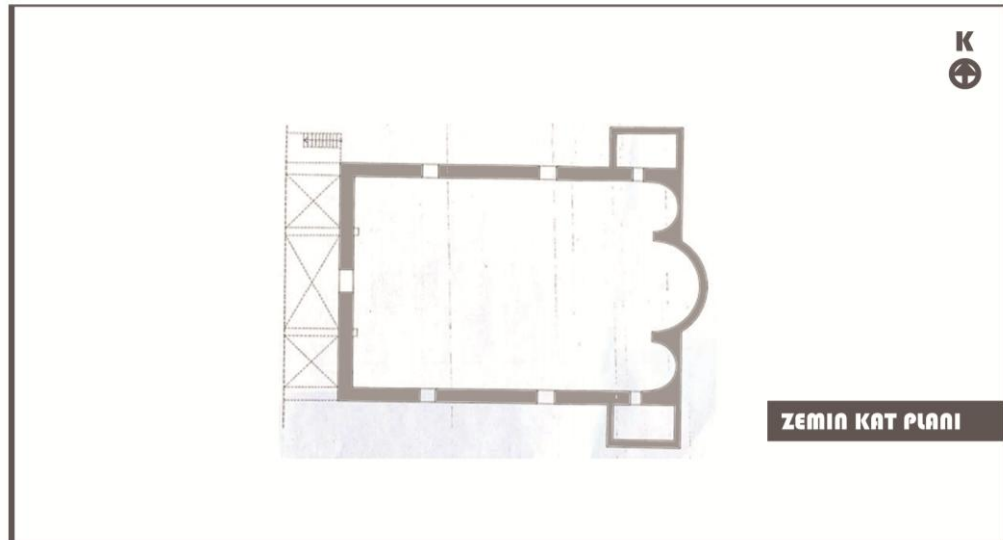
Şekil 36: Germir Surp Stepanos Kilisesi Sokağa Bakan Cepheden Avlu Duvarları [110]

Şekil 37: Germir Surp Stepanos Kilisesi Yapı İçi Doğu Duvarı [110]

Şekil 38: Germir Surp Stepanos Kilisesi Apsis Duvarı [110]

Şekil 39: Germir Surp Stepanos Kilisesi Kat Planı [74]

4.4.Tavlusun Yerleşkesindeki 19.Yüzyıl Kiliseleri

4.4.1. Tavlusun Ermeni Surp Toros Kilisesi

Tavlusun'un Tavlusun Mahallesinde eğimli araziye, kuzey-güney doğrultusunda oturtulan yapının etrafı duvarlarla örülüdür. Arazinin eğimi dolayısıyla yapının batı cephesi duvarı toprağa oturmaktadır. Yapının sokağa olan cephesinden girildiğinde, kilisenin güneyinde bulunan avluya çıkmaktadır. Avlu güneyinde duvar kalıntıları vardır. Bu kalıntıların bugün ayakta olmayan, Papaz Evi ya da Mesropyan Okulu'na ait olduğu düşünülmektedir. [74]

Yapı Özellikleri: Kuzey-güney doğrultusunda araziye oturan yapı, dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Yapı, mevcut sokak kotu hizasından yüksektir. Bazilikal plan şemasına sahip kilise tek neflidir. Yapım malzemesi olarak düzgün kesme taş kullanılmıştır. Gösterişten uzak, sade bir yapım tekniği kullanılmıştır.

Yapının galeri katı bugün ayakta değildir. Fakat kilisenin doğu, batı ve güney duvarlarında var olan giriş kalıntıları, yapının bir galeri katı olduğunu kanıtlar niteliktedir.

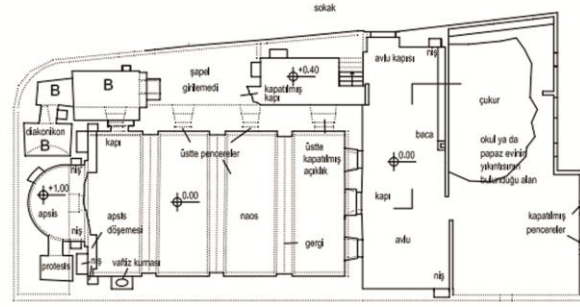
Yapının, batı cephesi sağır duvardır ve toprağa yaslanmıştır. Yapı boşlukları daha çok güney ve doğu cephelerinde bulunmaktadır. Doğu cephesinde 4 tane pencere, güney cephesinde ise kapıyla giriş katında iki, galeri katında ise üç pencere bulunmaktadır. Kuzey cephesinde ise tek bir oval pencere vardır.

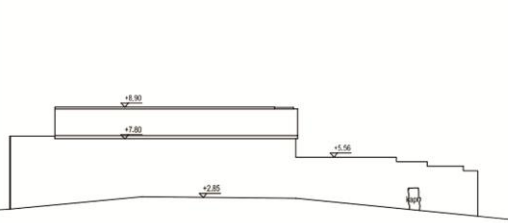
Şekil 40: Tavlusun Ermeni Surp Toros Kilisesi Güney Cephesi [77]

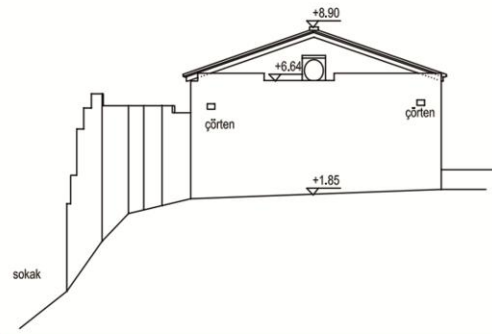
Şekil 41: Tavlusun Ermeni Surp Toros Kilisesi İç Mekan Bezemeleri [77]

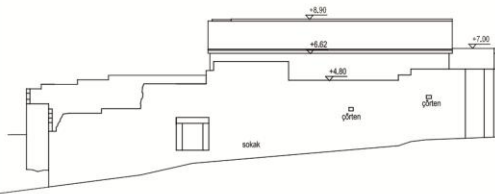
GIRIS KAT PLANI

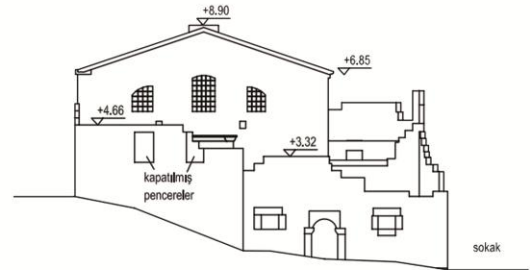
BATI CEPHE

KUZAY CEPHE

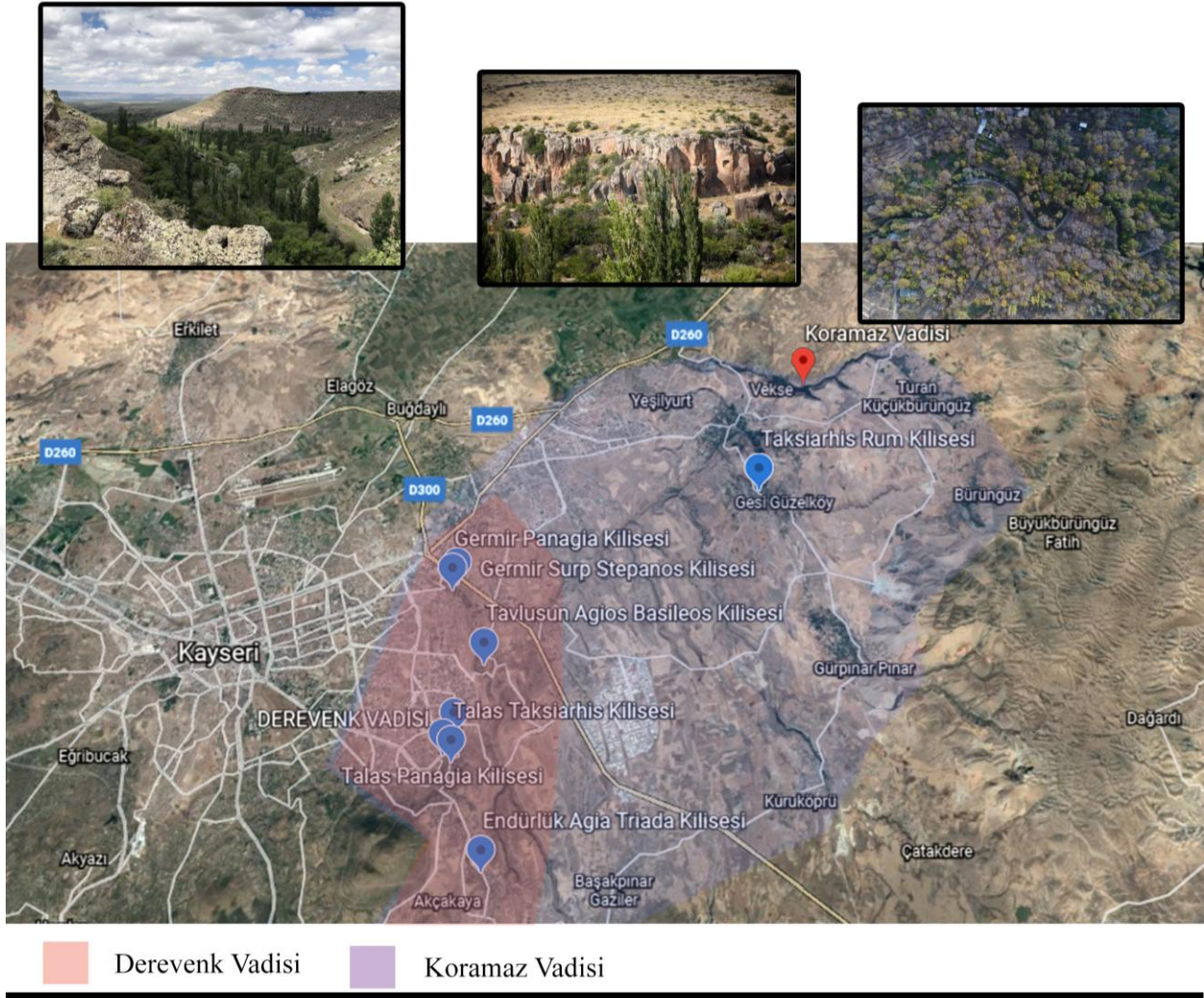

DOGU CEPHE

GÜNEY CEPHE

Şekil 42: Tavlusun Ermeni Surp Toros Kilisesi Kat Planı ve Cepheler[74]

Şekil 43: Derevenk Vadisi Üzerindeki Kilise Yapılarının Konumlanışı

5. TAVLUSUN AGIOS BASILEOS KİLİSESİ

Bölüm 4.4.2.'de anlatılan Agios Basileos Kilisesi, Tavlusun ilçesinde Aydınlar mahallesinde bulunan iki kiliseden, Kilise I, 'Rum Kilisesi' diye isimlendirilen yapıdır.

5.1. Yapının Mevcut Durum Analizi

Araziye doğu-batı aksında yerleşmiş olan dikdörtgen naoslu yapı, bazilikal plan özelliklerine sahiptir. Yapının naosu, kuzey cephesinde dört, güney cephesinde dört olmak üzere toplam sekiz adet sütun bulunmaktadır. Doğu-batı aksında konumlandırılmış bu sekiz sütun yapıyı üç nef bölüştür.(Şekil-48)

Şekil 44: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi'nin Naosunda Bulunan Sekiz Sütun [111]

Ortada bulunan nef sağ ve soldaki neflerin 1,5 katı genişliktedir. Yüksek kübik kaidelere sahip sütunlar, devşirme Roma sütun başlıklarına sahiptir. Başlıkların dört köşesinde kabartma tekniğinde silindirik gövdesi dilimlere ayrılmış, ucu küçük bir topuzla sonuçlanan sarkıtlar vardır. (Şekil-49)

Şekil 45: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi'nin Naosunda Bulunan Sütunların, Devşirme Sütun Başlıkları [111]

Orta nefteki sütunlar, doğu-batı aksında yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Ayrıca sütunlar yan neflerdeki duvalara kuzey-güney yönünde yuvarlak kemerler ile bağlanmıştır ve bu kemerler arasında çelik atkılar bulunmaktadır. (Şekil-50-51)

Şekil 46: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi'nin Naosunda Bulunan Sütunların Kemer Bağlantıları ve Çelik Atkılar [111]

Şekil 47: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi'nin Naosunda Bulunan Sütunların Kemer Bağlantıları ve Çelik Atkılar [111]

Doğuda bulunan iki sütun diğer sütunlara oranla kısa inşa edilmiş olup kübik bir bloktan oluşan sade bir başlığa sahiptir. Ana ve yan apsislerin kemerlerini taşıyan bu sütunların gövdeleri altta kademelenmekle birlikte, alçak kaidelere sahiptir. Naosun orta ve yan neflerinde kemerlerle oluşturulan bu bölümler ise beşik tonozla örtülmüştür. (Şekil-52)

Şekil 48: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Doğu'da farklılaşan sütunlar [111]

Naosun kuzey duvarında aynı aks üzerinde üç, güney duvarında aynı aks üzerinde üç adet olmak üzere toplamda altı adet pencere bulunmaktadır. Bu pencereler, içerden dışarıya doğru daralan, şevli ve yuvarlak kemerli, dikdörtgen şekillidirler. Pencereler demir parmaklıklı mazgal tipi şebekelere sahiptir. Pencereler

kademeli kemerlerden oluşan nişlerin içine yerleşmektedir. (Şekil-53)

Şekil 49: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Naosun Güney Duvarındaki Pencereleler [111]

Kuzey ve güney duvarların önünde yaklaşık 0.30 m. yüksekliğinde seki izlerinin bulunmaktadır. (Şekil-54)

Şekil 50: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Kuzey ve Güney Duvarındaki Seki İzleri [111]

Bugün yapıya giriş kuzey duvarın batısında yer alan dikdörtgen kapıdan sağlanmaktadır. Madeni bir kapı kanadına sahip olan kapının lentosu üzerinde yuvarlak kemerli bir kör niş bulunmaktadır. (Şekil-55)

Şekil 51: Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Kuzey Kapısı [111]

Naosun zemininde, kuzey ve güneydeki ortadaki iki sütun arasında taş bloklar dikkati çeker. Ayrıca naosun kuzey batısında da zeminin yükseltildiği dikkati çeker (Şekil-56)

Şekil 52: Naosun Kuzeybatısında Zeminin Yükseldiği Yer [111]

Yarım kubbe ile örtülü ana apsis içten yarım yuvarlak dışardan beş cephelidir. Apsis duvarının ekseninde yuvarlak kemerli içten dışa doğru hafif daralan, şevli bir pencere görülmektedir. Pencerenin altında bugün oldukça

tahrip olmuş, yarım yuvarlak bir niş bulunmaktadır. Duvarın güneyinde ise yaklaşık bugünkü zemin seviyesinde dikdörtgen küçük bir niş daha vardır. Apsis önündeki dikdörtgen bemanın kuzey ve güneyindeki yuvarlak kemerli açıklıklarla pastoforium mekanlarına geçilir. Apsis ile pastoforium mekanları arasında kalan doğu duvarlarda yuvarlak kemerli dikdörtgen iki niş yer alır. Bu nişlerin doğu duvarında dikdörtgen küçük bir niş daha oyulmuştur. (Şekil-57)

Şekil 53: Yapının Doğu Duvarında Bulunan Dikdörtgen Niş [111]

Doğu Katolik ve Ortodoks Kiliselerinde güneyde bulunan mekanlara *diakonikon*, kuzeydeki mekanlara ise *prothesis* adı verilmektedir. [112] Agios Basileos Kilisesinin de güneyindeki diakonikon ve kuzeyindeki prothesis mekanlarından meydana gelen pastoforium nişleri yarım daireli apsisler ile sonuçlanmaktadır. Apsisler dış cephede düz duvar görünümüne sahiptir. Apsis duvarlarında içerden dışarıya doğru daralan, şevli ve dikdörtgen görünümlü pencereler vardır. Bu pencerelerin demir mazgalları bulunmaktadır. Kuzeyde bulunan prothesisin apsis duvarı kuzeyinde, yuvarlak kemerli dikdörtgen şekilli niş bulunmaktadır. Bu nişin yanında küçük bir niş daha vardır. İlaveten aynı duvarın batısında dikdörtgen bir niş de bulunmaktadır. (Şekil-58) Nişin alt sövesinin ortasından aşağıya doğru dikdörtgen kesitli bir oluk inmektedir. Oluk, zemindeki dikdörtgen biçimindeki küçük bir havuz ile sonlanmaktadır. (Şekil-59)

Şekil 54: Yapının Kuzey Duvarında Bulunan Dikdörtgen Niş [111]

Şekil 55: Niş Altındaki Oluk ve Dikdörtgen Şekilli Havuz [111]

Bu niş, oluk ve zemindeki havuzun kilisedeki ayinlerde kullanıldığı düşünülmektedir. Prothesis apsis yarım kubbesinin güneyinde, üstte yer alan daire biçimindeki delikten başlayarak, zeminin yaklaşık yarım metre yukarısında sonlanan bir oluk daha vardır. Orijinal olan her iki oluğun hangi amaçlarla kullanıldığı ise bilinmemektedir.

Agios Basileos Kilisesi'nin güneyindeki diakonikonun apsisinin ekseninde diğer diakonikonun mekanında olduğu gibi içten dışarıya doğru daralan, şevli ve dikdörtgen şekilli bir pencere bulunmaktadır. Apsis duvarının güneyinde aynı boyutlarda iki dikdörtgen niş yer almaktadır. (Şekil-60)

Şekil 56: Apsis Duvarı Güneyindeki İki Dikdörtgen Niş [111]

Apsis duvarının önünde alçak bir seki dikkati çekmektedir. Ana apsis ile birlikte yan apsislerin yarım kubbeleri naosun tonozlarından daha alçakta konumlanmıştır. Pastoforium mekanlarının yuvarlak kemerli tonoz alınlıklarında içten dışa doğru hafif daralan, şevli dikdörtgen pencereler bulunmaktadır.

Naosun batı duvarı alçak inşa edilmiş olup bu duvarın üstünde kadınlar mahfili (gynekaion) konumlandırılmıştır. (Şekil-61) Bu duvarın ortasında dikdörtgen bir kapı mevcuttur. (Şekil-62) Kapının üstünde, muhtemelen mahfilin çelik korkuluklarına ait izler görülmektedir. Aynı duvarın kuzeyinde oldukça tahrip olmuş dikdörtgen bir niş ile güneyinde dikdörtgen bir kapı vardır.

Şekil 57: Agios Basileos Kilisesi Galeri Katı Gynekaion Mekânı [111]

Şekil 58: Agios Basileos Kilisesi Naosu Batı Duvarında Bulunan Kapı[111]

Güneydeki kapı ile kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bir mekâna geçilmektedir. (Şekil-63) Çapraz tonozla örtülü mekânın batı duvarının tonoz alınlığında küçük dikdörtgen mazgal tipi pencere görülmektedir. (Şekil-64) Bu mekânın zemini sonradan kazılarak tahrip edilmiştir. (Şekil-65)

Şekil 59: Agios Basileos Kilisesi Güneyindeki Kapı[111]

Şekil 60: Agios Basileos Kilisesi İç Mekanda Tonz ile Örtülü Oda [111]

Şekil 61: İç Mekânda Tonoz ile Örtülü Odanın Tahrip Edilmiş Zemini [111]

Batı duvarın ortasındaki kapı ile ulaşılan narteks ise kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. (Şekil-66) Kuzey ve güneyde kare biçiminde bölümlere sahiptir. Bu bölümler çapraz tonozlarla örtülüdür. Narteksin kuzey bölümünün kuzey duvarında dikdörtgen bir kapı vardır. Aynı bölümün batı duvarındaki yuvarlak kemerli açıklığın sonradan kapatılmış olan duvarının üst bölümünde dikdörtgen bir pencere bulunmaktadır. Güney bölümünün ise batı duvarındaki yuvarlak kemerli açıklığın içine örülen duvarda, avluya açılan dikdörtgen bir kapı vardır. (Şekil-67) Kapının üstünde ise dikdörtgen küçük bir pencere bulunmaktadır. Bu bölümün doğu duvarındaki orta nefe açılan dikdörtgen kapının üstünde ise bugün var olmayan kitabenin bulunduğu tahmin edilmektedir. (Şekil-68)

Şekil 62: Batı Duvarının Ortasındaki Kapıyla Ulaşılan Dikdörtgen Planlı Narteks [111]

Şekil 63: Güney Bölümü Batı Duvarında Avluya Açılan Kapı [111]

Şekil 64: Güney Bölümü Batı Duvarı Üstündeki Kitabe Kalıntıları [111]

Narteksin üst katındaki kadınlar mahfiline (gynekaion) çıkışı sağlayan merdiven bugün yoktur. Naosun batı duvarının kuzey bölümünde var olan tahribatlar ve bazı izler bulunmaktadır. Bu ahşap kalıntılar, yıkılmış olan ahşap bir merdiveni işaret etmektedir. (Şekil-69)

Şekil 65: Naosun Batı Duvarındaki Merdiven Kalıntıları [111]

Kadınlar mahfili naostaki sütunlardan batıda yer alanlardan batı duvardaki payelere atılan yuvarlak kemerlerle üç dikdörtgen bölüme ayrılmıştır. Mahfilin batı duvarı, bu bölümler hizasında üç yuvarlak kör kemere sahiptir. Bu bölümlerden ortadaki ile kuzeydekinin batı, güneydekinin ise güney duvarında yuvarlak kemerli alınlıklı, içten dışa doğru hafif daralan, şevli dikdörtgen pencereleri vardır. Ortadaki bölümün batı duvarındaki pencerenin üstünde daire biçimli bir delik vardır. Bu pencere hizasında, tonozda da daire biçiminde bir oluğun ağzı görülür. (Şekil-70)

Şekil 66: Mahfilin Batı Duvarındaki Pencere ve Üstündeki Delik [111]

Kilisenin 8 metre kadar kuzeydoğusunda yapıdan bağımsız olarak tasarlanmış çan kulesinin bir bölümü günümüze gelebilmiştir. (Şekil-71) Sekizgen gövdeli olarak düzenlenen çan kulesine bugün on iki basamaklı helezonik bir merdivenle çıkılmaktadır. Kapısı ise kuzey yönde olup sekiz basamaklı merdivene sahiptir. (Şekil-72)

Şekil 67: Kilise'nin Kuzeydoğusunda Bulunan Çan Kulesi [111]

Şekil 68: Çan Kulesi'nin Merdivenleri [111]

5.2. Yapının Cephe Analizi

Kilisenin kuzey cephesinin doğu kısmında dikdörtgen şekilli üç adet pencere bulunmaktadır. (Şekil-73) Kuzey cephenin en sağında hemen hemen aynı ölçülerde olan iki adet dikdörtgen kapı vardır. (Şekil-74) Bu kapılardan doğuda olan naosun kuzey nefine, batıda olan ise nartekse açılır. Batıdaki kapı buradaki sonradan kapatılan yuvarlak kemerli açıklığın içine yapılmıştır. Kuzey cephenin üst

bölümünde, saçağın yaklaşık 1 m. altında bulunan düz silme, cepheyi kuşatmaktadır. (Şekil-73) Kuzey cephe doğu köşesi tarafından kademelenmiştir. Batı bölümünde ise üstte konsollar bulunmaktadır. (Şekil-75)

Şekil 69: Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesi [59]

Şekil 70: Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesinde Bulunan İki Kapı [59]

Şekil 71: Kilisenin Kuzey Cephesindeki Batı Bölümü Üstünde Bulunan Konsollar [59]

Kilisenin kuzeybatısında üç adet sütundan oluşan küçük bir revak bulunmaktadır. (Şekil-76) Bu sütunlar birbirlerine sivri kemerlerle bağlanmıştır. Revağın ise batı bölümü tahribata uğramıştır. Roman başlıklara sahip olan sütunlardan, kuzey cephedeki konsollara sivri kemerler atılmıştır. Kemerler arasında ise yapının içinde olduğu gibi çelik atkılar bulunmaktadır. (Şekil-77)

Şekil 72: Kilisenin Kuzeybatısındaki Üç Sütunlu Revak[59]

Batı cephede, altta yer alan kademeli üç yuvarlak kemerli açıklık sonradan kesme taş duvarla kapatılmıştır. Doldurulmuş bu açıklıklardan kuzeydekinde dikdörtgen bir pencere vardır. Ortadaki açıklığın sonradan kapatılan duvarında ise altta dikdörtgen bir kapı ile üstte dikdörtgen bir pencere vardır. Aynı cephenin üst bölümünde ortada ve kuzeyde, altta yer alan pencereler hizasında iki dikdörtgen pencere daha bulunmaktadır. Cephe üstte çatının oluşturduğu üçgen alınlıkla sonuçlanır. (Şekil-77)

Şekil 73: Agios Basileos Kilisesi Batı Cephesi [59]

Kilisenin doğu cephesinde, apsisler ile üstte naosun cephesi bulunmaktadır. Ortadaki ana apsis dıştan beş cepheli olup ortada dikdörtgen bir pencereye sahiptir. Dıştan düz bir duvarla sonuçlanan yan apsislerin köşeleri pahlanmıştır. Duvarların ortasında dikdörtgen pencereler yer alır. Alçak inşa edilmiş olan apsis cephelerinin üstünde, naosun çatısının üçgen alınlığı vardır. Üçgen alınlığın ortasında ve yanlarında dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. (Şekil-78)

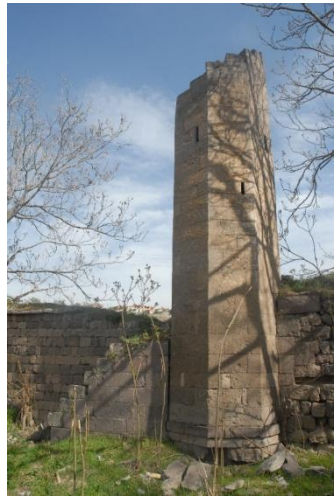
Şekil 74: Agios Basileos Kilisesi Doğu Cephesi [59]

Yapının güney cephesi sade bir üsluba sahiptir. Cephenin batı bölümünde aynı boyut ve hizada üç dikdörtgen pencere bulunur. Cephenin batı bölümünde sonradan kapatılmış yuvarlak kemerli bir açıklık vardır. Bu açıklığın üstünde küçük, dikdörtgen bir pencere açılmıştır. Cephenin üst bölümündeki düz silme, kuzey cephede olduğu gibi cepheyi tümüyle kuşatır. Silme ile beraber duvar, doğu köşede aşağıya doğru kademelenir. (Şekil-79)

Şekil 75: Agios Basileos Kilisesi Güney Cephesi [59]

Kilisenin kuzeydoğusunda yer alan çan kulesinin sekizgen cepheleri sadedir. Üstte, farklı seviyede mazgal tipi ince-uzun küçük açıklıklar dikkati çeker. Kulenin alttaki kaide bölümü iki kademe halindedir. Kulenin kuzeyinde ise sekiz basamaklı merdivenin cephesi görülür. (Şekil-80)

Şekil 76: Agios Basileos Kilisesi Çan Kulesi [59]

5.3. Yapının ve Yapı Öğelerinin Ayrıntılı İncelenmesi ve Hasar Tespitleri

Kayseri ilinde, Melikgazi ilçesinde, Tavlusun mahallesinde, 11156 ada, 10 parsel K35-D-02- D-2-C paftada yer alan kilise yapısı, günümüzde işlevini yitirmiş ve kullanılmamaktadır. (Şekil-81)

Şekil 77: Agios Basileos Kilisesi Konumu [50]

Uzun zamandır kullanılmayan ve muhafaza edilemeyen kilise doğal etkenlerden ve kaçak kazılardan dolayı tahribata uğramıştır. Kilise, bir çevre duvarı ile çevrilidir. Fakat bu çevre duvarının güney bölümü tamamen, doğu bölümü ise kısmen sağlam kalabilmiştir. Yapının kuzeydoğudaki çevre duvarına bitişik vaziyette bir çan kulesi yer almaktadır. (Şekil-82) Ayrıca kilisenin güneydoğusunda, işlevi bilinmeyen kare planlı, üst örtüsü yıkılmış bir mekân bulunmaktadır. Çevresini kuşatan yüksek duvarların, yapı kalıntılarının ve bahçenin varlığı, burada bir manastır olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, kaynaklarda bölgede manastır olduğuna dair bilgi yoktur. (Şekil-83)

Şekil 78: Agios Basileos Kilisesi Kuzeydoğusundaki Çevre Duvarına Bitişik Çan Kulesi [59]

Şekil 79: Agios Basileos Kilisesi Güneydoğusundaki İşlevi Bilinmeyen Yapı Kalıntıları [59]

5.3.1. Narteks

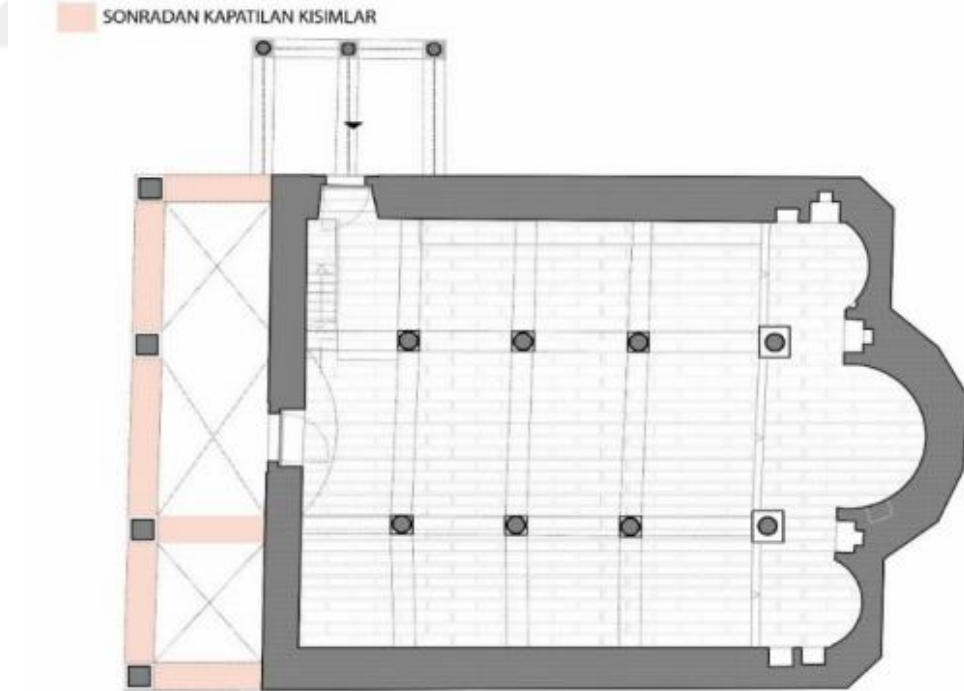
Kilisenin narteks bölümünün sütunları ve örtüsü yerinde ve sağlam olmakla birlikte, yer döşemesinin büyük bir kısmı yok olmuş durumdadır. Narteksin güney kısmının tabanında yapılmış define kazısı nedeni ile ortalama 1,5 metre kadar bir oyuk mevcuttur. Narteks döşemesinin bir kısmı sağlamdır ve bu bölümün zemin kaplaması düzgün ince yontu taş kaplamadır. (Şekil-84)

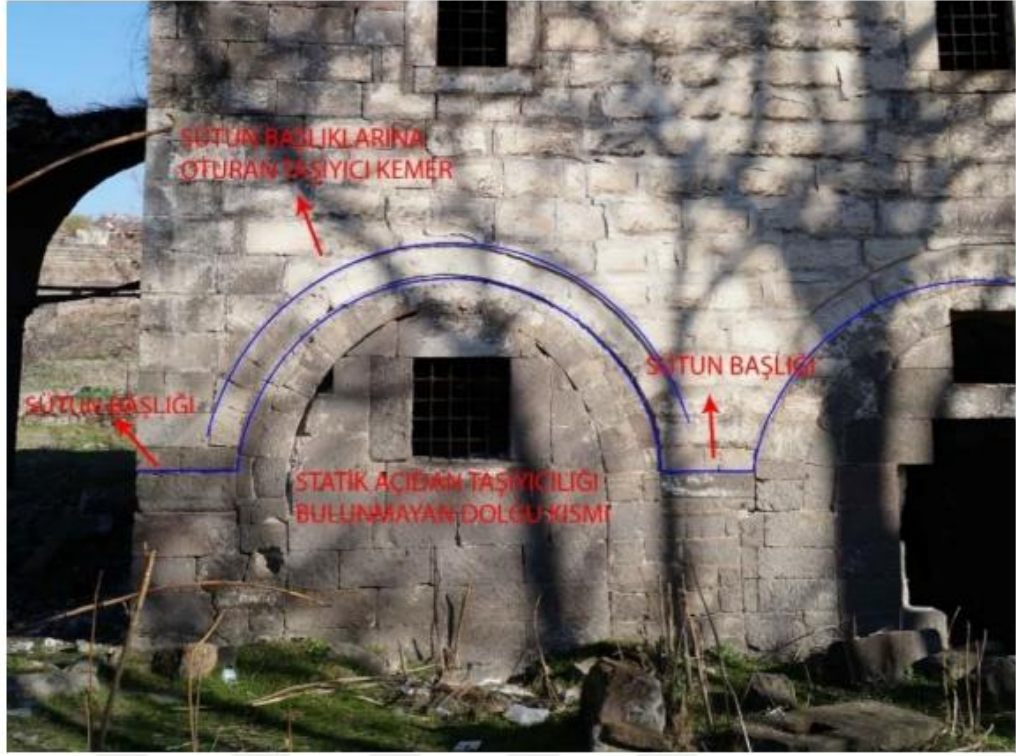
Şekil 80: Narteks Taban Döşemesinin Sağlam Kalmış Kısmı [59]

Kilise'nin 1819 yılında bir onarımdan geçtiği bilinmektedir. Bu onarımın kapsamına dair kesin bilgilere ulaşılamasa da yapıya yapılan müdahalelerin büyük kısmının bu sırada gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Narteks kemerleri arasında dolgu duvarları, bu bölümün sonradan kapatıldığını doğrular niteliktedir. Güneybatı köşesinde, taşların dökülmesiyle ortaya çıkan kare planlı taş ayak ve içte dolgu duvarları arasından görülen sütun başlığı narteksin, özgün durumunda üç açıklıklı olduğunu göstermektedir. (Şekil-86) Şeyda GÜNGÖR, doktora tezinde narteks açıklıklarının sonradan kapatılması ile ilgili şu bilgileri vermiştir; “Sonradan kapatılan bu açıklıklarda, üst üste iki kemer bulunması alışılmışın dışında bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Kemerlerin başlangıç seviyelerinin birbirinden farklı oluşu ve kemer örgülerindeki özensizlik, deprem gibi aniden ortaya çıkarak yapının strüktürünü tehdit eden bir durum karşısında acele yapılan bir onarım ihtimalini akla getirmektedir. Bu onarımda mevcut kemerler, ikinci kemerlerle desteklenerek açıklıklar küçültülmüş, daha sonraki bir onarımda ise narteks açıklıkları dolgu yapılarak tümüyle kapatılmış olabilir.” [74] Bu bilgiden hareketle narteksin güneyine duvar örülmesi ile oluşturulan bölümün, narteksin esasında üç açıklıklı olduğu göz önünde bulundurularak; bu duvarında onarım sırasında eklendiği tarafımızca düşünülmektedir. Narteksin orta bölümündeki düz lentolu kapıdan naosa ve ibadet mekânına geçilmektedir. Lento üzerindeki kitabelik yeri son derece tahrip olmuş ve kitabe günümüze gelememiştir. (Şekil-87)

Şekil 81: 1819 Onarımında Kapatıldığı Düşünülen Narteks Kemerleri [59]

Şekil 82: 1819 Onarımında Kapatıldığı Düşünülen Narteks Kemerleri [59]

Şekil 83: Narteksten Naosa Geçiş Kapısındaki Lento Üstünde Tahribata Uğramış Kitabelik Kısmı [59]

5.3.2. Naos

Kilisenin naos bölümünün sütunları, örtüsü yerinde ve sağlam olmakla birlikte, yer döşemesi yok olmuştur. Yapının iz ve örneklerinden okunabildiği kadarıyla naos zemininin de narteks zemini gibi düzgün ince yontu taş şeklindedir. (Şekil-88)

Şekil 84: Günümüze Kadar Gelmiş Olan İnce Yontu Taban Döşemesi [59]

Naos dört sütundan iki sıra halinde üç nefe ayrılmaktadır. Sütunlar strüktürel olarak sağlamken sıvaları ve boya ları dökülmüş vaziyettedir. Duvarların sıvaları yer yer dökülmüş ve yazılmış durumdadır. Kazınan ve dökülen sıvaların restitüsyonunda yapıdaki diğer izlerden yararlanılmıştır. Naosun kuzey girişinin hemen sağ tarafında galeriye çıkmak için merdiven izleri görülür. Günümüzde merdiven tamamen yok olmuş durumdadır. Duvardaki izler; galeriye, narteks ve naos arasındaki duvarın kuzey kısmına yaslanan; ahşap, tek kollu bir merdivenle ulaşıldığını göstermektedir. (Şekil-89)

Şekil 85: Günümüzde Var Olmayan Galeriye Ulaşımı Sağlayan Merdiven İzleri [59]

Narteksin orta kısmından naosa geçilen bir kapı bulunur. Kapı tamamen yok olmuş durumdadır. Yapıdaki iz ve örneklerden kapının sac kaplamalı ahşap bir kapı olduğu söylenebilir. Yapıda para, altın ya da değerli eşya aramak amacıyla yapılan kaçak kazılar büyük tahribatlara yol açmıştır. Özellikle apsis, portik ve narteksin döşemesi bu amaçla kazılmış ve hasara uğratılmıştır. Bu durum, döşeme kaplamasının bozularak kilisenin çukur ve moloz yığınlarına dönüşmesine neden olmuştur. Yapıda yapılan incelemeler sonunda iz ve örneklerden edinilen bilgilerle; kilisenin tüm iç duvarları kireç harçla sıvandığı, sütun ve kemer bezemelerinin ise mermer taklidi stuko ile yapıldığı söylenebilir.

5.3.3. Apsis

Kilise'nin orta apsisinde iki niş ve bir pencere, yan apsislerinde ise ikişer niş ve birer pencere mevcuttur. Orta apsisin pencere korkulukları ve kepenkleri tamamen yok olmuş durumdadır. Yapıdaki iz ve örneklerden edinilen bilgiler doğrultusunda restore edilebileceği düşünülmektedir. Diğer kısımlarda yapısal olarak bir eksiklik ya da kopma olmamasına rağmen, apsislerin sıvalarının bir kısmı dökülmüş durumdadır. Apsis döşemesinin de sağlam kısmı tıpkı narteks ve naosun ki gibi düzgün ince yontu taş kaplamadır.

5.3.4. Galeri Katı

Narteksin üstünde kadınlar için ayrılan galeri bulunmaktadır. Galeri kısmının sütunları ve örtüsü yerinde ve sağlamdır. Zemin döşemesininse tamamı yok olmuştur. Galerinin orta nef bakan tarafında gerek duvardaki izlerden gerekse karşılaştırmalı çalışmalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda ahşap çıkma olduğu varsayılmaktadır. Köyde yaşayanların, 15 yıl öncesine kadar sağlam olduğunu belirttiği galeri merdiveninin izleri görülebilmektedir. (Şekil-89) 20-25 yıl önce var olduğu hatırlanan galeri korkulukları ve üzerindeki küpeştelere kalıntı ya da izleri ise günümüze ulaşmamıştır.

5.3.5. Portik

Köyden Kilise'ye yaklaşım kuzeybatı cephesinden olduğu için portik de Kilise'nin kuzeybatı kapısının önünde bulunmaktadır. Portik, sivri kemerleri ile yapının diğer bölümlerinden ayrılmaktadır. Çevredeki kiliselerde bir başka örneğinin daha bulunmaması bu bölümün yapıya sonradan eklenmiş olabileceğini düşündürmektedir. (Şekil-90) Kuzey cephe boyunca devam eden silmenin, portiğin arkasında kalması ve diğer duvarlarda görünmeyen kılıçların portikte açıkta bırakılması da bu düşünceyi destekler niteliktedir. [74] Köyde yaşayan halkın doğrulamasıyla, 2016 yılında portiğin önce batı kısmının yıkıldığı (Şekil-91) , daha sonra ise iki sütunu ayakta kalacak şekilde tamamının yıkıldığı bilinmektedir. (Şekil-92)

Şekil 86: 2016 Yılı Öncesi Portik Yıkılmadan Evvel Kilisenin Kuzeybatı Cephesi [74]

Şekil 87: 2016 Yılı Sonrası Portiğin Batı Kısmı Yıkık Hali [74]

Şekil 88: Portiğin Bugünkü Hali [59]

5.3.6. Çan Kulesi

Yaklaşık 75 sene öncesine kadar çanıyla birlikte sağlam olduğu, yaşayan halk tarafından doğrulanan çan kulesinin bugün yalnızca bir kısmı sağlamdır. (Şekil-93) Siyasi ve yasal kısıtlamalar göz önünde bulundurulduğunda, çan kulesinin 1839'dan sonra yapıya eklendiği sonucu çıkarılabilir. Yıkılan üst kısım ile birlikte, yapı ekinin ayrıntıları da yok olduğundan; üslubu hakkında fazla yorum yapılamamaktadır.

Şekil 89: Çan Kulesi'nin Bugünkü Hali [59]

5.3.7. Ek Bina

Kilise'de 11.08.2016 tarihli Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararınca alınan 2201 sayılı karar sonrasında sondaj çalışmaları yapılmıştır.

[50] Bu çalışmalar sonucunda ek binanın giriş kapısının eşiği, mevcut zemin kotundan 50cm kadar aşağıda bulunmuştur. (Şekil-94) Buradan anlaşıldığı üzere binanın zemin kotu da kapı eşiği ile uyumlu olmalıdır. Kilise Ek Binası'nın zemin kotu üstüne 50 cm'lik toprak bindiğini söylemek mümkündür. (Şekil-95)

Şekil 90: 2016 Yılı Sondaj Çalışması Sonucu Ortaya Çıkan Kapı Eşiği [59]

Şekil 91: Kilise Ek Binası Strüktürü [59]

5.3.8. Duvarlar

Kilisenin iç ve dış duvarları düzgün kesme yontu taştan meydana gelmiştir. Yapının dış cephelerinde yer yer görülen beyaz badana kalıntıları, kilisenin dış duvarlarının boyandığını işaret etmektedir. Bugün boyalar kısmen dökülmüş ve taş yüzeyler ortaya çıkmıştır. Yapının kuzey ve güney cephe duvarlarında ise yaklaşık 20 cm. dışarı çıkan ve 20 cm genişliğinde, cephe boyunca kuşatan bir silme mevcuttur. (Şekil-96)

Şekil 92: Kilise Batı Cephesindeki Badana Kalıntıları [59]

5.3.9. Kapılar

Kilisenin kuzeybatı girişinde saç kaplamalı ahşap bir kapı bulunmaktadır. (Şekil-97) Yapıdaki iz ve örneklerden edinilen bilgiler doğrultusunda; narteksten naosa geçişte hali hazırda mevcut olmayan kapının, kapı boşluğu bulunmaktadır.

Şekil 93: Kilise'nin Kuzeybatısındaki Saç Kaplamalı Ahşap Kapı [59]

5.3.10. Pencereleer

Kilisede mevcutta bulunan pencerelerin, demir parmaklıklarının bir kısmı lokmalı, bir kısmıysa geçmeli demirdendir. Pencereleerın yapıdaki iz ve örnekleerdense ahşap kasaları ve kanatları olduğu anlaşılmaktadır. (Şekil-98)

Şekil 94: Günümüze Ulaşmış Ahşap Kanatlı ve Demir Parmaklıklı Pencere [59]

5.3.11. Çatı Kaplaması

Kilise'nin çatısı günümüzde çok yıpranmamış olmakla birlikte çatının büyük kısmında ilk gün kullanılan özgün taş kiremit kaplama varlığını korumaktadır. (Şekil-99)

Şekil 95: Günümüze Ulaşmış Orijinal Çatı Kaplaması [59]

5.3.12. Zemin Kaplaması

Kilisesi'nin zemin döşemesi büyük ölçüde tahribata uğramıştır. Ancak apsis bölümünün güney kısmında halen özgünlüğünü koruyan ince yontu taş kaplama mevcuttur. (Şekil-100)

Şekil 96: Günümüze Ulaşmış Orijinal İnce Yontu Taş Kaplaması [59]

5.4. Tavlusun Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi

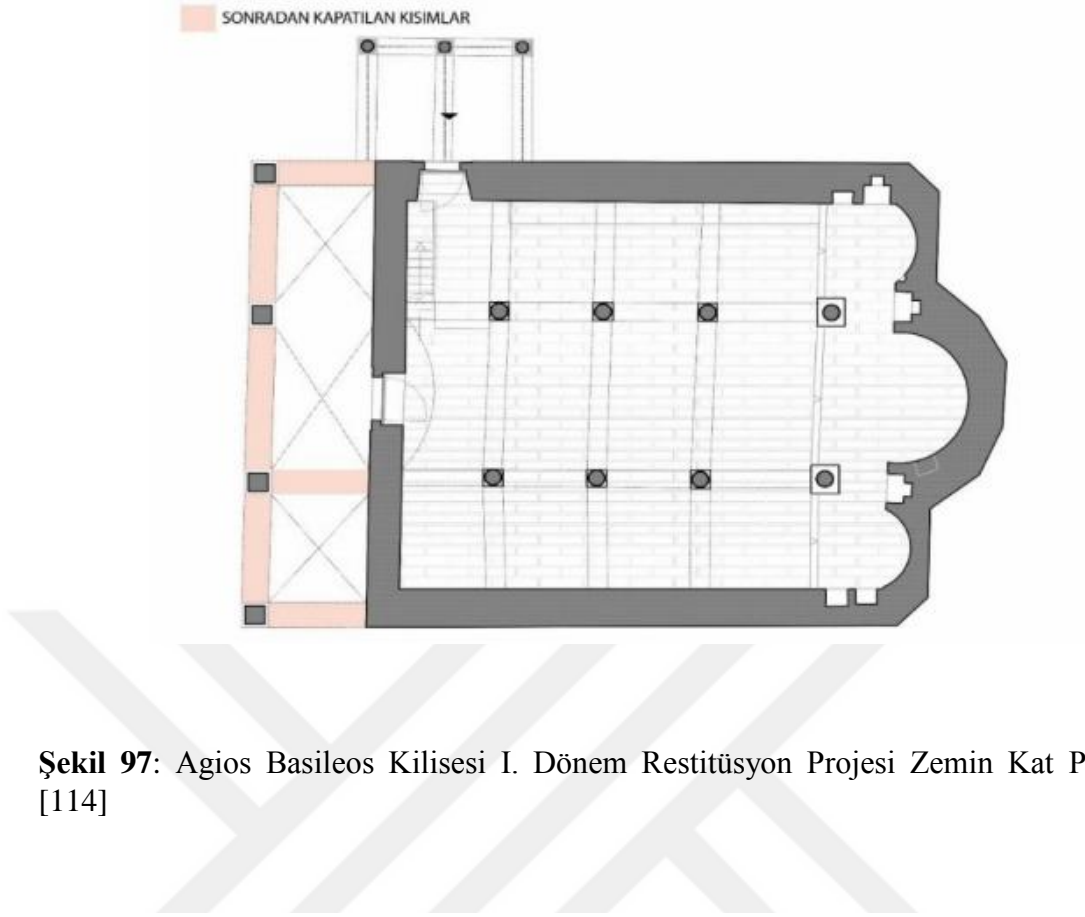
5.4.1. I.Dönem Restitüsyonu

Kilise olarak inşa edilen yapı, bugün işlevini yitirmiş durumdadır. Uzun zamandır kullanılmayan yapı, doğal etkenlerden ve kaçak kazılardan ötürü tahrip olmuştur. Kilise yapısı, bir bahçe duvarı ile çevrilidir Ancak, bu bahçe duvarının güney bölümü tamamen, doğu bölümünün ise bir kısmı sağlam olarak günümüze ulaşmıştır. Kilisenin kuzeydoğusundaki bahçe duvarına bitişik çan kulesi yer almaktadır. Ayrıca kilisenin güneydoğusunda, işlevi saptanamayan kare planlı, örtüsü yıkılmış bir mekân bulunmaktadır. Yapının çevresini kuşatan yüksek duvarların, yapı kalıntılarının ve bahçenin varlığı, burada bir manastır olabileceğini düşündürmektedir. [74] Fakat araştırmalarda bu bölgede manastır olduğuna yönelik bir bilgi bulunamamıştır.

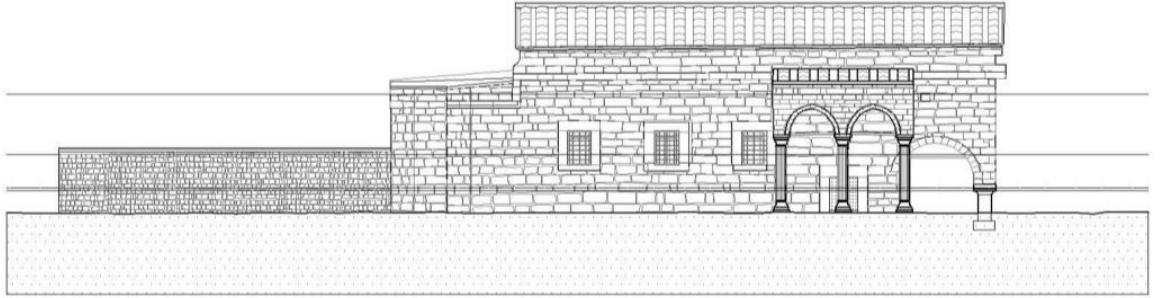
Kilise'nin geriye dönük kayıtlarında, 1819 yılında Sultan II. Mahmut'tan alınan bir izinle onarıldığı bilinmektedir. Atina Benaki Müzesi'nde kiliseye vakfedilmiş, Karamanlıca yazılı 1825 tarihli bir kalıs (*ayin sırasında içine şarap konulan kâse*) bulunmaktadır. [113]1872'deki tapu kayıtlarında ise yapı, "*Herdem Mahallesi, Kilise Sokağı'nda Ortodoks Kilisesi*" olarak isimlendirilmiştir. Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 05.08.1988 gün ve 260 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. [74]

1819 yılında gerçekleşen onarımın kapsamı konusunda kesin bir veri yoktur. Ancak, yapıda görülen müdahalelerin büyük bölümünün bu onarım sırasında gerçekleşmiş olması mümkündür. Narteks kemerleri arasındaki dolgu duvarları bu bölümün sonradan kapatıldığına işaret etmektedir. Güneybatı köşesinde, taşların dökülmesiyle ortaya çıkan kare planlı taş ayak ve içte dolgu duvarları arasından görülen sütun başlığı narteksin, özgün durumunda üç açıklıklı olduğunu göstermektedir. Güngör Ş., doktora tezinde narteks açıklıklarının sonradan kapatılması ile ilgili şu bilgileri vermiştir; *“Sonradan kapatılan bu açıklıklarda, üst üste iki kemer bulunması alışılmışın dışında bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Kemerlerin başlangıç seviyelerinin birbirinden farklı oluşu ve kemer örgülerindeki özensizlik, deprem gibi aniden ortaya çıkarak yapının strüktürünü tehdit eden bir durum karşısında acele yapılan bir onarım ihtimalini akla getirmektedir. Bu onarımda mevcut kemerler, ikinci kemerlerle desteklenerek açıklıklar küçültülmüş, daha sonraki bir onarımda ise narteks açıklıkları dolgu yapılarak tümüyle kapatılmış olabilir.”* [74] Bu bilgidен hareketle narteksin güneyine duvar örülmesi ile oluşturulan bölümün, narteksin esasında üç açıklıklı olduğu göz önünde bulundurularak; bu duvarında onarım sırasında eklendiği kanısına varmak mümkündür.

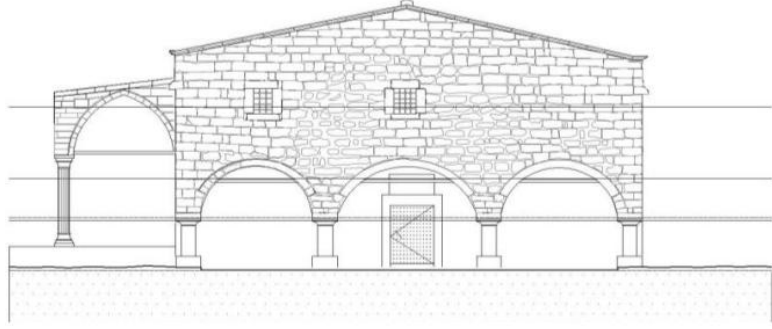
Kilisesinin güneydoğusunda, yapıdan bağımsız olarak tasarlanmış, kesme taş malzemedен inşa edilmiş çan kulesi bulunmaktadır. Bu çan kulesinin üst bölümü yok olmuş, alt bölümü günümüze ulaşabilmiştir. Sekizgen olarak düzenlenen çan kulesine bugünkü durumda on iki basamaklı helezonik bir merdivenle çıkılmaktadır. Çan kulesinin kapısı kuzeydedir. Güngör Ş., doktora tezinde çan kulesinin inşa tarihi ile ilgili şu bilgileri vermiştir; *“Dönemin yasal koşulları düşünüldüğünde kulenin yapımı, Tanzimat Fermanı’ndan sonraki bir tarihe dayandırılabilir. Ancak, 1835’te çan kuleli olarak yapılan Endürlük Kilisesi ve 1837 tarihli Germir Panagia Kilisesi’nin çan kuleleri, fermanın yayınlanmasından kısa bir süre önce, kilise inşasıyla ilgili uygulamaların esneklik kazandığını göstermektedir. Agios Basileos Kilisesi’nin çan kulesinin de en erken 1835 tarihinde eklenmiş olması mümkündür.”* [74] Bu bilgilerden yola çıkarak kilisenin mevcut çan kulesinin, sonradan eklendiği ve nitelikli dönem eki olduğu anlaşılmaktadır.

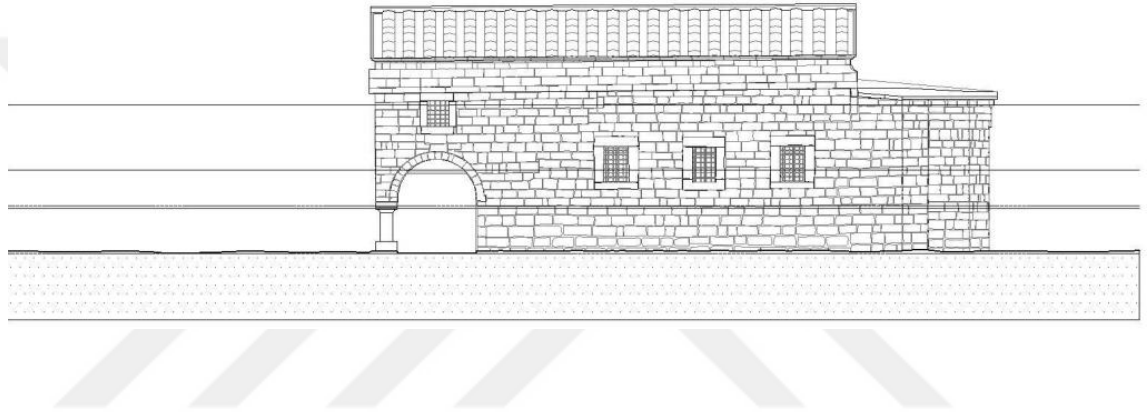
Şekil 97: Agios Basileos Kilisesi I. Dönem Restitüsyon Projesi Zemin Kat Planı [114]

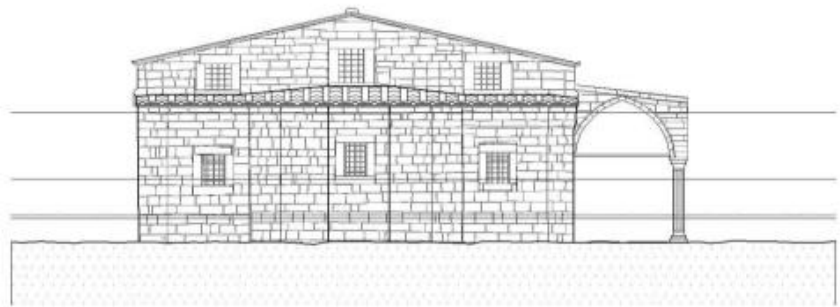
Şekil 98: I. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesi[114]

Şekil 99: I. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Batı Cephesi[114]

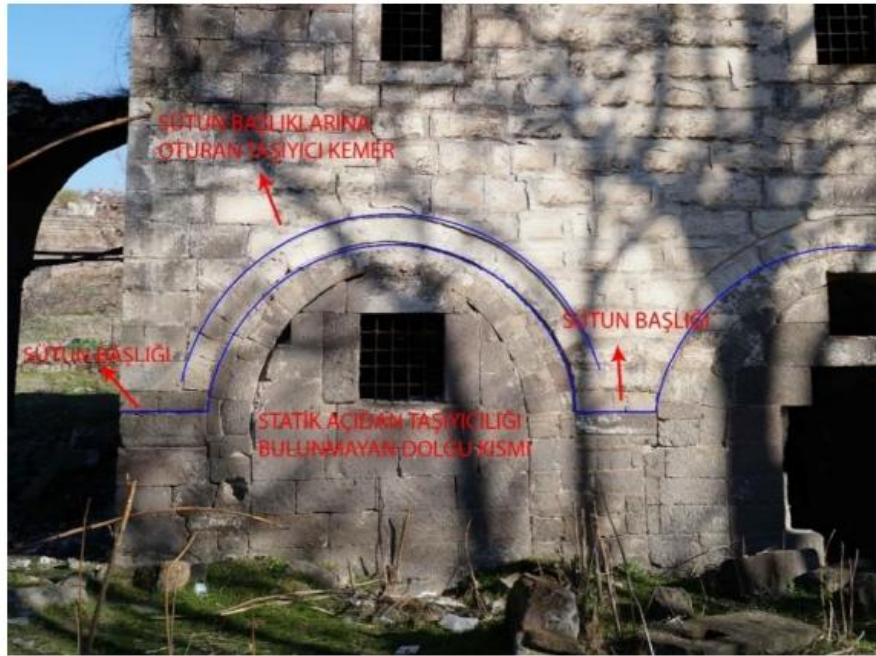
Şekil 100: I. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Güney Cephesi[114]

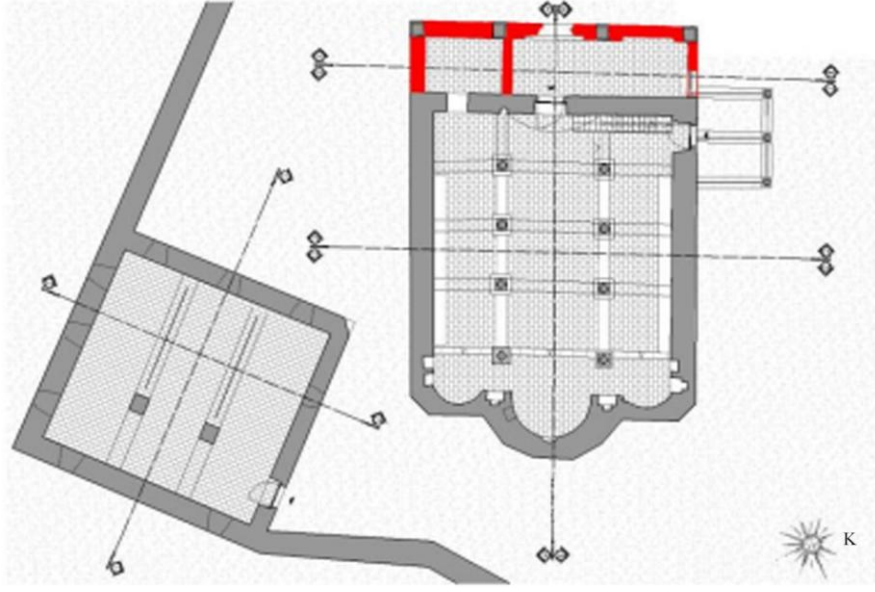
Şekil 101: I. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Doğu Cephesi[114]

5.4.2. II. Dönem Restitüsyonu

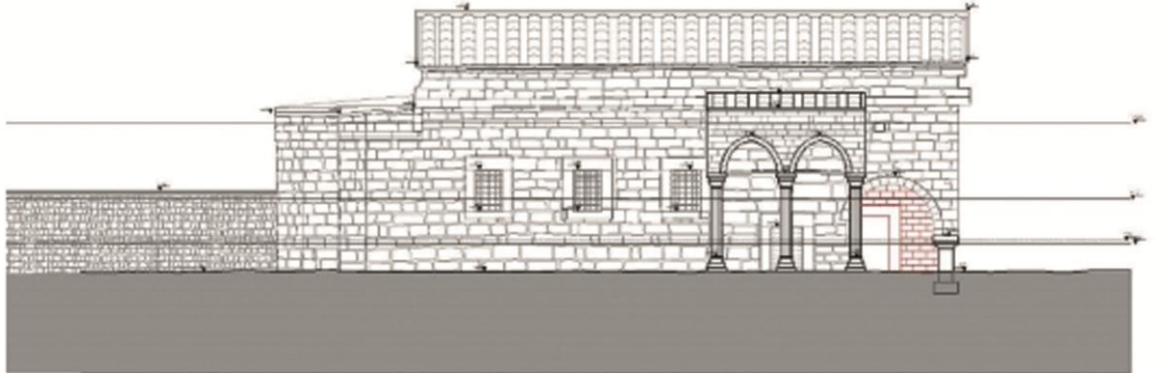
1819'da gerçekleşen onarımın kapsamı konusunda kaynaklarda kesin bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak, yapıda görülen müdahalelerin büyük bölümünün bu onarım sırasında gerçekleşmiş olması mümkündür. Narteks kemerleri arasındaki dolgu duvarları bu bölümün sonradan kapatıldığını göstermektedir. Güneybatı köşesinde, taşların dökülmesiyle ortaya çıkan kare planlı taş ayak ve içte dolgu duvarları arasından görülen sütun başlığı Narteksin, özgün durumunda üç açıklıklı olduğunu göstermektedir. I. Dönem Restitüsyon raporunda Güngör Ş.'nin sonradan kapatılan narteks boşluklarıyla ilgili tespitinden bahsedilmiştir. Bu bilgiler ışığında, narteksin güneyine duvar örülmesi ile oluşan bölümün, narteksin esasında üç açıklıklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda; onarım sırasında eklenen bir duvar olduğu sonucuna varılmaktadır. Narteksin orta bölümündeki düz lentolu kapıdan naosa ve ibadet mekânına geçilmektedir. Lento üzerindeki kitabelik yeri son derece tahrip olmuş ve kitabe günümüze gelememiştir. Ayrıca narteks bölümünün sütunları ve örtüsü yerinde ve sağlam olmakla birlikte, yer döşemesinin büyük bir kısmının yok olduğu görülmüştür. Narteksin güney kısmının tabanında yapılmış define kazısı nedeni ile ortalama 1,5 metre kadar bir oyuk mevcuttur. Narteks döşemesinin bir kısmı sağlamdır. Sağlam olan bölümden tespit edildiği üzere ise döşeme malzemesi; düzgün ince yontu taş kaplamadır.

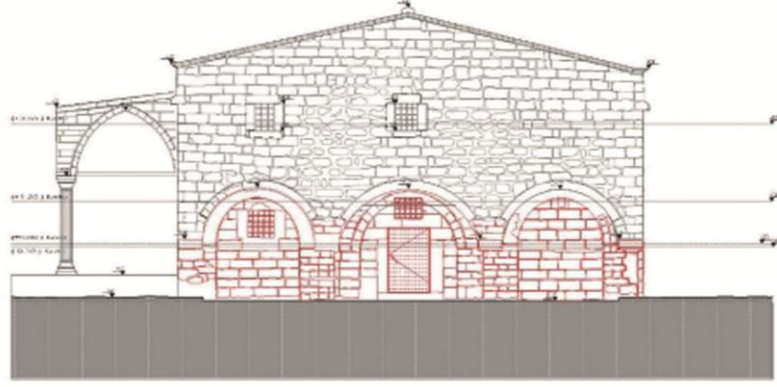
Şekil 102: 1819 Onarımında Kapatıldığı Düşünülen Narteks Kemerleri [59]

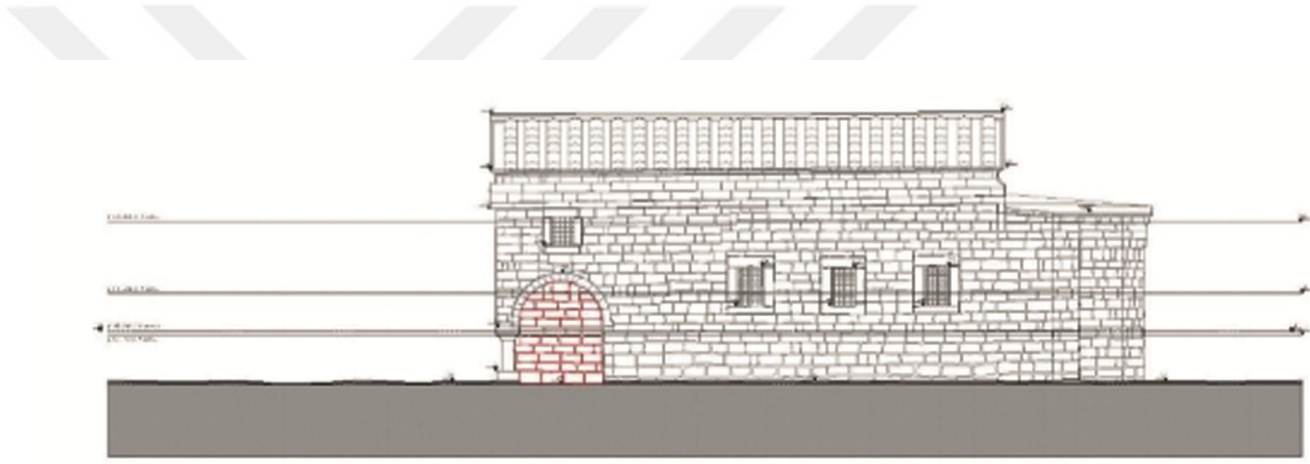
Şekil 103: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Planı[114]

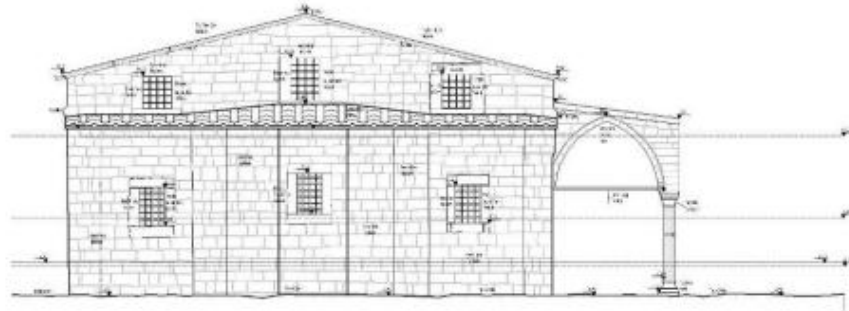
Şekil 104: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesi [114]

Şekil 105: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Batı Cephesi [114]

Şekil 106: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Güney Cephesi [114]

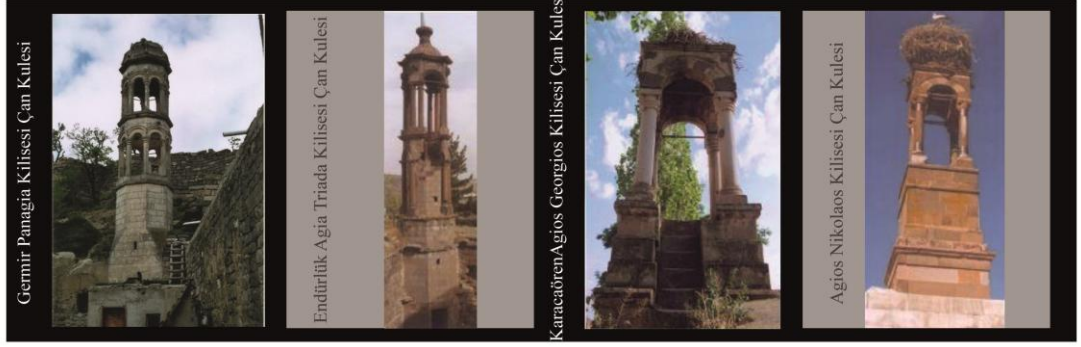
Şekil 107: II. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Doğu Cephesi [114]

5.4.3. III. Dönem Restitüsyonu

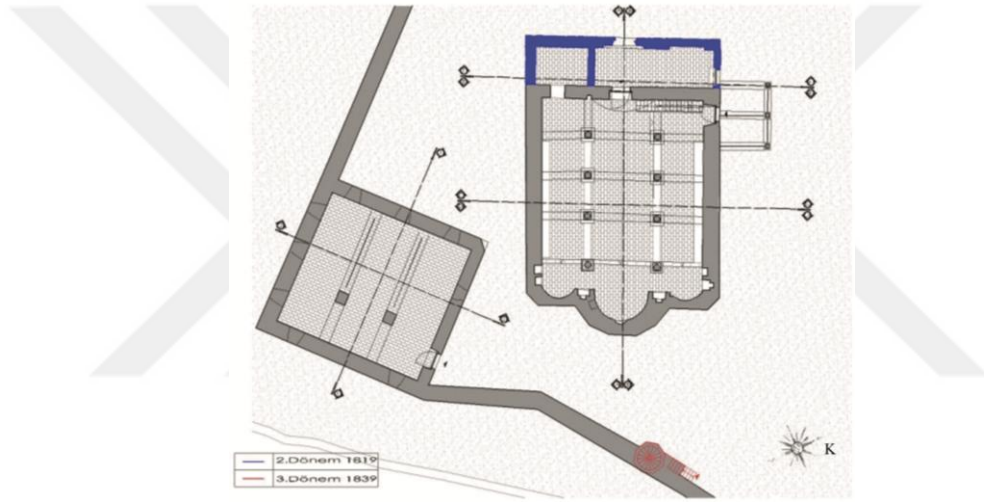
Agios Basileos Kilisesinin güneydoğusunda, kiliseden bağımsız olarak tasarlanmış, kesme taş malzemeden inşa edilmiş bir çan kulesi bulunmaktadır. Bu çan kulesinin üst bölümü yok olmuş, alt bölümü günümüze gelebilmiştir. Sekizgen olarak düzenlenen çan kulesine bugünkü durumda on iki basamaklı helezonik bir merdiven ile çıkılmaktadır. Çan kulesinin kapısı kuzey yöndedir. Güngör Ş.'nin, çan kulesinin inşa tarihine ilişkin verdiği bilgiler şu şekildedir; *“Dönemin yasal koşulları düşünüldüğünde kulenin yapımı, Tanzimat Fermanı’ndan sonraki bir tarihe dayandırılabilir. Ancak, 1835’te çan kuleli olarak yapılan Endürlük Kilisesi ve 1837 tarihli Germir Panagia Kilisesi’nin çan kuleleri, fermanın yayınlanmasından kısa bir süre önce, kilise inşasıyla ilgili uygulamaların esneklik kazandığını göstermektedir. Agios Basileos Kilisesi’nin çan kulesinin de en erken 1835 tarihinde eklenmiş olması mümkündür.”* [74] Çan kulesine yakın çevredeki Rum kiliselerinde de sıkça rastlanmaktadır. Agios Basileos Kilisesi’ndeki sekizgen çan kulesinin üst kısmı yıkılmıştır. Yıkılan üst kısım ile birlikte, ayrıntıları da yok olduğu için çan kulesinin üslubu hakkında fazla yorum yapılamamaktadır. Bu durumun yanı sıra yakın çevredeki benzer üslup benimsemiş yapıların; Germir Panagia Kilisesi, Endürlük Agia Tridia Kilisesi, Karacaören Agios Gerorgios Kilisesi ve Agios Nikolaos Kilisesi çan kuleleri baldeken tarzında kubbe örtüsü ile örtülüdür. Yakın dönem yapıları olduğu için bu kilisenin de benzer bir üslubu benimsediğini öngörmek mümkündür. Bu bilgiler doğrultusunda; kilise çan kulesinin, nitelikli bir dönem eki olduğu ve yapıya sonradan eklendiği kanısına varmak mümkündür.

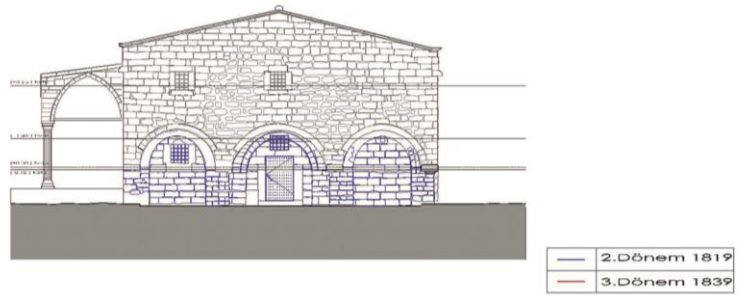
Şekil 108: 1835 Yılı Sonrasında Eklendiği Düşünülen Çan Kulesi’nin Bugünkü Hali [59]

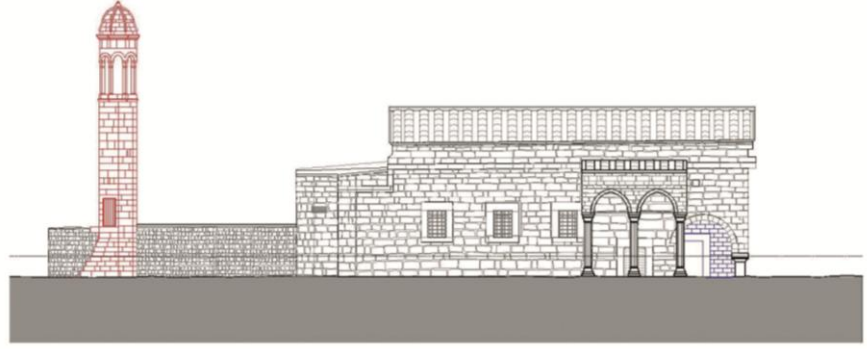
Şekil 109: Benzer Üslup Benimsemiş Diğer Kiliselerin Çan Kuleleri [59]

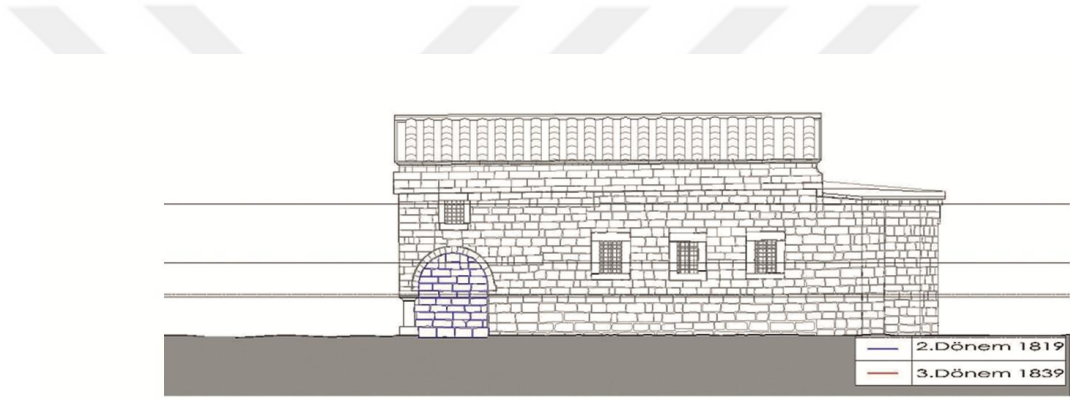
Şekil 110: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Planı [114]

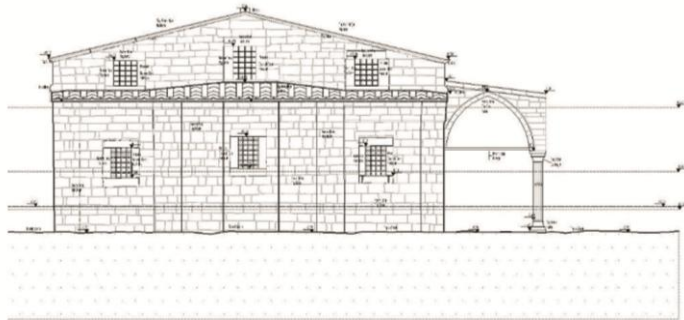
Şekil 111: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Batı Cephesi [114]

Şekil 112: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Kuzey Cephesi [114]

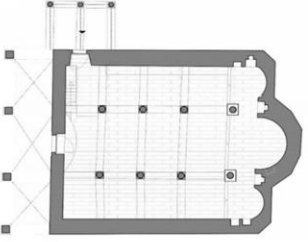
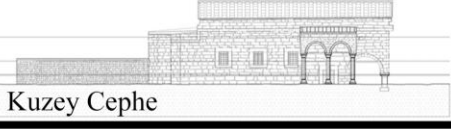
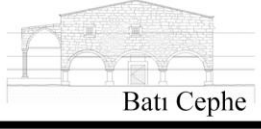
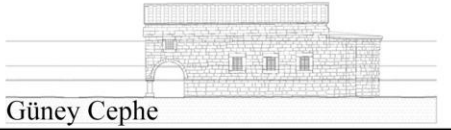

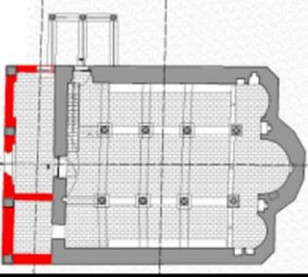
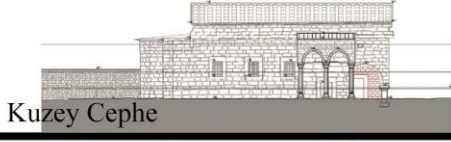
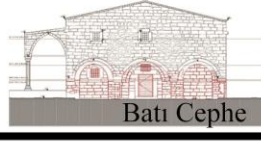
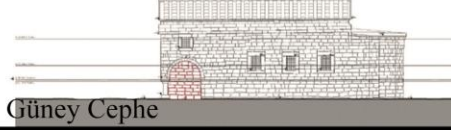

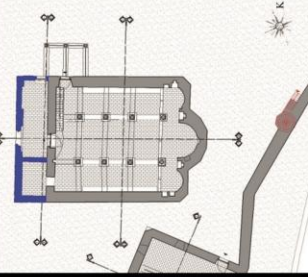
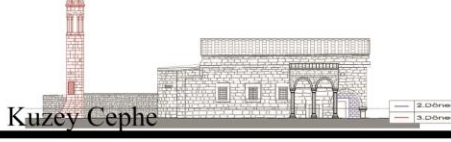
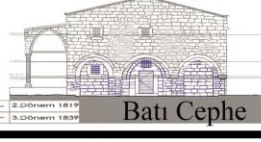
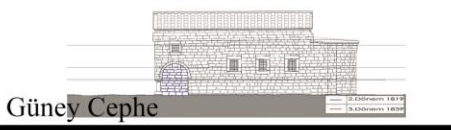

Şekil 113: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Güney Cephesi [114]

Şekil 114: III. Dönem Restitüsyon Projesi Agios Basileos Kilisesi Doğu Cephesi

[114]

Restitüsyon Dönüşüm Tablosu

I.Dönem Restitüsyonu		
	 <p>Kuzey Cephe</p>	 <p>Batı Cephe</p>
	 <p>Güney Cephe</p>	 <p>Doğu Cephe</p>
II.Dönem Restitüsyonu		
	 <p>Kuzey Cephe</p>	 <p>Batı Cephe</p>
	 <p>Güney Cephe</p>	 <p>Doğu Cephe</p>
II.Dönem Restitüsyonu		
	 <p>Kuzey Cephe</p>	 <p>Batı Cephe</p>
	 <p>Güney Cephe</p>	 <p>Doğu Cephe</p>

Şekil 115: Üç Dönemlik Restitüsyon Projeleri Tablosu

6. TAVLUSUN AGIOS BASILEOS KİLİSESİ KORUMA ÖNERİSİ

Savaşlar ve yaşanan siyasi olayların sonucunda yaşanan göçler sonrası kullanıcıyı kaybeden Agios Basileos Kilisesi uzun yıllar atıl kalmış, yakın geçmişte ise işlevini yitirerek ahır olarak kullanılmıştır. Kullanılmadığı dönemlerde defincilerin yasa dışı yaptıkları kazılar haricinde yapının özgün plan tipolojisini bozacak bir müdahale olmamıştır. Koruma önerisi, yapının strüktürel hasarlarının onarılması ve yeniden kullanılabilir olup koruma sürekliliğinin sağlanabilmesi için yeni bir yapı işlevi önermeyi hedeflemektedir.

Kilisenin günümüze kadar uğradığı müdahaleler; rölöve, restitüsyon, hasar analizi ve müdahale projelerinde tespit edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda yapının korunmasına ilişkin öneriler belirlenmiştir.

6.1. Yapısal İyileştirmeye Yönelik Öneriler

Yapılan hasar analizleri ve bölüm 2.3. *Tarihi Çevrelerde Koruma Yöntemleri*'nde bahsedilen koruma yöntemleri doğrultusunda Tavlusun Agios Basileos Kilisesi'ne yönelik uygun yapısal iyileştirme müdahaleleri şu şekilde belirlenmiştir;

-Bakım ve Genel Yapı Temizliği: Kilisede yapılan define kazılarında kaynaklı olarak zemin belirli noktalarda yıpranmış ve sökülmüş durumdadır buradaki sökülen zemin döşemelerinden kullanılabilir olanların tespit edilip bakımı yapıldıktan sonra orijinalinde buldukları yerlere montajı yapılmalıdır.

Kilisenin iç duvarlarında bulunan sıva, badana, çimento ve kireç kalıntıları raspa tekniği ile temizlenmeli ve duvarın orijinal yüzeyine ulaşılmalıdır.

Yapının cephe, iç duvar ve çatısında çiçeklenme sorunu mevcuttur. Ahunbay(2007)'a göre, bu sorun attapulgate, sepiolite vb. killer ile hazırlanmış hamurun yüzeye sıvanıp kuruduktan sonra kaldırılmasıyla çözülmelidir. [83]

Yapının bazı cephelerinde çok olmasa da yer yer rutubet izleri görülmektedir. Bu hasarlar da mekanik temizleme tekniğiyle temizlenmelidir.

-Sağlamlaştırma: Yapıda bulunan çatlaklar kenetler ile sağlamlaştırılmalıdır. Cephe ve iç duvardaki sıvalar temizlendikten sonra ortaya çıkan taş duvarların bağlayıcılığı sağlam olmayanların tespiti yapıldıktan sonra bunlar arasındaki derz boşlukları temizlenerek, bu derz boşlukları özgün harçlara yakın bir malzeme ile doldurulmalıdır.

-Bütünleme: Yapının çan kulesi, ek binası ve kuzey kapısında bulunan porteksinde yıkılmalar mevcuttur. Bu yıkılmalar uzman görüşlerce değerlendirilip bir bütünleme üslubu ilke edinilerek onarılmalıdır.

-Yeniden Yapım: Yapının çan kulesinin çatısı yıkık vaziyettedir. Bu çatı restitüsyon raporları da dikkate alınarak doğru bir şekilde yeniden yapılmalıdır.

Yapının kuzey kapısında bulunan ve yıkık vaziyetteki portik özgün mimariye uygun şekilde yeniden yapılmalıdır.

Temizliği yapılmış olan cephe ve iç duvar yüzeylerinin uygun malzemelerle yeniden sıvasının yapılması gerekmektedir.

Pencere ve kapı onarımlarının özgün haline en uygun olacak şekilde yapılması gerekir.

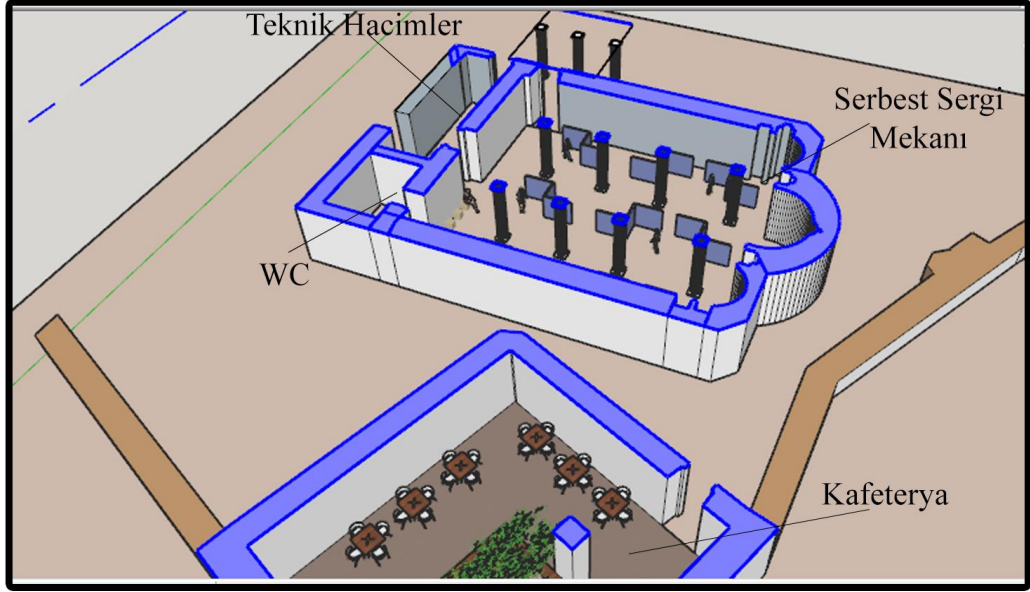
Yapının yeniden kullanımına ilişkin olarak ise teknik ihtiyaçların karşılanarak elektrik, su ve havalandırma tesisatlarının uzman ekiplerce planlanması gerekmektedir.

6.2. Yapı Kullanımına Yönelik Öneriler

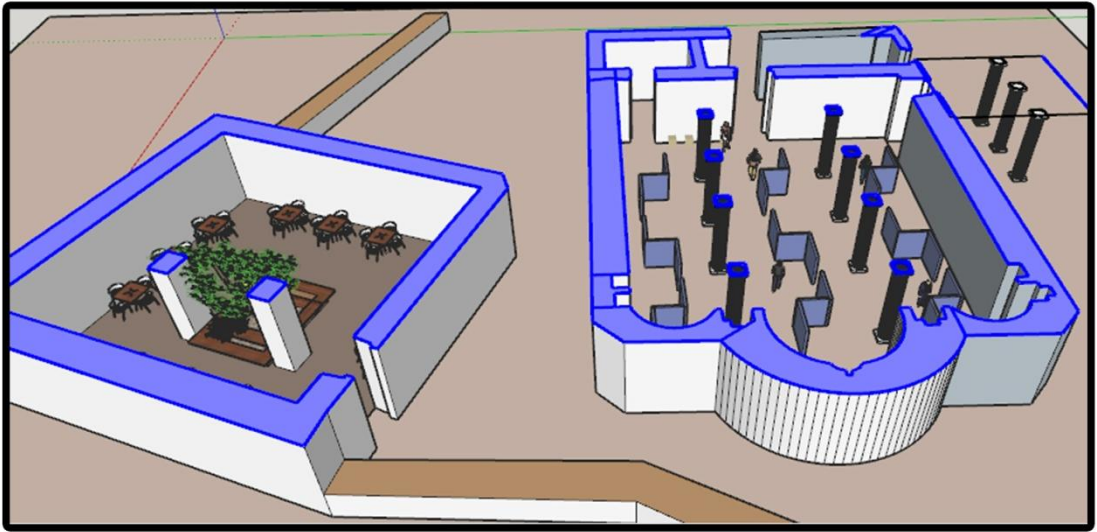
Kültür varlığı yapılarda korumanın sürekliliği onları kullanılabilir kılmakla doğrudan ilişkilidir. Bu yüzden bugün cemaatini yitirmiş olan Agios Basileos Kilisesi işlevini de kaybetmiştir. Bu sebeple önerilen koruma projesinde yapıya yeni bir işlev atfedilmiştir. Bu öneride kilise yapısı tekil olarak değil çevresiyle birlikte değerlendirilmiştir.

Günümüzde Tavlusun ve çevresinde yapıyı kilise olarak kullanabilecek bir kitlenin olmaması yapıyı aynı işlevinde korumayı güçleştirmektedir. Yapılacak müdahalelerin yapının özgünlüğünü bozmaması için yapıya yüklenecek yeni işlevin ise sergi mekânı olması planlanmıştır. Bu sayede yapının hem bakımlarının düzenli olarak yapılması sağlanırken hem de koruma da süreklilik sağlamak hedeflenmektedir. Bölüm 4. *Tavlusun ve Yakın Çevresi ve Yakın Çevresi 19.yy. Kilise Yapıları*'nda da bahsedildiği gibi Agios Basileos Kilisesi'nin yakın çevresinde benzer kültür varlığı yapılar mevcuttur. Turizm Bakanlığı ve Koruma Kurulu'nun alacağı ortak bir kararla bu yapıların da koruma önerileri hazırlanıp bir kültür turizm rotası oluşturulması bile mümkündür.

Yapıya sergi mekânı işlevi verilmesinin ardından değişen süreçlerde sergilenen ürünlerin de değişiklik gösterebilir olması planlanmıştır. Burada yaşayan kültür ve tarihi anlatan öğelerden, yöresel unsurlara kadar belirlenen tarihlerde belirlenen konularda sergiler düzenlenebilecek şekilde serbest bir mekân işlevi vermek yapıyı korumanın ardından gelen temel amaçlardandır.

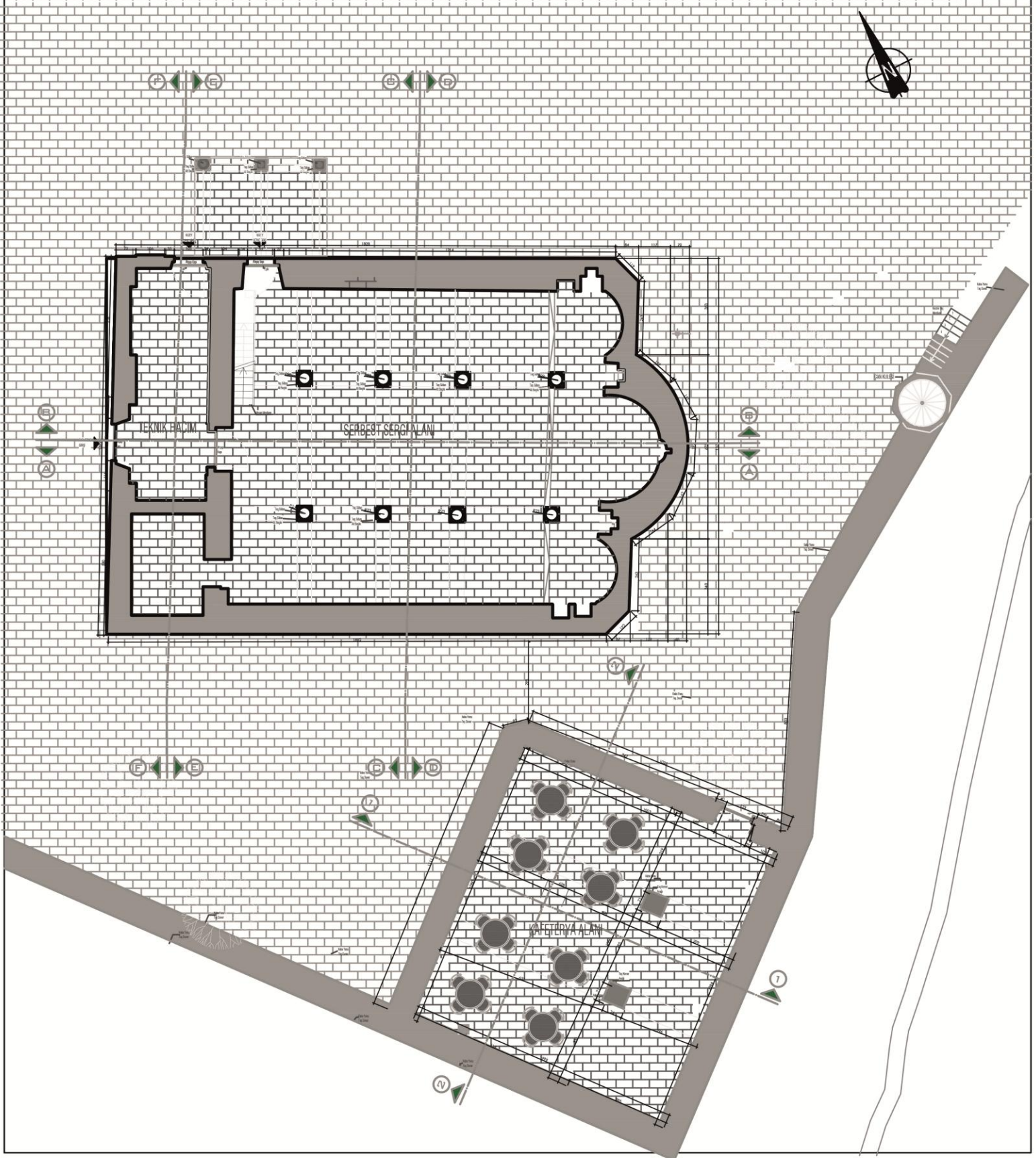

Şekil 116: Yapı Restorasyon Önerisi Sonrası 3D Görünümü

Şekil 117: Yapı Restorasyon Önerisi Sonrası 3D Görünümü

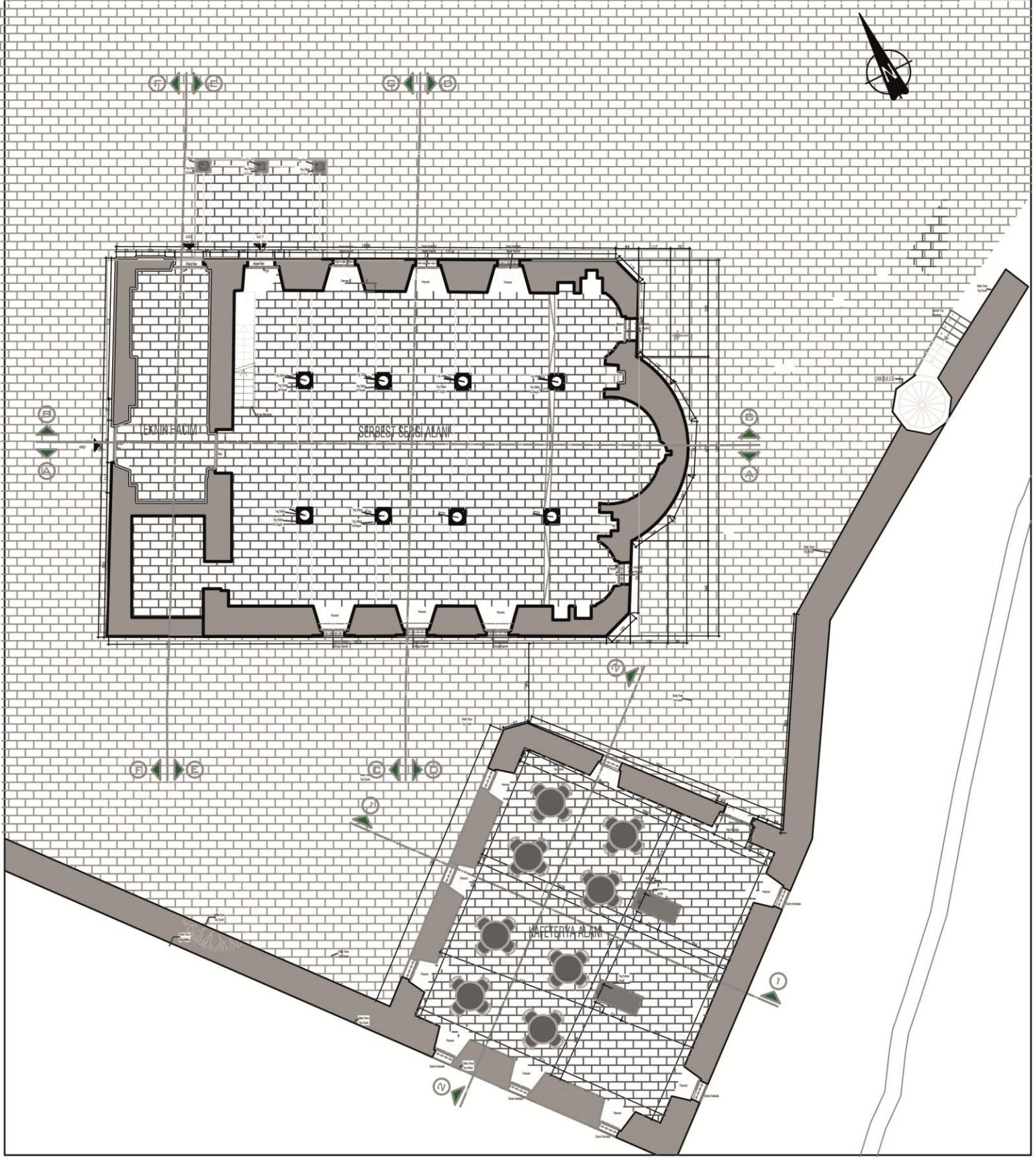
T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTORASYON PROJESİ
-0.10 KOT PLANI Ö:1/50

Tablo 3: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (-0.10 Kotu Planı)

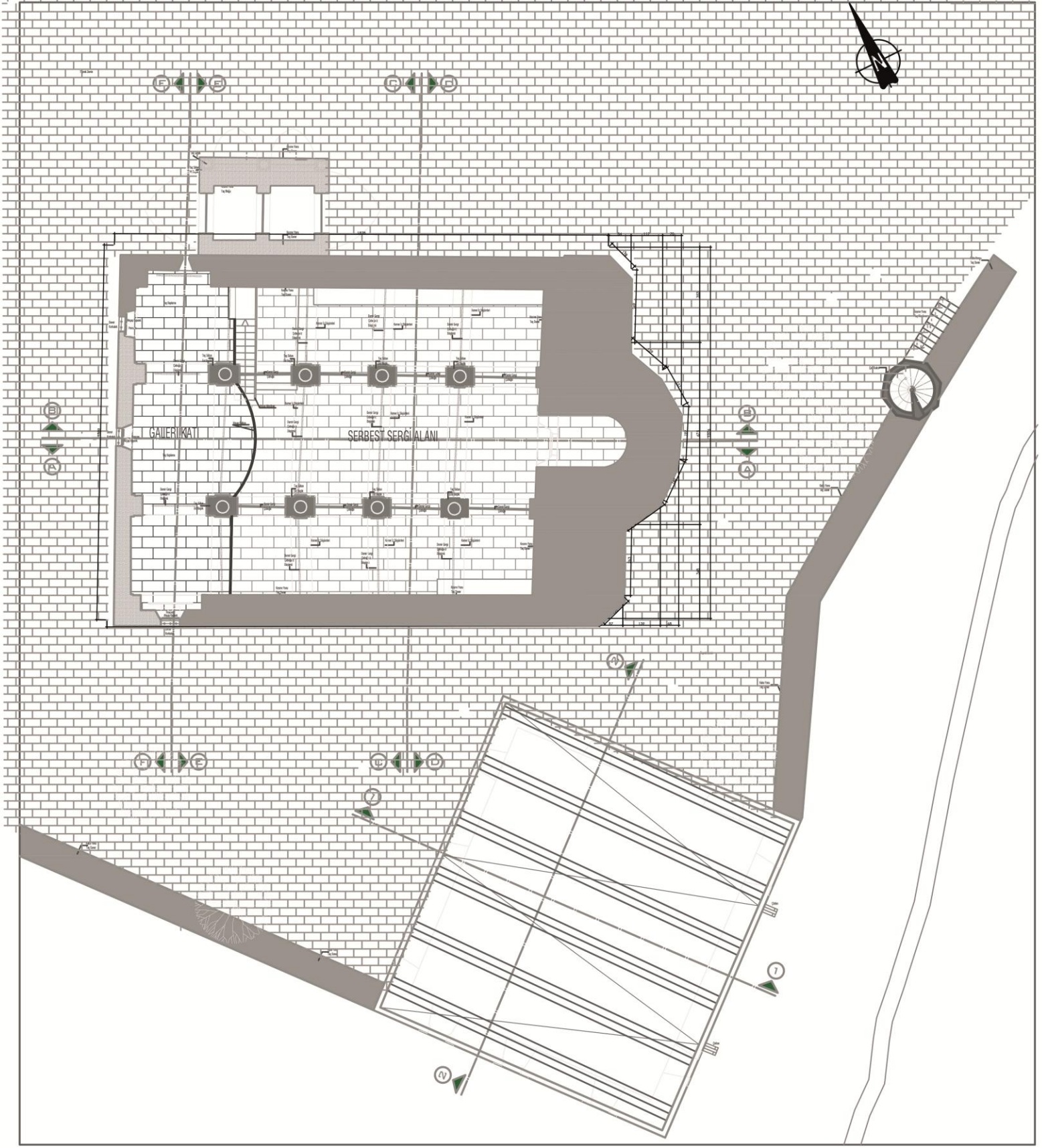
T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTORASYON PROJESİ
+1.25 KOT PLANI Ö: 1/50

Tablo 4: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (+1.25 Kotu Planı)

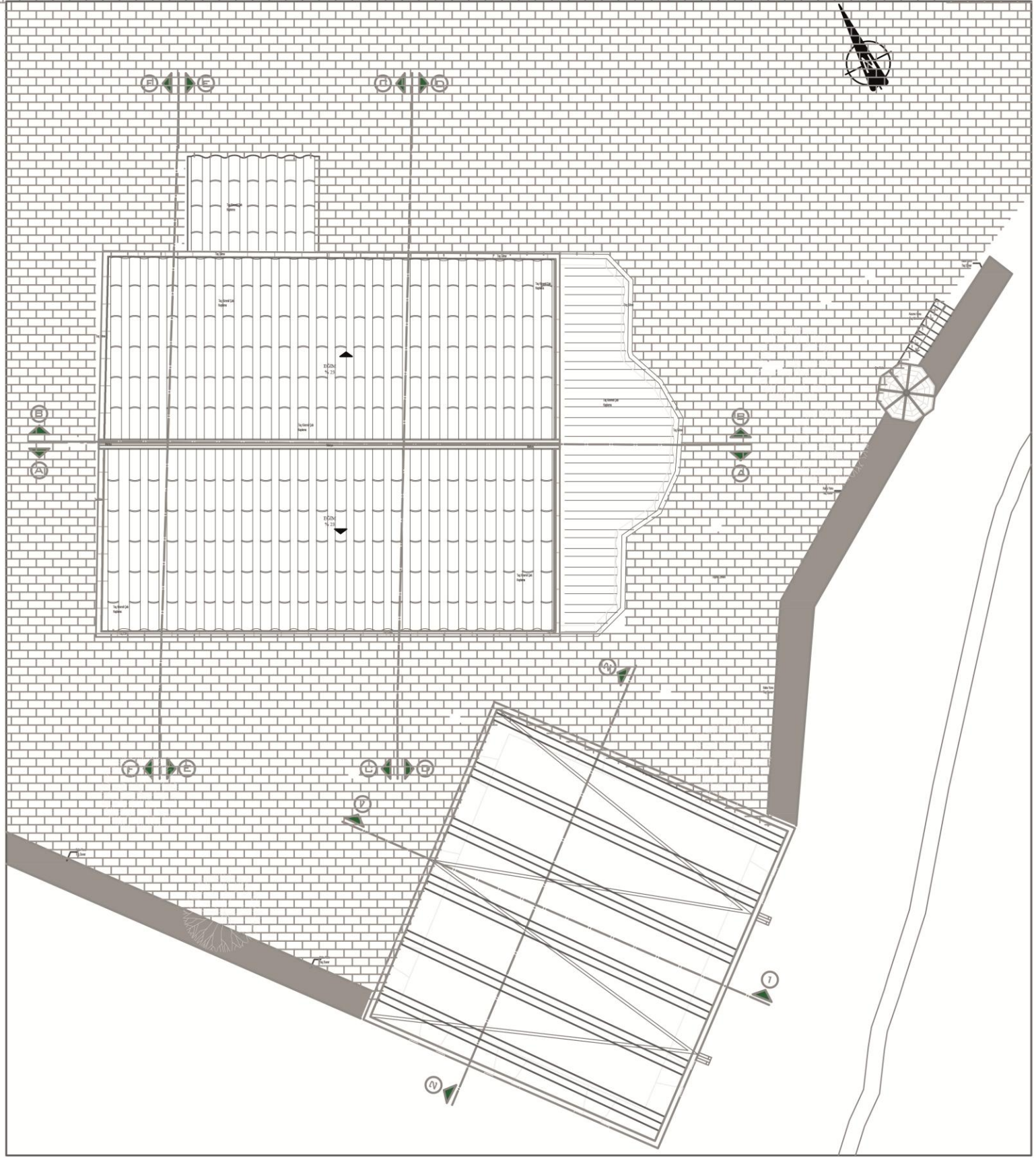
T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASİLEOS KİLİSESİ RESTORASYON PROJESİ
+3.55 KOT PLANI Ö:1/50

Tablo 5: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (+3.55 Kotu Planı)

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
ÇATI KATI PLANI
Ö:1/50

Tablo 6: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Çatı Katı Planı)

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

A-A KESİTİ

KESİT A-A

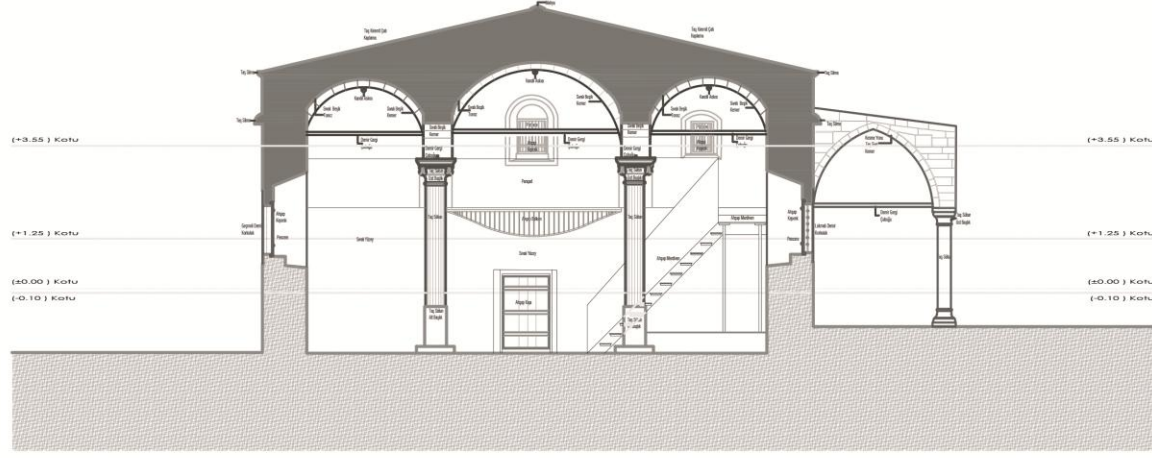

KESİT B-B

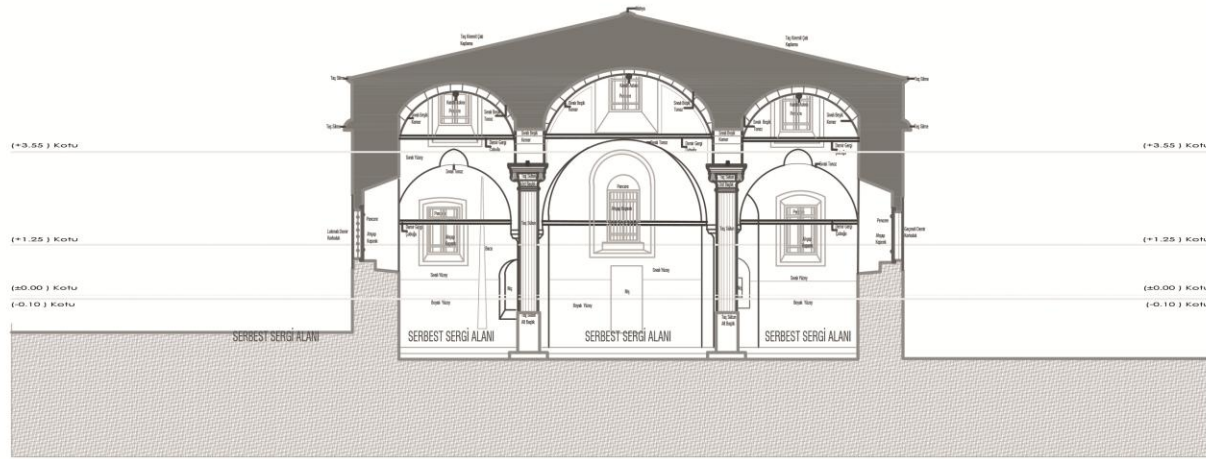
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTORASYON PROJESİ
KESİTLER Ö:1/50

Tablo 7: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Kesitler)

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

KESİT C-C

KESİT D-D

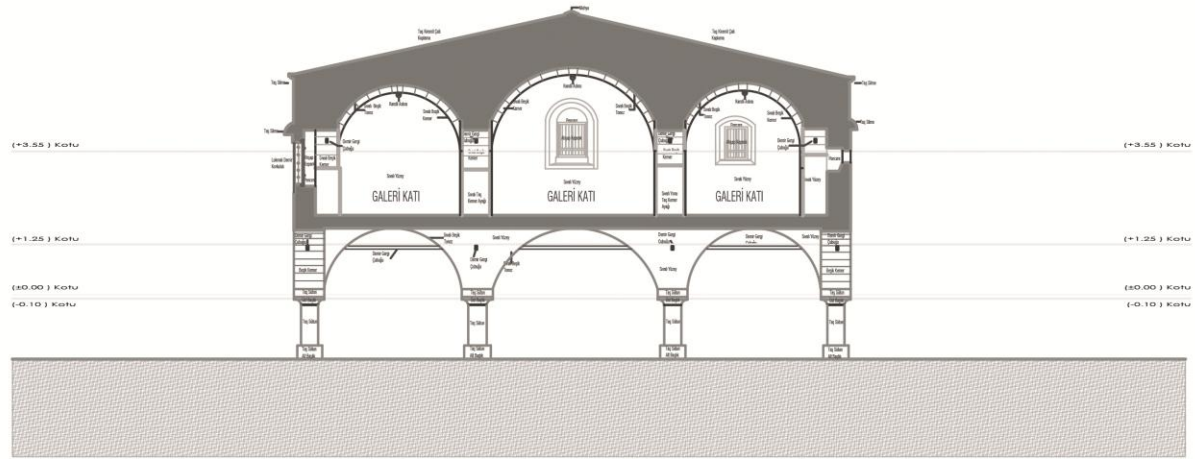
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTORASYON PROJESİ
KESİTLER Ö:1/50

Tablo 8: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Kesitler)

**T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI**

KESİT E-E

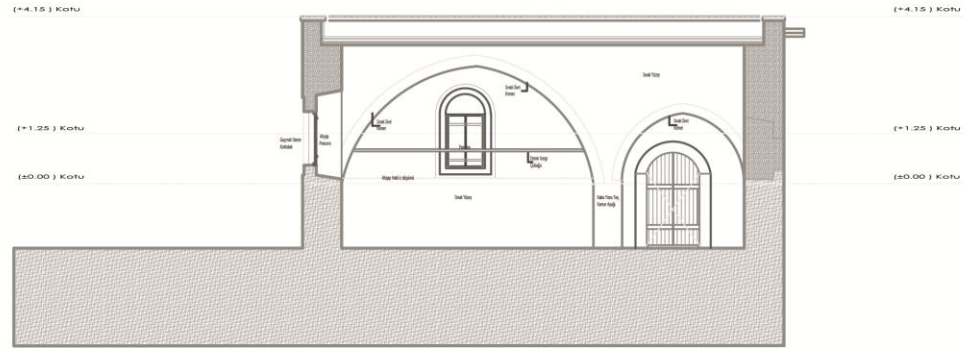

KESİT F-F

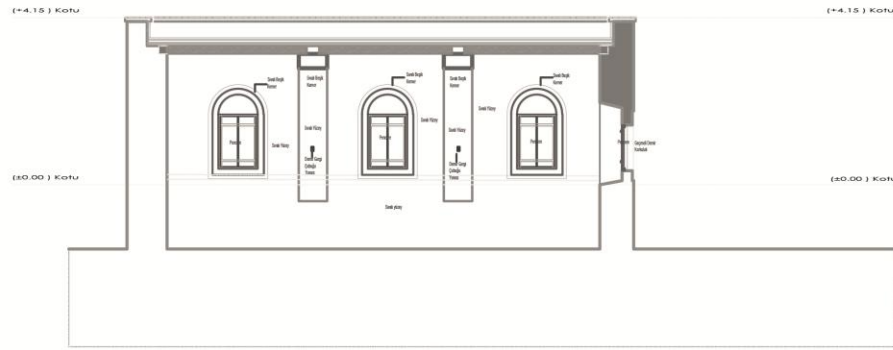
**AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTORASYON PROJESİ
KESİTLER Ö:1/50**

Tablo 9: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Kesitler)

**T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI**

KESİT 1-1

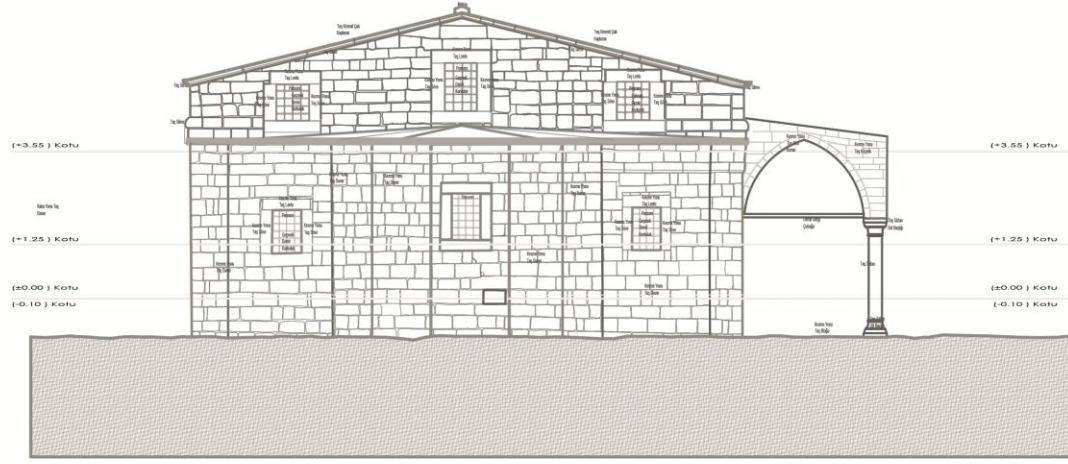

KESİT 2-2

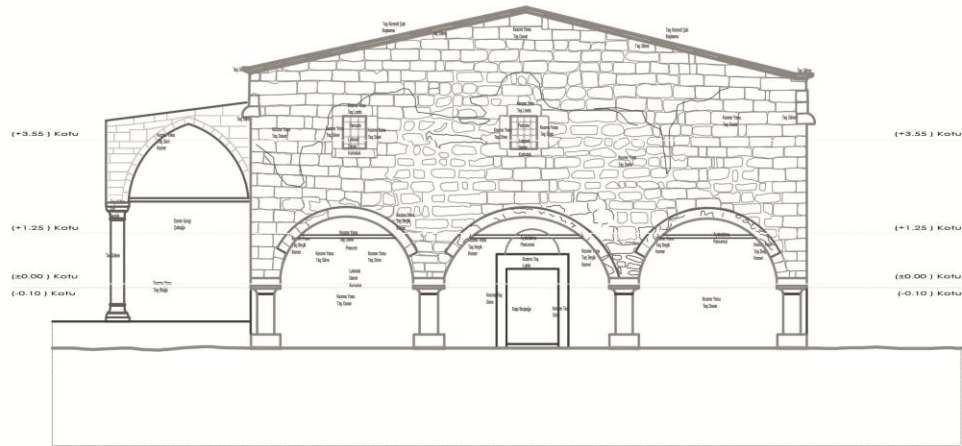
**AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTORASYON PROJESİ
KESİTLER Ö:1/50**

Tablo 10: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Kesitler)

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

DOĞU CEPHESİ

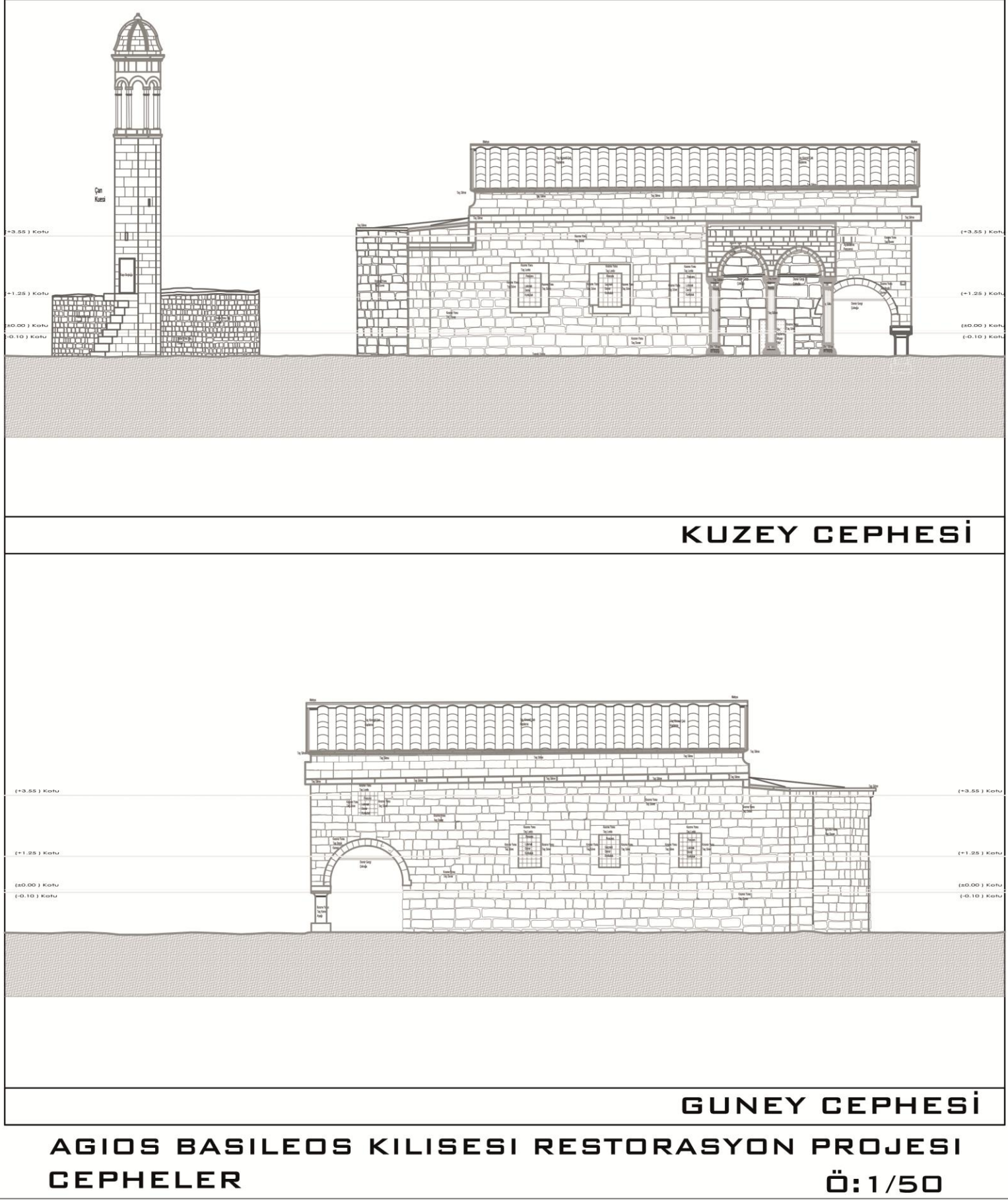
BATI CEPHESİ

BATI CEPHESİ

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTORASYON PROJESİ
CEPHELER Ö:1/50

Tablo 11: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Görünüşler)

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

Tablo 12: Agios Basileos Kilisesi Restorasyon Önerisi (Görünüşler)

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Tez çalışmasında; kentlerin ve toplumların hafıza mekânları olan tarihi çevreler ve bunları meydana getiren tarihi ve kültür mirası yapılar, buldukları döneme ait, sosyal yaşamı, estetik algıyı, teknolojik imkânı, siyasi ve dini görüşleri temsil belge niteliğinde kabul gören mimari eserlerin, geçmişten günümüze aktarılmış, aidiyetlik duygusunu pekiştiren miras değerler olarak kabul edilmiştir. Kültürel kimlik ve toplumların tarihleri ile doğrudan ilişkili olan bu değerlerin yalnızca belirli ülke ve toplumlara mal edilip, onların öngördüğü boyutta kaderlerine terk edilmesi doğru olmamakla birlikte bu yapıların evrensel ve ulusal ölçekte kabul edilen koruma ilkeleri doğrultusunda korunması gerekmektedir. Anadolu'nun en eski yerleşimlerinden olan ülkemizde tarihi yapı stoğu çok fazla olmakla birlikte bu yapıların en önemli sorunlarından birisi, değişen devir ve toplumların ihtiyaçları ile kullanıcıyı ya da işlevini kaybetmesidir. Bir koruma yöntemi olarak kabul ettiğimiz; yeniden işlevlendirme yöntemi de işlevini kaybedip atılmış tarihi yapıların, kullanıma dayalı olarak bakım ve onarımlarının yapılarak hem yapısal yıkımların önüne geçmekte hem de yapıya tarihi döngüde yeni bir işlev katmanı kazandırarak, yapının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Tarihi kültür varlığı yapıların korunmasındaki diğer koruma yöntemleri ise şu şekilde sınıflandırılmış ve tez içerisinde detaylı şekilde açıklanmıştır;

- Bakım ve Onarım
- Koruma
- Sağlamaştırma
- Restorasyon
- Taklit
- Yeniden Yapım
- Bütünleme
- Yenileme
- Taşıma

Bu yöntemlerden; restorasyon koruma yöntemi tez çalışmasının deneysel aşamasında; Kayseri kenti Melikgazi ilçesi Tavlusun yerleşkesinde bulunan döneminin Rum Ortodoks Kilise yapısı olarak bilinen Agios Basileos Kilise yapısına yeni bir işlev önerisi ile birlikte uygulanmış ve bu doğrultuda projelendirilmiştir.

Çalışma kapsamında; tarihi çevrelerde yer alan kültür mirası yapıların korunması teorik bilgileri ve koruma yöntemleri ışığında, saha çalışması aşaması olarak; seçilen alana üst ölçek yani kent ölçeğinden alta ölçeğe doğru yaklaşmıştır. Kayseri kenti ve Tavlusun yerleşkesinin de bir parçası olduğu, 20. Yüzyıla kadar Müslüman ve Gayri Müslim halkın bir arada yaşadığı bu sebeple yaşayan halkın

kendi kültür mirasını temsil eden yapı stoğunu geride bıraktığı Koramaz Vadisi ve bu vadi içerisinde özelleşmiş olan Derevenk Vadisi ölçeklerinde bölgesel araştırmalar ve tarihi analizler gerçekleştirilmiştir. Tavlusun yakın çevresi ve Derevenk Vadisi üzerinde bulunan tarihi kilise yapıları tespit edilmiş, yapım dönemleri, yapı üslupları, mevcut hasar durumları analiz edilerek fotoğraflandırılmıştır. Bu alışmalar sırasında çoğunlukla, sahada tespit ve fotoğraflama yöntemi yapılmıştır. Kaynak olarak ise internet tarama, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kayseri Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü kaynakları, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi, Ermeni ve Rum Varlıklarıyla Kayseri kullanılmıştır.

Deneysel alışma aşaması olarak adlandırdığımız tezin son bölümünde ise temel çalışma konusu olan, Tavlusun Agios Basileos Kilisesi özelleştirilmiş ve detaylı olarak incelenmiştir. Yapının temel yaşama birimleri ve ögeleri olan; narteks, naos, apsis, galeri katı, portik, an kulesi, ek bina, duvarlar, kapılar, pencereler, çatı kaplaması ve zemin kaplaması başlıklarında ayrılmış ve her biri için mevcut durum analizleri, hasar tespitleri yapılmıştır. Yapı bütününde cephe analizleri, mevcut rölöve projelendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Yapının rölöve projesi hazırlanırken Faro Focus 3d Lazer Tarama cihazı ile bulutlama yöntemi kullanılmıştır. Yapının inşa edildiği günden günümüze kadar geçirdiği değişiklikler 3 dönem restitüsyon verisi halinde sınıflandırılmış ve projelendirilmiştir. Yapıya yönelik tüm bu veriler ışığında ise Tavlusun Agios Basileos Kilisesi için detaylı bir hasar tespit analiz projesi hazırlanmıştır. Çoğunlukla yapının kullanım kitlesini yitirmesine ve işlevsizliğine dayalı ortaya çıkan bu hasarlar/sorunlar ise şu şekildedir;

- Yapının an kulesi, ek binası ve kuzey kapısında bulunan portiğinde tamamen ve kısmen olmak üzere yıkılmalar mevcuttur.
- Yapı duvarlarında çatlaklar, sıva, badana, imento ve kireç kalıntıları ve çiçeklenmeler mevcuttur.
- Yapı zemininde bazı bölgelerde define kazılarında kaynaklanan sklmeler mevcuttur.
- Yapıda çok yoğun olmasa da belirli duvarlarda rutubet izlerine rastlanmaktadır.
- Yapının çatısında yoğun çiçeklenmeler mevcuttur.
- Yapının kapı ve pencere metalllerinde oksitlenmeye dayalı hasarlar bulunmaktadır.
- Cephelerde çoğunlukla özgün yapı elemanı kaybı ve özgün yapı elemanı kararması mevcuttur.
- Bazı kapı ve pencerelerde ahşap malzeme eksikliği bulunmaktadır.
- Yapı içinde galeriye çıkmayı sağlayan ahşap merdiven tamamen yok olmuştur.

Bu hasarların detaylı şekilde projesi hazırlanmış ve bu proje referanslığında da tez kapsamında incelenen koruma yöntemleriyle Tavlusun Agios Basileos Kilisesi için çözüm nerileri sunulmuştur. Koruma yöntemlerinden olan restorasyon yöntemi, yeniden işlevlendirme yöntemi, yeniden yapım, bütünleme, sağlamlaştırma, bakım

onarım ve genel yapı temizliği yöntemleri yapıyı strüktürel anlamda korumak için planlanmıştır. Yapı kullanımına yönelik öneri ise; günümüzde kullanılmayarak atılan kilise yapısının, büyük strüktürel müdahaleler gerektirmeyecek bir strateji doğrultusunda yeni işlevi, sergi mekanı olarak günümüze adapte edilmesi şeklinde olmuştur. Bu doğrultuda Derevenk vadisi üstünde bulunan diğer dönem yapıları ile oluşturulacak bir kültür varlığı yapılar rotası ile bu yapıları hem yerli hem yabancı turist için kullanılabilir kılmak hem de yapılar için sürdürülebilirliği ve korumayı sağlamak hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

1. Arabacıoğlu, F. P., Aydemir, I., 2007. Tarihi çevrelerde yeniden değerlendirme kavramı. Megaron, 2 (4), 204-212s.
2. Ahunbay, Z., 2017. Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 134s.
3. Özbay, H., Koruma Kavramı Üzerine, 1988, Mimarlık Dergisi 26.Sayı, 2s.
4. Büyükmihçı, G., Kozlu, H., Kılıç, A., Karahan, S., 2015. Çepni Surp Sarkis Ermeni Kilisesi restorasyon çalışmaları, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (39), 45-66s.
5. Kılıç A., Tarihi Çevrede Yeni Yapı- Yeni Ek Bağlamında Norman Foster Yapıları, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmıştır),10s.
6. Asatekin, G., 2004. Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM Basımevi, 184s.
7. Venedik Tüzüğü, 1964
8. Avrupa Kültürel İşbirliği Konseyi, 1949
9. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, 2013

(Web sayfası: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0901543001353670596.pdf) (Erişim Tarihi: Kasım 2019)

10. Asatekin, G., 2004. Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM Basımevi, 185s.
11. (Web sayfası: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Eklenti/38970,kultur-ve-doga-varliklarimiz.pdf?0>) (Erişim Tarihi: Kasım 2019)
12. (Websayfası:http://www.yapiveri.com/VImages/2008/Arastirmalar/mimarlik-miras%C4%B1_12.08.pdf) (Erişim: Şubat 2020)
13. (Websayfası:<https://www.tarihkentlerbirliigi.org/wp-content/uploads/KorumaBilinci-Ekitap.pdf>) (Erişim: Kasım 2020)
14. (Web Sayfası: <https://www.yatzer.com/Church-conversion-into-a-residencein-Utrecht-by-Zecc-Architects/slideshow/4>) (Erişim Tarihi: Temmuz 2019)
15. (Web Sayfası: <https://www.yatzer.com/Church-conversion-into-a-residencein-Utrecht-by-Zecc-Architects>) (Erişim Tarihi: Temmuz 2019)
16. Zeren, M., 2010. Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu, Yalın Yayıncılık, 90s.
17. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 660 sayılı İlke Kararı, 1999
18. Öztürk, K., Velioğlu, A., 1993. Tarihi çevrelerde mimari değerler ve tasarım üzerine bazı ölçütler. Yapı, 138, 37-40s.

19. Şahin, A. Güner S., 2006. “Kültürel Miras Koruması ve Sivil Toplum Örgütleri Arasındaki İlişki” Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 16-18 Kasım 2006, Sabancı Kültür Merkezi, İzmir, 2. Cilt , s: 548-555
20. Papageorgiou, A., 1971. Continuity and Change, Praeger Publishers, London, 185s.
21. (Web sayfası: <https://www.kilsanblog.com/unesco-dunya-mirasi-mimari/safranbolu-sehri/>) (Erişim Tarihi: Kasım 2019)
22. (Web sayfası: <https://www.diyetur.com/polatli-gordion-turu>)(Erişim Tarihi: Kasım 2019)
23. (Websayfası:https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/6887/mod_resource/content/2/Konu%201.pdf)(Erişim Tarihi: Nisan 2020)
24. Omay Polat, E. ve Can, C. (2008). Modern Mimarlık Mirası Kavramı: Tanım ve Kapsam. MEGARON Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Edergisi, 3(2), 177-186.
25. Bektaş, C. (2001). Koruma Onarım. İstanbul: Literatür Yayınları
26. Erder, C., 1971a. 'Yorumlar Üzerine' Vakıflar Dergisi, Ankara: Sayı IX, 409-417.
27. Koruma Bilinci E-kitap ÇEKÜL, Eylül 2010, s:47
28. Eres, Z., 2016. Mimari ve Arkeolojik Koruma Kültürü Üzerine Yazılar. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 257s.
29. Madran, E., 2001. Kent belleğinin oluşumunda mimarlık yapıtları. Mimarlık, 298, 47-49s
30. Köker, O. Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu’ndan Kartpostallarla 100 Yıl Önce Türkiye’de Ermeniler
31. Mumcu, U. (1993). Bir Uzun Yürüyüş, 8. Baskı, Tekin Yayınevi, İstanbul.
32. Zeren, N., 1981, Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, İTÜ Mimarlık Fakültesi-Doktora Tezi, s.6-7, İstanbul
33. Özgünel, C., 1987, “Cumhuriyet Dönemi Türk Arkeolojisi”, Belleten, L-196-198, s. 895-913, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
34. Akozan, F., 1977, Türkiye’de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar, Devlet Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Bölümü Yayını, İstanbul.
35. Madran, E., 2002, Tanzimattan Cumhuriyete Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.
36. Meydan Larousse, cilt 7, s.505-506
37. Hasol,D., 2005. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, s.253-254, 517s.
38. Akçura, N., 1978. Tarihsel Çevre Korumasının Pratik Yönleri ve Gerekli Uzmanlıklar, s.18. TMMOB ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü Panel, 30s.
39. Sözer, S., 1978. Tarihsel Çevre Korumasının Pratik Yönleri ve Gerekli Uzmanlıklar s.25. TMMOB ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü Panel, 30s.

40. Üstüncök, O., 1978. Tarihsel Çevre Korumasının Pratik Yönleri ve Gerekli Uzmanlıklar s.21-22. TMMOB ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü Panel, 30s.
41. Batur, A., 1975. Tarihi Çevre Korumasında Siyasal ve İdeolojik Boyutlar, Mimarlık, s.139, İstanbul. 14-17s.
42. Tanyeli, U., 1997. Aykırı Koruma Söylemi Gerekli mi?, Ege Mimarlık, s. 22. İstanbul, s. 22.
43. Zeren, M., 2010. Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu, Yalın Yayıncılık, 90s.
44. Kuban, D., 1998. Tarihe Sahip Çıkmanın Eylemsel Koşulları, Mimarlık, s. 281. İstanbul. 8-9s.
45. Tapan, M., 1995. Koruma Bilinci, Cemre Basın Yayın, İstanbul. 76s.
46. Eruzun, C., 1987. Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi, Türkiye
47. Feilden, B.M., 2003. Conservation of Historic Buildings. Architectural Press, USA, 388s. sf:1,6
48. Ahunbay, Z., 2017. Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 210s.
49. Zakar, L., Eyüpgiller, K.K., 2015. Mimari Restorasyon Koruma Teknik Ve Yöntemleri. Ömür Matbaacılık A.Ş. Yayını, İstanbul
50. (Websayfası: <https://cbs.kayseri.bel.tr/>)(Erişim Tarihi: Nisan 2020)
51. Çayırdağ, M., Kayseri Tarihi Araştırmaları, Kayseri,2001, s:1.
52. Göde, K., Alaaddin Keykubat ve Kayseri, 1881, s:2.
53. Cömert, H. Tavlusun, Kayseri 2007, 9-14; Tali , Ş. “ Kayseri Tavlusun Köyü Mezarlığında Bezemeli Mezar Taşları –II” Sanat Dergisi 20 ,2012 , s.97
54. Charles, Texier, Küçük Asya, cilt, 3, s.37.
55. Türk Ansiklopedisi , cilt, 30, , Ankara, 1983, s.503.
56. (Websayfası: <http://img.xooimage.com/files110/e/b/2/zincidere-map1937-f-4940e41.jpg>)(Erişim Tarihi: Mayıs 2020)
57. İnbaşı, M., XVI. yy Başarında Kayseri, 1992, s. 90 ; BA.MAD. TD. 2V. 40.a T.D. 387. S.216
58. Ekinci, O., 2003, Tarihi Kentlerde Seyir Defteri, Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul
59. Aslıhan Güngördü Arşivi 2020
60. Çetinok, N., Kayseride Gebr'ler, Erciyes Dergisi, sayı; 298, Kayseri, 1997, s.72-73
61. K. Karpot, Bayram , Bayraktar ,” 1880’de Kayseri Sancağı’nın Sosyal, Ekonomik ve İdari Durumu”, Belleten, C.56, s.907; Bennett’in Raporu
62. Cömert, H., Türk Ortodoksları, M.,Ekincikli, s. 13
63. Charles, Texier, a.g.e. ,cilt.3-, s.,84
64. Büyükmihçı, G., Tavlusun Çok Kültürlü Bir Mimarlık Platformu,Ocak,2013
65. Özbay, H., Koruma Kavramı Üzerine, 1988, s.15
66. Asatekin, G., Kültür,Doğa Varlıklarımız Neyi Nasıl Niçin Korumalıyız?,2004,Ankara s.2

67. (Websayfası: [https://en.wikipedia.org/wiki/Old_Chapel_\(Amherst,_Massachusetts\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Old_Chapel_(Amherst,_Massachusetts))) (Erişim Tarihi: Mayıs 2020)
68. Kayseri Melikgazi Belediyesi Arşivi,2020
69. Türkmen, K., 2000. Kayseri'nin Şirin İlçesi Talas, Sanatsal Mozaik, Çekül Vakfı Yayını, s. 24-37
70. Simeon, 1999. Tarihte Ermeniler 1608-1619, Çiviyazıları, İstanbul
71. Kevorkian, R. ve Paboudjian, P.B., 1992. Les Armeniens dans l'Empire Ottoman, Arhis Yayınevi, Paris.
72. Keskin, M., 1998. 1247-1277 Tarihli Kayseri Müfredat Defterine Göre Kayseri ve Tabi Yerleşim Yerlerinde Nüfus Dağılımı (1831-1860), II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 16-17 Nisan 1998, 289-298.
73. Levidis, A., 1904. Yıllık 1905, Fener Rum Patrikhanesi Yayını, İstanbul.
74. Açıköz Güngör, Ş., 2007. Kayseri ve Çevresindeki 19. Yüzyıl Kiliseleri Ve Korunmaları İçin Öneriler. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Doktora Tezi, 416s
75. KAAM (Küçük Asya Araştırmaları Arşivi) 1: Kapadokya dosyası, zarf 50, Katingo Sarıkeşişoğlu, S. Dondolinu, 6. 6. 1948, 2: Zarf 336, Thomas Semenderlis. İoakimidis, 24.9.1951,3: Yorgos Savvaidis, 4: Theologos Hıdıroğlu, 5: Zarf 96, 6: Zarf 45, İosif Papaleondu, 7: Zarf 45 b. Mihalis Polivios S. Dondolinu, 1952, 8: Zarf 45 b. Vasil Muratoğlu. S. Dondolinu, 1958, 9: Zarf 45 b. Thomas Milkoğlu, Hacınikolau, 1953
76. (Websayfası: https://www.kayseri.bel.tr/uploads/pdf/kulturenv_cilt3_2.pdf) (Erişim Tarihi: Mayıs 2020)
77. (Websayfası: <http://www.kulturelmirasikorumama.org/tr-tr/envanter/aya-triada-kilisesi>) (Erişim Tarihi: Mayıs 2020)
78. Uyan, A., Kayseri Talas Endürlük Kilisesi Restorasyonu, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Yüksek Lisans Tezi,2008
79. Kanat Duralı, İ. ,2007, Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Uygulamaları İrdelemesi, İstanbul
80. (Websayfası: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_09972080014_96825715.pdf) (Erişim Tarihi: Aralık 2019)
81. (Websayfası: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_09972080014_96825715.pdf) (Erişim Tarihi: Aralık 2019)
82. Erder, C., Tarihi Çevre Algısı, 2018, s.13
83. Ahunbay, Z., 2017. Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, s.136
84. Lex Malacitana, Şenlikler,Mimarlık,Şehirlerin Güzelleştirilmesi ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi ile İlgili Yasalar, J.Gaudement, Institutions de L'antiquite,Paris,1967,s.518-519;A.Mumcu, a.g.e.,s.54
85. Ruskin - The Seven Lamps of Architecture ,1849, s.15
86. Edhem, Kayseri Şehri, s.25.

87. Ed. Ahmet Deniz Doğan, Kayseri Medeniyetlerin Beşiği, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2018 , s.55-56.
88. Sezer, H., III. Selim Zamanında Kayseri’de Şehir Hayatı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990, s. 1-2
89. Köse M., Kayseri Şehri, 1830-1860 İdari, Demografik, Sosyal ve İktisadi Yapısı, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2018, s.38.
90. Karakaş, M., XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Kayseri (1750-1775) Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1997, s.55
91. Sezer, H., III. Selim Zamanında Kayseri’de Şehir Hayatı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990, s. 96-97
92. Avcı, N., Bazı Arşiv Belgeleri Işığında Kayseri, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri Erciyes Üniversitesi, 2018, s. 57.
93. Özen Tok, Kayseri Kronolojisi: 1398-1920 Osmanlı Dönemi, Kayseri Ansiklopedisi, Cilt 4 (Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2015), 42-43.
94. Keleş, B., Anadolu’da Gelişen Bazı Önemli Ticaret Merkezleri, Anadolu’da Tarihi Yollar ve Şehirler Semineri (İstanbul, Globus Dünya Basımevi, 2002, s. 30-31
95. Karpat, K., Osmanlı Nüfusu, 1985, İstanbul, s.130
96. Ekinci, O., Tarihi Kentlerde Seyir Defteri, Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul, 2003, s.31
97. Pekak, S. ve Aydın, S., Selçuk ve Çevresinde Osmanlı İdaresindeki Gayrimüslim Tebaanın İmar Faaliyetleri ,1998, s.125
98. Cömert, H., 2008. Koramaz Vadisi. Ağırnas Belediyesi Yayınları, Kayseri, 192 s.
99. Kocabaşoğlu, U., 1996. Kayseri Sancağı Hakkında Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor (1880). Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri, s.32
100. (Websayfası: <http://taliyol.com/2011/04/13/derevenk-vadisi/>) (Erişim Tarihi: Aralık 2020)
101. (Websayfası: <https://tvk.csb.gov.tr/kayseri-melikgazi-tavlusun-germir-tescil-ilani-duyuru-406896>) (Erişim Tarihi: Aralık 2020)
102. Ioannidis, I., 1896. Kaisareia Metropolitleri ve Malumatı Mutenebbia, Der Saadet Aleksandros Nomismatidis Matbaası, İstanbul.
103. Naumann, E., 1893. Vom Goldenen Horn zu den Quellen des Euphrat, Verlag von R. Oldenbourg Yayınevi, Leipzig.
104. (Websayfası: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Germir>) (Erişim Tarihi: Aralık 2020)
105. Alan, G., 2003. Amerikan Board’un Anadolu’daki Teşkilatlanması Çerçevesinde Kayseri İstasyonu ve Uç İstasyonların Kuruluşu ve Gelişimi, III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 6-7 Nisan, 41-58
106. Melikgazi Belediyesi Kütüphanesi

107. (Websayfası: <https://i.pinimg.com/originals/8f/d6/48/8fd64841529962362dc273e2f2e9499d.jpg>) (Erişim Tarihi: Aralık 2020)
108. (Websayfası: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=23410>) (Erişim Tarihi: Aralık 2020)
109. (Websayfası: <http://www.kayserihaber.com.tr/haber/elia-kazanin-koyunceki-tarihi-kilisede-yikilma-tehlikesi-39354.html>) (Erişim Tarihi: Aralık 2020)
110. (Websayfası: <https://lcivelekoglu.blogspot.com/2020/09/germirin-aliyas-eliann-kermiras.html>) (Erişim Tarihi: Aralık 2020)
111. Aslıhan Güngördü Arşivi
112. (Websayfası: <https://en.wikipedia.org/wiki/Diaconicon>) (Erişim Tarihi: Aralık 2020)
113. Eyice, S., Anadol'da Karamanlıca Kitabeler, Belleten, Ankara, 1975, Sayı:153,
114. Çağ Mimarlık ve Restorasyon Ofisi Arşivi

EKLER

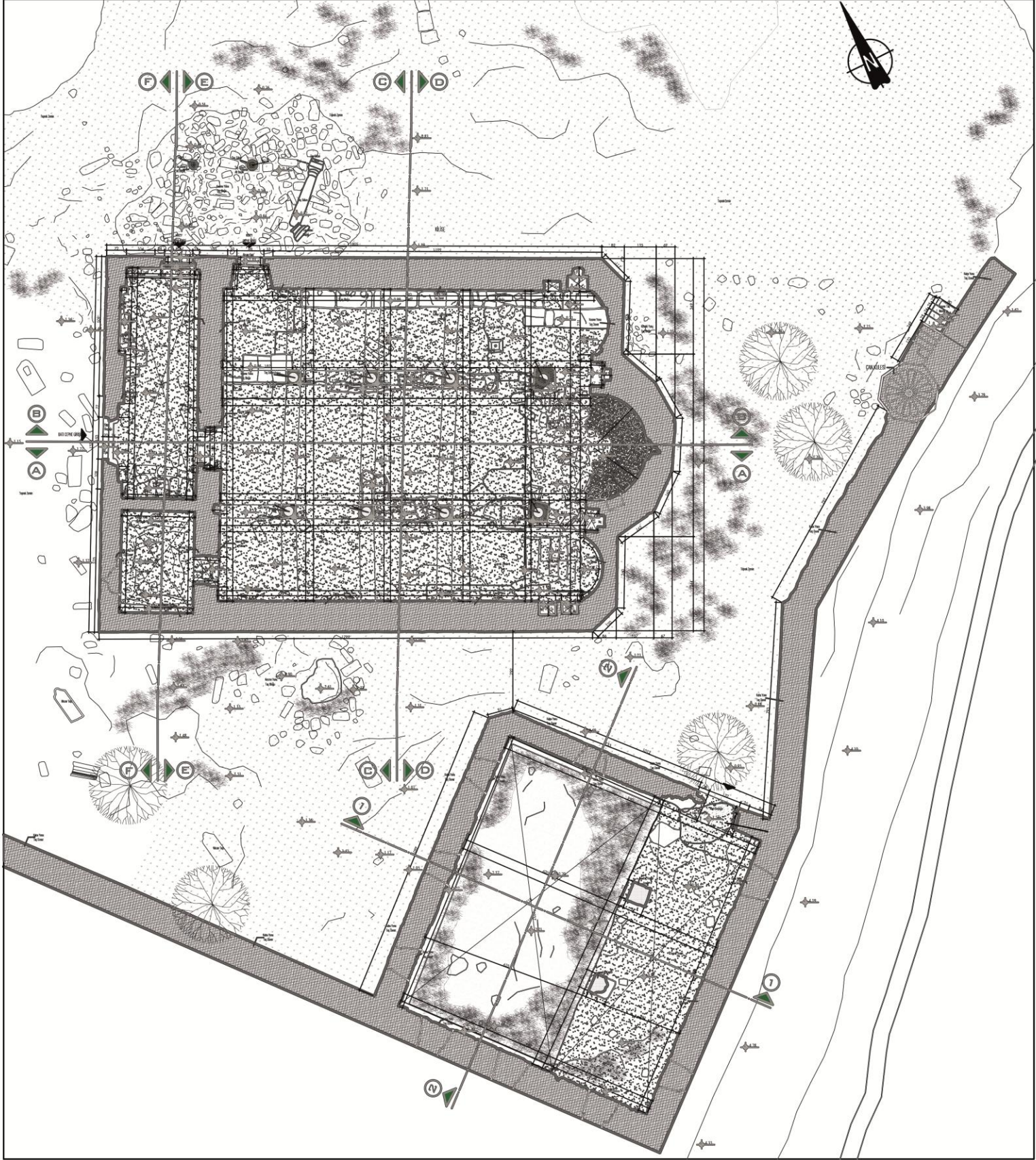
EK-A TAVLUSUN AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ

**T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
VAZİYET PLANI Ö:1/200**

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

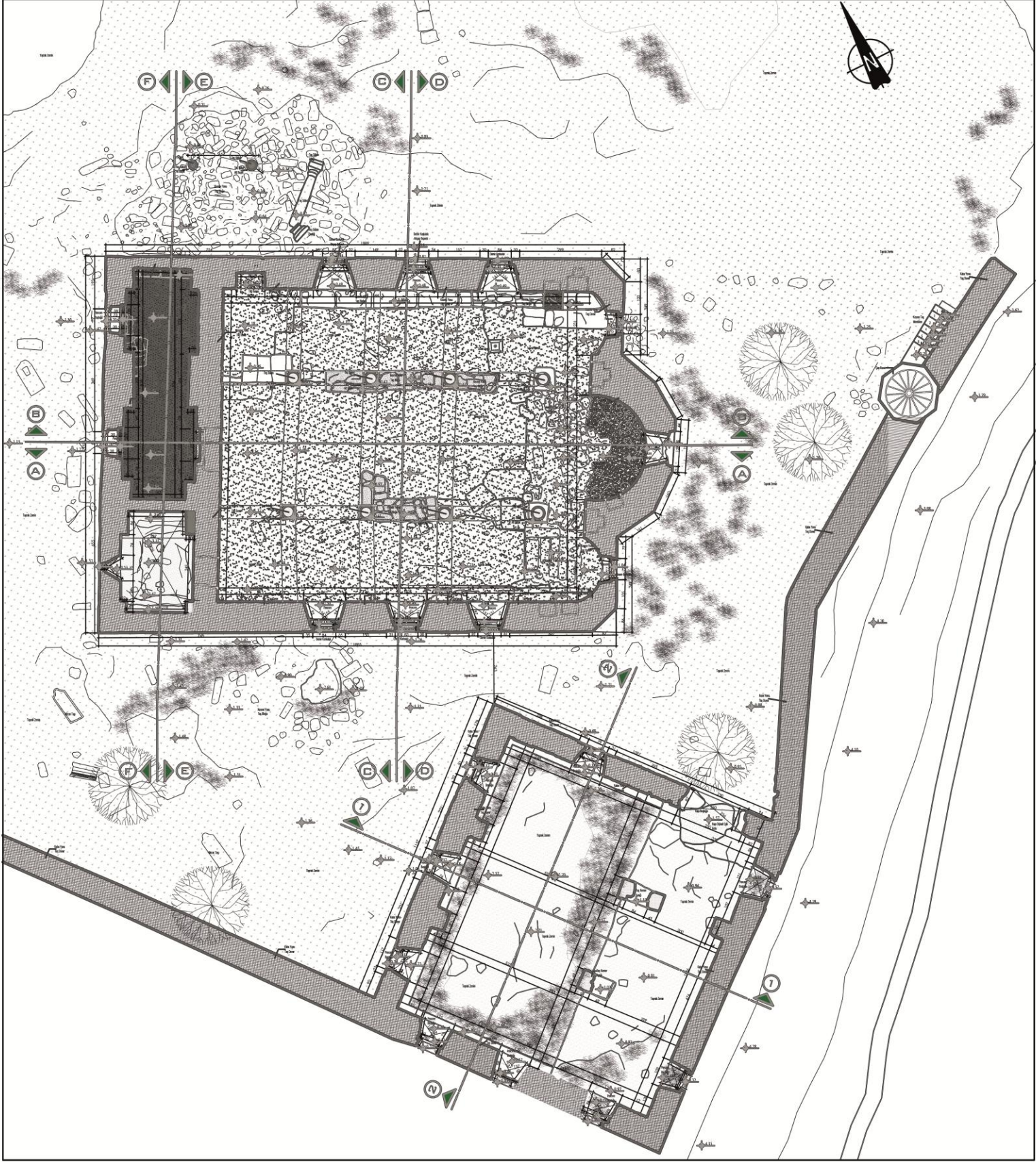

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
-0.10 KOT PLANI

Ö:1/50

Ek A. 2: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (-0.10 Kot Planı)

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

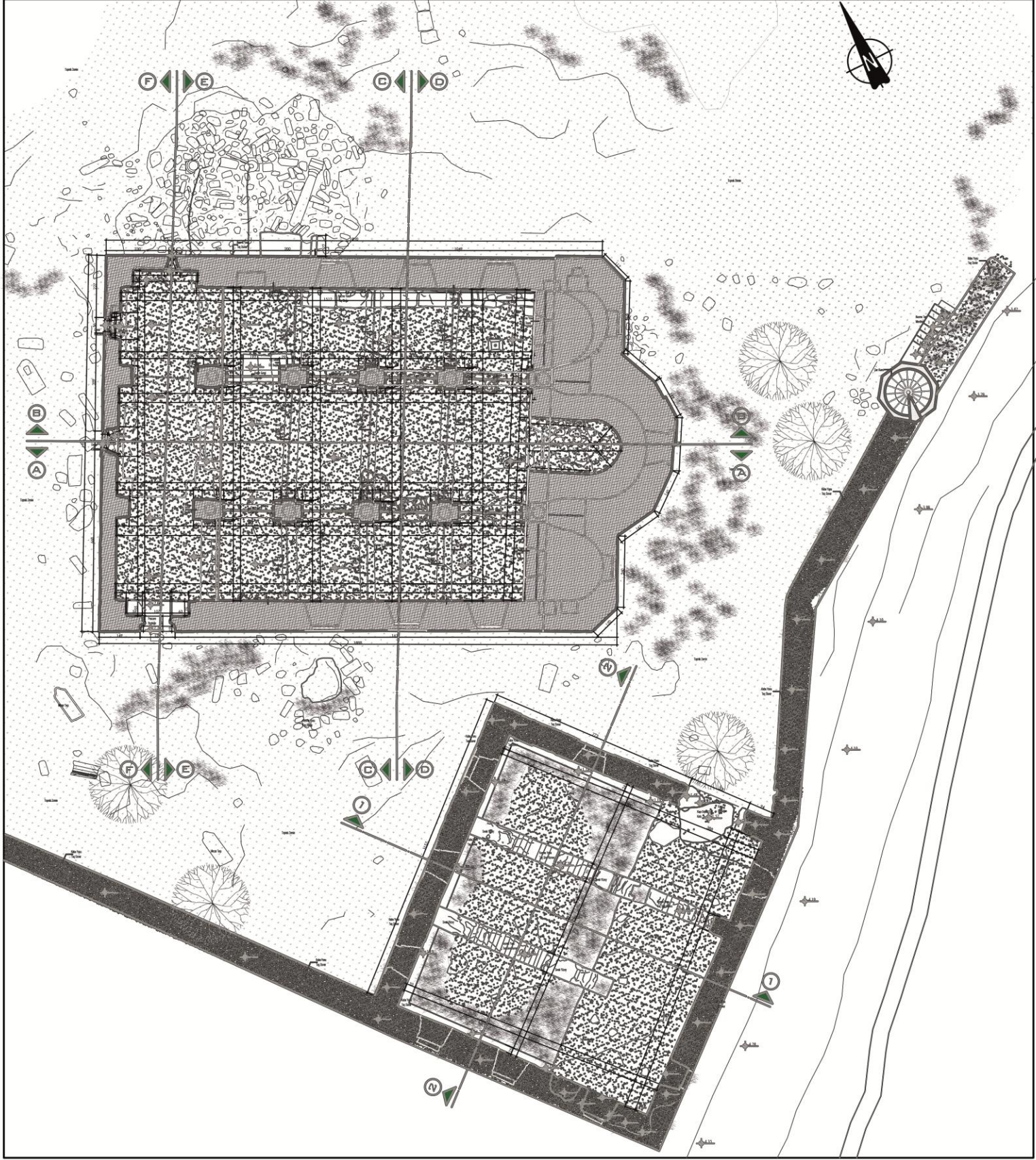

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
+1.25 KOT PLANI

Ö:1/50

Ek A. 3: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (+1.25 Kot Planı)

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

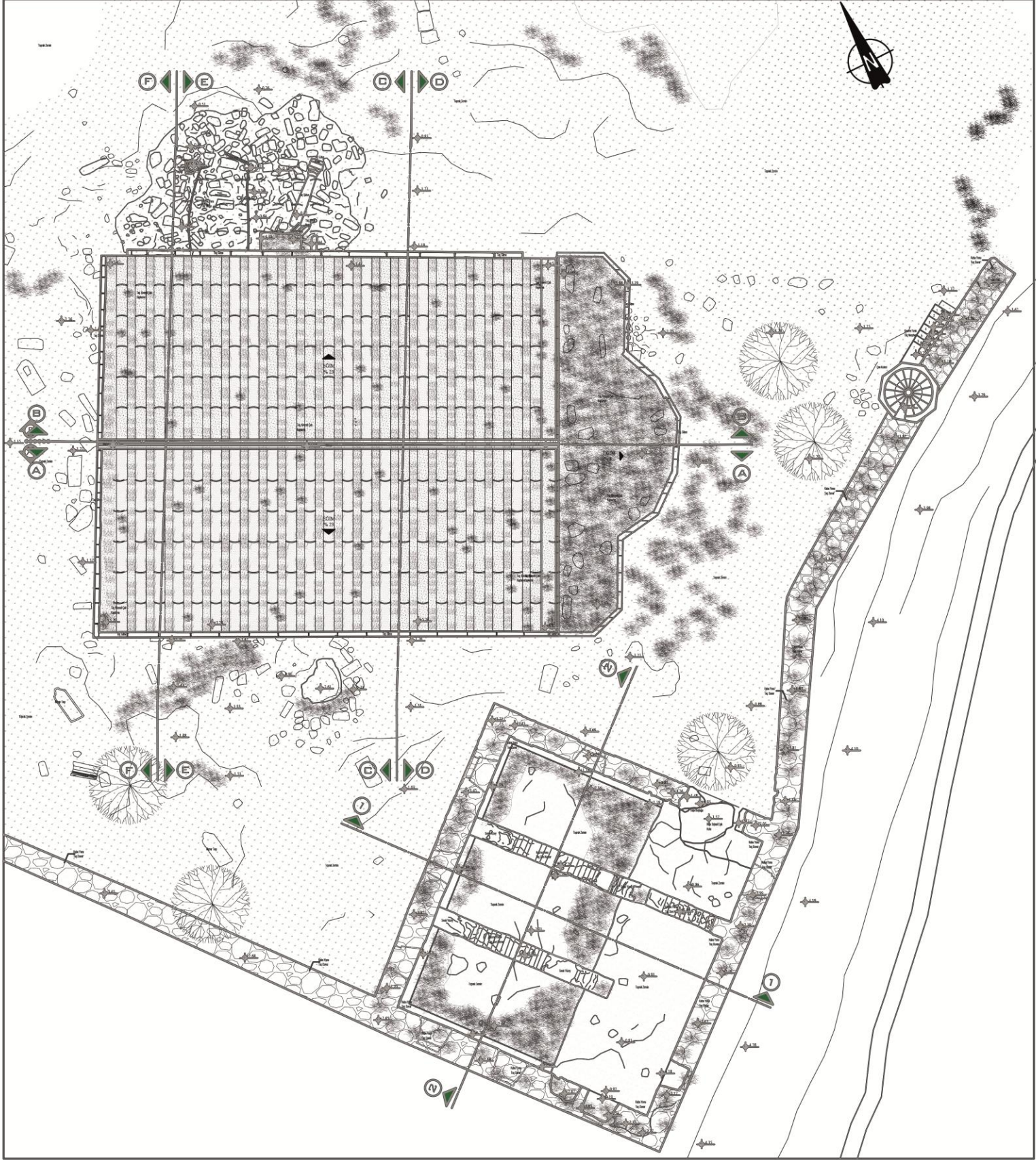

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
+3.55 KOT PLANI

Ö:1/50

Ek A. 4: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (+3.55 Kot Planı)

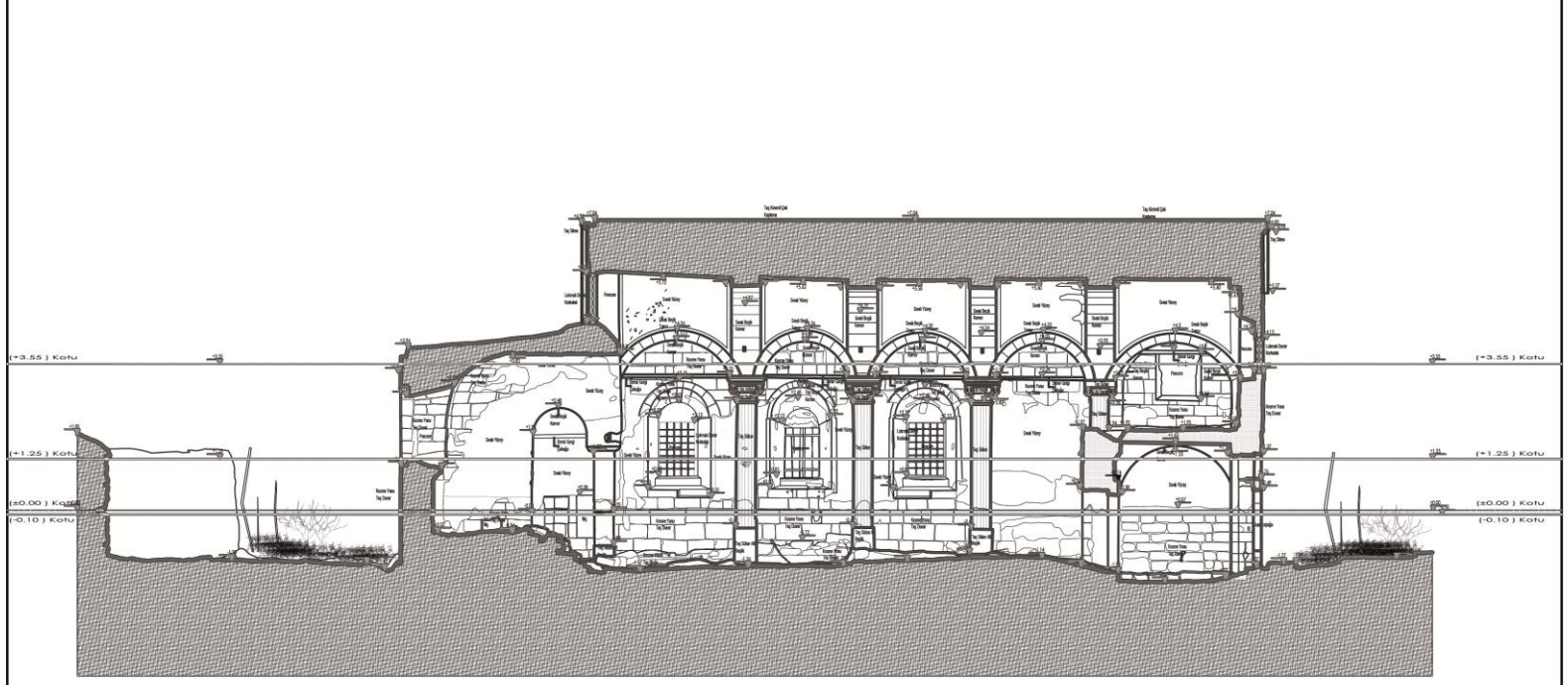
T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
ÇATI KATI PLANI

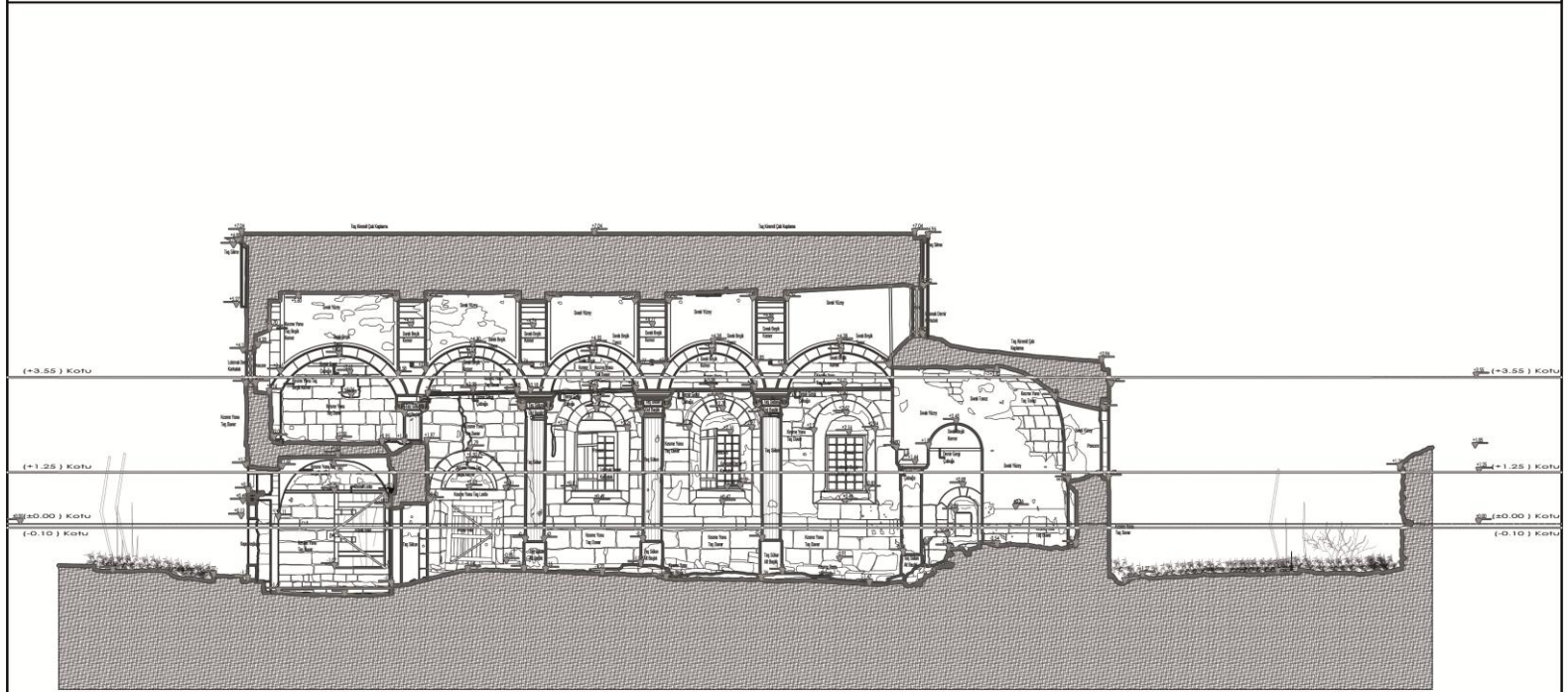
Ö:1/50

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

A-A KESİTİ

KESİT A-A

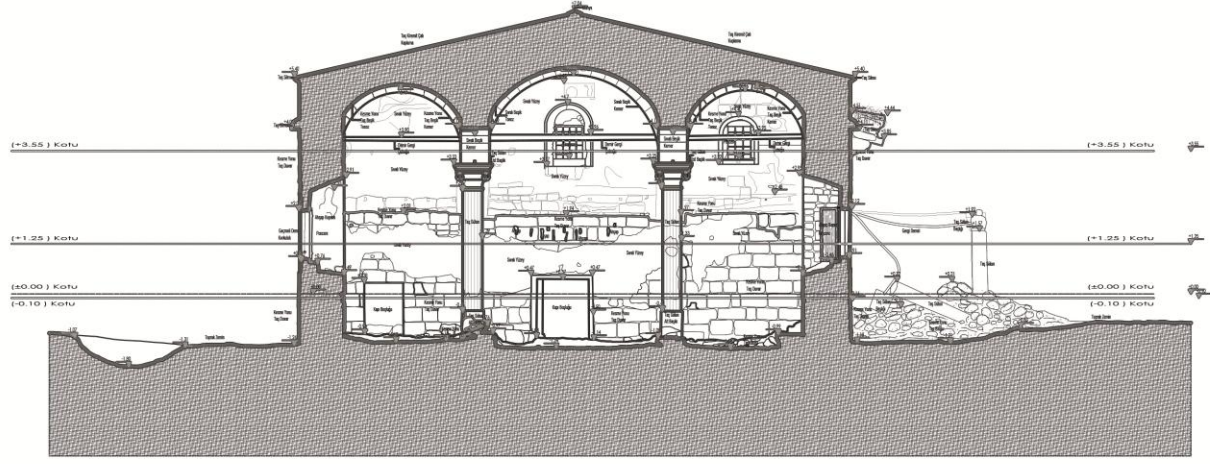
B-B KESİTİ

KESİT B-B

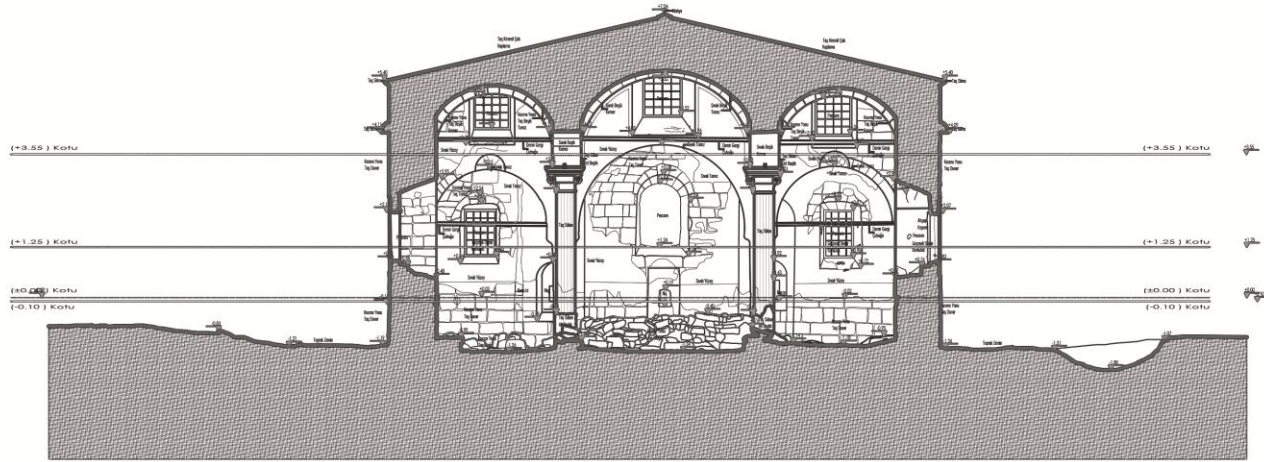
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
KESİTLER

Ö:1/50

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

KESİT C-C

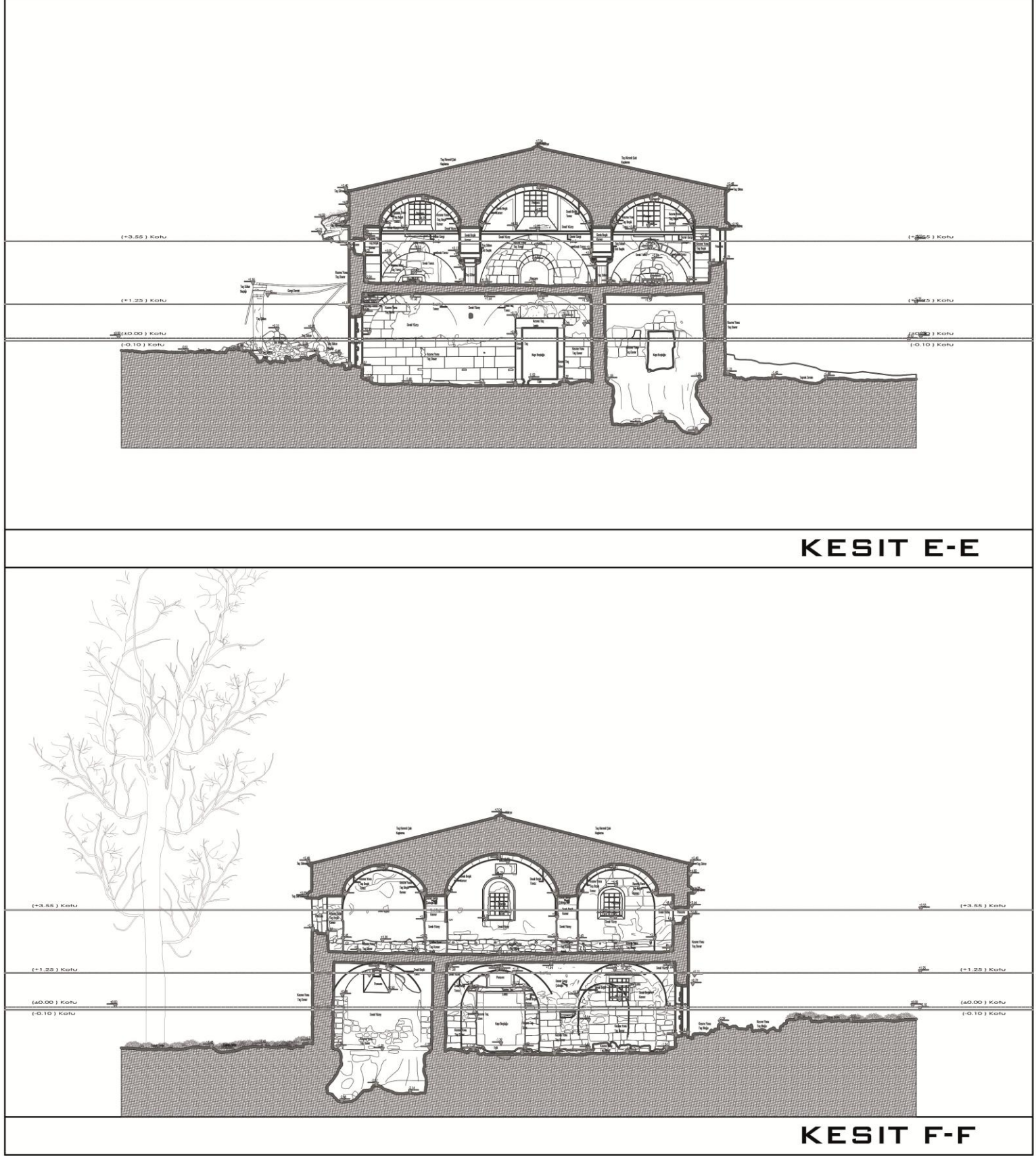

KESİT D-D

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
KESİTLER

Ö:1/50

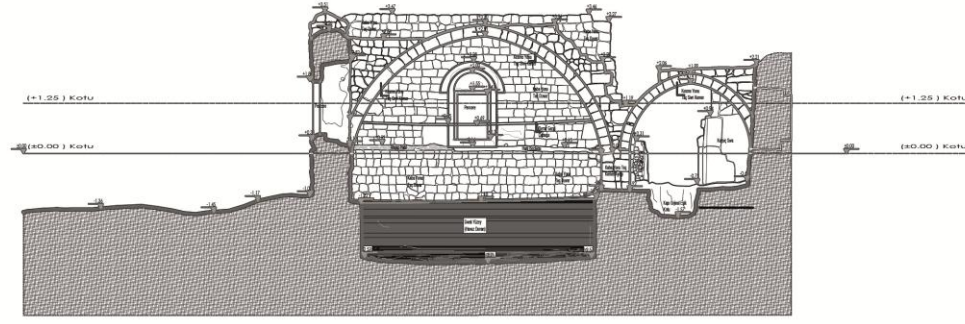
T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

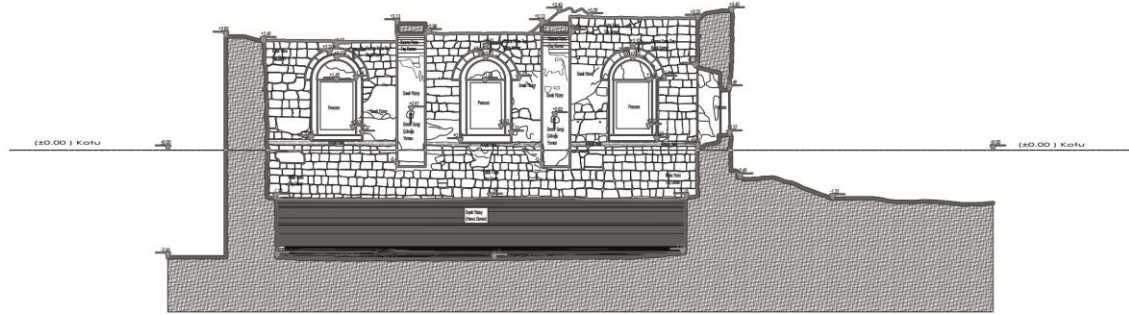
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
KESİTLER

Ö:1/50

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

KESİT 1-1

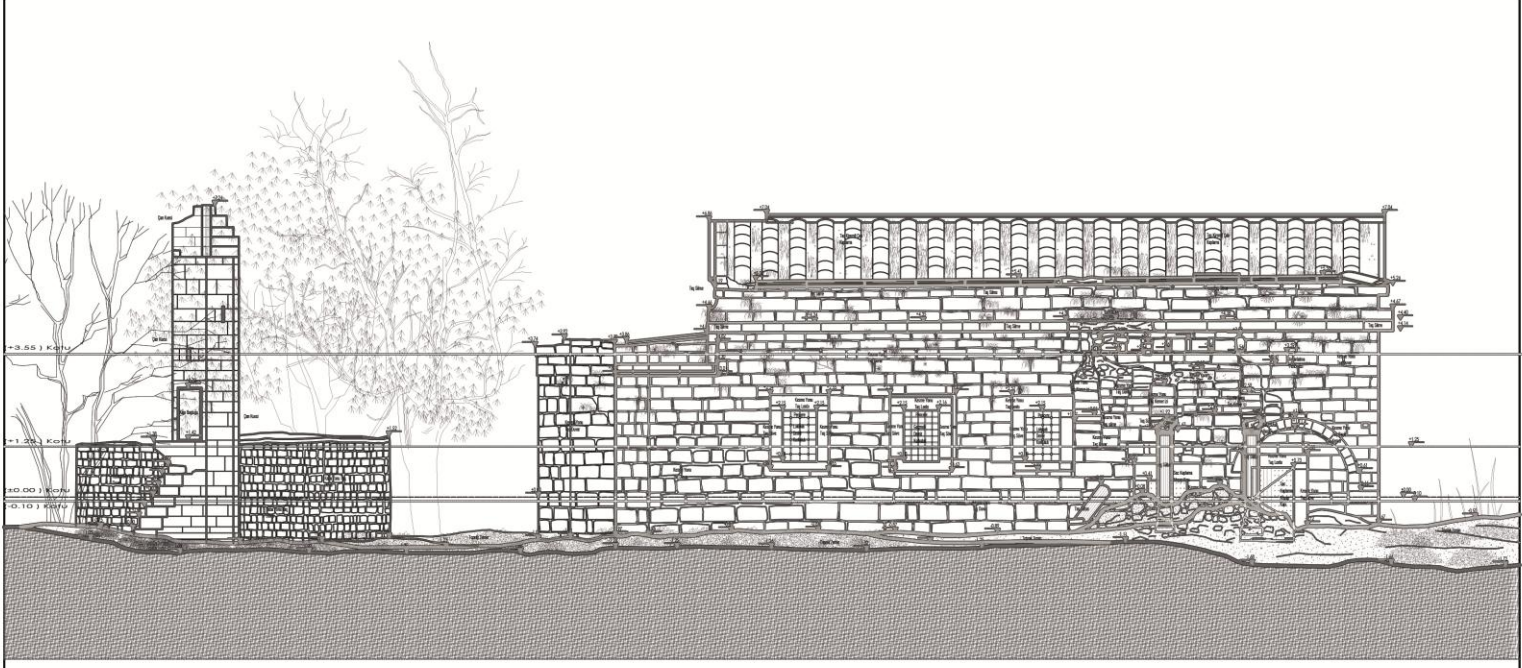

KESİT 2-2

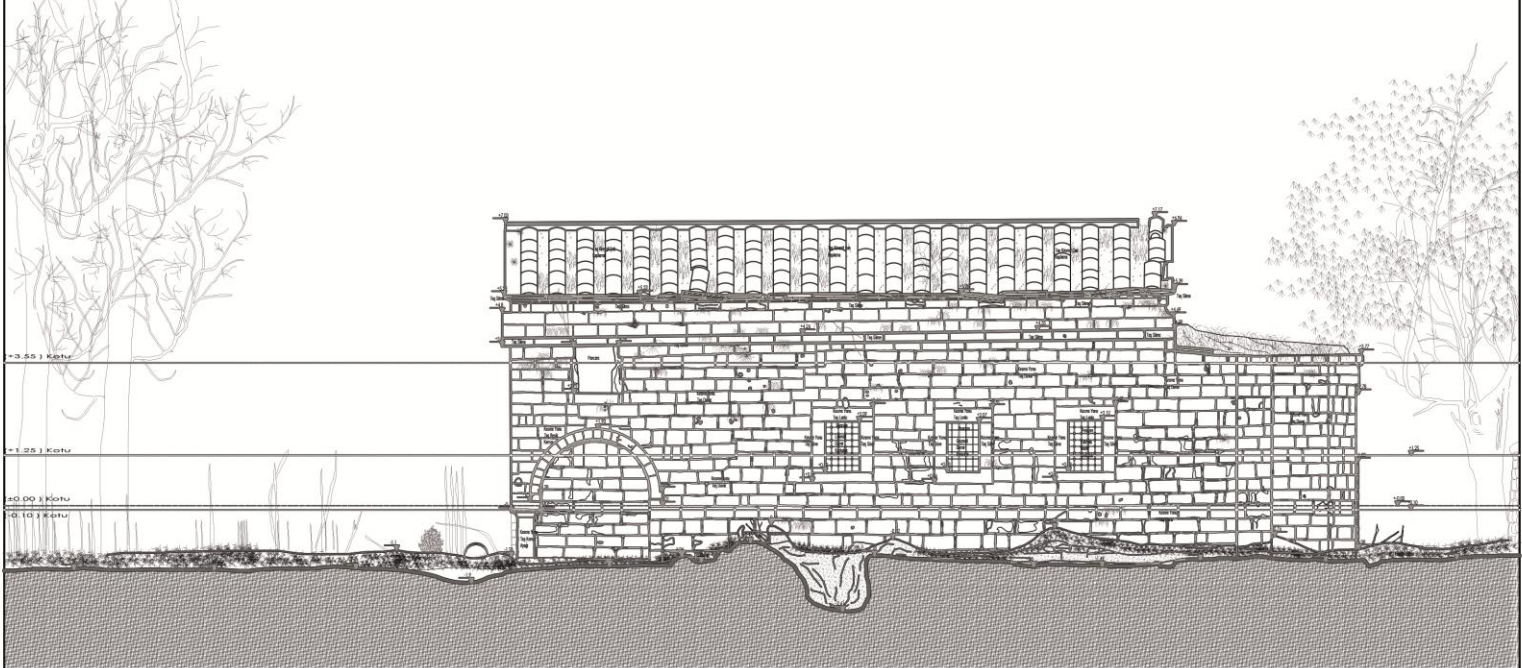
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
KESİTLER

Ö:1/50

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

KUZEY CEPHESİ

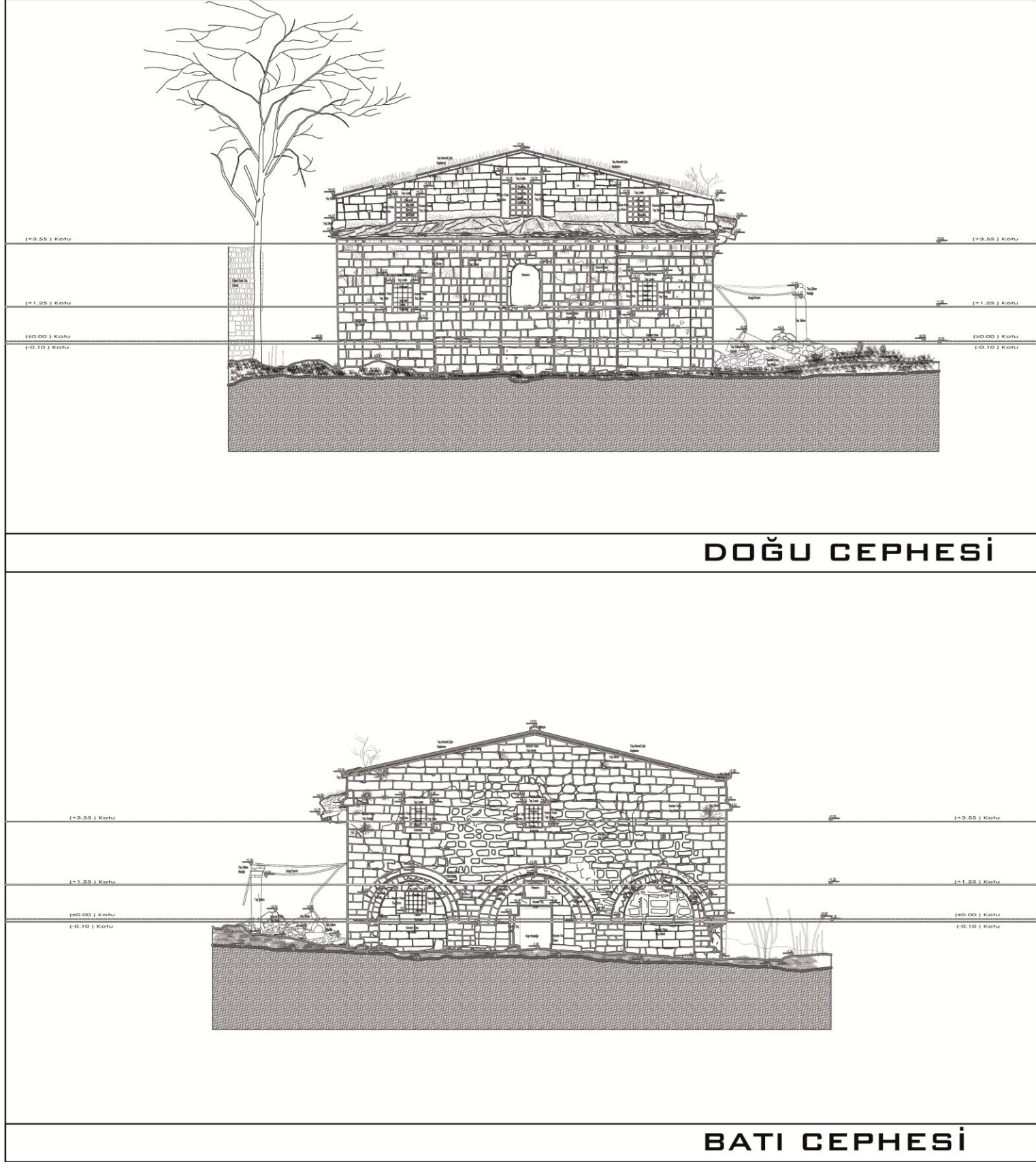
GÜNEY CEPHESİ

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
CEPHELER

Ö:1/50

Ek A. 10: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Görünüşler)

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

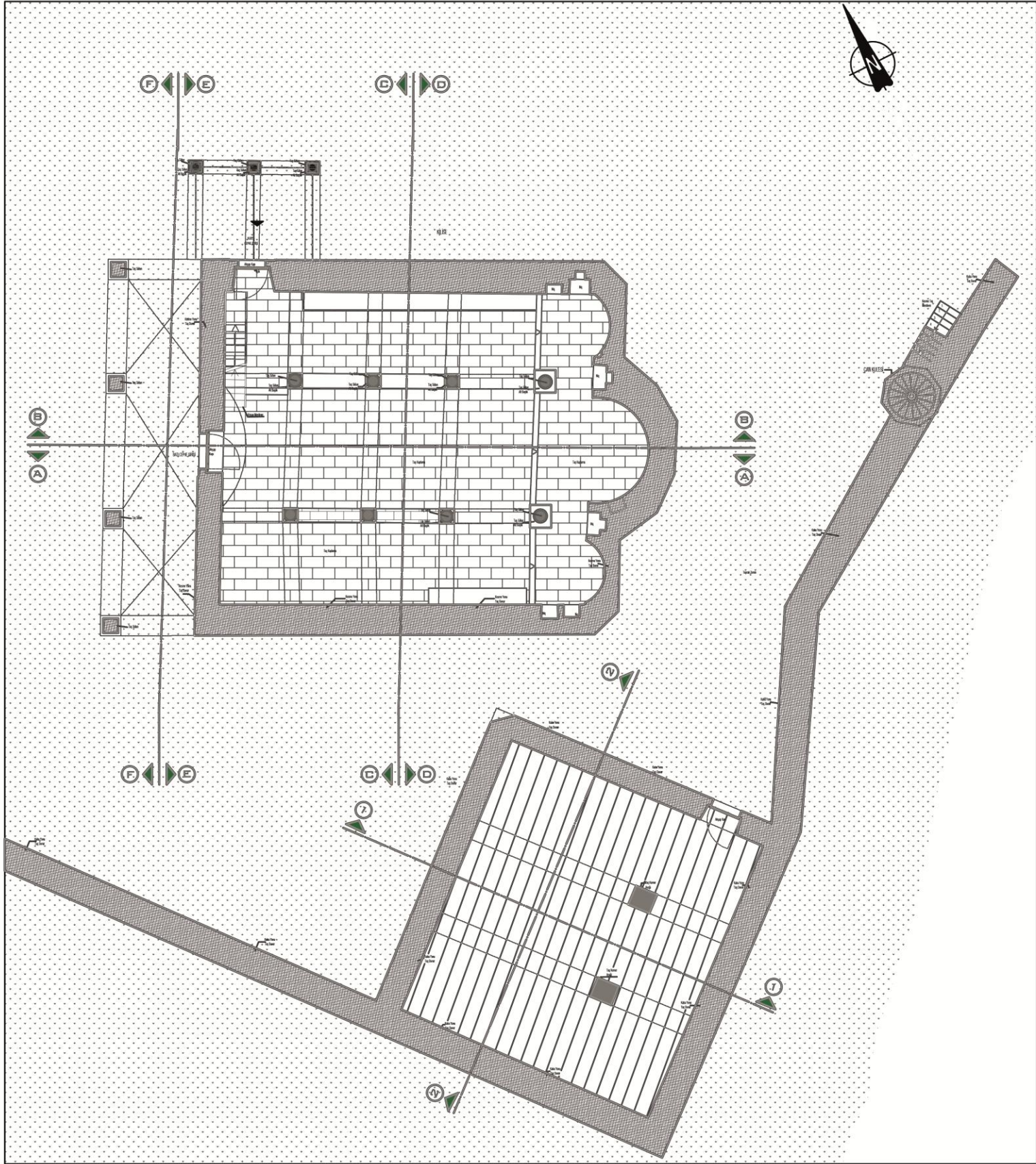

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RÖLÖVE PROJESİ
CEPHELER

Ö:1/50

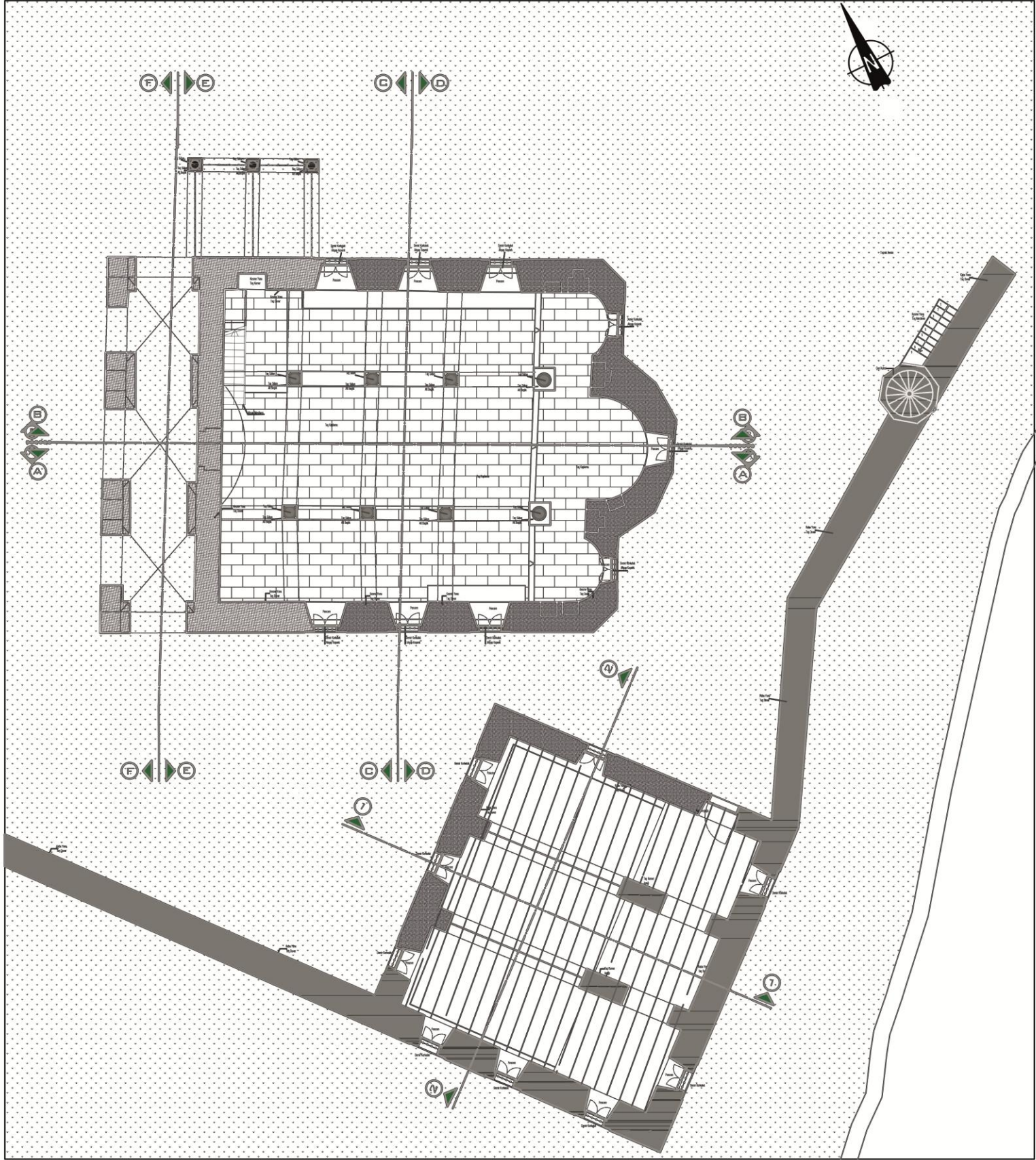
Ek A. 11: Agios Basileos Kilisesi Rölöve Projesi (Görünüşler)

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
-0.10 KOT PLANI Ö:1/50

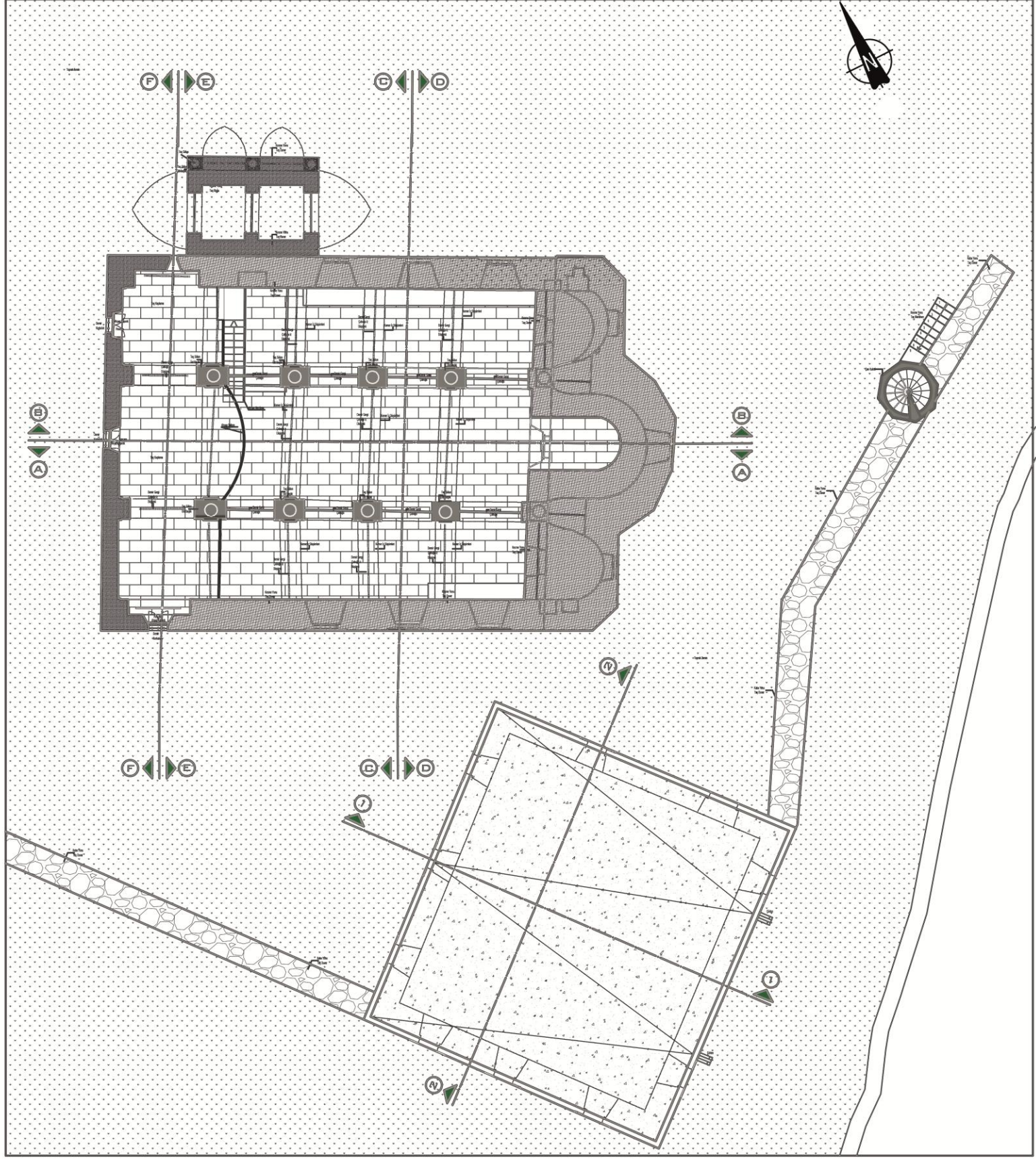
T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
+1.25 KOT PLANI Ö:1/50

Ek B. 2: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (+1.25 Kot Planı)

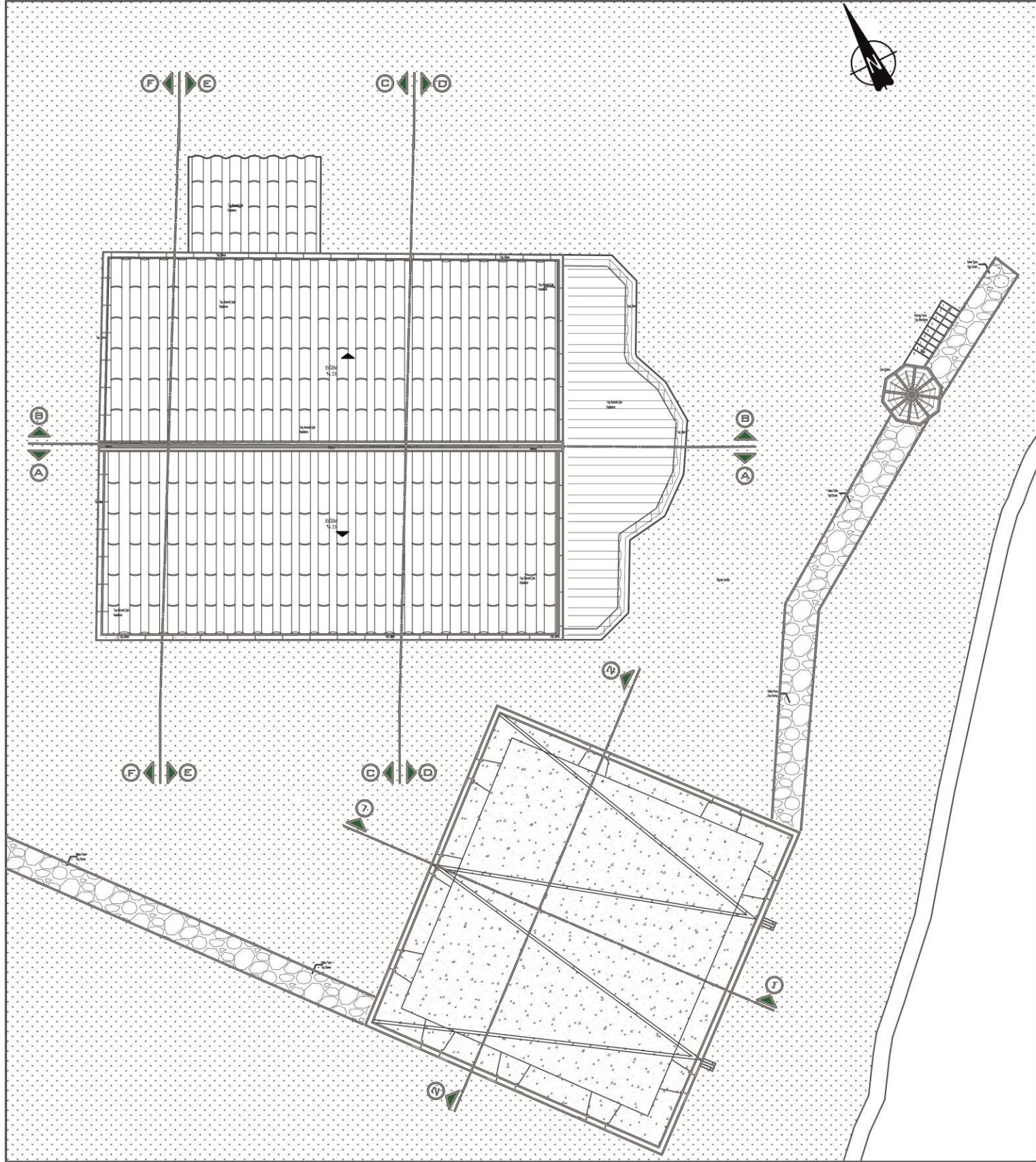
T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
+3.55 KOT PLANI Ö:1/50

Ek B. 3: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (+3.55 Kot Planı)

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
ÇATI KATI PLANI
Ö:1/50

Ek B. 4: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (Çatı Katı Planı)

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

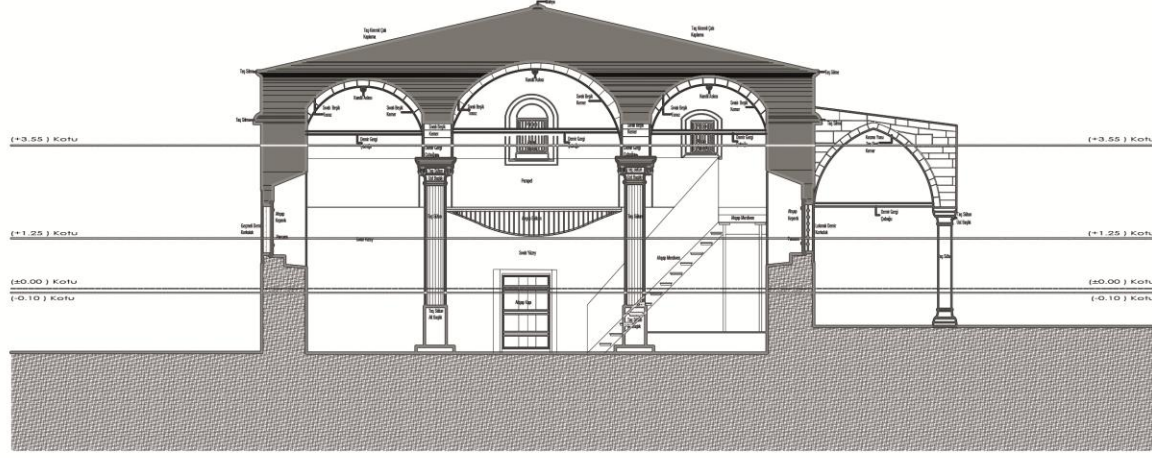
KESİT A-A

KESİT B-B

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
KESİTLER Ö:1/50

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

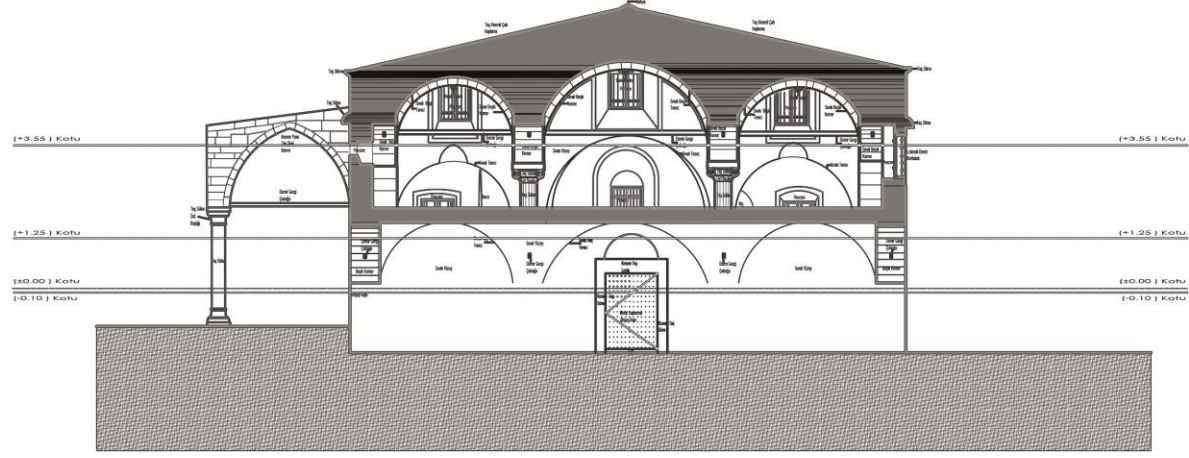
KESİT C-C

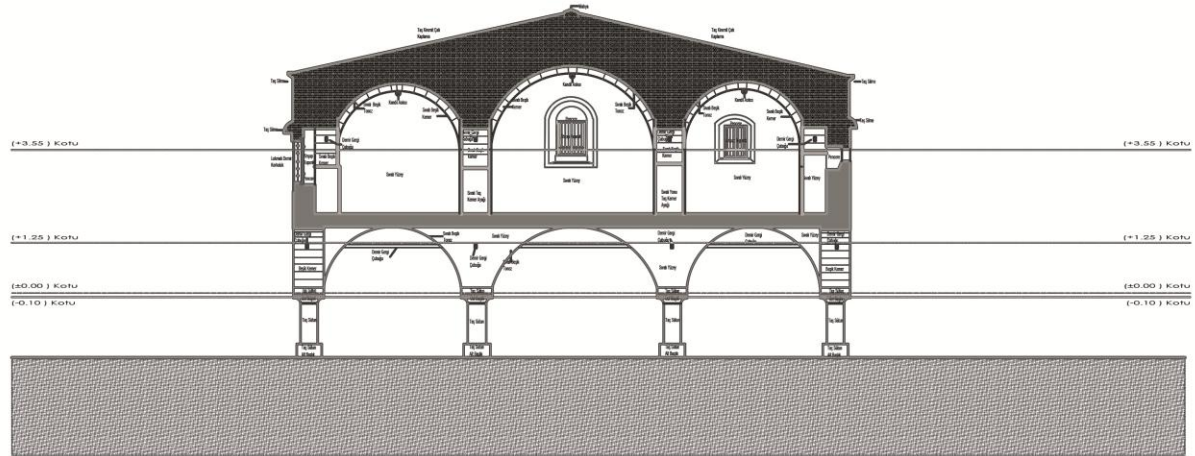
KESİT D-D

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
KESİTLER Ö:1/50

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

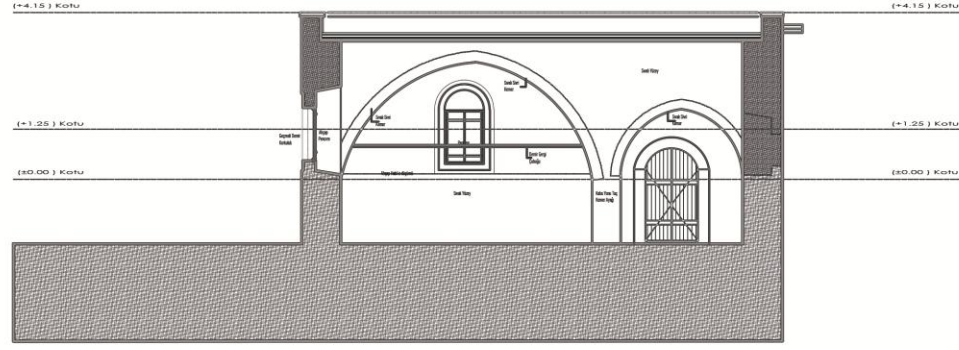
KESİT E-E

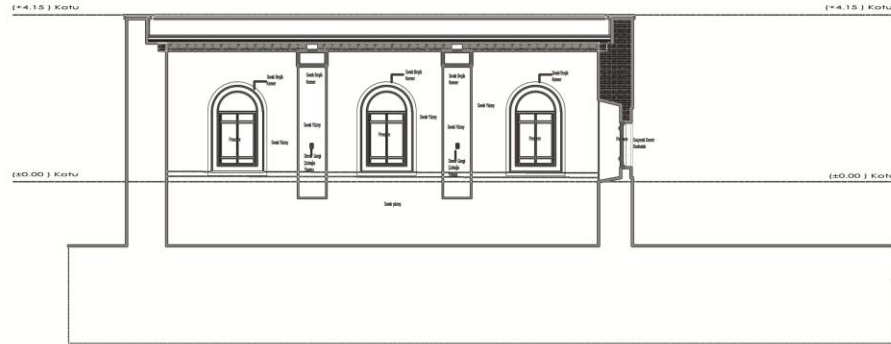
KESİT F-F

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
KESİTLER Ö:1/50

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

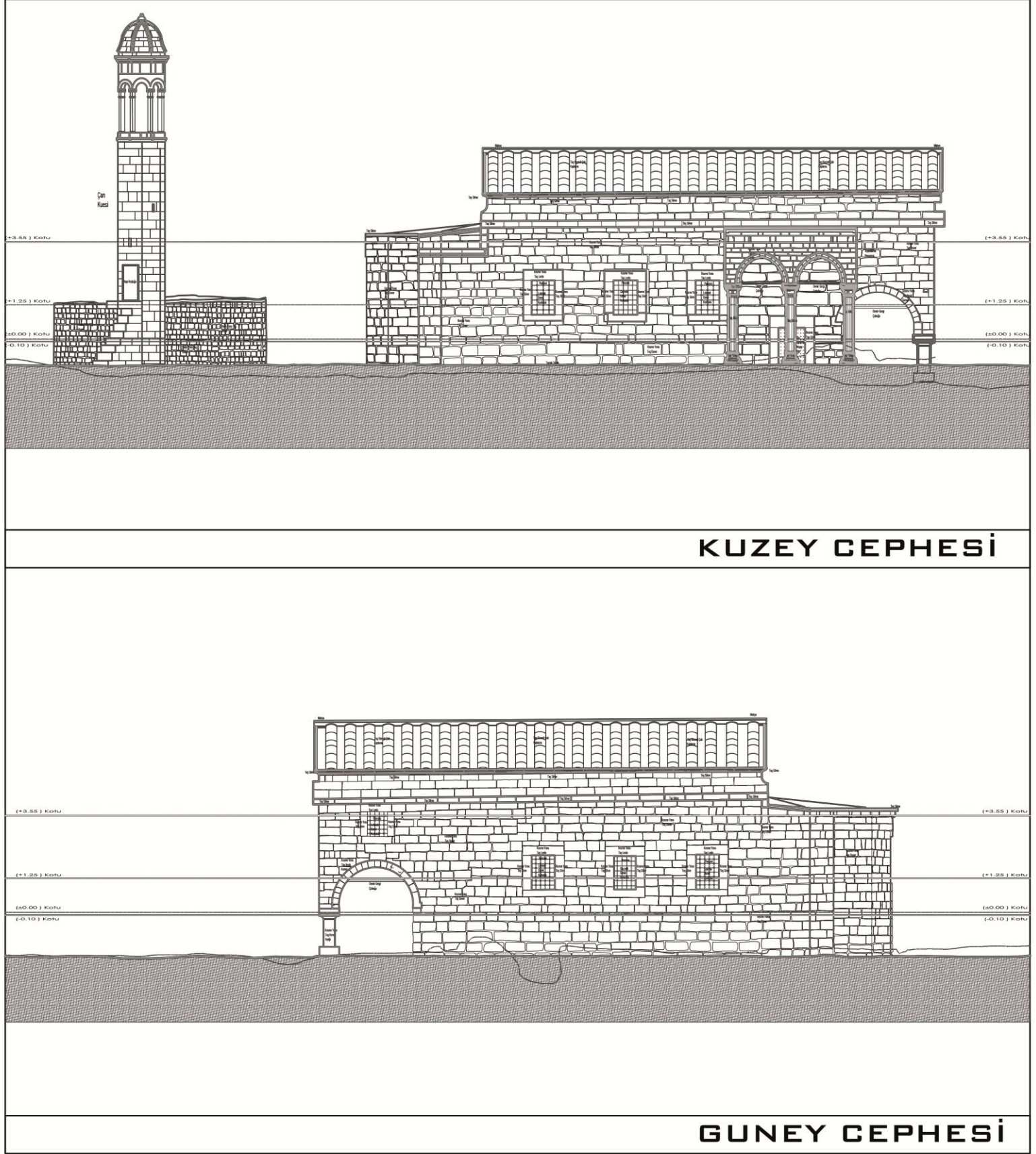
KESİT 1-1

KESİT 2-2

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
KESİTLER Ö:1/50

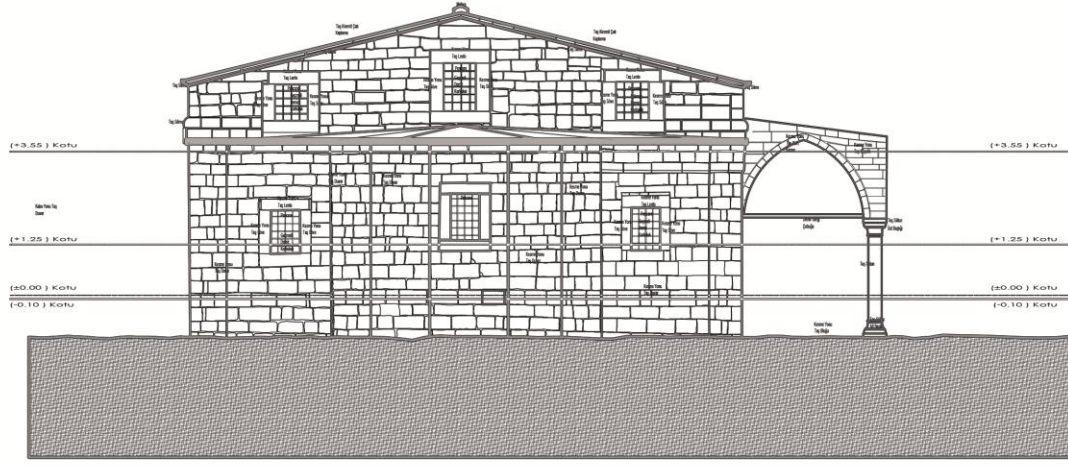
T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

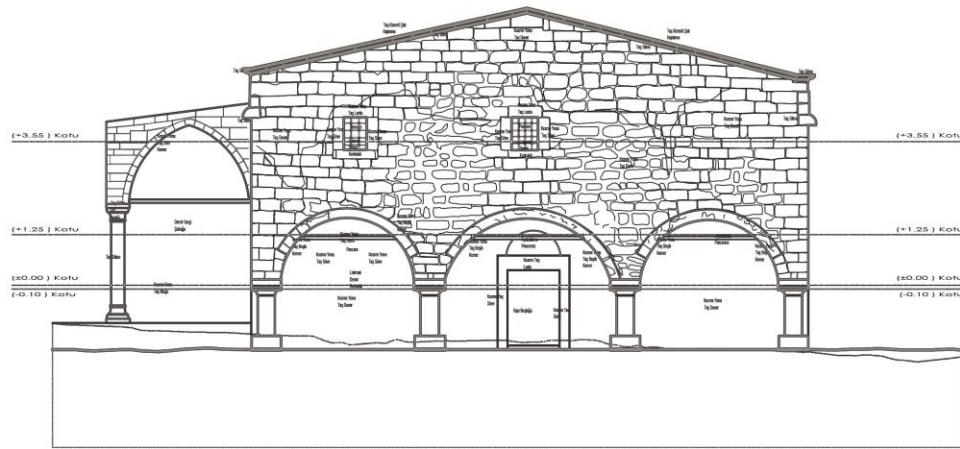
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
CEPHELER Ö:1/50

Ek B. 9: Agios Basileos Kilisesi Restitüsyon Projesi (Görünüşler)

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

DOĞU CEPHESİ

BATI CEPHESİ

BATI CEPHESİ

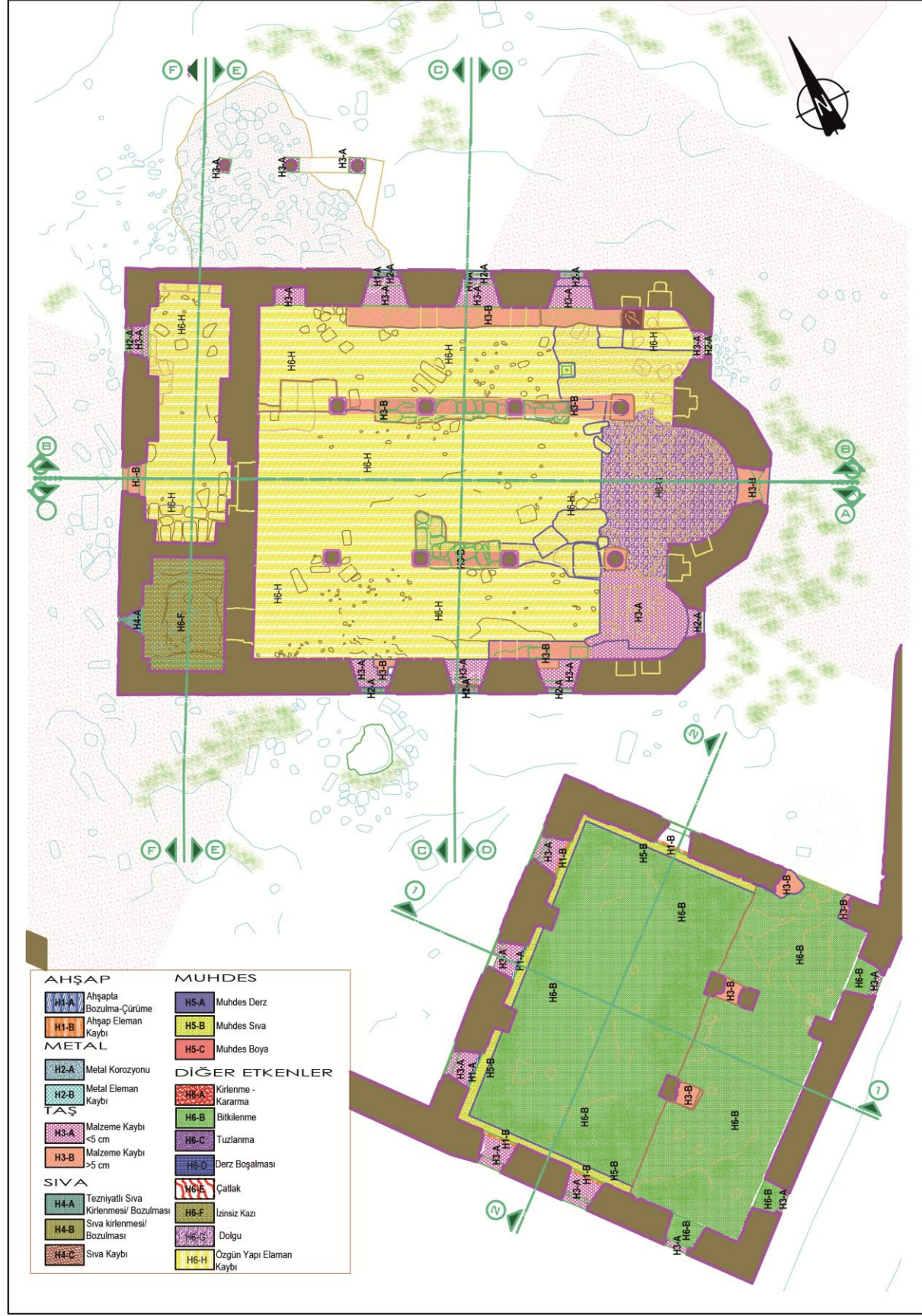
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ RESTİTÜSYON PROJESİ
CEPHELER Ö:1/50

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ
-0.10 KOT PLANI
Ö: 1/100

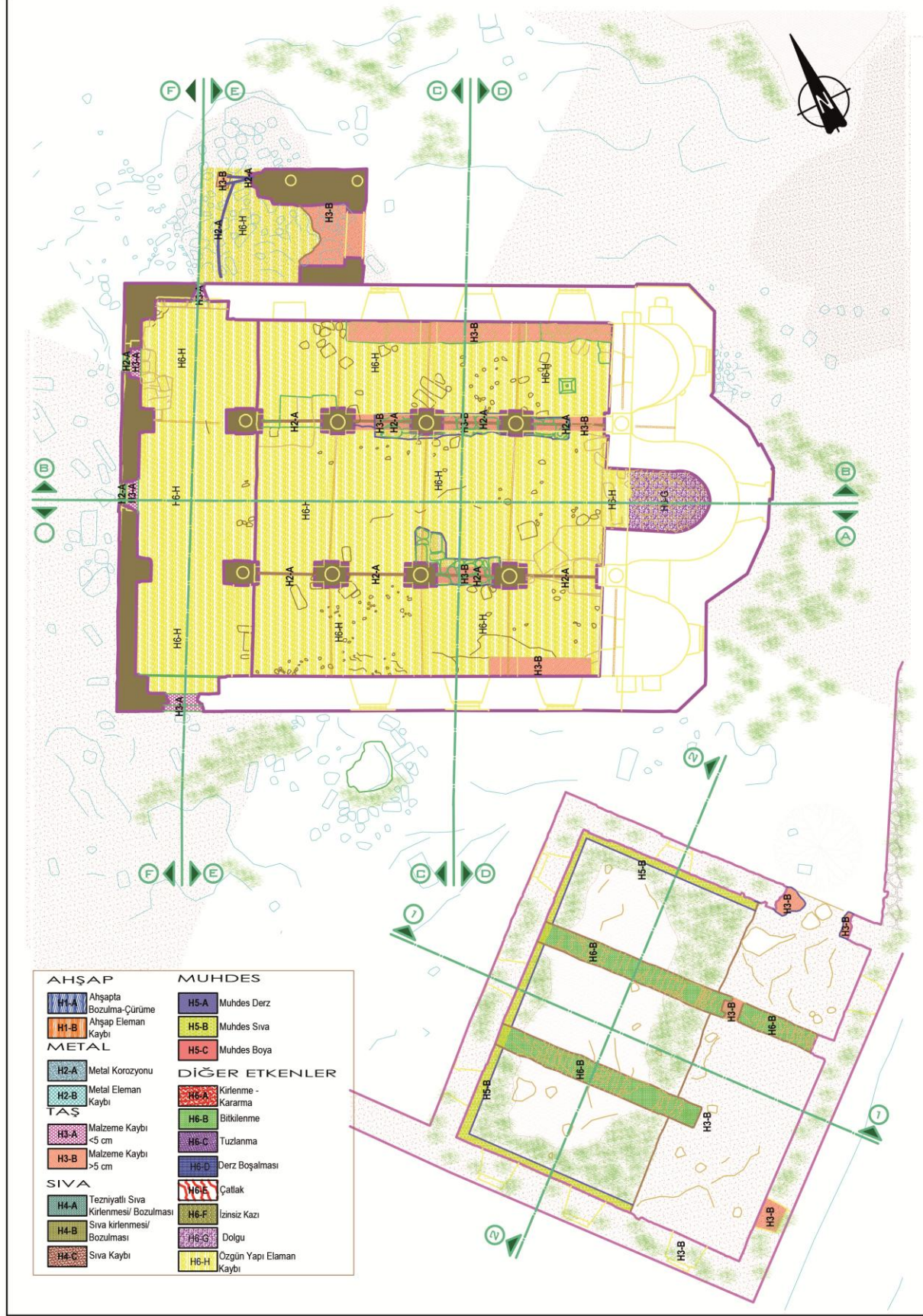
T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ
+ 1.25 KOT PLANI Ö: 1/100

Ek C. 2: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (+1.25 Kot Planı)

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

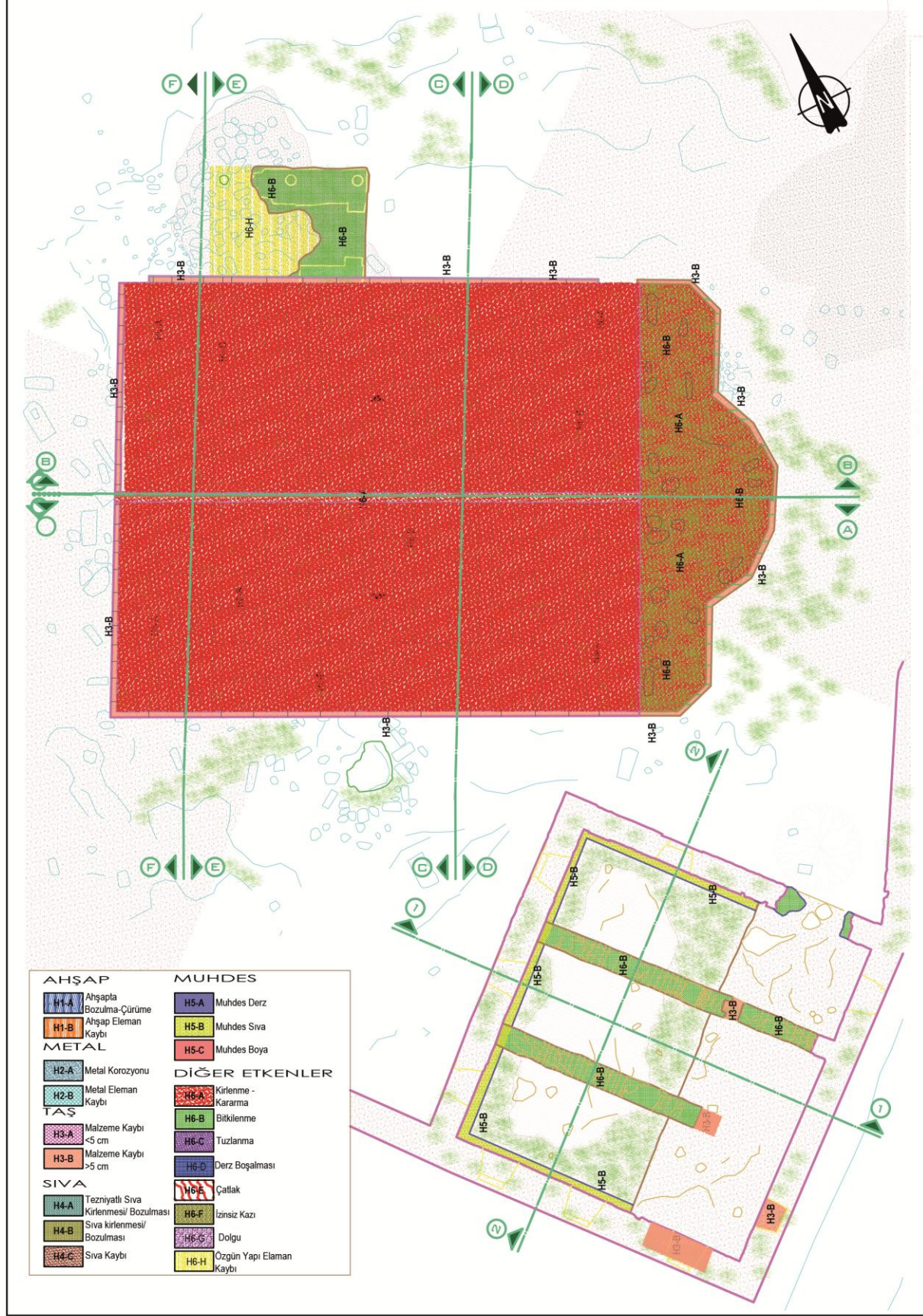
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ

+3.55 KOT PLANI

Ö: 1/100

Ek C. 3: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (+3.55 Kot Planı)

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

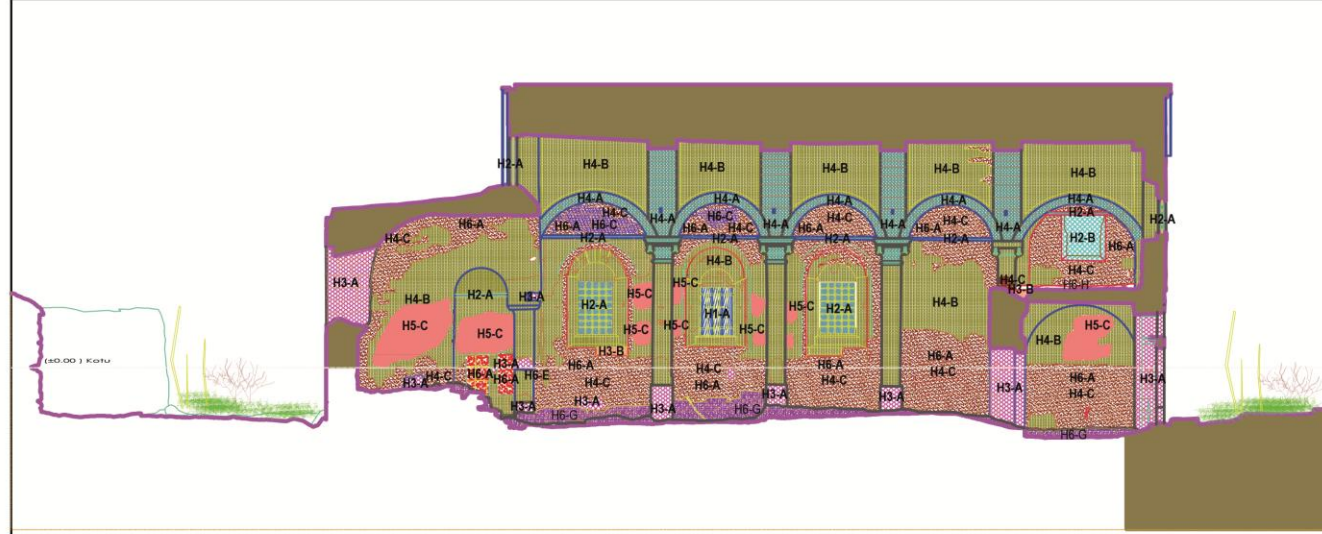

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ
ÇATI KATI PLANI

Ö: 1/100

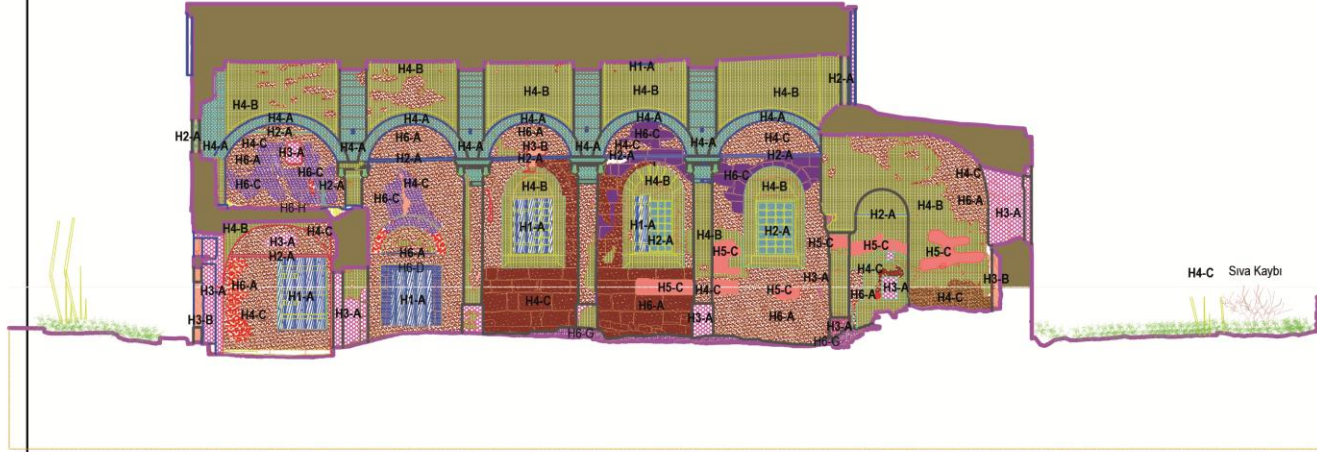
Ek C. 4: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Çatı Katı Planı)

T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AHŞAP	MUHDES
H1-A Ahşapta Bozulma-Çürüme	H5-A Muhtes Derz
H1-B Ahşap Eleman Kaybı	H5-B Muhtes Siva
H2-A Metal Korozyonu	H5-C Muhtes Boya
H2-B Metal Eleman Kaybı	H6-A Kirlenme - Karama
H3-A Malzeme Kaybı <5 cm	H6-B Bitkilenme
H3-B Malzeme Kaybı >5 cm	H6-C Tuzlanma
H4-A Tezniyalı Siva Kirlenmesi/ Bozulması	H6-D Derz Boğalması
H4-B Siva kirlenmesi/ Bozulması	H6-E Çatlak
H4-C Siva Kaybı	H6-F İzinsiz Kazı
	H6-G Dolgu
	H6-H Olgün Yapı Elaman Kaybı

KESİT A-A

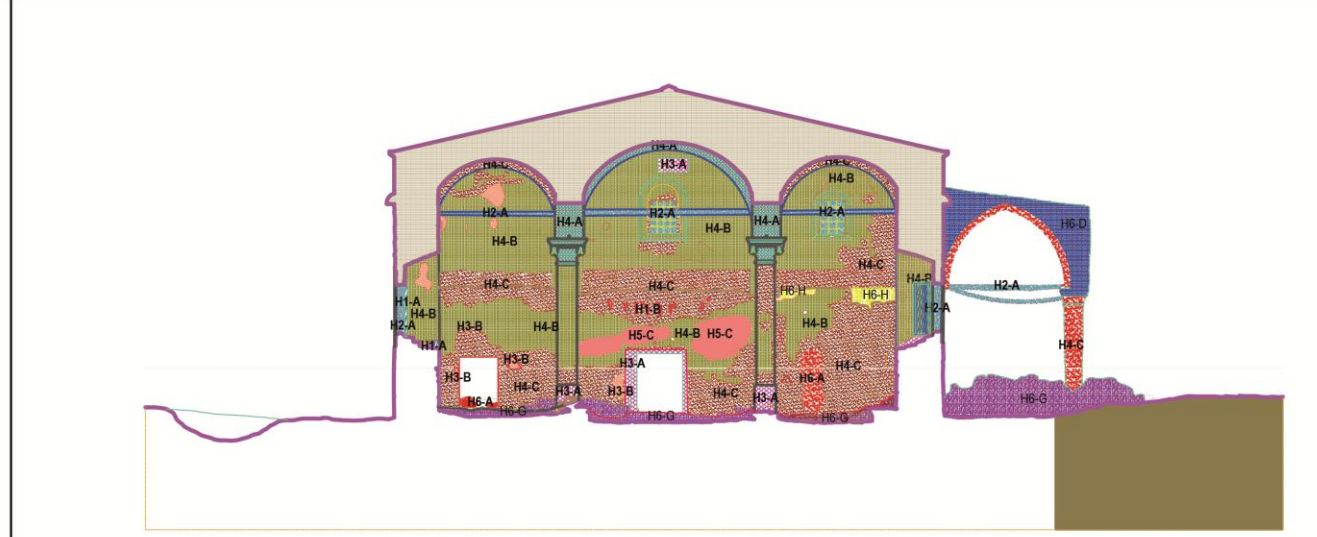

KESİT B-B

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ
KESİTLER Ö:1/100

Ek C. 5: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Kesitler)

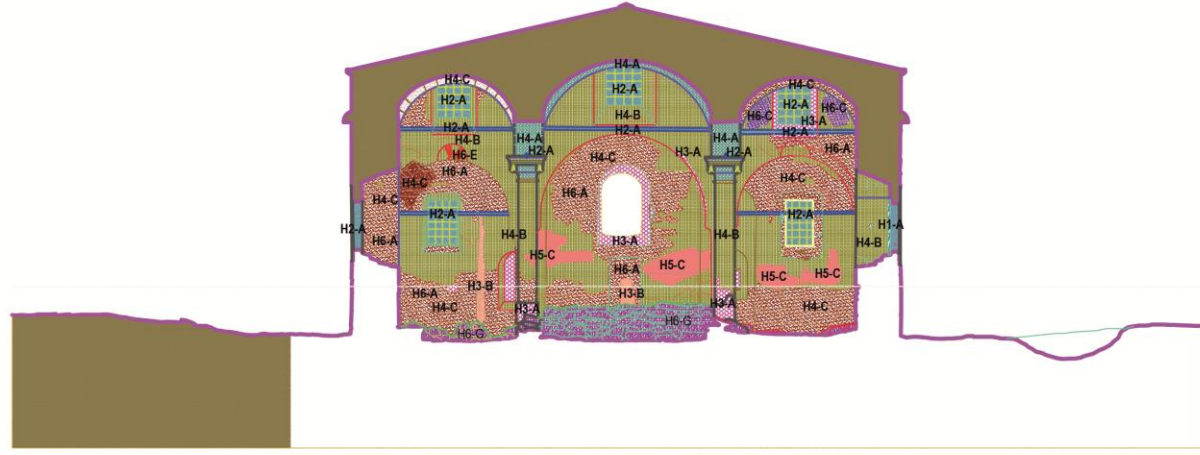
T.C. İZMİR DEMOKRASI ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AHŞAP	MUHDES
H1-A Ahşapta Bozulma-Çürüme	H5-A Muhdes Derz
H1-B Ahşap Eleman Kaybı	H5-B Muhdes Sıva
H2-A Metal Korozyonu	H5-C Muhdes Boya
H2-B Metal Eleman Kaybı	H6-A Kirlenme - Kararma
H3-A Malzeme Kaybı <5 cm	H6-B Büklenme
H3-B Malzeme Kaybı >5 cm	H6-C Tuzlanma
H4-A Tezviyatlı Sıva Kirlenmesi/ Bozulması	H6-D Derz Boşalması
H4-B Sıva kirlenmesi/ Bozulması	H6-E Çatlak
H4-C Sıva Kaybı	H6-F İzinsiz Kazı
	H6-G Dolgu
	H6-H Özgün Yapı Eleman Kaybı

DİĞER ETKENLER

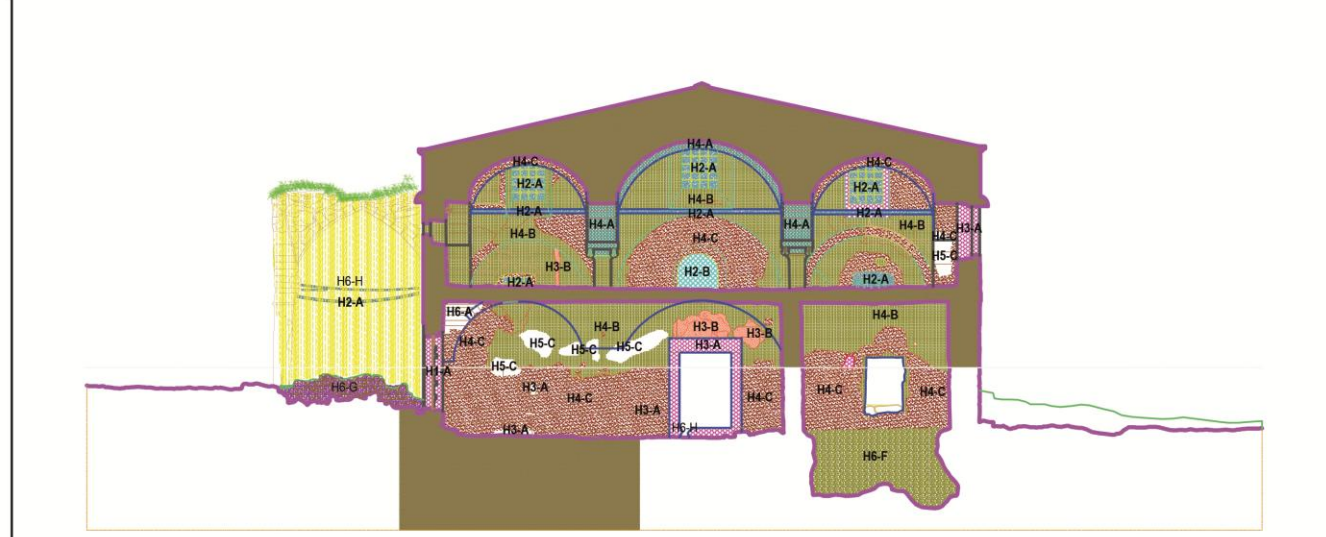
KESİT C-C

KESİT D-D

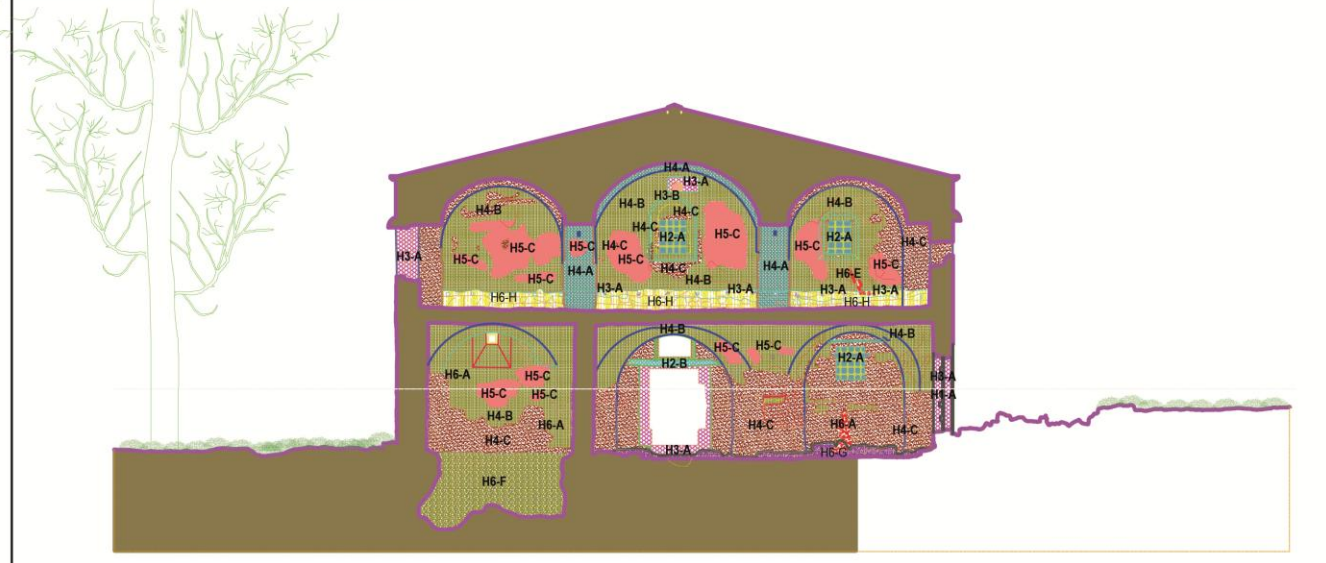
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ
KESİTLER Ö:1/100

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AHSAP	MUHDES
H1-A Ahsapta Bozulma-Çürüme	H5-A Muhdes Derz
H1-B Ahsap Eleman Kaybı	H5-B Muhdes Sıva
METAL	H5-C Muhdes Boya
H2-A Metal Korozyonu	DIĞER ETKENLER
H2-B Metal Eleman Kaybı	H6-A Kirlenme - Kararma
TAŞ	H6-B Bitkilendirme
H3-A Malzeme Kaybı <5 cm	H6-C Tuzlanma
H3-B Malzeme Kaybı >5 cm	H6-D Derz Boyanması
SIVA	H6-E Çatlak
H4-A Tezniyatlı Sıva Kirlenmesi/ Bozulması	H6-F İznaz Kazı
H4-B Sıva kirlenmesi/ Bozulması	H6-G Dolgu
H4-C Sıva Kaybı	H6-H Özgün Yapı Eleman Kaybı

KESİT E-E

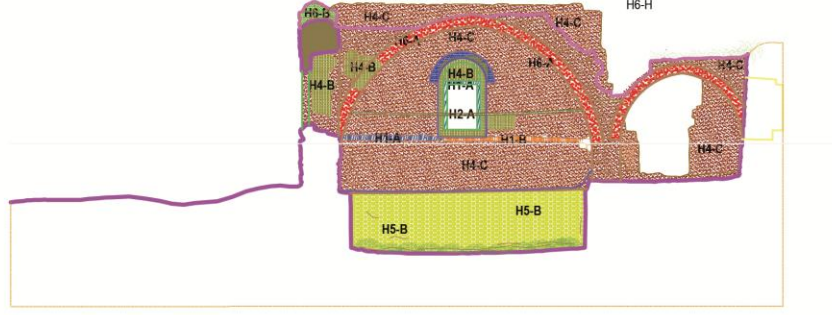

KESİT F-F

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ
KESİTLER Ö:1/100

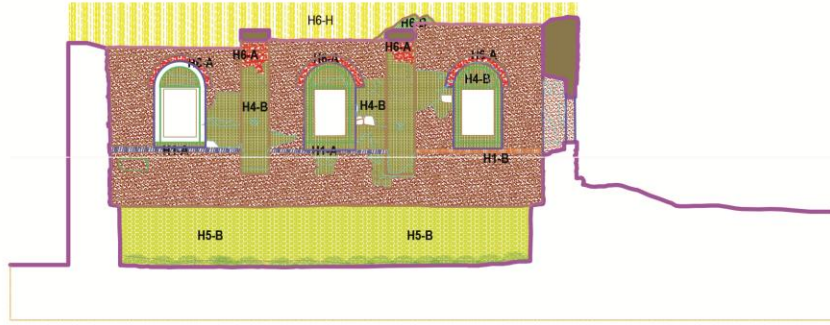
Ek C. 7: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Kesitler)

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AHŞAP	MUHDES
H1-A: Ahşapta Bozulma-Çürüme	H5-A: Muhdes Derz
H1-B: Ahşap Eleman Kaybı	H5-B: Muhdes Sıva
METAL	H5-C: Muhdes Boya
H2-A: Metal Korozyonu	DİĞER ETKENLER
H2-B: Metal Eleman Kaybı	H6-A: Kirlenme - Kararma
TAŞ	H6-B: Bitkilendirme
H3-A: Malzeme Kaybı <5 cm	H6-C: Tuzlanma
H3-B: Malzeme Kaybı >5 cm	H6-D: Derz Boşalması
SIVA	H6-E: Çatlak
H4-A: Tezniyatlı Sıva Kirlenmesi/ Bozulması	H6-F: İzinsiz Kazı
H4-B: Sıva kirlenmesi/ Bozulması	H6-G: Dolgu
H4-C: Sıva Kaybı	H6-H: Özgün Yapı Eleman Kaybı

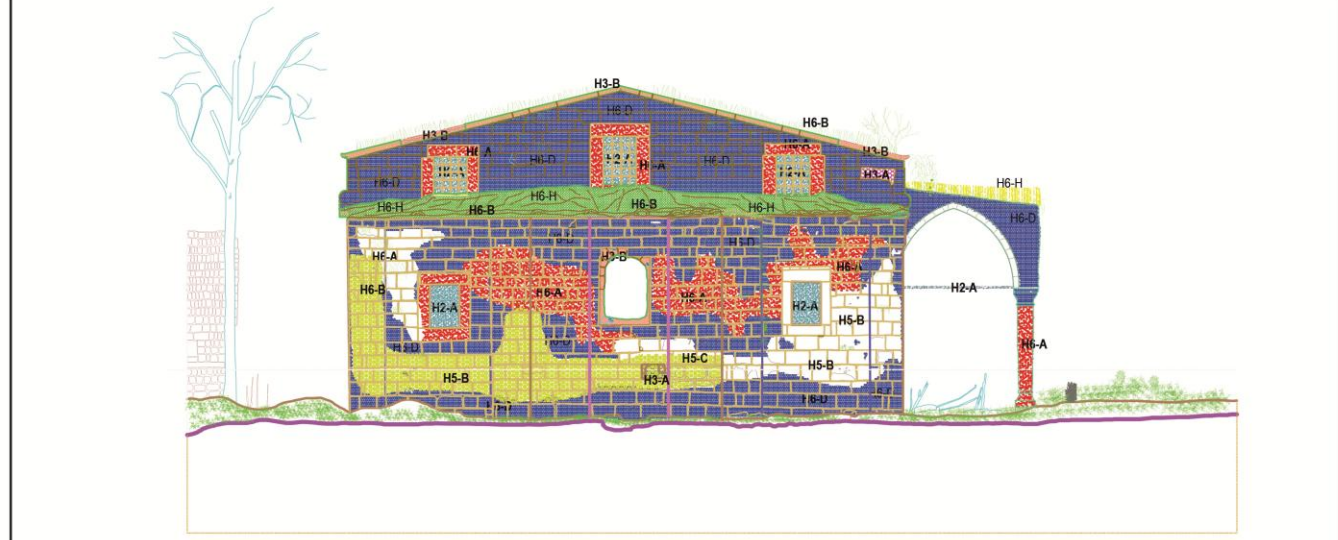
KESİT 1-1

KESİT 2-2

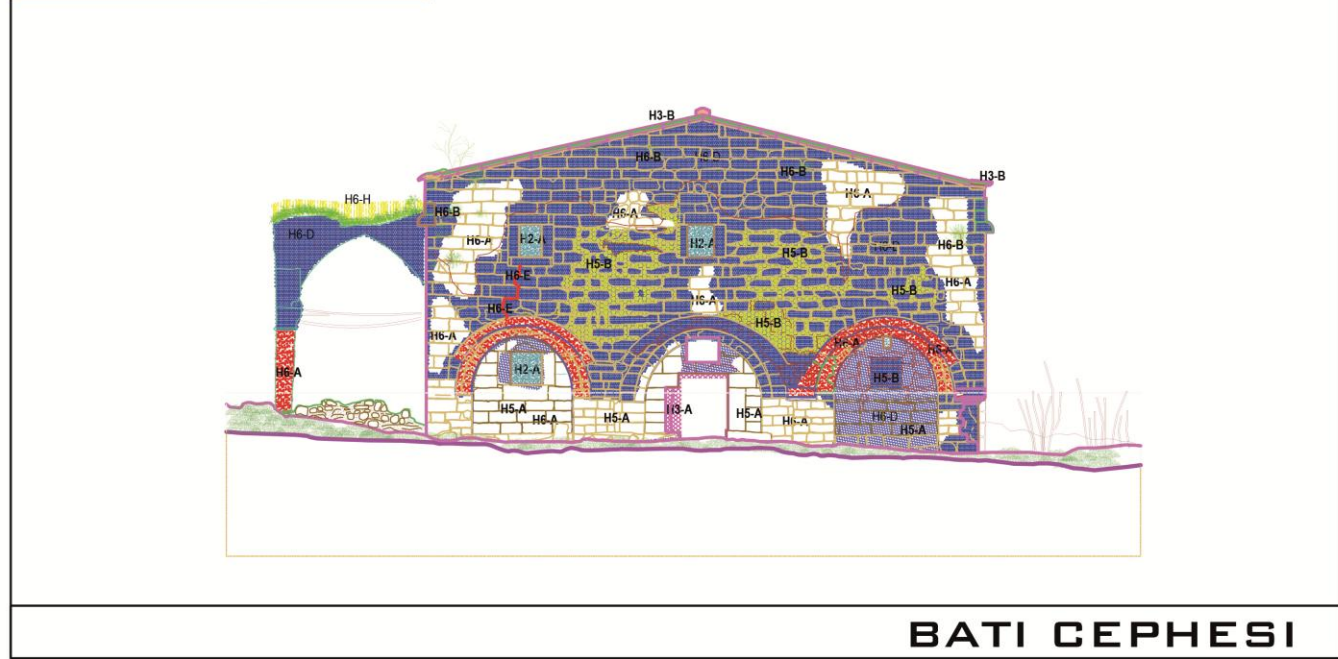
AGIOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ
KESİTLER Ö: 1/100

T.C. İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

AHŞAP	MUHDES
H1-A: Ahşapta Bozulma-Çürüme	H5-A: Muhdes Derz
H1-B: Ahşap Eleman Kaybı	H5-B: Muhdes Sıva
METAL	H5-C: Muhdes Boya
H2-A: Metal Korozyonu	DİĞER ETKENLER
H2-B: Metal Eleman Kaybı	H6-A: Kirlenme - Karama
TAŞ	H6-B: Büklenme
H3-A: Malzeme Kaybı <5 cm	H6-C: Tuzlanma
H3-B: Malzeme Kaybı >5 cm	H6-D: Derz Boşalması
SIVA	H6-E: Çatlak
H4-A: Tezniyalli Sıva Kirlenmesi/ Bozulması	H6-F: İzinsiz Kazı
H4-B: Sıva Kirlenmesi/ Bozulması	H6-G: Dolgu
H4-C: Sıva Kaybı	H6-H: Özgün Yapı Eleman Kaybı

DOĞU CEPHESİ

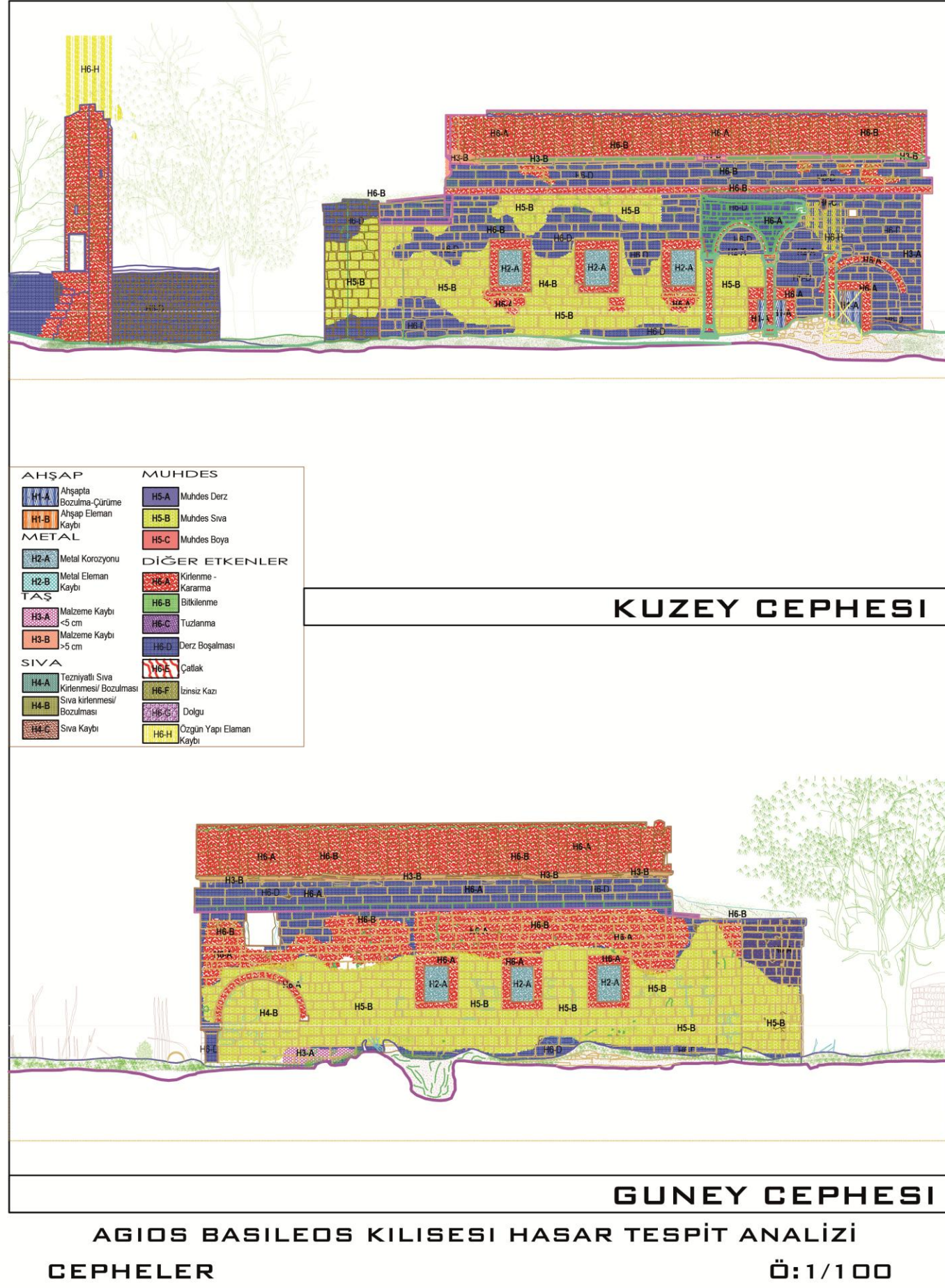
BATI CEPHESİ

AGIOS BASILEOS KİLİSESİ HASAR TESPİT ANALİZİ
CEPHELER

Ö: 1/100

Ek C. 9: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Görünüşler)

T.C. İZMİR DEMOKRASİ UNIVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI

Ek C. 10: Agios Basileos Kilisesi Hasar Tespit Analizi (Görünüşler)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Aslıhan GÜNGÖRDÜ
Doğum Yeri ve Yılı : Denizli,1995
Medeni Hali : Bekar
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : aslihan.gungordu@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Sami Yangın Anadolu Lisesi,2012
Lisans : Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,2018
Yüksek Lisans : İzmir Demokrasi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,2020

Mesleki Deneyim

Beset Mimari Stüdyo A.Ş. 2018-2019
Vien-Sol Enerji Üretim A.Ş. 2019-(Halen)

Yayımları

Güngördü, A., Eldek Güner, H., 1922 Büyük İzmir Yangını Sonrası İzmir Cumhuriyet Meydanının Oluşumu ve Mekansal Gelişiminin İncelenmesi, Journal of İstanbul Aydın University, 2019 , s. 111-130

